

FINANCOVANIE CIRKVI A NÁBOŽENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ

V MODERNOM
DEMOKRATICKOM
ŠTÁTE

Publikácia vychádza v rámci projektu Vega 1/0254/16 Financovanie cirkví a náboženských spoločností.

Vzor citácie: MORAVČÍKOVÁ, M. (ed.). Financovanie cirkví a náboženských spoločností v modernom demokratickom štáte. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019. 173 s. ISBN 978-80-571-0161-1

Editor © ThLic. Mgr. Michaela Moravčíková, Th. D.

Autori © doc. JUDr. Dagmar Lantajová, PhD.; doc. Thlic. Mgr. Damián Němec, dr; Eubomír Martin Ondrášek, MDiv, ThM, AMRS; JUDr. Róbert Gyuri, PhD.; doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D.; ThDr. Martin Šabo, PhD.; ThLic. Mgr. Michaela Moravčíková, Th. D.

Recenzenti:

doc. Preeti D. Das, PhD.

Dr. h. c. prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD.

Prvé vydanie, Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovat' bez súhlasu majiteľov práv.

ISBN 978-80-571-0161-1 (pdf)

OBSAH

PREDHOVOR	8
UŽ ŽIADNE FIŠKÁLNE TAJOMSTVÁ MEDZI TALIANSKOM A SVÄTOU STOLICOU?	
NO MORE FISCAL SECRETS BETWEEN ITALY AND THE HOLY SEE?	9
doc. JUDr. Dagmar Lantajová, PhD.	
Úvod	9
1 Medzinárodná zmluva ako prameň medzinárodného práva	9
2 Štát ako subjekt medzinárodného práva	11
3 Svätá stolica a Mestský štát Vatikán a ich medzinárodnoprávna subjektivita	11
3.1 Pápežský štát	12
3.2 Lateránske zmluvy	13
3.3 Medzinárodnoprávne postavenie Svätej stolice, Mestského štátu Vatikán a Katolíckej cirkvi	15
4 Zmluva medzi vládou Talianskej republiky a Svätou stolicou o daňových otázkach (Vatikán, 1. apríl 2015)	15
4.1 Udalosti predchádzajúce uzavretiu Zmluvy z roku 2015	16
4.2 Charakteristika Zmluvy z roku 2015	17
4.3 Uzavretie zmluvy s USA	19
Záver	20
DAŇOVÉ ÚLEVY CÍRKVÍ A NÁBOŽENSKÝCH SPOLEČNOSTÍ V ČESKÉ REPUBLICE	
TAX EXEMPTIONS OF CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES IN THE CZECH REPUBLIC	22
doc. Thlic. Mgr. Damián Němec, dr	
Úvod	22
1 Daňové úlevy pro CNS, daňový systém České republiky	23
1.1 Obecný význam daňových úlev pro CNS	23
1.2 Vývoj daňového systému České republiky od r. 1990	23
2 Daňové úlevy trvalejší povahy	25
2.1 Daň z příjmu právnických osob (běžné příjmy)	25
2.1.1 Daň z příjmu u hlavní (neziskové) činnosti	25
2.1.2 Daň z příjmu u (vedlejší) podnikatelské činnosti	28
2.1.3 Snížení daňového základu	29
2.2 Dary	30
2.2.1 Osвобоzení obdarovaného od daně	30
2.2.2 Zvýhodnění darů pro dárcе	31
2.3 Dědictví	32
2.4 Daň z nabytí nemovitých věcí	33
2.5 Daň z nemovitých věcí	34

3 Daňové úlevy spjaté s majetkovým odškodněním	35
3.1 Navrácení majetku řeholním řádům a kongregacím a arcibiskupství olomouckému v letech 1990 a 1991	35
3.2 Navrácení židovského majetku – zmírnění majetkových křivd způsobených holokaustem	35
3.3 Majetkové vyrovnání s CNS v r. 2012	36
Závěr	38

DOPADY ŠTÁTNEHO FINANCOVANIA CIRKVI NA ICH VEREJNÚ SLUŽBU

IMPACTS OF STATE FUNDING OF CHURCHES ON THEIR PUBLIC SERVICE	41
Lubomír Martin Ondrášek, MDiv, ThM, AMRS	
Úvod	41
Holistická verejná služba cirkvi	42
Hovorenie pravdy moci	43
Štátne financovanie cirkví a ich nezávislosť	45
Dôveryhodnosť ako podmienka	46
Záver	48

DAŇOVÁ ASIGNÁCIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE AKO FORMA

FINANCOVANIA CIRKVI A NÁBOŽENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ

TAX ASSIGNMENT IN THE SLOVAK REPUBLIC AS A FORM OF FINANCING OF CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES

49	JUDr. Róbert Gyuri, PhD.
Úvod	49
1 Daňová asignácia v systéme financovania cirkví a náboženských spoločností	50
2 Použitie podielu zaplatenej dane na účely financovania cirkví a náboženských spoločností v súčasnej právnej úprave na Slovensku	52
3 Možnosti širšieho využitia daňovej asignácie pri financovaní cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike (úvahy <i>de lege ferenda</i>)	55
Záver	57

EKLEZIOLOGICKÉ ASPEKTY FINANCOVÁNÍ CÍRKVE A CÍRKEVNÍ RESTITUCE

ECCLESIOLOGICAL ASPECTS OF CHURCH FINANCING AND CHURCH PROPERTY RESTITUTIONS

59	doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D.
Úvod	60
1 Evangelní výzvy a církevní praxe	60
2 Potřeba majetkového zajištění církve	63
3 Otázka církevních restitucí v České republice	64
4 Závěrem: Financování jako nástroj řešení vztahu mezi státem a církví	67

PASTORAČNÍ SLUŽBA VE VEŘEJNÝCH INSTITUCÍCH V SLOVENSKÉ A ČESKÉ REPUBLICE

PASTORAL CARE IN PUBLIC INSTITUTIONS IN THE CZECH REPUBLIC AND IN SLOVAKIA

doc. ThLic. Mgr. Damián Němec, dr	70
Úvod	70
1 Legislativní základ pastorační služby v veřejných institucích	71
1.1 Zákony o církvích a náboženských společnostech	71
1.2 Smluvní vztahy mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi	72
2 Duchovní služba v armádě, policii a vězeňství	73
2.1 Duchovní služba v armádě, policii a vězeňství ve Slovenské republice	73
2.1.1 Smluvní základ	73
2.1.2 Struktury duchovní služby v katolické církvi na Slovensku	74
2.1.3 Struktury duchovní služby v dalších církvích na Slovensku	75
2.1.4 Postavení a financování vojenských, policejních a vězeňských kaplanů	76
2.2 Duchovní služba v armádě, policii a vězeňství v České republice	76
2.2.1 Duchovní služba v Armádě České republiky	76
2.2.2 Duchovní služba v Policii České republiky	79
2.2.3 Duchovní péče v České republice v oblasti vězeňství	80
3 Výuka náboženství ve veřejných školách	82
3.1 Výuka náboženství ve veřejných školách ve Slovenské republice	82
3.1.1 Právní základ	82
3.1.2 Povaha výuky náboženství	83
3.1.3 Učitelé náboženství, učební plány a učebnice, financování výuky	83
3.2 Výuka náboženství ve veřejných školách v České republice	84
3.2.1 Právní základ	84
3.2.2 Povaha výuky náboženství, učební plány a učebnice	84
3.2.3 Učitelé náboženství, financování výuky	85
4 Církevní školství	86
4.1 Církevní školství ve Slovenské republice	86
4.1.1 Právní základ	86
4.1.2 Postavení a financování církevních škol	86
4.1.3 Teologické fakulty a církevní vysoké školy, jejich financování	86
4.2 Církevní školství v České republice	87
4.2.1 Právní základ	87
4.2.2 Postavení a financování církevních škol	87
4.2.3 Teologické fakulty a církevní vysoké školy, jejich financování	87
5 Duchovní služba ve zdravotnictví	88
5.1 Duchovní služba ve zdravotnictví ve Slovenské republice	88
5.1.1 Právní základ	88
5.1.2 Podoba poskytování duchovní služby ve zdravotnictví a její financování	88
5.2 Duchovní služba ve zdravotnictví v České republice	89

5.2.1 Právni základ	89
5.2.2 Podoba poskytování duchovní služby ve zdravotnictví a její financování	90
Závěr	91

MODERNÉ SPÔSOBY PRIAMEJ PODPORY ŠTÁTU CIRKVÁM A NÁBOŽENSKÝM SPOLOČNOSTIAM VO SVETE

MODERN WAYS OF DIRECT SUPPORT TO THE STATE FOR CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES IN THE WORLD	97
ThDr. Martin Šabo, PhD.	
Systém cirkevných daní a příspěvkov	97
Dominantná priama finančná podpora zo strany štátu	98
Rakúska republika	99
Maďarská republika	101
Nové Nemecké spolkové štáty	105
Chorvátska republika	107
Závěr	109

MOŽNÉ MODIFIKÁCIE SÚČASNÉHO MODELU FINANCOVANIA CIRKVI A NÁBOŽENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

POSSIBLE MODIFICATIONS OF THE CURRENT MODEL OF FINANCING OF CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES IN THE SLOVAK REPUBLIC	111
ThDr. Martin Šabo, PhD.	
1 Historicko – právne východiská vzťahu štátu a cirkví v Slovenskej republike	111
1.1 Odmietané modely vzťahu štátu a cirkví	114
1.2 Model dominantnej štátnej podpory	115
1.3 Model asignačnej dane	117
1.4 Registrácia cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike	118
Závěr	119

PROBLÉMY SPJATÉ S UTVÁŘENÍM NOVÉHO MODELU FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

PROBLEMS CONCERNING THE CREATION OF A NEW CHURCH FINANCING MODEL IN THE CZECH REPUBLIC	121
doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D.	
1 Financování jako zvláštní právo podle zákona č. 3/2002 Sb.	122
2 Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi	125
3 Obtíže aplikace zákona	127
4 Závěrem	128

**POKUSY O ZMĚNU ZÁKONA O MAJETKOVÉM VYROVNÁNÍ S CÍRKVEMI A
NÁBOŽENSKÝMI SPOLEČNOSTMI V ČESKÉ REPUBLICĚ A JEJICH REALIZACE
V SOUČASNÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI**

ATTEMPTS TO AMEND THE ACT ON PROPERTY SETTLEMENT WITH CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES IN THE CZECH REPUBLIC AND THEIR IMPLEMENTATION IN CONTEMPORARY CZECH SOCIETY	132
doc. Damián Němec, dr,	

**CIRKEVNÁ DAŇ AKO PROSTRIEDOK FINANCOVANIA CIRKVI
A NÁBOŽENSKÝCH SPOLEČNOSTÍ (PRÁVNE ASPEKTY)**

CHURCH TAX AS A MEANS OF FINANCING CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES (LEGAL ASPECTS)	144
JUDr. Róbert Gyuri, PhD.	

Úvod	144
1 Cirkevná daň a jej charakteristika	145
2 Pojmové vymedzenie cirkevnej dane z pohľadu teórie daňového práva	147
3 Daňové prvky pri cirkevnej dani	150
4 Cirkevná daň a princípy daňovo-právneho štátu	151
5 Medzinárodnoprávne záväzky Slovenskej republiky a cirkevná daň	153
Záver	154

**ZÁKON O FINANČNEJ PODPORE ČINNOSTI CIRKVI A NÁBOŽENSKÝCH
SPOLEČNOSTÍ A DVA ZMLUVNÉ ZÁVÄZKY SLOVENSKEJ REPUBLIKY VOČI
CIRKVAM A NÁBOŽENSKÝM SPOLEČNOSTIAM**

BILL ON FINANCIAL SUPPORT FOR CHURCHES AND RELIGIOUS AND TWO CONTRACTUAL OBLIGATIONS OF THE SLOVAK REPUBLIC TOWARDS CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES	156
ThLic. Mgr. Michaela Moravčíková, Th. D.	

Úvod	156
Základné garancie	157
Nový model financovania cirkvi a náboženských spoločností	158
Dva zmluvné záväzky Slovenskej republiky v oblasti ekonomického zabezpečenia cirkvi a náboženských spoločností	161
Nový zákon o finančnej podpore činnosti cirkvi a náboženských spoločností	162
K paragrafovému zneniu zákona	164
Záver	170

PREDHOVOR

Čitateľovi ponúkame publikáciu, ktorej obsahom sú príspevky z dvoch vedeckých konferencií, *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v komparatívnej perspektíve* a *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v modernom demokratickom štáte*, ktoré sa konali na pôde Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave pod gesciou Ústavu pre právne otázky náboženskej slobody PF TU v rámci riešenia projektu Vega 1/0254/16 *Financovanie cirkví a náboženských spoločností* v spolupráci s našimi kolegami z významných vedeckých pracovísk doma a v zahraničí.

Vychádzajú v čase, keď si pripomínáme tridsiate výročie Nežnej revolúcie, počas ktorej z námestí našich miest odznievali požiadavky na náboženskú slobodu, ktorá zahŕňa aj autonómiu cirkví, slobodu cirkví a náboženských spoločností rozhodovať samostatne o svojich vlastných veciach. Bola to reflexia neúnosného stavu predchádzajúcich desaťročí, v rámci ktorých boli cirkvi, duchovní a veriaci perzekvovaní komunistickým režimom. I keď sú ľudské obete, ľudské tragédie a bezprecedentné zakazovanie a trestanie činnosti cirkví, reholí a rádov, náboženských úkonov či prejavov viery najzávažnejšie, nemožno opomenúť ani zoštatnenie cirkevného majetku. Najznámejšia kresťanská modlitba akcentuje každodennú potrebu materiálnych dohier na udržanie života. Zhabaním majetkov cirkví stratili významný nástroj na zabezpečenie svojich životných potrieb. Zákom č. 218 o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom z roku 1949 umiestnil štát cirkvi a ich duchovných do svojho področia. Komunistický štát paralyzoval činnosti cirkví, ktoré, okrem iného, počas desaťročí komunistickej nadvlády strácali aj predtým pre ne prirodzené možnosti a schopnosti hospodáriť a zhodnocovať vlastný majetok.

Novembrové námestia skandovali aj požiadavkou odľuky cirkví od štátu. I keď je zložitá definovať tento pojem, celkom iste mali demonštrujúci na mysli predovšetkým nezávislosť cirkví a štátu pri rozhodovaní o svojich vnútorných záležitostiach. Dnes je otázka odľuky často posúvaná do čisto ekonomickej oblasti a definuje sa oddelením cirkví od štátneho rozpočtu. Býva niekedy tiež charakterizovaná požiadavkou zatvorenia dverí verejných inštitúcií pre cirkvi. Ostatné tri dekády boli však poznamenané konštruktívnym dialógom medzi štátom a cirkvami a dynamikou spolupráce a parity. Došlo k čiastočnému zmierneniu majetkových krívd, vzniku zmluvných vzťahov medzi štátom a cirkvami a príprave zákona o podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností. Hoci sa neraz diskutovalo aj o diametrálne odlišných spôsoboch, napokon novouzakonený systém financovania cirkví a náboženských spoločností vychádza z doteraz uplatňovaného modelu, avšak predpokladá postupné zohľadňovanie modifikácií počtu veriacich jednotlivých cirkví podľa sčítaní obyvateľov a kladie dôraz na samostatné a nezávislé hospodárenie cirkví podľa vlastných rozpočtov. Prax preverí nový právny rámec. Ponúkané príspevky, ktoré traktujú jednotlivosti, pomôžu k lepšiemu chápaniu skúmanej problematiky, a to aj z perspektívy ďalších úloh, ktoré sú determinované záväzkami Slovenskej republiky, ktoré jej vyplývajú z už uzatvorených zmlúv so Svätou stolicou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami v oblasti ich finančného zabezpečenia. Možno teda konštatovať, že stojíme pred ďalšou etapou práce, v ktorej budú významne prítomné medzinárodnoprávne aspekty. Celkom iste však bude mať štát na zreteli v najvyššej miere aj spravodlivosť a solidárnosť. Nemožno pochybovať, že pôjde o náročný proces, ktorý si vyžiada aj širokú spoločenskú diskusiu a konsenzus všetkých zúčastnených.

Michaela Moravčíková, editorka

UŽ ŽIADNE FIŠKÁLNE TAJOMSTVÁ MEDZI TALIANSKOM A SVÄTOU STOLICOU?¹

NO MORE FISCAL SECRETS BETWEEN ITALY AND THE HOLY SEE?

doc. JUDr. Dagmar Lantajová, PhD.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá zmluvnými vzťahmi týkajúcimi sa finančných a daňových otázok medzi Talianskom a Svätou stolicou v období od podpisu Lateránskych zmlúv z roku 1929 až po aktuálne prijatú Zmluvu medzi vládou Talianskej republiky a Svätou stolicou o finančných otázkach z roku 2015. Zároveň analyzuje tieto zmluvné dokumenty a poukazuje aj na postavenie Svätej stolice ako subjektu medzinárodného práva *sui generis*.

Kľúčové slová: medzinárodná zmluva, Svätá stolica, financie, Lateránske zmluvy

Abstract: The article deals with contractual relations concerning the financial and tax matters between Italy and the Holy See during the period between the signing of the Lateran treaties (1929) and the current Convention between the Government of the Italian Republic and the Holy See on Fiscal Matters (2015). It also analyzes these contractual documents and points out the position of the Holy See as a subject of international law *sui generis*.

Key words: International treaty, Holy See, Finance, Lateran treaties

Úvod

Taliansko uzavrelo so Svätou stolicou 1. apríla 2015 Zmluvu o daňových otázkach. Správa, ktorú si nebolo možné nevšimnúť v zahraničných médiách v období podpisu tejto zmluvy. Prečo je dôležité sa takouto správou zaoberať? Je predmetná zmluva dôležitá iba pre jej zmluvné strany, alebo aj pre iných členov medzinárodného spoločenstva? Tento príspevok sa pokúsi dať odpoveď na dané otázky a ozrejmiť aj ďalšie súvislosti s touto témou.

1 Medzinárodná zmluva ako prameň medzinárodného práva

Medzinárodná zmluva ako jeden zo základných prameňov medzinárodného práva je dohodou dvoch strán, subjektov medzinárodného práva, o vzájomných právach a povinnostiach

¹ Vedecký príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0254/16 Financovanie cirkví a náboženských spoločností.

v ich vzájomných vzťahoch. Subjekty medzinárodného práva, ktorým boli v minulosti hlavne štáty, využívali tento inštitút už od staroveku, a to prijímaním prvých medzinárodných zmlúv v rámci starovekých centier civilizácie. V rámci staroveku neboli vytvárané trvalejšie mnohostranné záväzky medzi jednotlivými štátmi, avšak medzi geograficky blízkymi štátmi vznikali dvojstranné medzinárodné zmluvy napr. o neporušiteľnosti hraníc, mierové spojenecké zmluvy či zmluvy o neútočení.

Medzinárodná zmluva ako prameň medzinárodného práva nadobúda na význame najmä v priebehu minulého, 20. storočia, keď sa stáva významným prvkom pri vývoji medzinárodných vzťahov suverénnych štátov. V súčasnosti tvoria medzinárodné zmluvy hlavný prameň medzinárodného práva.² Medzinárodná zmluva flexibilnejšie reaguje na potreby medzinárodného spoločenstva v porovnaní s medzinárodnou obyčajou. Pravidlá, ktoré medzinárodná zmluva stanovuje, poskytujú väčšiu právnu istotu a ich obsah je ľahšie dostupnejší. Platná medzinárodná zmluva vytvára i optimálne podmienky pre použitie ďalších inštitútov medzinárodného práva predpokladajúcich porušenie platnej medzinárodnej zmluvy, t. j. inštitútu medzinárodnej zodpovednosti a inštitútu medzinárodných sankcií. Pojem medzinárodná zmluva je definovaný viacerými spôsobmi. Medzinárodná obyčaj definuje medzinárodnú zmluvu ako dojednanie dvoch alebo viacerých subjektov medzinárodného práva, ktoré má z vôle týchto subjektov medzinárodné právne účinky a riadi sa medzinárodným právom.³ Viedenský dohovor o zmluvnom práve (čl. 2 ods. 1) definuje medzinárodnú zmluvu ako medzinárodnú dohodu, ktorá je uzavretá medzi štátmi písomnou formou a riadi sa medzinárodným právom.⁴ Medzinárodné zmluvy uzatvárajú subjekty medzinárodného práva. Medzinárodná zmluva sa v zásade vždy riadi medzinárodným právom. Medzinárodné zmluvy majú medzinárodnoprávne účinky, pretože zakladajú, menia alebo rušia medzinárodnoprávne záväzky štátov, resp. subjektov medzinárodného práva.

Svätá stolica historicky uzatvárala v období od gregoriánskej reformy až do konca stredoveku *concordata pacis*, ktorými chcela predchádzať konfliktom medzi štátom a Katolíckou cirkvou. Od protestantskej reformácie až do Francúzskej revolúcie to boli *concordata amicitiae*, ktorými si zmluvné strany navzájom udeľovali privilégia a vymedzovali kompetencie. *Concordata defensionis* zabezpečovali minimálne práva a slobody pre oblasti pôsobenia Katolíckej cirkvi najmä v období od Francúzskej revolúcie až do 1. svetovej vojny⁵. V súčasnosti Svätá stolica uzatvára bilaterálne zmluvy so štátmi, ktoré sa usilujú o status právneho štátu, rešpektovanie menšín (národnostných ako aj náboženských), ochranu ľudských práv a dodržiavanie demokratických princípov⁶. Obsahom týchto zmlúv sú pravidlá správania sa a spolupráce pre Katolícku cirkev a konkrétny štát, ktorých výsledok má byť v prospech obyvateľov daného štátu.

² VON GLAHN, G. – TAULBEE, J. L. *Law Among Nations : An Introduction to Public International Law*. 8. Edition. USA : Pearson Longman, 2006, s. 60. KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné* (všeobecná a osobitná časť). Druhé doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : Iura Edition, 2011, s. 113.

³ MALENOVSKÝ, J. *Medzinárodné právo verejné, obecná časť a poměr k jiným právním systémům*. 6., upravené a doplnené vydání. Brno/Plzeň : Doplněk a Aleš Čeněk 2014, s. 155-156.

⁴ Publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 15/1988 Zb.

⁵ JANKUV, J. – LANTAJOVÁ, D. – ŠMID, M. – BLAŠKOVIČ, K. *Medzinárodné právo verejné*. Prvá časť, 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, 319 s. (Slovenské učebnice). s. 123. ISBN 978-80-7380-559-3.

⁶ JANKUV, J. – LANTAJOVÁ, D. – ŠMID, M. – BLAŠKOVIČ, K. *Medzinárodné právo verejné*. Prvá časť, 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, 319 s. (Slovenské učebnice). s. 124. ISBN 978-80-7380-559-3.

Svätá stolica je zmluvnou stranou viac ako 150 bilaterálnych (viac ako polovica je uzavretá po II. vatikánskom koncile konanom v rokoch 1962-65, pričom nie všetky sú však konkordáty – zmluvy upravujúce všetky právne vzťahy medzi Svätou stolicou a štátom) a väčšieho počtu multilaterálnych zmlúv, ktorých väčšina bola uzavretá na pôde OSN.

2 Štát ako subjekt medzinárodného práva

Taliansko ako štát patrí k tradičným a teda k základným subjektom medzinárodného práva. Štát je pôvodný (primárny) subjekt medzinárodného práva s úplnou medzinárodnoprávnu subjektivitou a v medzinárodnom práve má výnimočné postavenie, keďže vystupuje ako predstaviteľ suverénnej moci a má absolútnu normotvornú spôsobilosť vytvárať záväzky v oblasti medzinárodného práva (*ius tractati*). Medzi jeho ďalšie spôsobilosti patrí spôsobilosť nadväzovať a udržiavať diplomatické styky (*ius legationis*), dožadovať sa práv súdnou cestou (*ius standi*), vytvárať medzinárodné organizácie, byť členom medzinárodných organizácií, materiálne zaistiť plnenie svojich právnych záväzkov, byť zodpovedný za svoje správanie sa a schopnosť prakticky presadzovať svoje nároky voči iným štátom (subjektom). Štát je teda jediným plnohodnotným subjektom medzinárodného práva. Medzi subjektmi medzinárodného práva majú štáty kľúčové postavenie, ktorých vznik ako aj zánik môžeme aj v súčasnosti pozorovať. Súčasné medzinárodné právo preto rieši najmä vzťahy medzi štátmi a preto ho môžeme nazvať aj ako právo medzištátne.

Štát je prvým a najstarším subjektom medzinárodného práva. Prvé útvary podobné štátom vznikajú už v hlbokom staroveku. Podľa najnovších výskumov sa prvé útvary tohto typu objavujú už v období 9. stor. pred n. l. K vzniku a zániku štátov dochádzalo v histórii a dochádza aj v súčasnosti. Ako konštatoval Oppenheim, vznik štátu je záležitosťou faktu a nie zákona. Tento výrok je podporený aj viacerými právnymi názormi, napr. že *kde skutocne existuje štát, zákonnosť jeho vzniku alebo existencie musí byť abstraktná otázka, právo musí brať do úvahy novú situáciu aj napriek jej nelegálnosti*.⁷ Kým na začiatku 20. storočia existovalo okolo 50 štátov, na konci daného storočia ich už bolo takmer dvesto (193 členov OSN).

3 Svätá stolica a Mestský štát Vatikán a ich medzinárodnoprávna subjektivita

Taliansko ako aj Svätá stolica, patria k tradičným subjektom medzinárodného práva, ktorých história je vzájomne spätá. Asi k najvýznamnejším spoločným historickým okamihom patria rok 1870, keď došlo k zjednoteniu Talianska a zároveň zániku Pápežského štátu, ak aj rok 1929, v ktorom boli podpísané Lateránske dohody medzi oboma stranami a vznikol Mestský štát Vatikán.

⁷ CRAWFORD, J. *The creation of states in international law*. 2nd ed., Oxford : Clarendon Press, 2007, LXXII, 870 p. s. 3, 4. ISBN 978-0-19-922842-3.

3.1 Pápežský štát

Po páde Západorímskej ríše sa začali formovať počiatky budúceho pápežského štátu, čo sa odvíjalo od nárastu moci pápežov v tomto období. Pápež Štefan II. uzavrel s kráľom Pipinom Krátkym v roku 754. zmluvu, ktorá zaručovala pápežovi, že po zániku longobardského kráľovstva sa stane vlastníkom Ríma, Ravenny s Benátkami a Istriou, Spoleta a Beneventa. Pipin sľúbil pápežovi ochranu, pričom v rokoch 754 a 756 uskutočnil dve výpravy a dobyté územia venoval svätému Petrovi (tzv. *patrimonium Petri*) a potvrdil to darovacou listinou z roku 756, čím sa datuje vznik pápežského štátu.⁸ Ten trval s výnimkou začiatku 19. storočia (obdobie Napoleona, ktorý v roku 1809 začlenil Pápežský štát do svojho impéria – ukončenie tohto stavu v rámci Viedenského kongresu v rokoch 1814-15) až do roku 1870. Pápež bol počas trvania Pápežského štátu v postavení hlavy Katolíckej cirkvi v súlade s kanonickým právom ako aj v postavení svetského panovníka, hlavy Pápežského štátu.

V polovici 19. storočia silneli snahy o zjednotenie rozdrobeného Talianska. Osem z desiatich štátov na území Talianska sa zjednotilo v roku 1861 do Talianskeho kráľovstva s hlavnými mestom Turín, kráľom Viktorom Emanuelom II. a premiérom Camillom Cavourom. Mimo zjednoteného kráľovstva zostalo Benátsko a Pápežský štát. V roku 1866 bolo k Taliansku pripojené Benátsko a v roku 1870, keď bolo Francúzsko porazené Pruskom, pápež stratil vo Francúzsku svojho ochrancu, čo využilo Taliansko a pripojilo aj Pápežský štát k Taliansku. Hlavným mestom sa stal Rím. Pápež Pius IX. zakázal svojmu vojsku použiť zbrane proti Garibaldiemu a jeho vojakom, čím sa vzdal a tým predišiel vojenskému konfliktu. Pápež tak stratil svoju svetskú moc. Pius IX. ako aj jeho nasledovníci dobrovoľne neopustili Vatikán a označovali sa za tzv. vatikánskych väzňov najbližších takmer šesťdesiat rokov. Vzťahy medzi Svätou stolicou a Talianskom sa zhoršili. Po anexii Pápežského štátu Talianskom sa napätie medzi Svätou stolicou a štátom začalo uvoľňovať až po vyhlásení Garančného zákona v roku 1871 (16. mája). Zdalo sa byť nemožné, aby sa pápež stal obyčajným talianskym subjektom a Svätá stolica bola inštitúciou pod územnou nadvládou Talianska. Pápežovi bola preto zo strany parlamentu poskytnutá záruka posvätnosti a nedotknuteľnosti (čl. 1 Garančného zákona) vo Vatikáne ako aj v Lateráne a Castel Gandolfe, ktoré boli ako sídlo Svätej stolice nedotknuteľné zo strany talianskych úradov (vstúpiť tam mohli iba na základe povolenia od Svätej stolice) napriek tomu, že podliehal talianskym civilným súdom. Pápežovi boli priznané aj niektoré výsady, ktoré požíval taliansky kráľ (napr. legačné právo, čl. 11 Garančného zákona, či vlastníctvo poštový a telegrafický úrad, alebo mať osobnú ozbrojenú gardu) finančné pokrytie výdavkov a možnosť slobodne vykonávať cirkevné obrady ako aj právo slobodnej komunikácie s Katolíckou cirkvou vo svete⁹. Napriek tomu, že pápež Pius IX. odmietol akceptovať Garančný zákon, on sám ako aj jeho nástupcovia využívali výsady ním garantované¹⁰. Profesor Liszt charakterizoval postavenie pápeža v danom období ako osobu, ktorá nie je poddaná žiadnemu štátu, je exteritoriálom a extranacionálom, ktorý má viacero oprávnení prislúchajúcich suverénemu

⁸ ŘÍČAN, R. – MOLNÁR, A. *Dvanáct století církevních dějin*. 3. vyd. Praha : Kalich, 2008. (Studijní texty; sv. 3). s. 228. ISBN 978-80-7017-064-9.

⁹ OPPENHEIM L. (Lassa), edited by Ronald F. Roxburgh. *International law : a treatise. Vol. 1, Peace*, Reprint 3rd ed. Clark, New Jersey : Lawbook Exchange, 2005, 671 s., s. 185. ISBN 978-1-58477-609-3, ISBN 1-58477-609-9.

¹⁰ <https://www.britannica.com/event/Law-of-Guarantees>

štátu a vykonáva ich so súhlasom veľmocí. Chýba mu však štátne územie a štátny národ, dva z troch znakov štátu v tom období. I keď konkordáty uzavreté pápežom sa neriadia právom medzinárodným a on nemá nárok byť pozvaný na štátne kongresy, jeho postavenie spočíva na základe medzinárodnom, nakoľko sa Taliansko zaviazalo voči ostatným štátom, že sa bude starať o jeho nezávislosť.¹¹

V období rokov 1870 až 1929 napriek pápežovej strate svetskej moci Svätá stolica aj naďalej udržovala a nadväzovala diplomatické styky, uzatvárala medzinárodné zmluvy. Medzinárodné právo tak charakterizovalo Svätú stolicu ako subjekt medzinárodného práva aj v období, keď stratila resp. nemala svoje vlastné územie,¹² čiže nevykonávala žiadnu územnú suverenitu.

3.2 Lateránske zmluvy

Obrat situácie nastal až v roku 1929, keď boli podpísané Lateránske zmluvy medzi pápežom Piom XI. – zastúpeným štátnym sekretárom Pietrom Gasparrim a kráľom Viktorom Emanuelom II. – zastúpeným Benitom Mussolinim, fašistickým diktátorom Talianska, ktorý presadzoval cestu zmierenia sa s cirkvou. Zmluvy boli podpísané v Lateránskom paláci, čím sa Mussolini vyhol stretnutiu s pápežom (a tým aj pre neho ponižujúcej procedúre pokľaknutiu si pred pápežom a pobožkaniu jeho prsteňa).

Boli podpísané tri separátne zmluvy, ktoré najpresnejšie vyjadrujú súčasné medzinárodnoprávne postavenie Svätej stolice, Vatikánskeho mestského štátu a Katolíckej cirkvi.

Prvá zmluva (*Treaty of Conciliation – Zmierovacia zmluva*) pozostávajúca z 27 článkov sa týkala Rímskej otázky a na jej základe bol vytvorený Mestský štát Vatikán s rozlohou 0,44 ha v rámci pevne stanovených hraníc. Svätá stolica sa vzdala nároku na územie historického Pápežského štátu a uznala Taliansko s hlavným mestom Rím. Taliansko uznalo výlučnú a absolútnu zvrchovanosť Svätej stolice v medzinárodných otázkach v súlade s jej tradíciami a požiadavkami jej poslania vo svete. Zároveň uznáva exkluzívnu vládu, suverénnu moc a jurisdikciu, plné vlastníctvo Svätej stolice nad Vatikánom a jeho územím. Obe strany sa dohodli, že Námestie Sv. Petra bude bežne otvorené aj pre verejnosť a dohliadať naň budú aj talianske policajné orgány. Taliansko sa zároveň zaviazalo, že zabezpečí Vatikánu zásobovanie vodou, spojenie Vatikánu so železnicou, telegrafom, telefónom, bezdrôtovým spojením, ako aj vysielanie, poštové služby a ostatné verejné služby, a to všetko na vlastné náklady. Zároveň všetky osoby s trvalým pobytom vo Vatikáne podliehajú suverenite Svätej stolice a vo vzťahu k Taliansku sú im poskytnuté zmluvne dohodnuté výsady a imunity (napr. oslobodenie od vojenskej služby). Zároveň diplomatické výsady a imunity budú poskytnuté všetkým diplomatickým zástupcom, ktorí sú akreditovaní pri Svätej stolici aj na území Talianska, a to v súlade s medzinárodným právom. Taliansko vyšle svojho veľvyslanca k Svätej stolici a ten sa stane doyenom diplomatického zboru pri Svätej stolici. Výhodou bolo uznanie štátoprávnej kontinuity medzi Pápežským štátom

¹¹ ELGART, J. *Medzinárodné právo v systematickém podání Fr. V. Liszta*, Praha : Spolek českých právníků „Všehrd“, 1906, 267 s., s. 22.

¹² KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť)*, Bratislava : Iura Edition, 2008, s. 90. ISBN 978-80-8078-219-1.

spred roku 1870 a novovytvoreným Vatikánskym mestským štátom. Zároveň Taliansko uznalo katolícke náboženstvo za štátne.

Druhou zmluvou je konkordát, ktorý vo svojich 45 článkoch upravil podmienky a postavenie Katolíckej cirkvi a náboženstva v Taliansku, pričom Katolícka cirkev v Taliansku môže slobodne vykonávať svoju duchovnú moc, slobodne a verejne uctievať a mať právomoc v cirkevných veciach ako aj robiť zbierky v rámci kostolov a budov, ktoré im patria. Zároveň bola ustanovená nedotknuteľnosť spovedného tajomstva, v zásade v čase mieru oslobodenie vysvätených kňazov a rehoľníkov od vojenskej služby, účasti v porotách. Obe strany sa zaviazali vytvoriť zmiešanú komisiu na revíziu hraníc diecéz, ktoré by sa mali väčšmi zhodovať s hranicami jednotlivých provincií štátu. Taliansko uznalo právne účinky uzavretia manželstva v súlade s kánonickým právom, pričom príčiny odlúčenia budú posudzovať civilné orgány, súhlasilo s výukou kresťanskej doktríny v školách. Zároveň upravuje ďalšie administratívno-právne otázky vzájomných vzťahov oboch subjektov.

Treťou zmluvou je Finančný dohovor pripojený k Zmluve, ktorý stanovoval povinnosť Talianska vyplatiť sumu 750 miliónov talianskych lír a odovzdať štátne dlhopisy v hodnote miliardy talianskych lír s 5 % úrokom ako náhradu škody, ktorá vznikla Svätej stolici stratou územia a majetku po zániku Pápežského štátu. Suma bola oveľa nižšia ako tá, ktorú sa Taliansko zaviazalo platiť pápežovi prijatím Garančného zákona 13. mája 1871 (3,225 milióna talianskych lír ročne ako odškodné za stratené územia).

Zmeny do vzťahu Talianska ako štátu a Vatikánskeho mestského štátu priniesla tak republikánska ústava Talianska z roku 1948 ako aj nová Dohoda medzi Talianskou republikou a Svätou stolicou z 18. februára 1984¹³, ktorých výsledkom bolo napr. že štátne univerzity v Taliansku nemajú teologické fakulty, že štát nefinancuje cirkev ako inštitúciu ale ako aktivity prospešné vo všeobecnom záujme a pod¹⁴.

Podpisom Lateránskych dohôd došlo k definitívnemu vyriešeniu tzv. rímskej otázky, nakoľko Svätá stolica považovala záruky jej poskytnuté zo strany Talianska za dostatočné vo vzťahu k jej slobode, nezávislosti a suverenite v medzinárodných vzťahoch ako aj k výkonu jej pastoračnej činnosti – vznešeného poslania tak v rímskej diecéze, v Taliansku ako aj na celom svete. Svätá stolica sa vzdala svojho nároku na vlastníctvo stredovekého cirkevného štátu a uznala Rím za hlavné mesto Talianska. Na základe týchto zmlúv bola výslovné uznaná medzinárodnoprávna subjektivita Svätej stolice v zmysle obyčajového práva a bol vytvorený mestský štát Vatikán, kde výkon štátnych funkcií bol garantovaný Svätej stolici. Taliansko uznalo Vatikánsky mestský štát za suverénny štát a výlučnú suverenitu a jurisdikciu Svätej stolice nad týmto mestom, ktorému tak boli priznané atribúty medzinárodnoprávnej subjektivity. Vatikánsky mestský štát má rozlohu 44 hektárov, je nepatrným zostatkom Pápežského štátu, tvorí malú enklávu v strede Ríma a je centrom rímskokatolíckej cirkvi. Právny režim tohto štátu určujú Lateránske ako aj neskôr uzavreté zmluvy. Svätá stolica je chápaná ako pápežský úrad, kde sú stotožnené „dôstojnosť prvenstva a moc kňazaťa apoštola Petra“, pričom priamo od Petra má Svätá stolica učiteľskú, zákonodarnú, súdnu, kňazskú a správnu právomoc a tvoria ho všetky úrady Rímskej kúrie¹⁵.

¹³ <https://www.religlaw.org/content/religlaw/documents/agritlhs1984.htm>

¹⁴ <http://marianbalazs.sk/modely-vztahu-statu-a-cirkvi/>

¹⁵ DAVID, V. – BUREŠ, P. – FAIX, M. – SLADKÝ, P. – SVAČEK, O. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*, 2. vyd. Praha : LEGES, 2011, 448 s., s. 125-6. ISBN 978-80-87212-86-8.

3.3 Medzinárodnoprávne postavenie Svätej stolice, Mestského štátu Vatikán a Katolíckej cirkvi

Svätá stolica ako aj Vatikánsky mestský štát sú dva rozdielne subjekty medzinárodného práva verejného. Lokálna Katolícka cirkev v danom štáte nemá žiadnu medzinárodnoprávnu subjektivitu na rozdiel od Svätej stolice, platí to aj na Katolícku cirkev ako celok¹⁶.

Medzinárodnoprávnu subjektivitu možno charakterizovať ako spôsobilosť subjektu medzinárodného práva mať medzinárodnoprávne práva a povinnosti, spôsobilosť vstupovať vo svojom mene do medzinárodnoprávných záväzkov a svojím správaním sa vyvolávať medzinárodnoprávne účinky. Medzinárodnoprávnu subjektivitu Svätej stolice môžeme označiť ako limitovanú, pôvodnú, objektívnu, veľkú a trvalú s absolútnou normotvornou spôsobilosťou. V rámci OSN má status stálega pozorovateľa.

Vzťah Svätej stolice k Vatikánskemu mestskému štátu je predmetom úpravy článku 3 Zmierovacej zmluvy, kde Taliansko výslovne uznalo suverenitu Svätej stolice vo Vatikánskom mestskom štáte. Čo to však znamená? Územnú suverenitu vo Vatikánskom mestskom štáte tak vykonáva iný subjekt medzinárodného práva, a to Svätá stolica, ktorá má v zmysle teórie právo vykonávať verejnú moc štátu na jeho území ako aj právo disponovať navonok s jeho územím. Lateránske zmluvy tak ustanovili dvojaké medzinárodnoprávne postavenie Svätej stolice, v prvom rade ako subjekt *sui generis* medzinárodného práva na princípoch zvrchovanej rovnosti, autonómie a nezávislosti a v druhom rade ako vlády Vatikánskeho mestského štátu vytvoreného na teritoriálnom princípe, ktorá vykonáva suverenitu na jeho území¹⁷. V tomto prípade nemožno hovoriť o porušení územnej suverenity Vatikánskeho mestského štátu zo strany Svätej stolice.

Svätá stolica ako subjekt medzinárodného práva *sui generis* má subjektivitu získanú v dôsledku osobitných historických udalostí a okolností, nemá svoje vlastné územie a napriek tomu, že určitým územím disponuje, je to územie iného subjektu medzinárodného práva. Medzinárodnoprávna subjektivita Svätej stolice sa tak odvodzuje z historického ako aj duchovného základu a nie z teritoriálnej subjektivity. Duchovným základom pre uznanie suverenity je morálne a duchovné poslanie hlavy Katolíckej cirkvi, pápeža.

4 Zmluva medzi vládou Talianskej republiky a Svätou stolicou o daňových otázkach (Vatikán, 1. apríl 2015)

Svätá stolica má po problémoch s Vatikánskou bankou snahu o zvýšenie finančnej transparentnosti a zodpovednosti v otázkach daňových únikov ako aj praní špinavých peňazí. Svätá stolica a Talianska republika podpísali 1. apríla 2015 zmluvu týkajúcu sa výmeny informácií vo

¹⁶ SEIDL-HOHENVELDERN, I. *Mezinárodní právo veřejné*, překlad z německého originálu Monika Pauknerová ...[et al.], 3. vydanie, Praha : ASPI, 2006, s. 150. ISBN 80-7357-178-1.

¹⁷ JANKUV, J. – LANTAJOVÁ, D. – ŠMID, M. – BLAŠKOVIC, K. *Mezinárodní právo veřejné*. Prvá časť; [1. vyd.]. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, 319 s., s. 122 (Slovenské učebnice). ISBN 978-80-7380-559-3.

finančných a daňových otázkach. Zmluva nadobudla platnosť 15. októbra 2016. Taliansko je prvá krajina, s ktorou takúto zmluvu Svätá stolica podpísala. Obe strany pristúpili k uzavretiu tejto dohody s cieľom eliminovať daňové úniky a zabrániť praniu špinavých peňazí. Následne Svätá stolica podpísala charakterovo blízku zmluvu aj s USA.

Taliansko ako krajina s jedným z najvyšších daňových únikov v Európskej únii, už podpísalo podobné zmluvy s Monakom a ďalšími krajinami považovanými za daňové raje, pričom ročne sa odhaduje strata vo výške 100 miliárd až 140 miliárd dolárov.

4.1 Udalosti predchádzajúce uzavretiu Zmluvy z roku 2015

Čo predchádzalo podpisu zmluvy?

Vatikánsku banku (neoficiálny názov Ústavu pre záležitosti viery/*Instituto per le Opere di Religione*) založil 27. júna 1942 pápež Pius XII. Účty v tejto banke si mali mať možnosť otvoriť len zamestnanci Vatikánu a Svätej stolice a tiež cirkevné a charitatívne inštitúcie. Banka nemala byť prístupná pre verejnosť, nemá žiadnych akcionárov a jej zisky sa využívajú na charitatívne účely. Hlavné sídlo sa nachádza priamo vo Vatikáne. Banka operuje bez pobočiek a vzhľadom na jej status ako centrálnej banky cirkvi sa jej nedotýkajú pravidlá EÚ. Napriek jej neoficiálnemu názvu však nemožno hovoriť o banke, ale skôr o konzultantskej organizácii, nakoľko táto inštitúcia neposkytuje služby, ktoré sú typické pre bankový sektor, napr. úvery. Jej výkonný riaditeľ je podriadený zboru kardinálov a pápežovi.

V 80. rokoch dvadsiateho storočia čelila podozreniu, že bola zapletená do politických a finančných škandálov, z ktorých najväčší bol bankrot Banky Ambrosiano, ktorej bola jedným z najväčších akcionárov. Banka založila ďalších vyše 200 bánk, aby nebolo možno transparentne sledovať tok financií, ktoré okrem iného pochádzali z predaja drog a od mafie. Riaditeľom Vatikánskej banky bol v tom období arcibiskup Paul Marcinkus, ktorý bol obvinený zo sprenevery (spolu s riaditeľom Banky Ambrosiano Robertom Calvim), prania špinavých peňazí a iných finančných podvodoch banky, ale vzhľadom na diplomatickú imunitu bol vyňatý z trestnej jurisdikcie Talianska nebol súdený. Vatikánskej banke po bankrote Banky Ambrosiano v roku 1982 zostali nedobytné pohľadávky vo výške takmer 3 miliardy dolárov.

V 90. rokoch dvadsiateho storočia bola Vatikánska banka zapletená do korupčného škandálu Enimont, v rámci ktorého boli podplácaní taliansky politici s cieľom získať povolenie na reorganizáciu chemického odvetvia.

Roky sa banka považovala za prostriedok, ktorý pomáha bohatým Talianom vyhnúť sa daniam a iným nezákonným činnostiam, ktoré sú ďaleko od jej hlavnej misie, ktorou je poskytovanie bankových služieb katolíckej cirkvi a pomáhať jej charitatívnemu pôsobeniu vo všetkých kútoch sveta.

Od roku 2010 sa objavuje opätovne podozrenie, že táto banka slúži na pranie špinavých peňazí a majú v nej uložené peniaze aj talianski politici, ktorí sa tak chcú vyhnúť plateniu daní. Banka sa v tom čase neriadila ani medzinárodnými finančnými štandardmi, ktorých úlohou je transparentnosť a zabránenie praniu špinavých peňazí. Vatikánska banka na seba pritiahla pozornosť talianskej daňovej kontroly v polovici septembra 2010, keď previedla sumu približne 23 miliónov eur do pobočiek iných bánk v Nemecku a v strednom Taliansku, pričom o tomto

roku vopred neupovedomila národnú banku Talianska. Túto sumu zmrazila talianska prokuratúra, pretože podľa zákonov z roku 2007 je finančná inštitúcia povinná nahlásiť prevod vyššej sumy peňažných prostriedkov vopred a vysvetliť ich pôvod¹⁸. Medzičasom boli prijaté nové pravidlá, ktoré vyhovujú požiadavkám medzinárodnej organizácie FATF (*Financial Action Task Force*, Finančná akčná skupina), ktorá je známa svojím bojom proti ilegálnym aktivitám a financovaniu terorizmu. FATF bola vytvorená na summite krajín G7 v Paríži v roku 1989 s cieľom vytvorenia medzivládneho orgánu, ktorý by sa zamerlal na monitorovanie opatrení v boji proti praniu špinavých peňazí realizovaných jednotlivými krajinami¹⁹.

Pápež Benedikt XVI. prijal v roku 2010 zvláštne nariadenie *Motu proprio*, ktoré má zabrániť praniu špinavých peňazí a finančným podvodom, umožniť lepšiu kontrolu bankových operácií a zaručiť, že Svätá stolica bude v prípade podozrivých transakcií plne spolupracovať s vyšetrovateľmi zo zahraničia.

Až pápež Benedikt XVI. a v súčasnosti pápež František uskutočnili významnú reformu vrátane uzavretia až 3 000 účtov. Tento proces sa začal v roku 2010, keď Benedikt XVI. rozhodol o otvorení sa Vatikánskej banky vonkajšej kontrole jej finančných pravidiel a systémov agentúre Rady Európy proti praniu špinavých peňazí Moneyval.

Súčasná hlava katolíckej cirkvi prijala opatrenia personálneho charakteru, banka má nové vedenie i nových členov dozornej rady, bola založená kontrolná komisia pozostávajúca zo štyroch kardinálov a jednej univerzitnej profesorky z USA, ktorej úloha spočíva v kontrole transparentnosti činnosti banky.

V októbri 2013 Vatikánska banka vôbec po prvý raz vo svojej 125-ročnej histórii sprístupnila svoju výročnú finančnú správu verejnosti.²⁰

Po problémoch, ktoré sa vyskytli v súvislosti s vatikánskou bankou a zároveň berúc do úvahy celosvetovú snahu o transparentnosť v oblasti finančných vzťahov pristúpilo Taliansko a Svätá stolica k negociáciám medzinárodnej zmluvy týkajúcej sa spolupráce v daňových otázkach. Rokovania boli úspešné a 1. apríla 2015 obe strany podpísali Zmluvu medzi vládou Talianskej republiky a Svätou stolicou o daňových otázkach. Zmluva sa skladá z preambule a 14 článkov.

4.2 Charakteristika Zmluvy z roku 2015

Predmetná zmluva z roku 2015 zahŕňa úplnú výmenu finančných informácií o držiteľoch aktív, ktoré podliehajú talianskym daniam a stanovuje postupy potrebné na vyhlásenie a platenie daní z príjmov, ktoré by zahŕňali úroky alebo výnosy z dlhopisov, investícií a úspory vo vatikánskych inštitúciách. Cieľom zmluvy je objasniť a zjednodušiť pravidlá a postupy týkajúce sa daňových povinností a informácií o daňových poplatníkoch. Zmluva je analógiou štandardných dohôd medzi krajinami o daňových otázkach a nadväzuje na všeobecný model vypracovaný Organizáciou pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, ktorý sa snaží znížiť možnosti daňových únikov.

¹⁸ <https://euractiv.sk/section/danova-politika/news/vatikanska-banka-sa-ocitla-pod-drobnohladam-015908/>

¹⁹ <https://www.minv.sk/?fatf-1>

²⁰ <https://www.aktuality.sk/clanok/243879/revolucia-vo-vatikanskej-banke-papez-frantisek-odstranil-sty-roch-z-piatich-kardinalov-a-vymenoval-novy-tim/>

V minulosti bola povinnosť platiť dane z toho, čo by sa dalo klasifikovať ako „komerčné“ činnosti, a to spôsobilo konflikt medzi Rímom a Svätou stolicou. A tak tvrdenie oboch strán sa dostávali do rozporu, kým Svätá stolica mohla napr. tvrdiť, že zisky z nemocnice poslané na financovanie škôl v Nigérii nemali komerčný charakter a boli oslobodené od talianskych daní a Taliansko zastávalo opačný názor. Nová dohoda sa snaží o jasne formulovanie pravidiel.

Zmluvné strany sa zaviazali navzájom sa informovať vo veciach týkajúcich sa daní, a to akejkolvek povahy alebo názvu, pričom povaha týchto informácií je tajná a bude dostupná iba oprávneným osobám či orgánom zmluvných strán. Zverejniť dané informácie možno iba v rámci súdnych konaní resp. v súlade so zákonmi zmluvných strán. Obsahom informácií má byť totožnosť osoby, ktorá je kontrolovaná, alebo voči nej je vedené vyšetrovanie, časové obdobie, ktoré je predmetom žiadosti, opis požadovaných informácií, konečný cieľ, pre ktorý sa informácie požadujú, je známy, meno a adresa predpokladaného držiteľa požadovaných informácií. Na základe tejto zmluvy budú už v budúcnosti talianske daňové orgány automaticky informované o držiteľoch finančných aktív vo Vatikánskej banke. Zmluva však zabezpečuje, že budú akceptované aj požiadavky na informácie o faktoch alebo udalostiach, ktoré sa vyskytli po 1. januári 2009.

Článok 2 zmluvy definuje okruh osôb, ktorých sa týka výmena informácií vo vzťahu k daniam z príjmu z kapitálu a rôznych daní z finančných činností. Medzi tieto fyzické a právnické osoby s daňovým domicilom v Taliansku vlastniace finančné aktíva u subjektov, ktoré sú finančne aktívne vo Vatikánskom mestskom štáte patria napr. klerikovia, hodnostári, zamestnanci a dôchodcovia Svätej stolice, či rôzne inštitúcie a spoločnosti podľa kánonického práva. Na základe získaných informácií a vyhotovenia analýz môžu dané príjmy podliehať náhradnej dani. Tieto osoby, ktoré majú finančné aktíva s vatikánskymi inštitúciami a v minulosti ich neoznámili talianskym daňovým orgánom, by si mali splniť svoje povinnosti pri výpočte a zaplatení daní uplatniteľných na kapitálové výnosy a iné finančné príjmy, ako aj akúkoľvek daň z finančných aktív v súlade s článkom 3 zmluvy.

Článok 3 stanovuje predchádzajúce obdobie, ktoré môže byť predmetom výmeny informácií a následného zdanenia. Fiškálna legalizácia, ktorá sa musí vykonať do 180 dní od dátumu nadobudnutia platnosti dohody, je povinná pre finančné aktíva „držané pred 31. decembrom 2013, vo vzťahu k subjektom, ktoré sa profesionálne zaoberajú finančnými činnosťami vo Vatikánskom Mestskom štáte. Zároveň článok ponecháva na vôľu subjektov, ktoré nezaplatili riadne a včas svoju daň (t. j. aj za zdaňovacie obdobie 2014 a 2015) a chcú využiť možnosť, ktorú im ustanovenia tohto článku poskytujú, aby do 180 dní odo dňa nadobudnutia platnosti tejto zmluvy podali žiadosť o náhradné zdanenie s potrebnými informáciami príslušnému orgánu Svätej stolice, ktorá zašle žiadosť talianskemu príslušnému orgánu do 270 dní odo dňa nadobudnutia platnosti tejto zmluvy.

Štátny sekretár kardinál Pietro Parolin 15. októbra 2016 vydal vyhlásenie týkajúce sa vykonávania článkov 2 až 4 tejto zmluvy a určil štátny sekretariát za inštitúciu, ktorá bude na strane Svätej stolice prijímať žiadosti v súlade s článkom 3 zmluvy (prostredníctvom Vatikánskej banky) a následne ich zasielať talianskej strane.

Povolenie postupovať v súlade s touto zmluvou vydá taliansky príslušný orgán iba vtedy, ak už nezačala daňová kontrola alebo trestné stíhanie voči danému subjektu a vo vzťahu k činnostiam, ktoré sú predmetom nápravy zo strany tohto subjektu. Zmluva stanovuje, že je

ustanovenia neovplyvňujú systém oslobodenia od daní stanovený Lateránskou zmluvou (článok 17).

Neoddeliteľnou súčasťou tejto zmluvy je aj Dohoda o oznamovaní daňových postupov, ktorá bola stanovená v zápisnici zo stretnutia konanom dňa 20. apríla 2006 a potvrdená verbálnou nótou zo dňa 20. júla 2007 medzi Svätou stolicou a Veľvyslanectvom Talianskej republiky pri Svätej stolici. Články 1 až 5 tejto zmluvy sa nevzťahujú na ústredné orgány katolíckej cirkvi, ktoré majú svoje sídlo v budovách uvedených v článkoch 13, 14 a 15, pre ktoré ustanovenia článku 11 Lateránskej zmluvy zostávajú nezmenené, t. j. sú oslobodené od daní. Lateránske zmluvy stanovili, že platy zamestnancov Vatikánu budú oslobodené od dane a inštitúcie vo vlastníctve Vatikánu vrátane extrateritoriálneho majetku mimo vatikánskej hranice budú mať povahu daňovej výnimky. Týka sa to pápežských univerzít, seminárov a ústredí náboženských rádov.

Uzavretím tejto dohody sa stali vzťahy v oblasti finančných záležitostí s dôrazom na daňové otázky inštitucionálne stabilnejšie a transparentnejšie. Vykonávaním ustanovení tejto zmluvy zo strany Svätej stolice sa tak umožňuje Taliansku získavať relevantné informácie potrebné na uplatňovanie vnútroštátnych právnych predpisov v oblasti správy daní všetkého druhu, pričom Svätá stolica sa nebude dovoliavať zásady mlčanlivosti vo finančných otázkach. Zdieľanie finančných a daňových informácií bude pomocou pre obe strany v boji proti praniu špinavých peňazí a inému nezákonnému konaniu.

4.3 Uzavretie zmluvy s USA

Svätá stolica následne podpísala 10. júna 2015 aj Dohodu medzi Svätou stolicou, konajúcou tiež v zastúpení Vatikánskeho mestského štátu a Spojenými štátmi americkými na zlepšenie medzinárodného daňového dohľadu a na vykonávanie Zákona USA o dodržiavaní daňových predpisov v prípade zahraničných účtov (FATCA).

Zákon o dodržiavaní daňových predpisov v prípade zahraničných účtov je americký právny predpis, ktorého cieľom je zabrániť cezhraničným daňovým únikom vo vzťahu k americkým osobám. Uplatňuje sa na finančné inštitúcie po celom svete a preto viacero krajín implementovalo obsah tohto zákona do svojich vnútroštátnych právnych predpisov. FATCA vyžaduje, aby finančné inštitúcie mimo USA identifikovali a oznamovali americkým orgánom účty klientov, medzi ktoré patria americké osoby, špecifické typy neamerických subjektov, ktoré majú amerických vlastníkov, alebo americké ovládajúce osoby a klienti, ktorí neplnia požiadavky FATCA.

Predmetná dohoda je prvou formálnou medzivládnu dohodou medzi Svätou stolicou a Spojenými štátmi a podčiarkuje záväzok obidvoch strán podporovať a zabezpečiť etické správanie vo finančnej a hospodárskej oblasti. Táto dohoda by mala predovšetkým zabrániť daňovým únikom a uľahčiť dodržiavanie daňových povinností tým občanom USA, ktorí vykonávajú finančné aktivity vo Vatikánskom mestskom štáte. V kontexte hospodárskej globalizácie je nevyhnutné posilniť výmenu informácií s cieľom zabrániť daňovým únikom. Predmetná dohoda je preto založená na najnovších globálnych štandardoch na obmedzenie zahraničných (*offshore*) daňových únikov prostredníctvom automatickej výmeny daňových informácií. Arcibiskup Paul Gallagher, ktorý podpísal predmetnú zmluvu pri jej podpise uviedol, že zmluva má kľúčový význam tak pre Svätú stolicu, ako aj pre Spojené štáty. Citoval aj pápeža Františka,

ktorý často pripomína, že vyhýbanie sa plateniu daní je okrádanie tak štátu, ako aj chudobných. Americký veľvyslanec pri Svätej stolici uviedol, že Svätá stolica a Vatikánsky mestský štát v priebehu posledných piatich rokov prijali najvyššie medzinárodné štandardy na zabezpečenie transparentnosti a zákonnosti vo finančnom sektore a preto podpísanie tejto dohody je ďalším krokom v dlhodobej stratégii Svätej stolice na zabezpečenie a podporu legality, transparentnosti a etického správania v hospodárskej a finančnej oblasti. Vzhľadom na to, že prístup k informáciám z iných krajín a jurisdikcií je rozhodujúci pre úplné a spravodlivé presadenie domácich daňových zákonov v USA, výmena informácií je pre Spojené štáty najvyššou prioritou²¹.

Záver

Uzavretie Lateránskych zmlúv potvrdilo medzinárodne postavenie Svätej stolice ako subjektu medzinárodného práva *sui generis*, ktorý si buduje vzťahy s ostatnými subjektmi medzinárodného spoločenstva aj prostredníctvom medzinárodných zmlúv. Zároveň bol vytvorený mestský štát Vatikán, v ktorom vykonáva štátne funkcie Svätá stolica. Svätá stolica ako aj Vatikánsky mestský štát sú dva rozdielne subjekty medzinárodného práva verejného. Lateránske zmluvy sa týkali nielen všeobecného vymedzenia postavenia Svätej stolice, ale aj otázok financovania Katolíckej cirkvi v Taliansku, ktoré bolo zmenené podpisom Zmluvy medzi Talianskou republikou a Svätou stolicou (18. február 1984). Po krízovom období, ktoré súvisí s Vatikánskou bankou bola podpísaná Zmluva medzi vládou Talianskej republiky a Svätou stolicou o daňových otázkach (Vatikán, 1. apríl 2015), ktorou sa obe strany zaviazali k výmene informácií a k prijatí opatrení vedúcich k väčšej finančnej transparentnosti v oblasti zabránenia daňových únikov.

LITERATÚRA:

1. CRAWFORD, J. *The creation of states in international law*, 2nd ed., Oxford : Clarendon Press, 2007., LXXII, 870 p. ISBN 978-0-19-922842-3. DAVID, V. – BUREŠ, P. – FAIX, M. – SLADKÝ, P. – SVAČEK, O. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou* 2. vyd. Praha : LEGES, 2011, 448 s. ISBN 978-80-87212-86-8.
2. ELGART, J. *Mezinárodní právo v systematickém podání Fr. V. Liszta*, Praha : Spolek českých právníků „Všehrd“, 1906, 267 s.
3. JANKUV, J. – LANTAJOVÁ, D. – ŠMID, M. – BLAŠKOVIČ, K. *Mezinárodní právo veřejné*. Prvá časť, 1. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, 319 s. (Slovenské učebnice). ISBN 978-80-7380-559-3.
4. KLUČKA, J. *Mezinárodní právo veřejné* (všeobecná a osobitná časť). Bratislava : Iura Edition, 2008. ISBN 978-80-8078-219-1.
5. MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné, obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 6., upravené a doplněné vydání. Brno/Plzeň : Doplněk a Aleš Čeněk, 2014.

²¹ <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2015/06/10/0450/00991.html#fir>

6. MORAVČÍKOVÁ, M. *Financovanie cirkví a náboženských spoločností – teoretické východiská a prax = Financing of churches and religious societies – theoretical background and practice*, In *Právne postavenie duchovných a financovanie cirkví a náboženských spoločností*. Praha : Leges, 2017. s. 216-228. ISBN 978-80-7502-265-3.
7. MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. (eds.), *Financing of churches and religious societies in the 21st century : proceedings of the homonymous international conference held by the Ministry of culture of the Slovak Republic and the Institute for state, church relations in Bratislava and Nitra on 14-16 October 2009*, translation Antónia Drobcová...[et al.]. 1st. ed. - Bratislava : Institute for state – church relations. 307 p. ISBN 978-80-89096-47-3.
8. OPPENHEIM L. (Lassa), edited by Ronald F. Roxburgh. *International law : a treatise. Vol. 1, Peace*, Reprint 3rd ed. – Clark, New Jersey : Lawbook Exchange, 2005, 671 s. ISBN 978-1-58477-609-3, ISBN 1-58477-609-9.
9. ŘÍČAN, R. – MOLNÁR, A. *Dvanáct století církevních dějin*, 3. vyd. Praha : Kalich, 2008. (Studijní texty ; sv. 3). ISBN 978-80-7017-064-9.
10. SEIDL-HOHENVELDERN, I. *Mezinárodní právo veřejné*, překlad z německého originálu PAUKNEROVÁ, M. ...[et al.], 3. vydanie, Praha : ASPI, 2006, ISBN 80-7357-178-1.
11. ŠMID, M. *K osobitostiam medzinárodnoprávnej subjektivity Svätej stolice*, In: *Právo národov na sebaurčenie v kontexte moderného medzinárodného práva*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2012, s. 115-122. ISBN 978-80-8082-529-4.
12. ŠMID, M. *Medzinárodnoprávna subjektivita Svätej stolice a štátnosť Vatikánskeho mestského štátu*, In: *Úloha medzinárodného práva a európskeho práva v 21. storočí z pohľadu krajín V4*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2009, 11 s. ISBN 978-80-8082-258-3.
13. VON GLAHN, G. – TAULBEE J. L. *Law Among Nations : An Introduction to Public International Law*. 8. Edition. USA : Pearson Longman, 2006.
14. Viedenský dohovor o zmluvnom práve publikovaný v Zbierke zákonov pod č. 15/1988 Zb.
15. <https://www.religlaw.org/content/religlaw/documents/agritlhs1984.htm>
16. <http://marianbalazs.sk/modely-vztahu-statu-a-cirkvi/>
17. <https://www.britannica.com/event/Law-of-Guarantees>
18. <http://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2015/06/10/0450/00991.html#fir>
19. <https://www.aktuality.sk/clanok/208722/vatikansky-skandal-s-pranim-spinavych-penazi-je-spat/>
20. <https://www.minv.sk/?fatf-1>

DAŇOVÉ ÚLEVY CÍRKVÍ A NÁBOŽENSKÝCH SPOLEČNOSTÍ V ČESKÉ REPUBLICĚ¹

TAX EXEMPTIONS OF CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES IN THE CZECH REPUBLIC

doc. Thlic. Mgr. Damián Němec, dr

Právnícká fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstrakt: Článek podává cestou přehledové studie vhled do specifického postavení církví a náboženských společností v oblasti placení daní v České republice (resp. do r. 1992 v Československu), a to v období od r. 1990 do srpna 2017. Po seznámení s významem daňových úlev pro financování církví a náboženských společností a představení vývoje daňové soustavy v popísaném období se zabývá daňovými úlevami trvalejší povahy z hlediska jednotlivých druhů daní i fakticky okazionální daňové úlevy v situaci majetkového odškodnění (což není jenom otázka fyzické restituice).

Klíčové slová: náboženská svoboda, církve a náboženské společnosti, financování církví a náboženských společností, majetkové vyrovnání, daně, daňové úlevy

Abstract: The article provides a survey of insights into the specific status of Churches and religious societies in the field of tax payments in the Czech Republic (or until 1992 in Czechoslovakia) between 1990 and August 2017. After learning about the importance of tax exemptions for the financing of Churches and religious societies, and after the introduction of developments in the tax system in the period under review, it deals with tax benefits of a more permanent nature in area of individual types of taxes as well as de facto occasional tax exemptions in the situation of property compensation (which is not only a question of natural restitution).

Key words: Religious freedom, Churches and religious societies, financing of Churches and religious societies, property settlement, taxes, tax exemptions

Úvod

Tento příspěvek si klade za cíl nabídnout cestou přehledové studie vhled do specifického postavení církví a náboženských společností (dále jen „CNS“) v oblasti placení daní v České republice (resp. do r. 1992 v Československu), a to v období od r. 1990 do současnosti, tedy do srpna 2017.

První kapitola, mající charakter uvedení do problematiky, stručně představí obecný význam daňových úlev pro CNS a vývoj daňové soustavy v popisovaném období v Československu a České republice.

¹ Vedecký príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0254/16 Financovanie cirkví a náboženských spoločností.

Další dvě kapitoly již budou věnovány samotnému tématu tohoto příspěvku: druhá kapitole se bude zabývat daňovými úlevami trvalejší povahy z hlediska jednotlivých druhů daní, u nichž vystupují úlevy pro CNS, a třetí kapitola bude zaměřena na fakticky okazionální daňové úlevy v situaci majetkového odškodnění (což, jak ukážeme, není jenom otázka fyzické restituce). V obou těchto kapitolách budou také citována relevantní ustanovení daňových zákonů.

Závěr podá shrnutí dosažených poznatků.

1 Daňové úlevy pro CNS, daňový systém České republiky

1.1 Obecný význam daňových úlev pro CNS

V soustavě zdrojů financování CNS bývají daňové úlevy zpravidla řazeny k nepřímým zdrojům financování CNS,² byť s výhradou, že tu nejde o faktický zdroj v příjmové oblasti, ale o úlevu v oblasti výdajů.

Zpravidla jsou daňové úlevy poskytovány ze dvou základních typů důvodů: buď jako součást kompenzace za dřívější expropriace, anebo jako ocenění a podpora významu aktivit CNS pro veřejný a společenský život.³

Z hlediska svého kvantitativního významu jsou daňové úlevy spíše marginálním a doplňkovým zdrojem financování. Z hlediska hodnotového však jsou výrazným kritériem: jejich rozsah ukazuje na to, jak daný stát pohlíží na význam CNS a jak se snaží i touto formou jejich podpory vycházet jim vstříc.

1.2 Vývoj daňového systému České republiky od r. 1990

Daňový systém socialistického Československa, platný do r. 1989, ve svých základních rysech pocházel z daňové reformy realizované v padesátých letech 20. století. Systém silně zatěžoval soukromé hospodaření (čimž přispíval k jeho likvidaci, která ale byla prosazována převážně formou jiných mocenských zásahů), méně zatěžoval fyzické osoby a více zatěžoval právnické osoby, zvl. podniky. Od r. 1953 lze hovořit o dvou skupinách daní: první skupinu tvořily daně socialistického sektoru hospodářství (daň z obratu, daň z výkonu, důchodová daň družstevních a jiných organizací a daň zemědělská), druhou skupinu daně obyvatelstva (daň ze mzdy, daň z příjmů obyvatelstva, živnostenská daň a domovní daň). Daňové předpisy byly do konce 80. let 20. století mnohokrát novelizovány, což vedlo k značné nepřehlednosti daňového systému. V letech 1990–1992 byly dosavadní zákony opakovaně novelizovány, aby umožnily rozvoj svobodného podnikání.⁴

² BERLINGÒ, S. *Grille de questions pour l'élaboration des rapports nationaux*, s. 3. 6.

³ ROBBERS, G. *Religion and Law in Germany*, s. 280.

⁴ ANDERLOVÁ, S. *Daně a poplatky*, s. 19.

V r. 1992 bylo dovršeno budování nové daňové soustavy. V dubnu 1992 vydalo Federální shromáždění České a Slovenské federativní republiky zákon č. 212/1992 Sb., o soustavě daní, jehož § 1 odst. 1 vypočítal tyto daně:

(1) Soustavu daní v České a Slovenské Federativní Republice tvoří:

1. Daň z přidané hodnoty včetně daně při dovozu.
2. Daně spotřební, a to:
 - a) daň z uhlovodíkových paliv a maziv,
 - b) daň z lihu a destilátů,
 - c) daň z piva,
 - d) daň z vína,
 - e) daň z tabáku a tabákových výrobků.
3. Daně z příjmů:
 - a) daň z příjmů fyzických osob,
 - b) daň z příjmů právnických osob.
4. Daň z nemovitostí.
5. Daň silniční.
6. Daň z dědictví a darování.
7. Daň z převodu nemovitostí.
8. Daně k ochraně životního prostředí.

Na tento zákon navazovaly další daňové zákony, o nichž pojednáme v dalším textu jednotlivě. V souvislosti s přípravou rozdělení Československa k 1. lednu 1993 však byl pro Slovensko vytvořen nový daňový systém, mj. byl ještě téhož roku zákon č. 212/1992 Zb., o soustavě daní, zrušen pro Slovenskou republiku zákonem Slovenské národní rady č. 511/1992 Zb., o správě daní a poplatků a o změnách v soustavě územních finančních orgánov, z 30. září 1992. V České republice byl tento zákon zrušen až zákonem č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních. Nadále se budeme proto zabývat pouze českým daňovým systémem.

Výraznějších změn doznal český daňový systém v souvislosti s nabytím účinnosti (nového) občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. od 1. ledna 2014. Nejenže byly dosavadní daňové zákony (opět) výrazně novelizovány, ale navíc byl dosavadní zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, zrušen dvěma zákonnými opatřeními Senátu Parlamentu České republiky:⁵ č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí, a č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekodifikací soukromého práva a o změně některých zákonů. Takto byla daň dědická a daň darovací zahrnuta do zákona o dani z příjmu a dosavadní daň z převodu nemovitostí přepracována s novým názvem „daň z nabytí nemovitých věcí“. Důsledky těchto změn budou představeny v souvislosti s jednotlivými druhy daní.

⁵ Zákonná opatření Senátu Parlamentu České republiky (horní komory) se dle čl. 33 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, uplatňují v době, kdy je rozpuštěna Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (dolní komora). To nastalo r. 2013, kdy po pádu vlády Petra Nečase v červnu 2013 přijali poslanci 20. srpna 2013 ústavní usnesení o žádosti prezidentu republiky o rozpuštění Poslanecké sněmovny podle čl. 35 odst. 2 ústavy; prezident Miloš Zeman rozpustil sněmovnu 28. srpna 2013. Nová sněmovna vzešla z předčasných voleb konaných 25.-26. října 2013.

2 Daňové úlevy trvalejší povahy

V této kapitole nebudeme pojednávat o všech druzích daní v České republice a jejich úpravě, ale zaměříme se pouze na ty daně, kde jsou CNS přiznány úlevy, a ty se budeme snažit popsat.

Vzhledem k rozsáhlým změnám daňového systému od r. 2014 budeme zpravidla popisovat jak právní situaci do r. 2013, tak od r. 2014.

2.1 Daň z příjmu právnických osob (běžné příjmy)

2.1.1 Daň z příjmu u hlavní (neziskové) činnosti

Príslušnou normou je zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

Z hlediska danění neziskových činností je třeba rozlišovat situaci v období do konce r. 2013 a v období od 1. ledna 2014. V prvním období byl používán pojem „poplatníci, kteří nejsou založeni nebo zřízení za účelem podnikání“ (§ 18 odst. 3). Pro tyto instituce se zažívalo označení nezisková organizace, ačkoli nebylo zakotveno v legislativě.⁶ Vynětí z daně u nich stanovily další odstavce téhož paragrafu. Pro porovnání s úpravou účinnou od r. 2014 tu souhrnně uvedeme ustanovení tohoto paragrafu, relevantní pro CNS:

„§ 18 Předmět daně

[...]

(3) *U poplatníků, kteří nejsou založeni nebo zřízení za účelem podnikání, jsou předmětem daně vždy příjmy z reklam, z členských příspěvků a příjmy z nájemného s výjimkou uvedenou v odstavci 4 písm. d).*

(4) *U poplatníků uvedených v odstavci 3 nejsou předmětem daně příjmy*

a) z činností vyplývajících z jejich poslání za podmínky, že náklady (výdaje) vynaložené podle tohoto zákona v souvislosti s prováděním těchto činností jsou vyšší; činnosti, které jsou posláním těchto poplatníků, jsou stanoveny zvláštními předpisy, statutem, stanovami, zřizovacími a zakladatelskými listinami,

b) z dotací, příspěvků na provoz a jiných podpor ze státního rozpočtu, rozpočtu kraje a rozpočtu obce poskytnutých podle zvláštních právních předpisů, z prostředků poskytnutých státními fondy, z podpory poskytnuté regionální radou regionu soudržnosti podle zvláštního právního předpisu, z podpory od Vinařského fondu, z prostředků poskytnutých z rozpočtu Evropské unie nebo veřejných rozpočtů cizích států, a dále příjmy krajů a obcí plynoucí z výnosu daní nebo podílu na nich, výnosu poplatků a peněžních odvodů, které jsou podle zvláštních zákonů příjmem kraje a obce,

c) z úroků z vkladů na běžném účtu,

[...]

(6) *U poplatníků uvedených v odstavci 3 se splnění podmínky uvedené v odstavci 4 písm. a) posuzuje za celé zdaňovací období podle jednotlivých druhů činností. Pokud jednotlivá činnost v rámci*

⁶ PAPOUŠKOVÁ, Z. *Veřejně prospěšný poplatník v zákoně o daních z příjmu*, s. 91-92.

téhož druhu činnosti je prováděna jak za ceny, kdy dosažené příjmy jsou nižší nebo rovny než související náklady (výdaje) vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení, tak za ceny, kdy dosažené příjmy jsou vyšší než související náklady (výdaje) vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení, jsou předmětem daně pouze příjmy z těch jednotlivých činností, které jsou vykonávány za ceny, kdy příjmy převyšují související výdaje.

(7) Poplatníci uvedení v odstavci 3 jsou povinni vést účetnictví tak, aby nejpozději ke dni účetní závěrky byly vedeny odděleně příjmy, které jsou předmětem daně, od příjmů, které předmětem daně nejsou nebo předmětem daně jsou, ale jsou od daně osvobozeny. Obdobně to platí i pro vykazování nákladů (výdajů). [...]

(8) Za poplatníky podle odstavce 3 se považují zejména zájmová sdružení právnických osob, pokud mají tato sdružení právní subjektivitu a nejsou zřízena za účelem výdělečné činnosti, občanská sdružení včetně odborových organizací, politické strany a politická hnutí, registrované církve a náboženské společnosti, nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné instituce, školské právnické osoby podle zvláštního právního předpisu, obce, organizační složky státu, kraje, příspěvkové organizace, státní fondy a subjekty, o nichž tak stanoví zvláštní zákon. Za tyto poplatníky se nepovažují obchodní společnosti a družstva, i když nebyly založeny za účelem podnikání. Tímto nejsou dotčena ustanovení zvláštních právních předpisů.“

[...]

Od r. 2014 byl do daňových zákonů nově zaveden pojem *veřejně prospěšný poplatník*, definovaný nejprve v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.):

„§ 146

Veřejně prospěšná je právnická osoba, jejímž posláním je přispívat v souladu se zakladatelským právním jednáním vlastní činností k dosahování obecného blaha, pokud na rozhodování právnické osoby mají podstatný vliv jen bezúhonné osoby, pokud nabyla majetek z poctivých zdrojů a pokud hospodárně využívá své jmění k veřejně prospěšnému účelu.“

Ustanovení následných § 147 až 150 hovoří o státním úředním uznání tohoto statusu a jeho vedení ve speciálním rejstříku, což mělo být explikováno ve speciálním zákonu o statusu veřejně prospěšnosti. Tento zákon byl poprvé ještě r. 2013 navržen vládou ČR s účinností od 1. ledna 2014, ale nebyl tehdy přijat v parlamentu. Mezi veřejně prospěšné činnosti byly v návrhu zákona z r. 2013 zahrnuty některé činnosti typicky vykonávané ze strany CNS, mj. rozvojová spolupráce a humanitární pomoc, charitativní činnost i vyznávání náboženské víry a poskytování duchovní pomoci.⁷ Nicméně zavedení pojmu „veřejně prospěšný poplatník“ do dalších zákonů nastalo cestou zákona č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva, jehož 47. část provedla také příslušné modifikace zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.

Nový vládní návrh zákona o statusu veřejně prospěšnosti byl parlamentu předložen v lednu 2017. Také v tomto návrhu byly v demonstrativním výčtu činností přispívajících k veřejnému blahu uvedeny některé typické činnosti CNS, samotná náboženská činnost tu však uvedena není, přičemž ovšem návrh počítá s tím, že tento status může být přiznán konkrétní CNS. Na činnost takových CNS se vztahují speciální ustanovení §§ 10 a 11 umožňující, aby tento status

⁷ Tamtéž, s. 91-94.

měly pobočný spolek nebo právnická osoba založená registrovanou církví a náboženskou společností a evidovaná podle zákona upravujícího právní poměry církví a náboženských společností. V rámci legislativního procesu byl mezi 1. a 2. čtením v poslanecké sněmovně předložen garančním Ústavní právní výborem komplexní pozměňovací návrh, zcela a radikálně měnící původní záměr, což vyplývá z názvu takto nově připravené normy: *zákon, kterým se mění některé zákony v souvislosti se zrušením statusu veřejné prospěšnosti*⁸ Dle tohoto pozměňovacího návrhu zákona se ruší příslušná ustanovení občanského zákoníku hovořící o registraci statusu veřejné prospěšnosti i některá ustanovení dalších zákonů; nedochází tím ke zrušení veřejné prospěšnosti, která nadále zůstává zakotvena v § 146 občanského zákoníku, ale jen k vypuštění speciálního právního statusu, aniž by tím byl dotčen zákon o daních z příjmu. Toto nové znění bylo schváleno oběma komorami parlamentu a 23. srpna 2017 předloženo k podpisu prezidentu republiky. Vzhledem k tomu, že se prezident k tomuto návrhu zákona dosud veřejně nevyjádřil, lze očekávat, že jej brzy podepíše, takže jeho vyhlášení ve sbírce zákonů lze očekávat v brzké době. Zákon má nabýt účinnosti 1. ledna 2018.⁹

Výše popsané legislativní změny (až veletoce) neměly dopad na znění zákona o daních z příjmu. Vymezení veřejně prospěšného poplatníka bylo do něj příslušnou novelou zařazeno od 1. ledna 2014:

„§ 17a *Veřejně prospěšný poplatník*

(1) *Veřejně prospěšným poplatníkem je poplatník, který v souladu se svým zakladatelským právním jednáním, statutem, stanovami, zákonem nebo rozhodnutím orgánu veřejné moci jako svou hlavní činnost vykonává činnost, která není podnikáním.*

Je zřetelné, že obsahu této definice odpovídají také CNS. Protože však i veřejně prospěšný poplatník, stejně jako dříve neziskové organizace, může vykonávat také ziskovou činnost,

⁸ Tento obrat o 180° nebyl nečekáný. Po celou dobu legislativní přípravy od podzimu r. 2016 byly vznášeny velmi zásadní připomínky, především ta, že ministerský a posléze vládní návrh zákona dle sdělení Ministerstva financí v současné době nepočítá s navázáním daňových výhod na status veřejné prospěšnosti, čímž tento zákon z velké míry ztrácí svou účelnost (ba naopak zavádí další náročné administrativní povinnosti). Tento argument je obsažen i v negativním stanovisku Legislativní rady vlády České republiky z 1. prosince 2016, což ovšem nebránilo tomu, aby vláda návrh zákona 14. prosince 2016 neschválila (viz ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. *Návrh zákona o statusu veřejné prospěšnosti a o změně souvisejících zákonů (zákon o statusu veřejné prospěšnosti)* na serveru „Aplikace ODok“. Dostupné online na <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNA9VJRHB2> [cit. 30. 8. 2017]). Stejný argument se opakuje např. ve stanovisku Asociace veřejně prospěšných organizací ČR z 15. března 2017, odvolávající se na více obsahově shodných negativních stanovisek další řady neziskových organizací (viz ASOCIACE VEŘEJNĚ PROSPĚŠNÝCH ORGANIZACÍ ČR. *Stanovisko Asociace veřejně prospěšných organizací ČR k vládnímu návrhu zákona o statusu veřejné prospěšnosti* z 15. 3. 2017; dostupné online na <https://www.avpo.cz/2017/stanovisko-asociace-verejne-verejne-prospesnych-organizaci-cr-k-vladnimu-navrhu-zakona-o-statusu-verejne-prospesnosti/> [cit. 30. 8. 2017]).

S velkými rozpaky a odmítáním zákona v jeho navržené podobě se setkal také u odborné veřejnosti, viz např. studii DĚDIČ, J. – RONOVSKÁ, K. Nad návrhem zákona o statusu veřejné prospěšnosti. *Správní právo*, roč. L, č. 4/2017, s. 169-189; přitom je emblematické, že vydavatelem tohoto časopisu je Ministerstvo vnitra České republiky.

Jinak řečeno: co se zákonem, který jeho adresáti ani odborná veřejnost nechtějí?

⁹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sněmovní tisk 1005 VI.n.z. o statusu veřejné prospěšnosti*. Dostupné online na <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=1005> [cit. 29. 8. 2017]. Z této webové strany jsou dostupné všechny dokumenty spjaté s legislativním procesem, proto neuvádíme další „speciální“ webové strany, z nichž pak lze po rozkliknutí příslušných odkazů tyto dokumenty stáhnout.

kteřá již podléhá dani z příjmu,¹⁰ zákon o daních z příjmu vymezuje oblast osvobození od daně z příjmu dosti úzce:

„§ 18a Zvláštní ustanovení o předmětu daně veřejně prospěšných poplatníků

(1) U veřejně prospěšného poplatníka nejsou předmětem daně

a) příjmy z nepodnikatelské činnosti za podmínky, že výdaje (náklady) vynaložené podle tohoto zákona v souvislosti s prováděním této činnosti jsou vyšší,

b) dotace, příspěvek, podpora nebo jiná obdobná plnění z veřejných rozpočtů

[...]

[(2)...]

(3) U veřejně prospěšného poplatníka se splnění podmínky uvedené v odstavci 1 písm. a) posuzuje za celé zdaňovací období podle jednotlivých druhů činností. Pokud jednotlivá činnost v rámci téhož druhu činnosti je prováděna jak za ceny, kdy dosažené příjmy jsou nižší nebo rovny než související výdaje (náklady) vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení, tak za ceny, kdy dosažené příjmy jsou vyšší než související výdaje (náklady) vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení, jsou předmětem daně příjmy z těch jednotlivých činností, které jsou vykonávány za ceny, kdy příjmy převyšují související výdaje.

(4) Veřejně prospěšný poplatník je povinen vést účetnictví tak, aby nejpozději ke dni účetní závěrky byly vedeny odděleně příjmy, které jsou předmětem daně, od příjmů, které předmětem daně nejsou, nebo předmětem daně jsou, ale jsou od daně osvobozeny. Obdobně to platí i pro vedení výdajů (nákladů). Pokud tato povinnost nemůže být splněna organizační složkou státu nebo obcí u jejich jednorázových rozpočtových příjmů, učiní se tak mimoúčetně v daňovém přiznání.

[(5)...]“

Kromě tohoto obecného ustanovení platného pro všechny veřejně prospěšné poplatníky uvádí zákon ještě speciální další daňové osvobození, a to pro příjmy, které by v případě CNS nemusely mít podobu daru (o darech chceme pojednat separátně v podkapitole 2.2. Dary):

„§ 19 Osvobození od daně

(1) Od daně jsou osvobozeny

[...] b) výnosy kostelních sbírek, příjmy za církevní úkony a příspěvky členů u registrovaných církví a náboženských společností, [...]“

Lze tedy říci, že pro CNS existuje jak vynětí z daně z titulu jejich veřejně prospěšné povahy, které je ovšem vázáno na dost striktní podmínky a administrativně náročný způsob účtování, tak také osvobození od daně, které je v tomto případě jejich speciálním oprávněním.

2.1.2 Daň z příjmu u (vedlejší) podnikatelské činnosti

Také veřejně prospěšní poplatníci mohou vyvíjet podnikatelskou (ziskovou) činnost, avšak jako svou vedlejší činnost. Tato činnost zásadně podléhá zdanění.

Zdanění této činnosti stanovil zákon o daních z příjmu do r. 2013 v § 18 odst. 3 takto:

„§ 18 Předmět daně

(3) U poplatníků, kteří nejsou založeni nebo zřízeni za účelem podnikání, jsou předmětem daně vždy příjmy z reklam, z členských příspěvků a příjmy z nájemného s výjimkou uvedenou v odstavci 4 písm. d).¹¹

¹⁰ Viz následující bod 2.1.2 Daň z příjmu u (vedlejší) podnikatelské činnosti.

¹¹ Ustanovení § 18 odst. 4 písm. d) se týkala užívání státního majetku organizačními složkami státu a pronájmu a prodeje státního majetku, proto byla pro CNS irelevantní.

Ve znění od r. 2014 má § 18 již jen dva odstavce. Daňové povinnosti veřejně prospěšných poplatníků řeší nově § 18a odst. 2 a 4 a § 21c odst. 4:

§ 18a

Zvláštní ustanovení o předmětu daně veřejně prospěšných poplatníků

(2) u veřejně prospěšného poplatníka je předmětem daně vždy příjem

a) z reklamy,

b) z členského příspěvku,

c) v podobě úroku,

d) z nájemného s výjimkou nájmu státního majetku.

(4) Veřejně prospěšný poplatník je povinen vést účetnictví tak, aby nejpozději ke dni účetní závěrky byly vedeny odděleně příjmy, které jsou předmětem daně, od příjmů, které předmětem daně nejsou, nebo předmětem daně jsou, ale jsou od daně osvobozeny. Obdobně to platí i pro vedení výdajů (nákladů). Pokud tato povinnost nemůže být splněna organizační složkou státu nebo obcí u jejich jednorázových rozpočtových příjmů, učiní se tak mimoúčetně v daňovém přiznání.

§ 21c *Obecná společná ustanovení o majetkových právech*

(4) Ustanovení tohoto zákona upravující nájem se použijí i pro pacht.“

2.1.3 Snížení daňového základu

Snížení daňového základu je významným prvkem ovlivňujícím daňové zatížení.

Vzhledem k tomu, že ustanovení § 18a odst. 1 písm. a) uznává vynětí příjmů z nepodnikatelské činnosti z daně z příjmu jen za podmínky, že výdaje (náklady) vynaložené podle tohoto zákona v souvislosti s prováděním této činnosti jsou vyšší, může vzniknout ztráta. To je ošetřeno v § 34 zákona o daních z příjmu:

„§ 34 Položky odčitatelné od základu daně

(1) Od základu daně lze odečíst daňovou ztrátu, která vznikla a byla vyměřena za předchozí zdaňovací období nebo jeho část, a to nejdéle v 5 zdaňovacích obdobích následujících bezprostředně po období, za které se daňová ztráta vyměřuje. [...]“

Pokud byly vyšší výdaje kryty příjmy z podnikatelské činnosti, nabízí se otázka, zda by tu neměla být ze spravedlnosti stanovena nějaká forma daňové úlevy. Tuto úlevu stanoví pro veřejně prospěšné poplatníky § 20 odst. 7:

„§ 20 Základ daně a položky snižující základ daně

(7) Veřejně prospěšný poplatník s výjimkou obce, kraje, poskytovatele zdravotních služeb, který má oprávnění k poskytování zdravotních služeb podle zákona upravujícího zdravotní služby a profesní komory a poplatníka založeného za účelem ochrany a hájení podnikatelských zájmů svých členů, kteří nejsou organizací zaměstnavatelů, může základ daně zjištěný podle odstavce 1 snížený podle § 34 dále snížit až o 30 %, maximálně však o 1 000 000 Kč, použije-li prostředky získané touto úsporou na dani ke krytí nákladů (výdajů) souvisejících s činnostmi, z nichž získané příjmy nejsou předmětem daně, a to nejpozději ve 3 bezprostředně následujících zdaňovacích obdobích. Obecně prospěšná společnost a ústav musí prostředky získané touto úsporou použít v následujícím zdaňovacím období ke krytí nákladů (výdajů) prováděných nepodnikatelských činnostmi. V případě, že 30 % snížení činí méně než 300 000 Kč, lze odečíst částku ve výši 300 000 Kč, maximálně však do výše základu daně. [...]“

Takto lze v případě CNS reálně uplatnit snížení daně z podnikatelské činnosti, pokud je její výnos prokazatelně vynaložen na výdaje nepodnikatelské činnosti.

2.2 Dary

2.2.1 Osvobození obdarovaného od daně

Do konce r. 2013 byly dary daněny podle zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí.

Ve věci osvobození od daně darovací pro CNS stanovil § 20 odst. 4 písm. b) tohoto zákona:¹²
„§ 20

(4) Od daně dědické a daně darovací je osvobozeno bezúplatné nabytí majetku

b) státem registrovanou církví, náboženskou společností nebo obecně prospěšnou společností, má-li uvedená právnická osoba sídlo v tuzemsku nebo na území jiného evropského státu a bezúplatně nabytý majetek je určen na její činnost vykonávanou v souladu se zákonem upravujícím činnost církví, náboženských společností nebo obecně prospěšných společností nebo v souladu s obdobnou úpravou činnosti církví, náboženských společností nebo obecně prospěšných společností podle práva jiného evropského státu,“

Tímto ustanovením bylo výrazně podpořeno financování CNS, protože se osvobození od daně vztahovalo na movitý i nemovitý majetek bez ohledu na jeho hodnotu. Jediným rozhodujícím kritériem bylo využití na náboženskou (nepodnikatelskou) činnost.

Od 1. ledna 2014 byly dary, nazývané obecněji „bezúplatné nabytí majetku“, zahrnuty do zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu. Relevantní ustanovení pro CNS nalezneme nejprve v § 19 odst. 1 písm. b), ovšem za předpokladu, že tato plnění mají povahu daru (a ne např. administrativních poplatků):

„§ 19 Osvobození od daně

(1) Od daně jsou osvobozeny

b) výnosy kostelních sbírek, příjmy za církevní úkony a příspěvky členů u registrovaných církví a náboženských společností, ...“

Druhou možností osvobození bezúplatných příjmů stanoví § 19b:

„§ 19b Osvobození bezúplatných příjmů

(2) Od daně z příjmů právnických osob se osvobozuje bezúplatný příjem

b) poplatníka, který je

1. veřejně prospěšným poplatníkem se sídlem na území České republiky, pokud je nebo bude využit pro účely vymezené v § 15 odst. 1 nebo § 20 odst. 8 nebo jeho kapitálové dovybavení,

2. veřejně prospěšným poplatníkem se sídlem na území jiného členského státu Evropské unie nebo státu tvořícího Evropský hospodářský prostor než České republiky, je-li jeho právní forma, předmět činnosti a způsob využití předmětu bezúplatného nabytí obdobný právní formě, předmětu činnosti a způsobu využití těch poplatníků, jejichž příjmy jsou osvobozeny podle bodu 1,

¹² Uvádíme zde poslední znění tohoto paragrafu týkající se CNS, neboť tento text v průběhu 21 let své účinnosti doznal v rámci novelizací výrazných změn. V základu stále zůstávalo pro CNS osvobození od daně darovací, měnily a zpřísňovaly se podmínky jeho uplatnění.

- c) *plynoucí do veřejné sbírky, na humanitární nebo charitativní účel,*
 d) *přijatý z veřejné sbírky,*
 e) *členského státu Evropské unie nebo státu tvořícího Evropský hospodářský prostor.*
 (3) *Osvobození bezúplatných příjmů uvedených v odstavci 2 písm. b) se nepoužije, pokud ho poplatník neuplatní. Rozhodnutí poplatníka o uplatnění nebo neuplatnění osvobození bezúplatných příjmů nelze zpětně měnit.¹³*

Účel specifikovaný v § 15 odst. 1 a v § 20 odst. 8 je spjat s daňovým zvýhodněním některých darů (pro dárcce), o čemž pojednáváme v následujícím bodu. Jako jeden z kvalifikovaných důvodů jsou tu výslovně uvedeny také CNS.

Fakticky to znamená v případě CNS zdanění darů, které nebyly využity na nepodnikatelskou činnost.

2.2.2 Zvýhodnění darů pro dárcce

Daňové zvýhodnění darů poskytnutých na zákonem stanovené účely je reálnou pobídkou k podpoře státem preferovaných cílů, a to především pro podnikatelský sektor; v teorii se taková zvýhodnění nazývají standardní odpočty.¹³

Zákonná úprava se nachází v zákoně č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu. Pro fyzické osoby ji specifikuje § 15, pro CNS je relevantní ustanovení odst. 1:

„§ 15 Nezdanitelná část základu daně

(1) Od základu daně lze odečíst hodnotu bezúplatného plnění poskytnutého obcím, krajům, organizačním složkám státu, právníckým osobám se sídlem na území České republiky, jakož i právníckým osobám, které jsou pořadateli veřejných sbírek podle zvláštního zákona, a to na vědu a vzdělávání, výzkumné a vývojové účely, kulturu, školství, na policii, na požární ochranu, na podporu a ochranu mládeže, na ochranu zvířat a jejich zdraví, na účely sociální, zdravotnické a ekologické, humanitární, charitativní, náboženské pro registrované církve a náboženské společnosti, tělovýchovné a sportovní, a politickým stranám a politickým hnutím na jejich činnost, [...]. V úhrnu lze odečíst nejvýše 15 % ze základu daně. [...] Ustanovení tohoto odstavce se použije i pro bezúplatné plnění poskytnuté právníckým nebo fyzickým osobám se sídlem nebo bydlištěm na území jiného členského státu Evropské unie nebo státu tvořícího Evropský hospodářský prostor než České republiky, pokud příjemce bezúplatného plnění a účel bezúplatného plnění splňují podmínky stanovené tímto zákonem. Poskytnou-li bezúplatné plnění manželé ze společného jmění manželů, může odpočet uplatnit jeden z nich nebo oba poměrnou částí.“

Významné pro CNS je jejich výslovné jmenování s tím, že dar musí být poskytnut na náboženské účely, tedy na nepodnikatelské aktivity.

Daňové zvýhodnění pro právnícké osoby specifikuje § 20, pro CNS je relevantní odst. 8:

„§ 20 Základ daně a položky snižující základ daně

(8) Od základu daně sníženého podle § 34 lze odečíst hodnotu bezúplatného plnění poskytnutého obcím, krajům, organizačním složkám státu, právníckým osobám se sídlem na území České republiky, jakož i právníckým osobám, které jsou pořadateli veřejných sbírek podle zvláštního zákona, a to na vědu a vzdělávání, výzkumné a vývojové účely, kulturu, školství, na policii, na požární

¹³ JÁNOŠÍKOVÁ, P. – MRKÝVKA, P. – TOMAŽIČ, I. A KOL. *Finanční a daňové právo*, s. 318-320.

ochranu, na podporu a ochranu mládeže, na ochranu zvierat a jejich zdraví, na účely sociální, zdravotnícké, ekologické, humanitárny, charitatívny, náboženské pro registrované cirkve a náboženské spoločnosti, tělovýchovné a sportovny, a politickým stranám a politickým hnutím na jejich činnost, [...]. U hmotného nebo nehmotného majetku je hodnotou bezúplatného plnění nejvýše zůstatková cena hmotného majetku (§ 29 odst. 2) nebo hodnota zachycená v účetnictví podle zvláštního právního předpisu u ostatního majetku. V úhrnu lze odečíst nejvýše 10 % ze základu daně sníženého podle § 34. Do limitů pro tento odpočet se nezapočítávají bezúplatná plnění, která odpovídají uplatněným slevám na dílčím odvodu z loterií a jiných podobných her. Tento odpočet nemohou uplatnit veřejně prospěšní poplatníci.¹⁴

I zde je pro CNS významné jejich výslovné jmenování s tím, že dar musí být poskytnut na náboženské účely, tedy na nepodnikatelské aktivity. Na druhé straně je tento odpočet vyloučen pro veřejně prospěšné poplatníky, neboť by se takto snadno mohl vytvářet řetězec daňově zvýhodněného darování a tito poplatníci jsou již adresáty takto určených darů.

2.3 Dědictví

Do konce r. 2013 byla dědictví daněna podle zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, a to poměrně komplikovaným způsobem, stanovícím rozdělení osob do tří skupin, přičemž právnické osoby obecně patřily do III. skupiny, která byla dani dědickou nejvíce zatížena.

Ve věci osvobození od daně dědické pro CNS stanovil § 20 odst. 4 písm. b) tohoto zákona:¹⁵
„§ 20

(4) Od daně dědické a daně darovací je osvobozeno bezúplatné nabytí majetku b) státem registrovanou církví, náboženskou společností nebo obecně prospěšnou společností, má-li uvedená právnická osoba sídlo v tuzemsku nebo na území jiného evropského státu a bezúplatně nabytí majetek je určen na její činnost vykonávanou v souladu se zákonem upravujícím činnost cirkví, náboženských společností nebo obecně prospěšných společností nebo v souladu s obdobnou úpravou činnosti cirkví, náboženských společností nebo obecně prospěšných společností podle práva jiného evropského státu,...“

Tímto ustanovením bylo výrazně podpořeno financování CNS, protože se osvobození od daně vztahovalo na movitý i nemovitý majetek bez ohledu na jeho hodnotu. Jediným rozhodujícím kritériem bylo využití na náboženskou (nepodnikatelskou) činnost.

Od 1. ledna 2014 bylo dědictví, nazývané obecněji „bezúplatné nabytí majetku“, zahrnuje do zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu. Relevantní ustanovení pro CNS nalezneme v § 19b odst. 1 písm. a), týkajícího se všech právnických osob bez rozdílu:
„§ 19b Osvobození bezúplatných příjmů

¹⁴ Sazba maximálního úhrnu se v čase lišila, zpočátku byla 5 %, nyní je 10 %. Poslední věta odst. 8 zněla do 31. 12. 2013: „Tento odpočet nemohou uplatnit poplatníci, kteří nejsou založeni nebo zřízení za účelem podnikání.“

¹⁵ Také zde uvádíme poslední znění tohoto paragrafu týkající se CNS, neboť tento text v průběhu 21 let své účinnosti doznal v rámci novelizací výrazných změn. V základu stále trvalo pro CNS osvobození od daně dědické, měnily a zpřísňovaly se podmínky jeho uplatnění.

(1) Od daně z příjmů právnických osob se osvobozuje bezúplatný a) příjem z nabytí dědictví nebo odkazu,

Věcně shodně je bezúplatné nabytí cestou dědictví nebo odkazu osvobozeno od daně z příjmu také pro fyzické osoby ustanovením § 4a písm. a). Dědictví takto je od r. 2014 obecně vyňato z povinnosti daně z příjmu. Nová legislativa účinná od r. 2014 tak fakticky zrušila privilegiované postavení CNS v oblasti daně z dědictví.

2.4 Daň z nabytí nemovitých věcí

Daň z nabytí nemovitých věcí je jedinou daní, stanovenou do r. 2013 zákonem č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, která je od r. 2014 regulována samostatným zákonem, byť byl zároveň mírně změněn název této daně: zákonné opatření Senátu (dále označováno jako „zákon“) č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí.¹⁶

Původní název zákona č. 357/1992 Sb. odpovídal tomu, že poplatníkem daně byl nejčastěji převodce (prodávající), pokud nebylo v jednotlivém případě výslovně dohodnuto jinak:

„§ 8 Poplatník

(1) Poplatníkem daně z převodu nemovitostí je

- a) převodce (prodávající); nabyvatel je v tomto případě ručitelem,*
- b) nabyvatel (kupující), jde-li o nabytí nemovitosti při výkonu rozhodnutí, vyvlastnění, konkursu nebo vyrovnání či vydržením,*
- c) oprávněný z věcného břemene nebo jiného plnění obdobného věcnému břemenu,*
- d) převodce i nabyvatel, jde-li o výměnu nemovitostí; převodce i nabyvatel jsou v tomto případě povinni platit daň společně a nerozdílně.*

(2) Jde-li o převod nebo přechod vlastnictví k nemovitosti z bezpodílového spoluvlastnictví manželů nebo do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, považuje se každý z manželů za samostatného poplatníka a jejich podíly za stejné, pokud nejsou podíly dohodnuty nebo stanoveny jinak. V případě podílových spoluvlastníků je každý spoluvlastník samostatným poplatníkem a platí daň podle velikosti svého podílu.“

Změněný název zákona č. 340/2013 Sb., účinný od r. 2014, jasně sugeruje, že poplatníkem daně má být nabyvatel nemovité věci, což však zpočátku neplatilo vždy, jak ukazuje původní znění jeho § 1:

„§ 1 Poplatník daně

(1) Poplatníkem daně z nabytí nemovitých věcí je

- a) převodce vlastnického práva k nemovité věci, jde-li o nabytí vlastnického práva koupí nebo směnou a převodce a nabyvatel se v kupní nebo směnné smlouvě nedohodnou, že poplatníkem je nabyvatel,*
- b) nabyvatel vlastnického práva k nemovité věci v ostatních případech.*

(2) Jde-li o nabytí vlastnického práva k nemovité věci do nebo z podílového fondu, fondu obhospodařovaného penzijní společností nebo svěřenského fondu, hledí se na tyto fondy jako na jediné nabyvatele nebo převodce vlastnického práva k nemovité věci.“

¹⁶ Toto zákonné opatření také výrazně změnilo způsob stanovení a prokázání základu této daně, což však již nespadá do našeho pojednání.

Teprve nabytím účinnosti novelizačního zákona č. 254/2016 Sb., tedy až od 1. listopadu 2016, toto pravidlo však platí zcela obecně:

„§ 1 Poplatník daně

(1) Poplatníkem daně z nabytí nemovitých věcí je nabyvatel vlastnického práva k nemovité věci.
 (2) Jde-li o nabytí vlastnického práva k nemovité věci do podílového fondu, fondu obhospodařovaného penzijní společností nebo svěřenského fondu, hledí se na tyto fondy jako na jediné nabyvatele vlastnického práva k nemovité věci.“

Pro CNS nebyly stanoveny žádné daňové úlevy ani v původním zákonu č. 357/1992 Sb., ani v novém č. 340/2013 Sb.¹⁷

2.5 Daň z nemovitých věcí

Do konce r. 2013 byla daň z nemovitých věcí (jak jsou od r. 2014 nazývány dle dikce nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.) daněna podle zákona č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitostí. Tento zákon nebyl od ledna nahrazen jiným zákonem, ale v návaznosti na dikci nového občanského zákoníku přejmenován na zákon o dani z nemovitých věcí; tento název proto používáme. Obdobnou terminologickou úpravu doznaly názvy částí tohoto zákona: část první se jmenovala a nadále jmenuje *Daň z pozemků*, zatímco u druhé části se původní název *Daň ze staveb* změnil na název *Daň ze staveb a jednotek*.

Osvobození z daně z pozemků pro CNS stanoví § 4 odst. 1 písm. e):

„§ 4 Osvobození od daně

(1) Od daně z pozemků jsou osvobozeny

e) pozemky tvořící jeden funkční celek se stavbou nebo její částí sloužící k vykonávání náboženských obřadů církví a náboženských společností státem uznaných, dále se stavbou nebo její částí sloužící k výkonu duchovní správy těchto církví a náboženských společností,

(2) Pozemkem tvořícím jeden funkční celek se stavbou se rozumí část pozemku nezbytně nutná k provozu a plnění funkce stavby.“

Osvobození z daně ze staveb a jednotek pro CNS stanoví § 9 odst. 1 písm. e) a odst. 2:

„§ 9 Osvobození od daně

(1) Od daně ze staveb jsou osvobozeny

e) stavby ve vlastnictví církví a náboženských společností státem uznaných, sloužící k vykonávání náboženských obřadů a k výkonu duchovní správy těchto církví a náboženských společností,

(2) Podléhá-li osvobození podle odstavce 1 pouze část stavby, zjistí se nárok na osvobození z poměru, v jakém je podlahová plocha nadzemní části stavby podléhající osvobození k celkové podlahové ploše nadzemních částí stavby.“

Nutno konstatovat, že v případě daně z nemovitých věcí se jedná o částečné osvobození: pouze nemovitých věcí (to platí zejména pro pozemky s bohoslužebnými budovami) či jejich částí (což platí pozemky s jinými stavbami), pokud slouží k bohoslužebným účelům nebo k výkonu duchovní správy, která je pojímána jako široký pojem (do něhož spadají i např. kláštery).

¹⁷ Z důvodu absence daňové úlevy by nebylo zde potřebné pojednávat o této dani, ale činíme to tak s ohledem na skutečnost, že baly dříve regulována tímž zákonem jako jiné dvě daně, o nichž pojednáváme: darovací a dědická, a že změna způsobu stanovení poplatníka daně má velký praktický význam.

Pokud však nemovitá věc nebo její část slouží k jiným účelům, především podnikatelským, nevztahuje se na ni toto vymezení.“

V praxi dochází k podání daňového příznání pouze jednou za období více kalendářních roků, dokud nedojde ke změně okolností rozhodných pro stanovení daně (§ 13a). Rozhodné okolnosti zohledňuje ve výměru daně příslušný finanční úřad, praxe jednotlivých úřadů ohledně stanovení části nemovitých věcí, na něž se vztahuje pro CNS osvobození od daně, se mírně liší.

V souvislosti s obnovou vlastnických vztahů k nemovitým věcem jednak vyvstává potřeba nových daňových příznání, jednak jasné vymezení plátce daně, a to zvláště vůči polnostem, které jsou v případě jejich návratu do vlastnictví právnických osob CNS zpravidla propachtovány či pronajaty. Platbu daně zde upravuje ustanovení § 3 odst. 3:

„§ 3

Poplatníci daně

(3) Poplatníkem daně z pozemků je vždy nájemce nebo pachtýř u pronajatého nebo propachtovaného pozemku, je-li

a) evidovaný v katastru nemovitostí zjednodušeným způsobem,

b) s ním příslušný hospodařit Státní pozemkový úřad nebo Správa státních hmotných rezerv, nebo c) převedený na základě rozhodnutí o privatizaci na Ministerstvo financí.“

Toto ustanovení, které koresponduje s požíváním (ususfructus) polností, má v situaci obnovy pozemkového vlastnictví CNS velký praktický význam.

3 Daňové úlevy spjaté s majetkovým odškodněním

3.1 Navrácení majetku řeholním řádům a kongregacím a arcibiskupství olomouckému v letech 1990 a 1991

Navrácení majetku řeholním řádům a kongregacím a arcibiskupství olomouckému mělo dát především bazální podmínky pro obnovu řeholního života v Československu. Bylo realizováno výčtovým restitučním zákonem č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, novelizovaného o rok později zákonem č. 338/1991 Sb., který rozšířil seznam navrácených nemovitých věcí.

V těchto zákonech daňové záležitosti vůbec nebyly řešeny, ale ani nebylo třeba je řešit. Jedinou platbu by mohly představovat notářské poplatky dle zákona č. 146/1984 Sb., o notářských poplatcích, které ale pro tento typ převodu nemovitostí nebyly třeba, ani se na tyto restituce nevztahoval zákon č. 156/1989 Sb., o odvodech do státního rozpočtu.

V tomto případě se tedy o daňových úlevách nedá hovořit.

3.2 Navrácení židovského majetku – zmírnění majetkových křivd způsobených holokaustem

Od r. 1992 se legislativní navrácení majetku zabaveného CNS na více než 20 let zadržlo. Pouze v r. 2000 se podařilo schválit specifický zákon č. 212/2000 Sb., o zmírnění majetkových

křivd způsobených holokaustem, který se od ostatních restitučních zákonů lišil především vymezením rozhodného období: od 29. 9. 1938 do 8. 5. 1945.

Samotný zákon o daňových souvislostech nijak nehovoří, ale v důvodové zprávě je uvedeno:¹⁸

Bezúplatný převod věci podle navrhovaného zákona nebude podléhat dani darovací, neboť podle ustanovení § 6 odst. 3 písm. a) zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, nejsou plnění nebo bezúplatné převody majetku státu na základě povinnosti stanovené právním předpisem předmětem daně darovací.

Citované ustanovení zákona č. 357/1992 Sb. v té době znělo:

„§ 6 Předmět daně

(3) Předmětem daně darovací nejsou

a) plnění nebo bezúplatné převody majetku na základě povinnosti stanovené právním předpisem,“

Tímto bylo nabytí majetku jednoznačně vyňato z daňových povinností. Vydání bylo nicméně silně zjednodušeno tím, že dle § 2 odst. 1 byl pouze jediný subjekt, který měl předložit seznam majetku pro restituci, a to Federace židovských obcí v České republice, a majetek dosud ve vlastnictví státu měl být dle § 1 odst. 2 bezúplatně převeden opět jedinému subjektu, a to Židovskému muzeu v Praze.

Komplikovanější byla situace s navrácením odcizených uměleckých děl:

„§ 3

(1) Umělecká díla, která byla v období od 29. září 1938 do 4. května 1945 odňata fyzickým osobám v důsledku převodů nebo přechodů vlastnického práva, jež byly prohlášeny za neplatné dekretem prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. nebo zákonem č. 128/1946 Sb., a která jsou ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona ve vlastnictví státu, převedou se bezúplatně do vlastnictví fyzické osoby, která je před odnětím vlastnila, a pokud tato osoba zemřela, převedou se do vlastnictví jejího manžela anebo do vlastnictví jejich potomků, pokud původní vlastník a jeho manžel již zemřeli.

(2) Bezúplatný převod podle odstavce 1 se provede na základě žádosti, kterou lze uplatnit vůči tomu, kdo s dotčeným majetkem hospodaří podle zvláštního právního předpisu, do 31. prosince 2002, jinak nárok zaniká.“

Tento restituční zákon je opravdu v mnoha směrech specifickou a výjimečnou normou. Vzhledem k tehdy platné legislativě však nemusel sám stanovovat speciální daňové úlevy.

3.3 Majetkové vyrovnání s CNS v r. 2012

Po dlouhém snažení a po neúspěšném pokusu o obdobný zákon v letech 2007–2009¹⁹ byla s velkými obtížemi nakonec v r. 2012 přijata zásadní norma upravující financování CNS: zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.²⁰

Tento zákon je svým obsahem orientován do budoucnosti na vybudování financování CNS nezávislého na přímé státní podpoře, tedy vede k ekonomické odluce církví a státu.

¹⁸ Důvodová zpráva je součástí návrhu zákona: POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sněmovní tisk 525 Vládní návrh zák. o zmírnění majetk. křivd holocaustu*. Dostupné online na <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=3&t=525> [cit. 29. 8. 2017].

¹⁹ NĚMEC, D. *Das tschechische Gesetz über Eigentumsvergleich mit Kirchen und Religionsgemeinschaften aus dem Jahr 2012*, s. 172–174.

²⁰ Komplikovaný průběh přijetí zákona č. 428/2012 Sb. je popsán Tamtěž, s. 175–183.

Pro vytvoření nezbytné majetkové základny CNS poskytne stát ze svého majetku dvojí plnění:

- fyzickou restituci cestou vydání nemovitých i movitých věcí oprávněným osobám (§§ 3 až 14),
- finanční náhradu za nevydaný majetek cestou ročních splátek po dobu 30 let ve výši stanovené zákonem pro jednotlivé oprávněné CNS se zohledněním inflačního koeficientu (§ 15).

Za účelem posílení právní jistoty a stability tohoto řešení se stát zavázal uzavřít s jednotlivými dotčenými CNS smlouvy o majetkovém vypořádání, což nastalo 22. února 2013.²¹ Smlouvy byly zveřejněny ve Sbírce zákonů a nařízení sdělením Ministerstva kultury č. 55/2013 Sb.

Úmyslem zákonodárce bylo uplatnit pro majetkové vyrovnání s CNS výrazné daňové úlevy, jak jasně konstatuje důvodová zpráva k návrhu zákona:²²

K § 22

Vypořádání v rámci církevních restitucí je nutno považovat za bezúplatné nabytí majetku. Jako takové není předmětem daně darovací podle zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů, jelikož z předmětu této daně jej vylučuje ustanovení § 6 odst. 4 písm. a), podle kterého předmětem daně darovací nejsou plnění nebo bezúplatné převody majetku na základě povinnosti stanovené právním předpisem. Vypořádání v rámci církevních restitucí by však podléhalo režimu zdanění podle zákona o daních z příjmů. Je tudíž nutné tyto příjmy vyjmout z předmětu daně z příjmů. Proto se navrhuje upravit, že příjmy z bezúplatného nabytí nemovitých a movitých věcí podle tohoto zákona a příjmy z prvního prodeje bezúplatně nabytých nemovitých a movitých věcí podle tohoto zákona nejsou předmětem daně z příjmů.

Předmětem daně z příjmů nejsou jako movité věci ani peníze vyplacené formou ročních splátek finanční náhrady nebo formou příspěvků na podporu činnosti poskytnutých dotčeným církvím a náboženským společnostem podle tohoto zákona.

Z hlediska daňového byla tímto zákonem stanovena zásadní speciální úprava zákona o daních z příjmu:

„ČÁST ČTVRTÁ

Změna zákona o daních z příjmů

§ 22

V § 18 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona [...], se na konci odstavce 4 tečka nahrazuje čárkou a doplňuje se písmeno e), které zní:

„e) z bezúplatného nabytí nemovitostí a movité věci podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a z jejich prvního prodeje.““

V rámci politických jednání, která měla vést k zmírnění politického i právního odporu proti přijatému zákonu, došlo k dojednání kompromisu spočívajícího v odstranění daňové úlevy v případě prvního prodeje restituovaného majetku. Takto byla spěšně přijata velmi krátká

²¹ Tamtéž, s. 84-85.

²² Důvodová zpráva je součástí návrhu zákona: POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sněmovní tisk 580 V.l.n.z. o majetkovém vyrovnání s církvemi a nábožen. společ.*. Dostupné online na <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=580> [cit. 29. 8. 2017].

novela zákona o daních z příjmu č. 80/2013 Sb., která nejen ruší zmíněnou daňovou úlevu, ale stanoví (fakticky retroaktivně), že takto změněné znění zákona se uplatní již od 1. ledna 2013: „Čl. I

V zákoně č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona [...] a zákona č. 428/2012 Sb., se v § 18 odst. 4 písm. e) slova „a z jejich prvního prodeje“ zrušují.

Čl. II

Přechodné ustanovení

Pro povinnosti poplatníků plynoucí z titulu daně z příjmu za zdaňovací období počínající dnem 1. 1. 2013 nebo jeho část přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, jakož i pro práva a povinnosti s tím související, se použije zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění tohoto zákona.“

V návaznosti na ideologické zaměření některých občanů a politických stran, ale též v souvislosti se změnou právního režimu zdanění darů od 1. ledna 2014,²³ se stále objevují snahy zdanit bezúplatné nabytí dle zákona o majetkovém vyrovnání, nebo alespoň jeho část spočívající ve finanční náhradě, která je těmito osobami označována za dar státu věnovaný CNS, a to dokonce neoprávněně.²⁴ Vzhledem k uzavření smluv o majetkovém vyrovnání mezi státem a jednotlivými CNS by však realizace takového kroku byla narušením zásady *pacta sunt servanda*, což by mohlo vést k úspěšnému projednávání podnětu daného ze strany některé CNS k Ústavnímu soudu České republiky.

Závěr

V České republice se dosti výrazně uplatňují daňové úlevy pro církve a náboženské společnosti.

V oblasti pravidelných daní to je v případě daně z příjmu právnických osob vč. institutu daňové zvýhodněných darů pro fyzické i právnické osoby, osvobození od daně z dědictví a odkazů (které se od r. 2014 týká všech dědiců) a daně z nemovitých věcí. Od r. 2014 naopak již nejsou dary určené církvím a náboženským společnostem obecně osvobozeny od daně.

V oblasti daní spjatých s majetkovou náhradou určenou církvím a náboženským společnostem se situace velmi měnila. Zatímco v případě výčtového restitučního zákona přijatého v r. 1990 a novelizovaného v r. 1991 nebyl vůbec stanoven právní titul pro zdanění, v případě zákona o zmírnění majetkových křivd způsobených holokaustem z r. 2000 bylo užito generální ustanovení tehdejšího zákona o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, vyjímající z daně darovací plnění nebo bezúplatné převody majetku na základě povinnosti stanovené právním předpisem. V případě zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi z r. 2012 bylo jednak využito stejného vynětí z daně jako v případě zmírnění škod způsobených holokaustem, ale navíc bylo do zákona o dani z příjmu zavedeno speciální ustanovení o vynětí z daně z příjmu bezúplatného nabytí nemovitosti a movité věci podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a z jejich prvního

²³ Srov. výše bod 2.2.1 *Osvobození obdarovaného od daně.*

²⁴ Tyto námitky se objevují především z levé strany politického spektra. Objevují se tak často a opakovaně, že jsme byli nuceni rezignovat na uvádění odkazů.

prodeje, což ovšem bylo již na začátku r. 2013 modifikováno zrušením daňové úlevy pro první prodej restituovaného majetku. Daňové úlevy podle posledně jmenovaného zákona jsou konfirmovány smlouvami uzavřenými s Českou republikou a jednotlivými dotčenými církvemi a náboženskými společnostmi.

V České republice se tedy uplatňuje poskytování daňových úlev z obou hlavních důvodů: jako součást kompenzace za dřívější expropriace i jako ocenění a podpora významu aktivit církví a náboženských společností pro veřejný a společenský život. Obojí důvody jsou však stále podrobovány kritice a snahám o redukci, a to především z levého politického spektra, takže tu nelze hovořit o širokém společenském konsensu.

LITERATURA:

Právní normy

1. Zákon č. 146/1984 Sb., o notářských poplatcích, ve znění pozdějších předpisů (již zrušen).
2. Zákon č. 156/1989 Sb., o odvodech do státního rozpočtu (již zrušen).
3. Zákon č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, ve znění zákona č. 338/1991 Sb.
4. Zákon č. 212/1992 Sb., o soustavě daní, ve znění pozdějších předpisů (již zrušen).
5. Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí (již zrušen).
6. Zákon č. 511/1992 Zb., o správě daní a poplatků a o změnách v soustavě územních finančních orgánů (již zrušen).
7. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů.
8. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
9. Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, ve znění pozdějších předpisů.
10. Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů.
11. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
12. Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, ve znění pozdějších předpisů.
13. Sdělení Ministerstva kultury č. 55/2013 Sb., o uzavření smluv o vypořádání mezi Českou republikou a Apoštolskou církví, Církví adventistů sedmého dne, Církví bratrskou, Církví československou husitskou, Církví řeckokatolickou, Církví římskokatolickou, Českobratrskou církví evangelickou, Evangelickou církví augsburského vyznání v České republice, Evangelickou církví metodistickou, Federací židovských obcí v České republice, Jednotou bratrskou, Luterskou evangelickou církví a. v. v České republice, Náboženskou společností českých unitářů, Pravoslavnou církví v českých zemích, Slezskou církví evangelickou augsburského vyznání a Starokatolickou církví v České republice.
14. Zákon č. 80/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.
15. Zákon č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva, ve znění pozdějších předpisů.
16. Zákonné opatření Senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí, ve znění pozdějších předpisů.

17. Zákonné opatření Senátu č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekodifikací soukromého práva a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
18. Zákon č. 254/2016 Sb., kterým se mění zákonné opatření Senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí.

Návrhy právních norem a související dokumenty

1. POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sněmovní tisk 525 Vládní návrh zák. o zmírnění majetk. křivd holocaustu*. Dostupné online na <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=3&t=525> [cit. 29. 8. 2017].
2. POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sněmovní tisk 580 Vl.n.z. o majetkovém vyrovnání s církvemi a nábožen. společ.* Dostupné online na <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=580> [cit. 29. 8. 2017].
3. ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. *Návrh zákona o statusu veřejné prospěšnosti a o změně souvisejících zákonů (zákon o statusu veřejné prospěšnosti)* na serveru „Aplikace ODok“. Dostupné online na <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNA9VJRHB2> [cit. 30. 8. 2017].
4. POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sněmovní tisk 1005 Vl.n.z. o statusu veřejné prospěšnosti*. Dostupné online na <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=1005> [cit. 29. 8. 2017].
5. ASOCIACE VEŘEJNĚ PROSPĚŠNÝCH ORGANIZACÍ ČR. *Stanovisko Asociace veřejně prospěšných organizací ČR k vládnímu návrhu zákona o statusu veřejné prospěšnosti* z 15. 3. 2017. Dostupné online na <https://www.avpo.cz/2017/stanovisko-asociace-verejne-prospesnych-organizaci-cr-k-vladnimu-navrhu-zakona-o-statusu-verejne-prospesnosti/> [cit. 30. 8. 2017].

Odborná pojednání

1. ANDERLOVÁ, S. *Daně a poplatky*. In SCHELLE, K. – TAUCHEN, J. (eds.). *Encyklopedie českých právních dějin*, II. svazek D-J. Plzeň : Aleš Čeněk, 2016, 914 s., s. 17-20. ISBN 978-80-7380-587-6.
2. BERLINGÒ, S. *Grille de questions pour l'élaboration des rapports nationaux*. In: BERLINGÒ, S. – BASDEVANT-GAUDEMENT, B. (eds.). *The Financing of Religious Communities in the European Union – Le financement des religions dans les pays de l'Union Européenne*. Leuven – Paris – Dudley, MA : Peeters, 2009, 350 s. s. 3-8, ISBN 978-90-429-2083-5.
3. DĚDIČ, J. – RONOVSKÁ, K. *Nad návrhem zákona o statusu veřejné prospěšnosti*. *Správní právo*, roč. L, č. 4/2017, s. 169-189. ISSN 0139-6005.
4. JÁNOŠÍKOVÁ, P. – MRKÝVKA, P. – TOMAŽIČ, I. a kol. *Finanční a daňové právo*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009, 525 s. ISBN 978-80-7380-155-7.
5. NĚMEC, D. *Das tschechische Gesetz über Eigentumsvergleich mit Kirchen und Religionsgemeinschaften aus dem Jahr 2012*. *Archiv für katholisches Kirchenrecht. Mit besonderer Berücksichtigung der Länder deutscher Sprache*, Paderborn : Ferdinand Schöningh, 182. Band, Jahrgang 2013, s. 161-200, ISSN 0003-9160.
6. PAPOUŠKOVÁ, Z. *Veřejně prospěšný poplatník v zákoně o daních z příjmu*. In: PAPOUŠKOVÁ, Z. – KOHAJDA, M. A KOL. *Vybrané instituty finančního práva v roce 2014*. Olomouc : Iuridicum Olomucense, 2015, 215 s., s.91-100. ISBN 973-80-87382-2.
7. ROBBERS, G. *Religion and Law in Germany*. 2nd ed. Alphen aan den Rijn : Kluwer Law International, 2010, 292 s. ISBN 978-90-411-3352-6.

DOPADY ŠTÁTNEHO FINANCOVANIA CIRKVI NA ICH VEREJNÚ SLUŽBU

IMPACTS OF STATE FUNDING OF CHURCHES ON THEIR PUBLIC SERVICE

Lubomír Martin Ondrášek, MDiv, ThM, AMRS

Boston University, Boston & Acta Sanctorum, Chicago

Abstrakt: Cieľom príspevku je nastoliť otázku, ktorá sa v diskusiách o financovaní cirkví a náboženských spoločností na Slovensku neobjavuje, ale na ktorú by mala každá z cirkví, ktoré sa rozhodli prijímať dotácie zo štátneho rozpočtu, byť schopná a ochotná odpovedať: aký je dopad priameho štátneho financovania cirkví na ich verejnú službu všeobecne a prorockú funkciu konkrétne. Príspevok predostiera myšlienku, že hoci by štát i naďalej mal vytvárať cirkvám priaznivé podmienky pre ich pôsobenie a činnosť, súčasný model ekonomického zabezpečenia ohrozuje nezávislosť cirkví a znižuje ich dôveryhodnosť v spoločnosti, čo má negatívny dopad na ich holistickú verejnú službu. Ak sa tento predpoklad potvrdí, je to vážny dôvod, aby cirkvi odmietli súčasný model financovania a zasadzovali sa o taký model, ktorý im zabezpečí väčšiu slobodu a kredibilitu vo verejnom priestore.

Kľúčové slová: verejná služba cirkvi, kresťanská sociálna etika, štátne financovanie cirkví, prorocký hlas, Európska migračná kríza

Abstract: In this paper, I pose a question that has been largely ignored in discussions about the financing of churches and religious societies in Slovakia but should and must be answered by every religious community that receives government subsidies: how does state funding affect their public ministry in general and prophetic function in particular? I put forth the idea that although the state should continue to create favorable conditions for churches, the current model of financing threatens the independence of churches and reduces their credibility in society, which hinders their holistic public ministry. If this assumption is confirmed, it should lead churches to reject the current financing model and advocate one that will provide them with greater freedom and credibility in the public square.

Key words: Church's public ministry, Christian social ethics, state funding of churches, prophetic voice, European migration crisis

Úvod

Nikto z nás netvorí vo vákuu a naše skúsenosti a kontexty majú priamy dopad na naše premýšľanie o konkrétnej téme. Ja som študoval teológiu a etiku, pôsobil som ako protestantský duchovný v Spojených štátoch amerických, učil som seminaristov aj aktívnych duchovných predmet

pojednávajúci s verejnou službou cirkvi, vykonával som znaleckú činnosť pre cirkevný odbor Ministerstva kultúry SR, prostredníctvom svojej publicistickej činnosti adresujem otázky náboženstva, etiky a verejného života a v rámci súčasného postgraduálneho štúdia sa venujem transformačnému líderstvu so špecifickým zameraním na autoetnografu ako nástroja individuálnej a sociálnej transformácie. K téme štátneho financovania cirkví pristupujem z perspektívy verejného teológa¹, ktorý vníma ako svoje poslanie prispieť k pozitívnej transformácii spoločnosti posilňovaním troch pilierov, na ktorých každá dobrá spoločnosť stojí: sloboda, mier a spravodlivosť².

Príspevok obsahuje viaceré autobiografické prvky, ktoré začleňujem s porozumením, že niektorým osobám pôsobiacim v akademickom prostredí sa môže môj prístup javiť ako cudzí či dokonca pre akadémiu nevhodný. Momentálne nie je priestor na obhajovanie konkrétnej metódy, len chcem upozorniť, že ju používam intencionálne. Myslím si, že čitatelia majú právo poznať relevantné pozadia autora, ktorý sa im snaží predostrieť myšlienky k úvahe a potenciálnej zmene myslenia. To platí obzvlášť v prípade autorov, ktorí nezostávajú pri deskripcii javov, ale vyjadrujú normatívne súdy – navyše vo verejnom priestore, kde je pre úspešné transformačné líderstvo potrebná integrita, vulnerabilita a transparentnosť.

Holistická verejná služba cirkvi

Môj prvý profesor kresťanskej sociálnej etiky zvykol v kontexte verejnej služby cirkvi a pomoci materiálne chudobným používať podobenstvo o chytaní rýb, aby ilustroval štyri stupne a oblasti holistickej diakonie, v ktorých by mala byť cirkev angažovaná, ak chce verne a efektívne slúžiť ľuďom v núdzi.³ Podobenstvo či typológia je natoľko výstižná a mnemonicky hodnotná, že ju sám rád – v mierne pozmenenej forme – používam. Na prvej úrovni cirkiev rozdáva hladným ľuďom ryby – poskytuje sociálne služby, ktoré im pomôžu prežiť zo dňa na deň. Je však zrejmé, že hladní nepotrebujú len ryby (služby), ale aj naučiť ryby chytať (vzdelávanie). Problémom je, že mnohí chytať ryby aj vedia a aj by ich chytať chceli, ale nemajú udicu (príležitosť), a preto zostávajú bezmocní a hladní. Alebo udicu majú, no nemajú prístup k jazeru, prípadne majú dovolené ísť len k tým častiam jazera, kde sa nachádza málo rýb (spravodlivosť).

Túto jednoduchú typológiu je možné aplikovať nielen na materiálnu chudobu, ale aj na rôzne iné sociálne problémy⁴. Nechajme teraz bokom otázku, či sa slovenské cirkvi na celonárodnej a najmä miestnej úrovni dostatočne angažujú v prvých troch oblastiach sociálnej diakonie – argument môjho príspevku je, že sa nedostatočne angažujú v štvrtej oblasti, teda v zápase o spravodlivejšie Slovensko a svet. Ak sa nemýlim v tejto základnej premise, potom jednou z kľúčových otázok je, prečo je tomu tak.

¹ Pozri bližšie ONDRÁŠEK, L. M. *Verejní teológovia: kto sú a prečo ich potrebujeme?* In *Konzervatívny denník Postoj*. 8. 8. 2017. <https://svetkrestanstva.postoj.sk/25801/verejni-teologovia-kto-su-a-preco-ich-potrebujeme>, stav ku 23. 8. 2017.

² Pozri bližšie ONDRÁŠEK, L. M. *V akej spoločnosti chceme žiť?* In *Denník N*. 2/154, 10. 8. 2016, s. 10.

³ VILLAFANE, E. SE/MC 602. *Church and Community: Introduction to Public Ministry of the Church*. Boston : Gordon-Conwell Theological Seminary, jesenný semester 2000.

⁴ Pozri napríklad SIDER, R. J. – OLSON, P. N., UNRUH, H. R. *Churches That Make a Difference: Reaching Your Community with Good News and Good Works*. Grand Rapids : Baker Books, 2002. Autori opisujú štyri typy sociálnej služby, ktoré korešpondujú s podobenstvom o chytaní rýb (pomoc, individuálny rozvoj, komunitný rozvoj a štrukturálna zmena) a aplikujú ich na problém bývania, nezamestnanosti, rozvrátenej rodiny a zdravotnej starostlivosti.

Vychádzam z predpokladu, že súčasťou misiologického poslania cirkvi je podieľať sa na riešení sociálnych problémov svojej doby aj prostredníctvom verejného apelovania na ľudské svedomie a vytvárania morálneho tlaku, podobne, ako to robil napríklad Martin Luther King Jr.⁵ v boji za občianske práva amerických černochoch v 60. rokoch minulého storočia. Jeden z Kingových najobľúbenejších citátov pochádzal z knihy hebrejského proroka Amosa: „*Nech prúdi právo ako voda a spravodlivosť ako nevysychajúci potok!*“⁶ – spravodlivosť bola pre Kinga hodnotou, o ktorej presadzovanie vo svete by sa mala cirkev intenzívne usilovať. Cirkev sa spreneveruje biblickému posolstvu vždy, keď sa nedostatočne angažuje v prospech spravodlivejšej spoločnosti alebo podľahne pokušeniu vo verejnom priestore redukovať kresťanskú sociálnu etiku na konzervatívnu sexuálnu etiku. Cirkvi majú právo – či dokonca povinnosť – zastávať eticky vyhranený názor na interrupcie, homosexualitu či iné „hriechy pelvisu“, no ak ich verejný hlas počuť exkluzívne alebo predominantne v týchto súvislostiach, z perspektívy kresťanskej teológie a etiky ide o problém.

Smutným javom prítomným v slovenskej spoločnosti všeobecne a mnohých cirkevných spoločenstvách konkrétne, je nedostatočný – čo Ježiš v Reči na vrchu označil ako – „*hľad a smäd po spravodlivosti*“⁷. V tomto prípade nejde o nejaké samospravodlivé ukazovanie prstom – napokon vždy, keď ukazovák vystrieme, tri prsty našej ruky ukazujú smerom k nám –, ale úsilie o jasné pomenovanie reálneho problému, motivované úprimnou túžbou vidieť pozitívnu zmenu. V snahe ilustrovať tento problém by sme mohli hovoriť napríklad o vzťahu cirkvi ku korupcii⁸, takzvanej rómskej otázke, alebo nedávno schválenej novele zákona o registrácii cirkvi⁹, ale našu pozornosť chcem dnes zamerať na otázku európskej migračnej a utečeneckej krízy. Hoci pri pohľade zvnútra to nemusí byť hneď zjavné, ak má človek dostatočný odstup, nadhľad a možnosť komparácie, rýchlo si uvedomí, že slovenské cirkvi – v kontraste napríklad so slovami a činmi pápeža Františka – neboli dostatočne silným hlasom v prospech ľudí na úteku. To samozrejme neznamená, že by sme nenašli jednotlivcov alebo spoločenstvá, ktoré v tejto obrovskej humanitárnej kríze mysleli a konali v súlade s duchom evanjelia, rozpoznávajúc Krista v trpiacich.

Hovorenie pravdy moci

Jedným z dôležitých spôsobov ako sa cirkev v spoločnosti zasadzuje za spravodlivosť je, že znie jej – čo možno označiť ako – „prorocký hlas“¹⁰, ktorý sa nebojí jasne a hlasne proklamovať morálnu pravdu moci, inými slovami, konfrontovať držiteľov moci v mene spravodlivosti, informovanej biblickým posolstvom. Ak by dnes na Slovensku bolo povedzme 10-tisíc ľudí na

⁵ Pozri bližšie ONDRÁŠEK, L. M. *Kde je Martin Luther King, Jr., keď ho potrebujeme?* In *Denník N*. 1/46, 7. 4. 2015, s. 10.

⁶ SEP, Am 5:24.

⁷ SEP, Mt 5:6.

⁸ Pozri bližšie ONDRÁŠEK, L. M. *Prorocké kresťanstvo: nádej proti korupcii*. In *Denník N*. 2/244, 21. 12. 2016, s. 11.

⁹ Pozri bližšie ONDRÁŠEK, L. M. *Návrh SNS na prisnu registráciu cirkvi je zlý*. In *Denník N*. 2/195, 11. 10. 2016, s. 10; Cirkvi nesmú mlčať, keď sa deje nepravosť. In *Denník N*. 3/8, 12. 1. 2017, s. 11.

¹⁰ Pozri napríklad ONDRÁŠEK, L. M. *Zlyhanie cirkvi a kresťanský heroizmus*. In *Denník N*. 1/73, 18. 5. 2015, s. 11. Hovoriť pravdu moci. In *Denník N*. 2/29, 12. 2. 2016, s. 10.

úteku – počet, ktorý by bol blízko doslovnému naplneniu pamätnej výzvy pápeža Františka pre cirkve v Európe a o ktorom sa aj konzervatívna poslankyňa Anna Verešová vyjadrila, že by Slovensko zvládlo¹¹ – nemám najmenších pochyb, že slovenské cirkvi (najmä cirkve katolícka) by boli výrazne angažované pri všestrannej pomoci. Z dôvodov dobre známych je však na Slovensku prítomný (zatiaľ) len nepatrný zlomok z tohto čísla.

Necelý mesiac po morálnom apele pápeža Františka, aby „*farnosti, reholné komunity, kláštory a svätyne v celej Európe prejavili v praxi Evanjelium a prijali jednu utečeneckú rodinu*“¹² a skoršej výzve svojho generálneho biskupa Miloša Klátika k nezištnej pomoci prenasledovaným kresťanom¹³, Generálne presbyterstvo Evanjelickej cirkvi augsburgského vyznania (ECAV) na Slovensku prišlo s konkrétnym projektom pomoci nazvaným Adopcia rodín utečencov cirkevným zborom. Ako obzvlášť chvályhodné možno hodnotiť snahu prijať „*rozhodnutia k zmene postoja verejnosti k otázke utečencov*“ a odmietnutie extrémizmu.¹⁴ Na druhej strane, v uznesení nachádzame aj určitý sporný prvok, naznačujúci existenciu problému, na ktorý sa snaží poukázať môj príspevok. Dovoľte, aby som relevantnú časť citoval: „*Chápeme, že vláda SR je povinná zvažovať vo vzťahu k obyvateľstvu SR aj tieto aspekty [bezpečnosť štátu a ochrana obyvateľstva], je to jej úloha a cirkve jej do tejto kompetencie nemôže zasahovať a ani nijako zasahovať nebude.*“¹⁵ Problematickým sa nejaví ani tak to, čo sa v citovanom tvrdení nachádza, ako to, čo v ňom absentuje – prorocký element vyzývajúci politikov k súcitnému a solidárnemu prístupu a k nezneužívaniu utečeneckej a migračnej krízy na zisk politického kapitálu pred blížiacimi sa voľbami.

Predmetné vyjadrenie a celkový prístup evanjelickej cirkvi k politickej moci je nutné chápať v kontexte Lutherovho učenia o dvoch ríšach, ktoré bolo od doby protestantskej reformácie viackrát použité na obhajobu pasivity cirkvi vo vzťahu k svetskej moci či dokonca hrubo zneužitie v časoch nacistického Nemecka. V slovenskom kontexte mohli však do hry nepriamo vstupovať aj iné faktory, vrátane tých súvisiacich so štátnym financovaním cirkvi. V tejto súvislosti považujem za inštruktívne niektoré vyjadrenia katolíckeho kňaza Mariána Prachára z nedávneho rozhovoru pre denník Sme, ktorý na otázku redaktora Jána Krempaského, ako vníma „*zdržanlivosť slovenskej katolíckej cirkvi v porovnaní s pápežom*“, odpovedal: „*Naši biskupi, ale aj my všetci, ktorí žijeme na Slovensku, sa asi nevykoreníme z nášho národa. Preto nie sú veľké rozdiely medzi predstaviteľmi občianskej a cirkevnej spoločnosti. Skutočnosť, ako sa náš národ zachoval k utečencom, si myslím, že dosť korešponduje s tým, ako sa k tomu stavajú naši biskupi. Je to aj otázka, nakoľko my ako cirkve, veriaci alebo biskupi vieme byť zdravou opozíciou a kritickým hlasom do vlastných radov. A ako vidíme, nevieme to veľmi. Pri utečencoch sme sa nevedeli postaviť na inú pozíciu ako väčšina.*“¹⁶

¹¹ KERN, M. – VEREŠOVÁ, A. *Rozhovor. Verešová: Zvládli by sme aj 10-tisíc utečencov.* In *Denník N* 2/22, 3. 2. 2016, s. 5.

¹² POSTOY. Pápež: Každá farnosť v Európe by mala prijať jednu utečeneckú rodinu. In *Konzervatívny denník Postoj*. 6. 9. 2015. <https://svetkrestanstva.postoj.sk/5665/papez-kazda-farnosť-v-europe-by-mala-prijat-jednu-utečenecku-rodinu>, stav ku 30. 7. 2017.

¹³ KLÁTIK, M. *Jediným motívom má byť kresťanská láska.* In *Evanjelický posol spod Tatier*. 105/23, 3. 6. 2015, s. 9.

¹⁴ Generálne presbyterstvo ECAV na Slovensku. Účasť ECAV na pomoci utečencom z oblastí postihnutých vojnou. Uznesenie č. 116-6/2015, 2. 10. 2015. http://www.ecav.sk/files/user/proj_pomoci_adopcia_rodin.pdf, stav ku 30. 7. 2017.

¹⁵ Tamže.

¹⁶ KREMPASKÝ, J. – PRACHÁR, M. *Rozhovor. Pápež oslovil viac ľudí mimo cirkvi.* In *Sme*. 25/60, 13. 3. 2017, s. 15.

Prachár následne dodal, že cirkev môže konať len v súčinnosti so štátom – ťažko bolo napríklad naplniť výzvu pápeža v kontexte súčasnej azylovej politiky Slovenskej republiky. Následne mu redaktor položil túto bystrú otázku: „*Niektorí ľudia však povedia, že kto iný mal zaujať k utečencom postoj, ak nie cirkev. Akoby v slovenskej cirkvi chýbal hlas, ktorý by povedal, že aj utečenci sú ľudia ako my a treba ich prijať, keď potrebujú pomoc. Všetkým sám Ježiš bol utečenec, keď utekal so svojou matkou Máriou a Jozefom do Egypta. Nemyslíte si, že aspoň toto malo zaznieť v nejakom pastierskom liste a nepamätám si, že by zaznelo.*“ Prachár odpovedal: „*Nezaznelo to. Má to viac dôvodov. Viem si predstaviť, že z toho, čo nepoznáme, máme obavy. Moslimský svet, islam je pre nás dosť neznámou veličinou. Ľudia majú z neho strach. Máme ho vo všeobecnosti z cudzincov. Strach je veľmi zlý radca. Ak ľudia majú strach, tak si ani nevedia predstaviť, čo by s tým robili.*“¹⁷

Niektorým slovenským duchovným a veriaci sa môže javiť Prachárova umiernená kritika do vlastných radov vo verejnom priestore prinajmenšom ako niečo nie úplne vhodné. Z pohľadu prorockého kresťanstva je to však absolútna nevyhnutnosť – legitímne a efektívne kritizovať „svet“ môže len dostatočne sebareflekujúca cirkev. Ale naspäť k hlavnej téme: všimnime si Prachárovo tvrdenie, že absencia prorockého hlasu v prospech ľudí na úteku má viac dôvodov – dva, ktoré uviedol, sú religiofóbia¹⁸ a xenofóbia. Dovoľte mi, aby som pridal možný tretí: prílišná previazanosť medzi svetskou a duchovnou mocou, ktorej jasným indikátorom je súčasný model financovania cirkvi a náboženských spoločností.

Štátne financovanie cirkvi a ich nezávislosť

Bolo by naivné sa domnievať, že štátne (priame) financovanie cirkvi nemá žiadny negatívny dopad na ich prorocké poslanie a neobmedzuje ich zdravú nezávislosť, ktorá je základnou podmienkou pre jeho napĺňanie. Samozrejme, netvrdím, že súčasný model financovania nemá aj pozitívne dopady na verejnú službu cirkvi, avšak celkom určite nie na diskutovaný aspekt. V Spojených štátoch máme príslovie „*Don't bite the hand that feeds you*“ (Nehryz ruku, ktorá ťa kŕmi) a na Slovensku to vyjadrujeme podobne: „*Koho chlieb ješ, toho pieseň spievaj*“. Bez toho, aby sme platnosť týchto prísloví nejako absolutizovali, ich múdrosť potvrdená ľudskou skúsenosťou je zrejmä a aj cirkev by sa mala z nej poučiť. Aby sme nezostali len pri prísloviach, z odbornej verejnosti na predmetnú skutočnosť poukázala napríklad Elizabeth A. Sewell (teraz Clark), ktorá uvádza, že „*keď náboženské organizácie súhlasia so štátnym financovaním, je mimoriadne ťažké, ak nie nemožné, zabrániť obmedzovaniu ich nezávislosti, aj keď sa finančné prostriedky poskytujú a prijímajú s tými najlepšimi úmyslami*“¹⁹.

Slovenský systém priameho financovania cirkvi a náboženských spoločností vychádza z „kooperačného“ vzťahu medzi svetskou a duchovnou mocou, ktorý považujem – najmä z biblických a teologických dôvodov – za neadekvátny. Problémom takto chápaného vzťahu

¹⁷ Tamže.

¹⁸ Pojem „religiofóbia“ používa a objasňuje DOJČÁR, M. vo svojom príspevku *Religiofóbia v epoche konfliktu civilizácií*. In DOJČÁR, M. (ed.). *Religiofóbia: Realita, Prevencia a Edukácia*. Trnava : Trnavská univerzita, 2016, s. 10.

¹⁹ SEWELL, E. A. Štátne financovanie a nezávislosť náboženských skupín. In MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. (eds). *Financovanie cirkvi a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2010, s. 12.

nie je pilier, ktorý obsahuje – kooperácia je nepochybne pozitívna vec²⁰, ale ten, ktorý absentuje – konfrontácia. Som presvedčený, že verejná služba cirkvi vo vzťahu k svetskej moci musí stáť na oboch týchto pilieroch, ak chceme hovoriť o službe, ktorá je verná biblickému kresťanstvu. Preto namiesto kooperačného vzťahu (vo filozofickej rovine) uprednostňujem – čo si dovoľím označiť ako – dialektický vzťah kooperácie a konfrontácie, ktorý na jednej strane odmieta myšlienku, že cirkev by mala byť v principiálnej opozícii voči svetskej moci, a na strane druhej varuje pred jej prílišnou prispôsobivosťou či dokonca servilnosťou. Hoci na Slovensku je duchovná moc od svetskej oddelená, vzdialenosť medzi oltárom a trónom nie je podľa môjho názoru dostatočná, čoho dôkazom je hmotná závislosť duchovných na priamej štátnej podpore.

V danej situácii je pochopiteľné, že dodržiavanie nepísaného „paktu o neútočení“ je v záujme oboch strán potenciálneho konfliktu. Z perspektívy kresťanskej teológie a etiky však nemôžu byť záujmy oddeľované od hodnôt a ak sa nimi dostanú do konfliktu, nemôžu byť hodnoty s ľahkosťou obetované na oltár záujmov. Záujmy štátu sa so záujmami a hodnotami cirkvi často prelínajú, neraz však tiež dochádza k ich stretu a vtedy sa musí cirkev prikloniť nie na stranu záujmov štátu, ale hodnôt Božieho kráľovstva. To je prirodzene ťažšie, ak má cirkev svojim zásadovým postojom alebo dokonca priamou kritikou štátu čo stratiť. Na Slovensku relatívne zriedka konfrontujú cirkevní predstavitelia a duchovní štruktúry moci – koncept „hovorenia pravdy moci“ je tu málo známy a praktikovaný, čo je čiastočne dedičstvom komunistického totalitarizmu a ďalších faktorov, ale prispieva k tomu aj štátne financovanie cirkvi – obohacujúce cirkevné pokladnice, ale okrádajúce o odvahu.

Dôveryhodnosť ako podmienka

Áké sú podmienky vernej a efektívnej prorockej služby cirkvi? Čo môžu cirkvi urobiť, aby ich hlas neznel falošne? Popri už spomenutej nezávislosti je dôležitá dôveryhodnosť – možno len sexuálne škandály dokážu podkopať kredibilitu viac ako nesprávny postoj cirkvi a jej predstaviteľov k peniazom a majetku. Uvedomujem si, že ide o citlivú tému a navyše adresovanú v meste Trnava. Ako súčasť svojho povolania však vnímam aj otvorené diskutovanie takýchto otázok, keďže tu nejde len o vnútrocirkevnú záležitosť. Dovoľte, aby som citoval niekoľko recentných vyjadrení emeritného arcibiskupa Róberta Bezáka o pomeroch v rímskokatolíckej cirkvi na Slovensku, respektíve v jednej z jej arcidiecéz: *„Myslel som si, že na tých najvyšších miestach je znechutenie z reštitúcií, cirkev dostala veľkorysý dar, vrátili sa jej majetky. Lenže zdá sa, že vždy ide o peniaze, a práve o peniaze, aj v tej najlepšej rodine, sa pohádajú tí najväčší priatelia a bratia skrze delenie majetkov. A to nastalo. (...) Zrazu som videl, koľko je tam neporiadku, musím sa priznať, že som to chcel riešiť práve v prospech tejto inštitúcie. Pre mňa to bol problém osobnostný, keď som si uvedomil, že mnoho peňazí plynúcich z reštitúcií išlo takým všelijakým spôsobom, priznalo sa 50 a nepriznalo sa 50 a videl som, že*

²⁰ Pozri napríklad ONDRÁŠEK, L. M. *Cirkvi a náboženské organizácie v USA ako partneri federálnej vlády pri riešení sociálnych problémov 21. storočia*. In MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. (eds). *Financovanie cirkvi a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, 2010, s. 271-283.

*civilní ľudia, ktorí nemajú možno nič s cirkvou, boli z toho aj zhrození. (...) Keď máte 80 účtov, tak to musíte vyčistiť a dať do poriadku, ale tak, aby to nikto nezbadal, to mi pripadá komické. Lebo aj v banke je síce bankové tajomstvo, ale tí, ktorí okolo toho pracujú a naľukujú si Trnavskú arcidiecézu, nájdu tam tie účty, enormné peniaze. Tváriť sa, že ľudia nič nevedia a je to v poriadku, sa nedá.*²¹

Závažnosť týchto tvrdení je znásobená faktom, že nevyšli z úst nejakého anticirkevného novinára, ale vyriekol ich morálny teológ a bývalý vysoký predstaviteľ slovenskej katolíckej cirkvi. Ako je všeobecne známe, Róbert Bezák, ktorého rúškom tajomstva zahalené odvolanie výrazne podkopalo dôveryhodnosť cirkvi nielen v očiach mnohých jej členov, ale aj širšej verejnosti²², nie je jediným, kto by pomery v katolíckej cirkvi – viac či menej objektívne – verejne kritizoval. Z pozície vonkajšieho pozorovateľa mi neprislúcha sa k niektorým veciam vyjadrovať, ale ako verejný teológ a niekto, komu záleží na tom, aby kresťanská cirkev bola agentom pozitívnej transformačnej zmeny v spoločnosti, nemôžem prípad Róberta Bezáka a jeho dopady na spoločnosť prehliadnuť. Bolo by, prirodzene, možné uviesť príklady aj z iných cirkví – doma i v zahraničí – a ukázať, ako trpí verejné svedectvo a služba cirkvi, pokiaľ existuje čo i len tieň podozrenia z neefektívneho alebo nekalého hospodárenia s cirkevným majetkom. Nezriadená túžba po bohatstve, ktorú si inštitúcie dokážu priznať ešte ťažšie ako jednotlivci, predstavuje pokušenie aj pri diskusiách o ekonomickom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností.

Z teologickej perspektívy, ak má byť cirkev na niekom okrem Boha závislá, mala by byť závislá nie na štáte, ale najmä na podpore svojich veriacich, ktorí budú zároveň dohliadať na jej efektívne a transparentné hospodárenie. Väčšia závislosť na financovaní cirkví veriacimi zvýši vykázateľnosť, zníži klerikarizmus a viac do práce cirkvi zapojí laických veriacich, čo môže mať okrem iného pozitívny dopad na verejnú službu jednotlivých cirkevných spoločností. Tu hovorím aj z vlastnej skúsenosti pastora, ktorý niekoľko rokov pôsobil v cirkevných zboroch, ktoré platili svojich duchovných, ako aj ostatné aktivity výlučne z desiatkov a darov svojich členov a sympatizantov. Na druhej strane sú mi známe aj ťažkosti, ktoré sprevádzajú duchovných, ktorých cirkevný zbor nedokáže adekvátne finančne odmeniť a musia preto mať popri svojej práci duchovného aj druhé, sekulárne zamestnanie. V porovnaní so Spojenými štátmi majú slovenskí duchovní registrovaných cirkví – v mnohých prípadoch najmä vďaka štátnej podpore – nadštandardné podmienky pre duchovnú službu. Legitímnou otázkou je, aká je cena tejto podpory a či nie je pre cirkvi príliš vysoká. Dôkladnejšie skúmanie tejto klamne jednoduchšej otázky by si vyžadovalo samostatnú konferenciu za účasti duchovných predstaviteľov jednotlivých cirkví.

²¹ BEZÁK, R. *Protikorupčný festival Pucung*. Košice : Nadácia Zastavme korupciu, 1. 4. 2017. https://www.youtube.com/watch?v=8SY2Ut5W_so&t=908s, stav ku 30. 7. 2017.

²² Porovnaj s tvrdením: „Nevysvetlené odvolanie R. Bezáka z úradu arcibiskupa v Trnave mimoriadne poškodilo pozíciu katolíckej cirkvi na Slovensku. Veriaci sú rozhádaní, mnohí odmietajú finančne prispievať počas zbierok pri bohoslužbách; sekulárni ľudia sa cirkvi vysmievať. Neschopnosť predstaviteľov cirkvi na Slovensku (a vo Vatikáne) riešiť transparentne Bezákov prípad má aj svoje teologické pozadie. Ako sme už v tejto správe spomenuli, prevaha právneho a byrokratického prvku v slovenskej cirkvi spôsobuje, že biskupi (a kňazi) nevyhodnocujú svoje rozhodnutia a mediálne vystúpenia z perspektívy, aké budú mať pastoračné dôsledky a vplyv na evanjelizáciu a biblickú inšpiráciu. (...) Bezákov prípad je mediálne viditeľný a treba ho vnímať len ako jeden z mnohých prípadov bežnej praxe, ktoré sa riešia neteologicky, nebiblicky a proti zásadám pastoračnej múdrosti.“ MORAVČÍK, K. – PRACHÁR, J. M. – ZAŤKO, P. *Situácia kňazov a diecéz*. In MIKLOŠKO, F. – MORAVČÍK, K. (eds.). *Radosť z evanjelia na Slovensku: Pokus o analýzu situácie katolíckej cirkvi*. Bratislava : Hlbiny, 2015, s. 51-52.

Záver

Môj príspevok mal za cieľ vyčleniť jednu dôležitú otázku, ktorá v diskusiách o financovaní cirkví a náboženských spoločností nezaznieva a na ktorú si myslím, že by mala každá z cirkví, ktoré sa rozhodli prijímať dotácie zo štátneho rozpočtu, nájsť presvedčivú a pravdivú odpoveď: aký je dopad priameho štátneho financovania na verejnú službu cirkvi všeobecne a jej prorockú funkciu konkrétne. Aby nedošlo k nedorozumeniu, chcem explicitne povedať, že zastávam názor, že štát by mal i naďalej vytvárať cirkvám priaznivé podmienky pre ich činnosť, no ako problematické vnímam poskytovanie a prijímanie takých príspevkov, ktoré môžu negatívne ovplyvňovať zdravú nezávislosť cirkví od štátu, ako napríklad príspevky na platy a odvody duchovných, prevádzku cirkevných ústredí alebo iných činností, ktoré priamo súvisia s duchovnou službou cirkví. Moja obhajoba zväčšenia vzdialenosti medzi oltárom a trónom, ktorá by mala zahŕňať prestrihnutie pupočnej šnúry priamych štátnych príspevkov, neznamená obhajobu striktnej odluky cirkvi od štátu alebo vytlačanie cirkví z verejného priestoru – naopak, je výzvou a predpokladom, aby sa v tomto priestore mohla cirkev správať sebavedomejšie a odvažnejšie, pozdvihnúť svoj prorocký hlas vždy, keď si to situácia vyžaduje.

LITERATÚRA:

1. ČIKEŠ, R. *Vzťahy štátu a cirkví na Slovensku*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010.
2. MESSNER, F. (ed.). *Public Funding of Religions in Europe*. London : Routledge, 2016.
3. MIKLOŠKO, F. – MORAVČÍK, K. (eds). *Radosť z evanjelia na Slovensku: Pokus o analýzu situácie katolíckej cirkvi*. Bratislava : Hlbiny, 2015.
4. MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. (eds.). *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010.
5. ONDRÁŠEK, E. M. – MOĐOROŠI, I. (eds.). *Cirkvev a spoločnosť: Smerom k zodpovednej angažovanosti & Church and Society: Towards Responsible Engagement*. Ružomberok : Verbum, 2015.
6. SIDER, R. J. – OLSON, P. N. – UNRUH, H. R. *Churches That Make a Difference: Reaching Your Community with Good News and Good Works*. Grand Rapids : Baker Books, 2002.

DAŇOVÁ ASIGNÁCIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE AKO FORMA FINANCOVANIA CIRKVI A NÁBOŽENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ¹

TAX ASSIGNMENT IN THE SLOVAK REPUBLIC AS A FORM OF FINANCING OF CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES

JUDr. Róbert Gyuri, PhD.

Fakulta verejnej správy Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Abstrakt: Náboženské organizácie na Slovensku sú v prevažnej miere financované z prostriedkov štátneho rozpočtu. Okrem uvedeného priameho finančného zabezpečenia sú náboženské organizácie podporované aj prostredníctvom rôznych daňových úľav. Predmetom tohto príspevku je daňová asignácia, ktorá ako daňovoprávny inštitút znamená použitie podielu zaplatej dane z príjmov daňových subjektov na financovanie cirkví a náboženských spoločností.

Kľúčové slová: náboženské organizácie, cirkvi a náboženské spoločnosti, dane, daňová asignácia

Abstract: The main financial source of religious organizations in Slovakia is the state budget. Apart from this direct funding are religious organizations supported by various tax breaks regarded as indirect funding. The main topic of the article is tax assignation which, as tax law institute, represent use of share of income taxes paid for the churches and religious communities funding.

Key words: Religious organizations, churches and religious communities, taxes, tax assignation

Úvod

Popri otázke právnej úpravy a faktickej realizácii náboženskej slobody, je otázka finančného zabezpečenia registrovaných cirkví a náboženských spoločností, resp. otázka finančnoprávneho usporiadania vzťahov medzi nimi, jednou z najvýznamnejších aspektov vzťahu medzi štátom na jednej strane a cirkvami a náboženskými spoločnosťami na strane druhej. Má sa tu na mysli predovšetkým to, z akých prostriedkov uhrádzajú cirkvi a náboženské spoločnosti svoje potreby, a to bez ohľadu na to, do akej miery si financujú svoju činnosť sami, t. j. z vlastných zdrojov, prípadne do akej miery sa na financovaní podieľa štát alebo iné verejnoprávne subjekty.

¹ Vedecký príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0254/16 Financovanie cirkví a náboženských spoločností.

Ak zameriame našu pozornosť na problematiku financovania cirkví a náboženských spoločností cez daňovoprávnu optiku, môžeme hovoriť o dvoch formách finančného zabezpečenia a podpory náboženských organizácií. Prvou formou je nepriama podpora, ktorá sa prejavuje predovšetkým v podobe daňových úľav v prospech cirkví a náboženských spoločností. V tomto prípade môžeme hovoriť o tzv. pasívnom financovaní. V tejto rovine štát „oslobodzuje“ od povinného peňažného plnenia adresovaného cirkvám a náboženským spoločnostiam, keď ich „uvolňuje“ z pod daňového bremena. Pasívne financovanie má v tomto prípade podobu inštitútu daňových úľav, a to predovšetkým v podobe inštitútu oslobodenia od dane.² Najčastejšie ide o úľavu pri zdaňovaní príjmov právnických osôb, keď náboženské organizácie získavajú postavenia daňovníka dane z príjmov právnickej osoby, sú v zákonom stanovených prípadoch (ich príjmy) oslobodené od daňovej povinnosti. Nezanedbateľným inštitútom je v prospech náboženských spoločností aj úľava v rovine miestneho zdaňovania, konkrétne v prípade zdaňovania nehnuteľností daňou z nehnuteľností.

Druhou formou podpory cirkví a náboženských spoločností v daňovej oblasti je realizovanie, resp. uloženie daňového bremena jednotlivým daňovníkom, pričom však výnos z dane bude na základe prejavu vôle daňovníka determinovaný a alokovaný daňovníkom určenému subjektu – cirkvi a náboženskej spoločnosti. V tomto prípade ide o použitie podielu zaplatenej dane na účely financovania cirkví a náboženských spoločností ako osobitnému účelu.³ Predmetnou otázkou sa budeme zaoberať v nasledujúcich riadkoch.

1 Daňová asignácia v systéme financovania cirkví a náboženských spoločností

Financovanie náboženských organizácií sa v rôznych krajinách odlišuje a jednotlivé spôsoby finančného zabezpečenia uvedených inštitúcií sú veľmi pestré. V praxi je takmer nemožné nájsť dva totožné modely. Rozdiely vo financovaní cirkví a náboženských spoločností sa prejavujú predovšetkým v rozdielnosti právnej úpravy finančnoprávných vzťahov, ktorých subjektmi a účastníkmi sú aj cirkvi a náboženské spoločnosti. Na základe analýzy a komparácie finančnoprávných systémov jednotlivých krajín a s ich prepojením na cirkvi a náboženské spoločnosti môžeme hovoriť o nasledujúcich prevládajúcich finančnoprávných režimoch:

1. systém darov a zbierok;
2. systém cirkevných dávok, ktorý zahŕňa:
 - a) systém cirkevných daní;
 - b) systém cirkevných príspevkov alebo
 - c) systém daňovej asignácie a

² Realizácia tohto inštitútu nemá za následok zvýšenie majetkovej podstaty daňovníka, ale nerealizovanie jej povinného zníženia pri ukladaní daňového bremena.

³ Ide o dva rozličné daňové inštitúty regulované daňovoprávnymi normami majúcimi sociálny účel. Hoci dochádza v prvom prípade k realizácii daňového bremena a v druhom prípade nie, z hľadiska štátu ako daňovo oprávneného subjektu to nie je relevantné, keďže v oboch prípadoch sa štát vzdáva istej časti daňového výnosu do svojho rozpočtu.

3. systém dominantného priameho financovania cirkví zo strany štátu (s nepriamou formou podpory v podobe daňových úľav vyskytujúcimi sa aj v prvých dvoch systémoch).⁴

Našu pozornosť na tomto mieste upriamime na systém daňovej asignácie. V systéme daňovej asignácie sa poskytuje časť povinnej všeobecnej dane podľa vôle jej platcu v prospech určitej cirkvi pri zachovaní výberu medzi týmto účelom a inými verejnoprospešnými aktivitami (spravidla v oblasti kultúry). Túto vôľu vyjadrujú daňovníci raz do roka pri celoročnom zúčtovaní dane, ktorému každý z nich podstupuje.⁵ Assignácia dane znamená, že už zaplatená daň, resp. jej časť bude poukázaná inému subjektu, než ktorý je v daňovoprávnom vzťahu oprávnený (štát, územná samospráva), v tomto prípade sa poukáže cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. V praxi ide o systém, kde sa daňovník rozhodne podporiť alebo nepodporiť niektorú z registrovaných cirkví a náboženských spoločností pri pridelení určitého percenta z daní z príjmov fyzických osôb alebo právnických osôb, ktorého sa štát zrieka v prospech niektorej registrovanej cirkvi a náboženskej spoločnosti. Dôležité v tomto prípade bude maximálne percento dane, ktorú štát povolí assignovať niektorej z registrovaných cirkví a náboženských spoločností, ako aj vôľa daňovníka prispieť registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. Dôležitým znakom tohto systému je, že nepredstavuje pre daňovníka (a člena cirkvi alebo náboženskej spoločnosti) osobitné daňové zaťaženie. Nevýhodou pre cirkvi a náboženské spoločnosti je však v tomto systéme horšia predvídateľnosť príjmov (pozri nižšie).⁶

V oblasti financovania cirkví ide o pokojné a plynulé vytvorenie nového modelu financovania cirkví a náboženských spoločností, vyznačujúcim sa slobodným rozhodnutím jednotlivca podporovať resp. nepodporovať konkrétnu registrovanú cirkev a súčinnosťou štátu a registrovaných cirkví pri výbere určitého percenta z daní predovšetkým fyzických osôb, ktorého sa štát zrieka v prospech registrovaných cirkví a náboženských spoločností. Objem finančných prostriedkov z určitého percenta z daní fyzických osôb, ktoré občania nepoukážu v prospech registrovaných cirkví a náboženských spoločností je v zásade použitá na kultúrne účely (zvlášť na záchranu a údržbu kultúrnych pamiatok, z ktorých je značná časť vo vlastníctve cirkví a náboženských spoločností). Z toho dôvodu je daňová asignácia nazývaná aj kultúrnou daňou.⁷

Systém daňovej asignácie sa vyvinul v štátoch, kde sa väčšina obyvateľstva hlási ku katolíckej cirkvi. a kde nastal prechod od úzkeho spojenia štátu a cirkvi (stotožnenia sa štátu s určitou cirkvou či vierovyznaním, tzv. privilegovaná štátna cirkev) k odluke, neutralite alebo spolupráci cirkví a štátu. Nosným princípom jej uplatňovania je zásada existencie „slobodnej cirkvi v slobodnom štáte“. Systém daňovej asignácie sa uplatňuje v Taliansku, Španielsku

⁴ Porov.: MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi. Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : ÚVŠC, 2001, s. 18 a nasl. V minulosti boli cirkvi a náboženské spoločnosti financované aj z iných zdrojov, medzi ktoré môžeme zaradiť najmä financovanie z výnosu vlastného majetku, z náhrady za sekularizovaný cirkevný majetok, z výnosov náboženských fondov (matic), zo štátnych a obecných dotácií a subvencií a z príspevkov a darov členov a priaznivcov cirkví. Bližšie pozri: TRETĚRA, J. R. *Štát a cirkve v České republice*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2002, s. 120 a nasl.

⁵ TRETĚRA, J. R. *Štát a cirkve v České republice*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2002, s. 130.

⁶ Porov.: VERNARSKÝ, M. – GYURI, R. *Daňovoprávny režim registrovaných cirkví a náboženských spoločností na Slovensku*. In: *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : ÚVŠC, 2010, s. 57.

⁷ MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi. Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : ÚVŠC, 2001, s. 42.

a v Maďarsku, kde má svoje špecifiká. V Taliansku ide o 0,8 % dane z príjmov fyzických osôb, ktoré majú dostatočný príjem na vyrubenie dane. Medzi subjekty, ktoré v daňovom priznaní daňovník označuje a ktorým daň asignuje, patria štát (na kultúrne účely), katolícka cirkev alebo iná náboženská organizácia. Nie je pritom dôležité, koľko občanov sa rozhodne asignovať časť svojej dane, ale podiel tých, ktorí sa rozhodli pre jednu z možností. Na základe toho sa určí prerozdelenie percento, ktoré sa použije aj pre rozdelenie percenta tých, ktorí neoznačili žiadnu možnosť. V Španielsku sa presadila asignácia vo výške 0,5239 % z dane fyzických osôb. Daň sa však neurčuje podielom z celkovej dane tých, ktorí neoznačia žiadnu možnosť, a tak táto prepadá v prospech štátu. Cirkvi tak nedosahujú potrebné množstvo príspevkov a štát musí následne doplácať cirkvám v podobe dotácií do výšky predchádzajúcich štátnych dotácií. V podmienkach Maďarskej republiky je daňová asignácia iba doplnkovým zdrojom príjmov cirkví. V Maďarsku je možné asignovať 1 % z dane z príjmov fyzických osôb, s tým, že štát garantuje čiastku 0,9 % dane.⁸

2 Použitie podielu zaplatenej dane na účely financovania cirkví a náboženských spoločností v súčasnej právnej úprave na Slovensku

Osobitnou formou nepriamej finančnej podpory cirkví a náboženských spoločností v oblasti zdaňovania príjmov fyzických a právnických osôb je aj na Slovensku možnosť tzv. daňovej asignácie. Daň je spravidla príjmom štátu alebo iného verejnoprávneho subjektu (najčastejšie územnej samosprávy). Asignácia dane však znamená, ako už bolo vyššie uvedené, že zaplatená daň, resp. jej časť, bude poukázaná inému subjektu, než ktorý je v daňovoprávnom vzťahu oprávnený. Účelové zariadenia cirkví a náboženských spoločností sú oprávneným prijímateľom 2 % zaplatenej dane za splnenia podmienok uvedených v § 50 zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o dani z príjmov“). Poukázanie podielu zaplatenej dane na osobitné účely zákonodarca implementoval do zákona o dani z príjmov ako nástroj podpory neziskového sektora pri jeho hlavnej činnosti, ktorá má verejnosprospešný charakter. Do tejto skupiny sú zaradené aj registrované cirkvi a náboženské spoločnosti, presnejšie ich účelové zariadenia.

Z právneho hľadiska asignácia dane je založená na práve daňovníka dane z príjmov rozhodnúť sa o poukázaní časti 2 % zaplatenej dane právnickým osobám tretieho sektora, ktoré majú právnu formu predpísanú zákonom. Rozhodnutie realizuje daňovník vyhlásením v daňovom priznaní alebo vyhlásením formou samostatného podania, ktoré adresuje správcovi dane, a ktoré obsahuje zákonom predpísané náležitosti (§ 50 ods. 3 zákona o dani z príjmov). Štát na základe rozhodnutia daňovníka o poukázaní sa zrieka 2 % jeho zaplatenej dane v prospech zákonom stanovených subjektov, v našom prípade v prospech účelového zariadenia cirkvi alebo

⁸ Porov.: ŠABO, M. *Problematika budúcnosti vzťahu štátu a cirkví na Slovensku v kontexte existujúceho modelu financovania cirkví a náboženských spoločností*. In: *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : ÚVŠC, 2010, s. 20-21.

náboženskej spoločnosti. Normotvorca tu, či už úmyselne alebo z nedbanlivosti, použil označenie „účelové zariadenie cirkvi alebo náboženskej spoločnosti“, ktoré však legálne bližšie nedefinuje, čo nepovažujeme za pozitívne. Máme za to, že ide predovšetkým o subjekty, ktorými sú právnické osoby, ktoré odvodzujú svoju subjektivitu od cirkví a náboženských spoločností⁹, ktorých evidenciu vedie Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky na základe § 19 ods. 1 zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a o postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov.

Zákon o dani z príjmov upravuje podrobne podmienky, za ktorých k poukázaniu časti zaplatenej dane dôjde. Zákon stanovuje podmienky pre prijímateľa podielu zaplatenej dane, ale aj pre daňovníka, ktorý sa pre poukázanie rozhodne.

Daňovníkom, ktorý sa rozhodne poukázať podiel zaplatenej dane, môže byť fyzická osoba aj právnická osoba.¹⁰

Správca dane môže poukázať podiel zaplatenej dane účelovému zariadeniu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti uvedenému vo vyhlásení (t. j. prijímateľovi) len ak sú splnené tieto podmienky:

- a) daňovník nemá do pätnástich dní po uplynutí lehoty na podanie daňového priznania nedoplatok na dani¹¹, pričom daň za zdaňovacie obdobie, za ktoré podáva vyhlásenie, zaplatil v lehote na podanie daňového priznania, ak podáva daňové priznanie,
- b) daňovník, ak ide o fyzickú osobu, vo vyhlásení určil ako prijímateľa len jednu právnickú osobu s uvedením príslušnej sumy alebo ak ide o právnickú osobu, jednu alebo viac právnických osôb s uvedením príslušných súm,

⁹ Tieto subjekty sú v teórii i praxi často označované ako tzv. cirkevné právnické osoby. Právna úprava ich vzniku je obsiahnutá v opatrení Ministerstva kultúry Slovenskej republiky k evidencii právnických osôb, ktoré odvodzujú svoju právnú subjektivitu od cirkví a/alebo náboženských spoločností č. MK-33/2001-1.

¹⁰ Daňovník, ktorý je fyzickou osobou, je oprávnený vyhlásiť v daňovom priznaní v lehote na podanie daňového priznania alebo na tlačive, ktorého vzor určí finančné riaditeľstvo a uverejniť ho na svojom webovom sídle predloženom správcovi dane do 30. apríla po skončení zdaňovacieho obdobia. Podmienkou je, že ide o daňovníka, ktorému zamestnávateľ, ktorý je platiteľom dane, vykonal ročné zúčtovanie, že podiel zaplatenej dane do výšky 2 % sa má poukázať ním určenému účelovému zariadeniu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (ďalej len „prijímateľ“) alebo že sa má prijímateľovi poukázať podiel zaplatenej dane do výšky 3 %, ak ide o daňovníka, ktorý v zdaňovacom období, ktorého sa vyhlásenie týka, vykonal dobrovoľnícku činnosť podľa zákona č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov počas najmenej 40 hodín v zdaňovacom období a predložil o tom písomné potvrdenie. Daňovník, ktorý je právnickou osobou, je oprávnený vyhlásiť v daňovom priznaní v lehote na podanie daňového priznania, že podiel zaplatenej dane do výšky 2 % sa má poukázať ním určeným prijímateľom, ak v zdaňovacom období, ktorého sa vyhlásenie týka alebo najneskôr v lehote na podanie tohto daňového priznania daroval finančné prostriedky najmenej na výške zodpovedajúcej 0,5 % zaplatenej dane ním určeným daňovníkom, ktorí nie sú založení alebo zriadení na podnikanie podľa § 2 ods. 1 Obchodného zákonníka, na účely vymedzené v zákone. Ak daňovník neposkytol tieto finančné prostriedky ako dar najmenej vo výške 0,5 % zaplatenej dane, je oprávnený vyhlásiť v daňovom priznaní v lehote na podanie daňového priznania, že podiel zaplatenej dane sa má poukázať ním určeným prijímateľom len do výšky 1 % zaplatenej dane. Podiel zaplatenej dane sa zaokrúhľuje a je najmenej 3 eurá, ak je daňovníkom fyzická osoba a 8 eur pre jedného prijímateľa, ak je daňovníkom právnická osoba.

¹¹ Za daňový nedoplatok pre tieto účely sa nepovažuje suma nedoplatku na dani nepresahujúca 5 eur. Daňovník, ktorému zamestnávateľ, ktorý je platiteľom dane, vykonal ročné zúčtovanie, preukáže potvrdením od tohto zamestnávateľa, že daň za zdaňovacie obdobie, za ktoré sa ročné zúčtovanie vykonalo, bola daňovníkovi zrazená alebo daňovník nedoplatok na dani za zdaňovacie obdobie, za ktoré sa ročné zúčtovanie vykonalo, vysporiada v správnej výške do lehoty na podanie vyhlásenia, pričom takéto potvrdenie vystaví zamestnávateľ na žiadosť zamestnanca a toto potvrdenie je prílohou vyhlásenia.

- c) účelové zariadenie cirkvi alebo náboženskej spoločnosti je uvedené k 31. decembru predchádzajúceho kalendárneho roka v centrálnom registri prijímateľov vedenom Notárskou komorou Slovenskej republiky a:
- vzniklo najneskôr v priebehu kalendárneho roka, ktorý predchádza roku, v ktorom sa preukazuje splnenie podmienok,
 - predmetom jeho činnosti sú činnosti uvedené v § 50 odseku 5 zákona o dani z príjmov¹²,
 - nemá do pätnástich dní po uplynutí lehoty na podanie daňového priznania nedoplatok na dani (za daňový nedoplatok pre účely sa nepovažuje suma nepresahujúca 5 eur),
 - preukáže, že nemá nedoplatok na povinnom poisťovním a to potvrdením príslušného orgánu (nie starším ako 30 dní),
 - preukáže, že má zriadený účet v banke alebo pobočke zahraničnej banky, potvrdením banky alebo pobočky zahraničnej banky, nie starším ako 30 dní a oznámi číslo tohto účtu a
 - splnenie podmienok na prijímanie podielu zaplatenej dane osvedčil účelovému zariadeniu notár v období od 1. septembra do 15. decembra bežného roka, vydal vo forme notárskej zápisnice osvedčenie o splnení podmienok a bez zbytočného odkladu oznámil Notárskej komore Slovenskej republiky identifikačné údaje prijímateľa, názov banky alebo pobočky zahraničnej banky, v ktorej má zriadený účet a číslo tohto účtu. Notárska komora zapíše prijímateľa do zoznamu prijímateľov, ktorý zverejňuje do 15. januára kalendárneho roka, v ktorom možno prijímateľovi poskytnúť podiel zaplatenej dane. Tento zoznam doručí aj Finančnému riaditeľstvu Slovenskej republiky.

Správca dane je povinný previesť podiely zaplatenej dane na účet účelového zariadenia cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (prijímateľa) do troch mesiacov po lehote na podanie vyhlásenia o poukázaní podielu zaplatenej dane. Ak nebolo preukázané splnenie podmienok na poukávanie podielu alebo ak predložené vyhlásenie obsahuje nesprávne údaje o prijímateľovi, nárok na poukávanie sumy zodpovedajúcej podielu zaplatenej dane zanikne. O týchto skutočnostiach upovedomuje správca dane bez zbytočného odkladu daňovníka.

Prijímateľ je povinný použiť poskytnutý podiel zaplatenej dane na verejnoprospešné činnosti stanovené najneskôr do konca roka nasledujúceho po roku, v ktorom mu bol podiel zaplatenej dane poukázaný. Ak účelové zariadenie nepoužije poskytnutý podiel zaplatenej dane na účel ktorý zákon pripúšťa najneskôr do konca roka nasledujúceho po roku, v ktorom mu bol podiel zaplatenej dane poukázaný, nedochádza k vzniku trestnej zodpovednosti¹³, avšak vzťahujú sa naňho ustanovenia o porušení finančnej disciplíny podľa zákona č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy v znení neskorších predpisov. Ak táto situácia nastane, je prijímateľ povinný vrátiť podiel zaplatenej dane miestne príslušnému správcovi dane.

¹² Medzi povolené činnosti patria ochrana a podpora zdravia; prevencia, liečba, resocializácia drogovu závislých v oblasti zdravotníctva a sociálnych služieb, podpora a rozvoj športu, poskytovanie sociálnej pomoci, zachovanie kultúrnych hodnôt, podpora vzdelávania, ochrana ľudských práv, ochrana a tvorba životného prostredia, veda a výskum alebo organizovanie a sprostredkovanie dobrovoľníckej činnosti.

¹³ K problematike trestnej zodpovednosti v daňovoprávnych vzťahoch bližšie pozri: KANTOROVÁ, M. *K problematike trestného činu skrátenia dane a poisťovního*. In *Justičná revue: časopis pre právnu prax*. Roč. 67, č. 11, 2015, s. 1279-1292.

3 Možnosti širšieho využitia daňovej asignácie pri financovaní cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike (úvahy *de lege ferenda*)

Oblasť financovania cirkví a náboženských spoločností je otázkou komplikovanou a komplexnou. V uvedenej oblasti sa v podstate vynárajú dve samostatné otázky: či má štát vôbec financovať náboženské organizácie zo svojich prostriedkov, a druhá, ak áno, aký model financovania náboženských organizácií pri zachovaní a naplnení ich finančných potrieb a pri súčasnom znižovaní zataženia štátneho rozpočtu zvoliť ako najoptimálnejší.

Máme za to, že odpoveď na prvú otázku je v podmienkach Slovenskej republiky v zásade jednoznačne kladná. Tá vyplýva z princípov, ktoré sa po roku 1989 uplatňujú naprieč celým spektrom odvetvia správy kultúry, do ktorej správa cirkví patrí, a tvoria základný pilier štátnej kultúrnej politiky. Ide o zásady, podľa ktorých je priamy ideologický vplyv na kultúru neprípustný a verejná finančná podpora kultúrnych aktivít v štáte je legitímna. Financovanie cirkví a náboženských spoločností zo strany štátu je možné odôvodniť aj inými skutočnosťami, majúcich svoj základ spravidla v historickej determinovanosti. Medzi tieto dôvody môžeme vo všeobecnosti uviesť najmä:

- kompenzácia majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam v minulosti (najmä v bývalých totalitných krajinách);
- rozšírenie podpory pôvodne poskytovanej iba štátom preferovanej dominantnej cirkvi (napr. štátnej cirkvi) aj na ostatné náboženské organizácie na základe princípu rovnakého zaobchádzania;¹⁴
- podpora rôznych aktivít uskutočňovaných náboženskými organizáciami, majúcich celospoločenský, najmä sociálny úcel a význam a i.

Ak je teda štátna finančná podpora väčšiny kultúrnych inštitúcií¹⁵ akceptovaná a legitímne realizovaná, je nesporné, že podporu činnosti cirkví a náboženských spoločností nemožno zo strany štátu vylúčiť, a to aj napriek tomu, že v tomto prípade nejde o štátne či verejné inštitúcie. Služba náboženských organizácií je v spoločnosti nezastupiteľná a potrebná. Nejde len o zabezpečovanie duchovných potrieb jednotlivcov a komunit, ale aj o rôzne ďalšie aktivity náboženských organizácií napríklad v oblasti sociálnej (charitatívna činnosť, zdravotníctvo), výchovno-vzdelávacej (cirkevné školstvo) a kultúrnej (pamiatková starostlivosť) a pod. V tomto prípade teda nejde o otázku či „áno/nie“ financovať cirkvi, ale skôr ako (spôsob) a v akej miere. Je to teda otázka kvalitatívna a kvantitatívna, a nie substantívna.

Pri výbere spôsobu a následnej miere financovania cirkví a náboženských spoločností z verejných zdrojov prichádza do úvahy niekoľko modelov či variantov.

Na tomto mieste sme zamerali našu pozornosť, ako už bolo vyššie vedené, na daňovoprávny inštitút daňovej asignácie a jeho využitie pre potreby financovania náboženských organizácií. Je nesporné, že súčasná právna úprava daňovej asignácie v Slovenskej republike je – ako

¹⁴ Porov.: WIESHAIDER, W. *Spôsoby financovania náboženských spoločností*. In *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : ÚVŠC, 2010, s. 72.

¹⁵ Ako príklad je možné uviesť štátne, resp. verejné financovanie divadiel, knižníc, múzeí, galérií a pod.

taká – síce štandardná a ústavne a európsky konformná, avšak ako významný či kľúčový inštitút pre potreby financovania cirkví a náboženských spoločností nemôže v súčasnej podobe postačovať. Pri analýze efektívnosti a opodstatnenosti daňovej asignácie a jej využitia pri financovaní náboženských organizácií v Slovenskej republike je potrebné zvážiť niekoľko kľúčových aspektov a brať ich do úvahy. Niektoré majú pozitívny, iné negatívny rozmer.

Pozitívnym prvkom daňovej asignácie je skutočnosť, jej uplatňovanie korešponduje s vôľou obyvateľov – daňovníkov, ktorí sa slobodne môžu rozhodnúť poskytnúť časť výnosu z realizácie ich daňovej povinnosti voči štátu v prospech náboženských organizácií, ktorú tak dobrovoľne podporia. Pozitívnym prvkom je tu aj skutočnosť, že na asignácii sa môžu podieľať aj fyzické aj právnické osoby. Štát je tak viazaný vôľou daňových subjektov podporiť cirkvi a náboženské spoločnosti priamo z výnosu z daní z príjmov. Ďalším pozitívnym prvkom je aj fakt, že cirkvi a náboženské spoločnosti realizáciou tohto inštitútu a pri jeho pevnom a stabilnom zakotvení¹⁶ v právnom poriadku získavajú istú mieru politickej nezávislosti od štátu a jeho predstaviteľoch, keďže o objeme peňažných prostriedkov, ktoré budú náboženským organizáciám pridelené, nerozhodujú politický predstavitelia štátu a štátna správa, ale samotní obyvatelia – daňovníci.

Mechanizmus daňovej asignácie vo vzťahu k financovaniu náboženských organizácií, hlavne jej súčasný slovenský model, má však aj veľa nevýhod. Problémových otázok pri jej súčasnom alebo aj rozšírenom využití je niekoľko. Základným problémom je jej dostatočná, či nedostatočná výnosnosť. Tá je podmienená niekoľkými faktormi, z ktorých niektoré majú subjektívnu a niektoré objektívnu povahu.

Problémom objektívneho charakteru je kvantitatívna otázka výšky percentuálnej sadzby, podľa ktorej sa vypočítava suma, ktorú bude možné daňovo asigovať (súčasná 2 % alebo 3 % sadzba). Tu sa ponúka možnosť zvýšenia percentuálnej sadzby z 2 % na vyššie číslo. Tým by sa prirodzene navýšil objem peňažných prostriedkov, ktoré sa na základe vôle daňovníkov poskytuje náboženským organizáciám. Druhým objektívnym problémom je možnosť asigovať daň len účelovým zariadeniam cirkví a náboženských spoločností a nie cirkvám a náboženským spoločnostiam ako takým, ktoré by si získané prostriedky mohli prerozdeľovať sami podľa svojej vôle a potrieb. Je pravda, že v súčasnosti mnohým účelovým zariadeniam náboženských organizácií výnos z asignovanej dane výrazne pomáha, avšak súčasný model nerieši financovanie cirkví a náboženských spoločností ako celku - komplexne.

Nedostatok daňovej asignácie ako prostriedku pri financovaní cirkví má aj subjektívny rozmer. Financovanie cirkví formou daňovej asignácie je síce aj pri možnom zakotvení rozšíreného modelu a pri odstránení vyššie uvedených objektívnych prekážok „oslobodené“ od politickej vôle a klímy vtom ktorom období, avšak bude závisieť na daňových subjektoch a ich

¹⁶ Stabilita daňového systému a jeho inštitútov úzko súvisí so skutočnosťou, že štruktúra daňového systému sa utvára pôsobením mnohých vplyvov, a to najmä politických, ekonomických a sociálnych. V tejto súvislosti je nevyhnutné vnímať úroveň, dynamiku a hlavne vnútornú výstavbu daňového systému v kontinuite so stanovenými prioritami „aktuálnej“ vlády, nakoľko naprieč politickým spektrom prevažne všetky politické strany riešia problematiku „daňového systému“, avšak inak ho interpretujú, hodnotovo, programovo inak presadzujú riešenia rôznym spôsobom a v rôznom časovom horizonte. ŽOFČINOVÁ, V. *Sociálny status občana v kontexte právnej úpravy zdaňovania príjmov fyzických osôb*. In VERNARSKÝ, M. a kol. *Sociálna funkcia v právnej úprave zdaňovania príjmov*. Košice : UPJŠ, 2010, s. 26.

vôli daň cirkvám asigovať. Cirkvi a náboženské spoločnosti by sa tak do veľkej miery stali závislé na vôli daňových subjektov, čo automaticky prináša neistotu a nestabilitu v ich finančnej príjmovej zložke.¹⁷

Je teda zrejmé, že tento model – ako taký – bez súčasného prepojenia na inú metódu financovania nie je prijateľný ani pre cirkvi, ani pre štát. Máme za to, že pre potrebu zachovania stability v objeme peňažných príjmov náboženských organizácií, by aj pri jeho čiastočnom využití bolo potrebné využiť aj iný mechanizmus financovania. Jednou z možností je využívanie a poskytovanie štátnej pomoci v podobe dotácií ako subsidiárneho príjmu, a to v prípade, že výnos z asigovanej dane nebude pre relevantné potreby cirkví dostatočný. V tomto prípade by bolo potrebné tieto skutočnosti bližšie kvalifikovať, a to po dohode s príslušnými cirkvami a náboženskými spoločnosťami.

Za úvahu stojí aj možnosť uplatnenia daňovej asignácie v spojitosti s mechanizmom samofinancovania cirkví, t. j. financovania z vlastných zdrojov náboženských organizácií a štátnu podporu vnímať a následne realizovať len ako terciárnu a zabezpečovaciu. Znamenalo by to alokovať finančné bremeno medzi štát a samotné cirkvi a náboženské spoločnosti, pričom štátna podpora by bola využívaná až ako „ultima ratio“ a slúžila by ako „poistka“ pre prípad nedostatočného výnosu z prostriedkov asigovanej dane a prostriedkov získaných z vlastných zdrojov. Máme za to, že takýto model by mohol prispieť k spravodlivejšiemu a rovnejšiemu usporiadaniu finančných a hospodárskych vzťahov medzi štátom a náboženskými organizáciami a nenarúšalo by to rovnováhu na trhu a spoločnosti, ktorú je možné vnímať v prípadoch, že niektoré cirkvi disponujú relatívne dostatočným majetkom, z ktorého by mohli – minimálne čiastočne – hradiť svoje výdavky, avšak v dôsledku neefektívneho hospodárenia nie sú schopné kvalifikovaného samofinancovania a navyše dostávajú štátnu podporu rovnako ako cirkvi menšie a nemajetné. Tento model však kladie zvýšené bremeno na kvalitu a spôsob hospodárenia samotných cirkví a náboženských spoločností, keď samotné náboženské organizácie musia kvôli zabezpečeniu svojej existencie a činnosti hospodáriť so svojim majetkom efektívne, účinne a hospodárne. Vystáva tu teda požiadavka efektívneho hospodárenia samotných cirkví a náboženských spoločností.

Záver

V závere je možné konštatovať, že súčasný model daňovej asignácie je možné akceptovať z pohľadu financovania cirkví a náboženských spoločností len ako čiastkový prostriedok, a to aj pri jeho rozšírení v podobe odstránenia objektívnych prekážok k jeho širšiemu uplatňovaniu – nízkej výšky sadzby podľa ktorej sa vypočítava asignačná daň a rozšírenie okruhu subjektov, ktorým je možné daň asigovať – t. j. samotným cirkvám a náboženským spoločnostiam. Aj v prípade jeho širšieho uplatňovania je potrebné ho doplniť ďalšími inštitútmi, prostredníctvom ktorých sa zabezpečí dostatočné množstvo peňažných prostriedkov cirkvám a náboženským spoločnostiam, a to či už prostredníctvom mechanizmu samofinancovania alebo formou štátnej podpory.

¹⁷ Táto otázka zároveň otvára celý rad ďalších problémov, ktoré sú s tým spojené (politická nezávislosť cirkví od svojich vlastných členov; snaha predstaviteľov cirkví k zabezpečeniu motivácie jej členov daň asigovať; administratívna náročnosť a pod.

LITERATÚRA:

1. HORNIAČEK, P. – MEZEIOVÁ, V. *Zákon o dani z príjmov – praktický komentár*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017.
2. KANTOROVÁ, M. *K problematike trestného činu skrátenia dane a poistného*. In *Justičná revue: časopis pre právnu prax*. Roč. 67, č. 11, 2015.
3. MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi. Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : ÚVŠC, 2001.
4. ŠABO, M. *Problematika budúcnosti vzťahu štátu a cirkví na Slovensku v kontexte existujúceho modelu financovania cirkví a náboženských spoločností*. In *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : ÚVŠC, 2010.
5. TRETERA, J. R. *Stát a cirkve v České republice*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2002.
6. VERNARSKÝ, M. – GYURI, R. *Daňovoprávny režim registrovaných cirkví a náboženských spoločností na Slovensku*. In *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava: ÚVŠC, 2010.
7. WIESHAIDER, W. *Spôsoby financovania náboženských spoločností*. In *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : ÚVŠC, 2010.
8. ŽOFČINOVÁ, V. *Sociálny status občana v kontexte právnej úpravy zdaňovania príjmov fyzických osôb*. In VERNARSKÝ, M. a kol. *Sociálna funkcia v právnej úprave zdaňovania príjmov*. Košice : UPJŠ, 2010.

EKLEZIOLOGICKÉ ASPEKTY FINANCOVÁNÍ CÍRKVE A CÍRKEVNÍ RESTITUCE¹

ECCLESIOLOGICAL ASPECTS OF CHURCH FINANCING AND CHURCH PROPERTY RESTITUTIONS

doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D.

Právnická fakulta Trnavskej university v Trnave

Abstrakt: Text nejprve představuje historickou reflexi, týkající se církevního majetku. Obzvlášť citlivým tématem byla odedávna otázka hmotné zajištěnosti církve oproti bezstarostnému odevzdání do Boží vůle. Jako celek ovšem církev finanční zabezpečení potřebuje, neboť je zřejmé, že nedostatečná péče o hmotné dědictví církve i její zaměstnance by byla projevem nezodpovědnosti. V České republice se po roce 1989 stala dlouhodobě neřešeným problémem restituce komunistickým režimem protiprávně zabavený církevní majetek. Teprve od nabytí účinnosti zákona z roku 2012 dochází k postupnému přechodu církve na samofinancování nezávislé na státu. Prostředkem pro uskutečnění tohoto procesu byla naturální restituce, finanční kompenzace nerestituovaného majetku a příspěvek na provoz církve, který se ustane vyplácet po sedmnácti letech, kdy se předpokládá již existence materiální základny církve, dostatečná k financování vlastního provozu.

Klíčová slova: církev, stát, chudoba, majetek, financování, restituce, komunistický režim

Abstract: The contribution acquaints the reader with a historical reflection concerning the Church goods at first. Since long ago there was a particularly sensitive issue of material ensuring of the Church compared to a carefree giving up to the God's will. Nevertheless, the whole Church, needs a financial ensuring since it is obvious that a kind of lacking care of the material heredity of the Church and her employees would be a manifestation of irresponsibility. In the Czech Republic after 1989 a long-termed problem became the restitution of the Church goods, sequestrated against the law by the communist regime. Only by vigor of the act from 2012 there goes a developing process of gradual passage of the Church financing to the system which is independent on the State. Important means for its course there were the natural restitution, financial compensation and a contribution for Church operations that will stop to be paid after seventeen years of the law vigor. At that time, it is supposed a sufficient material basis to be already created of the Church for the financial autonomy.

Key words: Church, State, poverty, goods, financing, restitutions, Communist regime

¹ Vedecký príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0254/16 Financovanie cirkví a náboženských spoločností.

Úvod

V Ježíšově „horském kázání“ nacházíme výzvu k nezajištěnosti, která má být projevem důvěryplného odevzdání se pečujícímu nebeskému Otci: „Proto vám pravím: nemějte starost o svůj život, co budete jíst, ani o tělo, co budete mít na sebe. Což není život víc než pokrm a tělo víc než oděv? Pohledte na nebeské ptačtvo. Neseje, nežne, nesklízí do stodol, a přece je váš nebeský Otec živí. Což nejste o mnoho cennější?“² Pokušení „odložit“ tento požadavek nezajištěnosti pouze na soukromou individuální rovinu odporuje Ježíšovu misijnímu příkazu, adresovanému *všem* vyslaným učedníkům: „Nic si neberte na cestu, ani hůl ani mošnu ani chléb ani peníze ani dvoje šaty.“³ K tomu se ještě snoubí tzv. „étos bezdomovectví“: „Lišky mají svá doupata a ptáci hnízda, ale Syn člověka nemá, kde by hlavu složil.“⁴

1 Evangelní výzvy a církevní praxe

V protikladu k tomu jsme však svědky toho, že se v církvi postupně rozvinul a po dlouhá staletí vcelku úspěšně praktikoval systém trvalého hmotného zabezpečení, a to především prostřednictvím *beneficií* (obročí), přinášejících stabilní zdroje příjmů plynoucích z obhospodařování nemovitého majetku. Kodex kanonického práva z roku 1917 podal definici benefícia, svědčící o zcela samozřejmém a tradičně zakořeněném propojení mezi duchovní a majetkovou sférou: „Církevní obročí (*beneficium*) je právní jednotka příslušnou církevní vrchností trvale ustavená či zřízená, pozůstávající z posvátného úřadu (*officium*) a práva pobírat příjmy z majetkového základu spojeného s úřadem.“⁵ Pro ekleziologický model preferovaný Druhým vatikánským koncilem (1962-1965), který pojímá církev jako společenství Božího lidu (*communio*), se taková fúze duchovních a materiálních hodnot jeví pastoračně i teologicky nepatřičná. Právní osoba „beneficium“ podle přání zákonodárce nového Kodexu kanonického práva vydaného roku 1983 postupně zaniká⁶ a v diecézních strukturách působí především právní osoba „farnost“ (*parocia*), jejíž definice již postrádá jakoukoli materiální konotaci: „Farnost je určité, natrvalo zřízené společenství (*communitas*) křesťanů v místní církvi, svěřené pod vedením diecézního biskupa do pastorační péče faráři, jako je jim vlastnímu pastýři.“⁷

Výnosy především z pozemkového a dalšího nemovitého majetku se v průběhu staletí staly příznačnými také pro hospodaření klášterů. Zde se také více zdůrazňovalo vlastní přičinění řeholníků, jak o tom nejlépe svědčí zásada svatého Benedikta „modli se a pracuj“ (*ora et labora*): „Kde místní poměry nebo chudoba vyžadují, aby se bratři postarali o sklizeň

² Mt 6, 25–26.

³ Lk 9, 3.

⁴ Lk 9, 58b.

⁵ CIC/1917, kán. 1409.

⁶ CIC/1983, kán. 1272: „V zemích, kde jsou ještě obročí ve vlastním smyslu, přísluší biskupské konferenci, aby vhodnými normami, dohodnutými a schválenými Apoštolským stolicem, řídila obročí tak, aby výnos a pokud možno i sama majetková podstata obročí přešla pozvolna v zařízení podle kán. 1274, § 1.“

⁷ CIC/1983, kán. 515 § 1; obdobně též Kodex kánonů východních církví z roku 1990 (CCEO), kán. 279.

plodin sami, ať se nermoutí. Vždyť právě tehdy jsou skutečnými mnichy, když žijí z práce svých rukou jako naši Otcové a apoštolové.“⁸ Ve výsledku ovšem mohlo docházet k sepětí „kolektivního bohatství“ a „individuální chudoby“, kdy majetkové výnosy často umožňovaly nárůst značného bohatství klášterů. Těžko pak lze uvěřit, že některé kláštery se svými často až gigantickými rozměry a přepychovou výzdobou bývaly obývány řeholníky, žijícími v naprosté chudobě a odříkání. Kláštery byly ironicky označovány také za „ústavy pro zajištění zbožných“. Řeholní chudoba navíc není měřitelná skutečnou kvantitou hmotných prostředků, jež má řeholník k dispozici, nýbrž skutečností, že je v jejich užívání zcela odkázán na řeholního představeného: „Evangelijní rada chudoby k následování Krista [...] obsahuje závislost a omezení (*dependentiam et limitationem*) v užívání majetku a nakládání s ním podle norem vlastního práva jednotlivých společností.“⁹ O tom, že je řeholní praxe chudoby až dodnes citlivou stránkou života řeholních společností, svědčí symbolicky i nenápadný detail: nejobsáhlejší z kánonů CIC/1983 se týká osudu majetku, jež řeholní osoba vlastnila před vstupem do řehole.¹⁰

Chápání nezajištěnosti hmotnými statky se v průběhu staletí v církevní praxi zjevně posunulo od *imperativu* k *ideálu*. Nelze pominout počáteční zkušenost prvokřesťanské jeruzalémské křesťanské obce: „Všichni, kdo uvěřili, byli jedné mysli a jednoho srdce a nikdo neřikal o ničem, co měl, že je to jeho vlastní, nýbrž měli všechno společně. [...] Nikdo mezi nimi netrpěl nouzí, neboť ti, kteří měli pole nebo domy, prodávali je, a peníze, které utržili, skládali apoštolům k nohám. Z toho se rozdávalo každému, jak potřeboval.“¹¹ Popis takového sdílení majetku není ovšem formulován jako závazný normativní vzor; nikde jinde v Novém zákoně nebo v dalších svědectvích o církevních obcích starověku nenacházíme něco podobného. Autor Skutků apoštolů nastiňuje tento podivuhodný způsob komunitního soužití s ohledem na biblické ideály i tehdejší antické utopie.¹² Marxistická historiografie si také přisvojovala praxi husitských táboritů, napodobujících ve svých počátcích vzor prvokřesťanské jeruzalémské komunity, jako předzvěst realizace komunistických představ.¹³ Je ovšem s podivem, že právě apoštol Pavel organizoval při své misijní činnosti s velkým nasazením sbírky pro chudé křesťany v Jeruzalémě. Že by snad taková přerozdělovací podoba majetkového společenství vedla i mezi obětavými křesťany k neefektivitě a bídě?

V každém případě se však ideál nezabezpečení nesměl a nemohl z církve nikdy vytratit, jak o tom svědčí například idea a praxe žebravých řádů. U svatého Františka z Assisi nacházíme doslova kult svatě chudoby (*paupertas*), který však není pochopitelný bez

⁸ *Regula Benedicti* XLVIII, 7-8, in: Řehole Benediktova, Praha: Benediktinské arcidiecézní úřady sv. Vojtěcha a sv. Markéty, Praha 1998, s. 115.

⁹ CIC/1983, kán. 600.

¹⁰ CIC/1983, kán. 668 § 1-5.

¹¹ Sk 4, 32-35.

¹² „Ve své formulaci Lukáš zřejmě úmyslně naráží na řecké společenské utopie a dává tím na srozuměnou, že v novém společenství víry dojdou naplnění nejen biblická zaslíbení, nýbrž i tužby všech národů, že se utopie opravdově mohou uskutečnit na konkrétním „místě“.“ – PESCH, R. *Die Apostelgeschichte*, Neukirchen-Vluyn: Patmos Verlag, 2012, s. 182.

¹³ „Nová společenská organizace je budována na principu rovnosti společenské (bratrství) a rovnosti majetkové (osobní majetek se odevzdává ve prospěch obce do společných kádí).“ MALÝ, K. – SIVÁK, F. *Dějiny státu a práva v Československu do r. 1918*, Praha: Panorama, 1988, s. 99.

kontextu nápodoby prvotního apoštolského zvěstování, spojeného s hmotnou nezajištěností misijního působení. Vydat se napospas majetkové nezajištěnosti se ovšem protíví přirozené lidské tužbě po zabezpečení, a proto musí být takové rozhodnutí mimořádně silně motivované. Je však také výzvou o získání přízné těch, kteří rozpoznají čirost úmyslu a přesvědčivost působení duchovních osob, vedoucích tak náročný a odevzdaný způsob života: „Neberte od nikoho zlato, stříbro ani měďáky do opasků; neberte si na cestu mošnu ani dvoje šaty ani obuv ani hůl, neboť, hoden je dělník své mzdy.“¹⁴ Snad také není náhoda, že františkánští cestovatelé se s něčím obdobným setkali již ve středověku i u buddhistických mnichů v Tibetu.¹⁵

Jakkoli je kanonické právo především nástrojem zajištění organizační a disciplinární jednoty církve, CIC/1983 přesto náznakem reflektuje tradici „žebrovosti“ (*mendicitas*): „Při zachování práva členů žebrových řeholních společností je zakázáno kterékoliv soukromé osobě, ať fyzické nebo právnické, vyžadovat bez písemného svolení vlastního ordináře a místního ordináře příspěvky pro kterékoliv zbožné nebo církevní zařízení nebo účel.“¹⁶ Je ovšem zřejmé, že dobové okolnosti vzniku a působení žebrových řádů jsou velmi odlišné od jejich praxe v dnešních podmínkách. To, co se zdálo být kdysi nosné a plodné, může být dnes někdy až na překážku.¹⁷

Jinou podobou nezajištěné oddanosti je postoj, který lze nazvat tradičním úslovím *Deus providebit* – Bůh se postará: „V Hospodina důvěřuj, on sám bude jednat.“¹⁸ Často bývá líčen v hagiografických spisech jako projev pevné důvěry světců v Boha. Z dnešního střízlivého úhlu pohledu se zdá, jako by tito lidé byli naivní nebo snad až příliš nezodpovědní. Byla to ovšem síla přesvědčivosti jejich osobního „charismatu“, která jim umožnila úspěšně završit i podniky, které zpočátku jako by neměly šanci na úspěch. O tom svědčí například bezmezná důvěra, kterou měl zakladatel kongregace salesiánů svatý Giovanni Bosco vůči Panně Marii, „Matce ustavičné pomoci“.¹⁹

¹⁴ Mt 10, 9–10.

¹⁵ „Františkán Giovanni de Montecorvino, vyslaný v roce 1289 na dvůr velkého chána, neváhal v roce 1306 papěži Klimentu V. o tibetských mniších napsat: ‚Tito duchovní jsou na sebe daleko přísnější, a co se týče observance, daleko důslednější než latinští duchovní.‘ O několik desítek let později pošle papež Benedikt XII. jako vyslanec k velkému chánovi do Pekingu jiného františkána, Giovanniho Marignolliho, který nešetří stejně jako Montecorvino chválou: ‚Tito mniši nikdy nejedí maso, protože Adam a jeho potomci tak také až do potopy světa nečinili (...), neschovávají si žádné jídlo na další den. Spí na zemi, chodí bosí a s holí v ruce, stačí jim jen kutna, jakou mají i naši menší bratři (ale bez kapuce), s cípem hozeným přes rameno *ad modum Apostolorum*. Každé ráno v procesi odcházejí, aby si vyžebřili své denní jídlo, rýži [...]‘ – LENOIR, F. *Setkávání buddhismu se Západem*, Praha : Volvox globator, 2002, s. 44.

¹⁶ CIC/1983, kán. 1265 § 1.

¹⁷ „Ve vlastním smyslu slova se jim rozumí řády, jimž je zakázáno i vlastnění společného majetku nebo pobírání stálých příjmů, tedy františkáni, minorité a kapucíni, kteří jsou tak odkázáni na almužny jako na vlastní zdroj živobytí. Jejich privilegium sbírání almužen zůstává nedotčeno, ačkoli již spíše neodpovídá dnešním poměrům.“ – HEIMERL, H. – PREE, H. – PRIMETSHOFER, B. *Handbuch des Vermögensrechts der katholischen Kirche*, Regensburg : Verlag Friedrich Pustet, 1993, s. 192-193.

¹⁸ Ž 37, 5.

¹⁹ Životopisec zaznamenává např. tyto světcovy dialogy: „A kde vezmeme peníze?‘ ‚Panna Maria si kostel přeje a postará se i o peníze.‘ (...) ‚Nemám dnes ani na poštovné,‘ pravil Donu Boskovi. Ale Don Bosko odvětil: ‚I kdyby, začali jsme už nějaký podnik s penězi v kapse? Musíme dílo svěřit Boží Prozřetelnosti.‘ ALBERTI, P. *Světec Don Bosko*, Řím : Křesťanská akademie, 1977, s. 135-136.

2 Potřeba majetkového zajištění církve

Pokud se zdá, že nezajištěnost je jen jakýmsi duchovním ideálem, nezodpovědným rizikem, nedostatkem smyslu pro realitu apod., je třeba upozornit na to, že právě zajištěnost se může někdy stát velmi nebezpečným osidlem. To ostatně prozrazuje samotný název církevního zákona, jež vnutil církvím v Československu komunistický režim roku 1949: je to zákon „o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem“.²⁰ Je třeba také připomenout, že pokud filozofické pojetí klasického liberalismu považuje přiměřené majetkové zajištění pro jednotlivce prostor nezbytné svobody a osobního štěstí,²¹ pak novozákonní zvěst naopak varuje před znesvobodněním člověka, který uvízl v osidlech tužby po majetku: „Máme-li jídlo a oděv, spokojme se s tím. Kdo chce být bohatý, upadá do osidel pokušení a do mnoha nerozumných a škodlivých tužeb, které strhují lidi do zkázy a záhuby. Kořenem všeho zla je láska k penězům.“²²

V případě církví jako korporací se ovšem ukazuje pozitivum přiměřeného hmotného zabezpečení jako nástroje jejich svobodného působení i záruky jejich vnitřní autonomie. Příkladem znemožnění této svobody je církvím nepřátelská odluha ve Francii roku 1905, která znamenala nejen vyvlastnění veškerého církevního majetku, nýbrž především odsunutí církví na úroveň soukromých sdružení.²³ Na rozdíl od situace v Československu na počátku stalinistického období komunistického režimu, jež zkonfiskoval pozemkový majetek církví a v roce 1950 také budovy klášterů, byly ve Francii zestátněny všechny kulturní budovy, takže zatímco v podmínkách České republiky se stalo předmětem hledání po r. 1989 především způsob hmotného zabezpečení duchovních a samofinancování provozu církví, ve Francii je v popředí problémem samotná péče o nemovitosti. Katolická církev ve Francii si je vědoma toho, že by obrovské břemeno péče o církevní památky nebyla schopná v současných podmínkách zvládnout a rezignovaně přenechává tuto úlohu státu.

Historie ovšem ukazuje, že některá opatření, která byla původně církvím nepřátelská, se při změněných podmínkách ukázala jako nosná, ba užitečná. Příkladem může být německá církevní daň (*Kirchensteuer*), kterou církvím vnutil kancléř Bismarck. Zejména katolická církev

²⁰ Zákon č. 218/1949 Sb.

²¹ „Kdo ovšem spolu s přívrženci některých asijských a středověkých křesťanských sekt stojí na stanovisku úplné askeze, kdo tvrdí, že ideálem lidského chování je nenáročnost a chudoba ptáků v lese a ryb ve vodě, tomu ovšem nemůžeme nic odpovědět, vyčítá-li liberalismu materialistický postoj. Můžeme ho jen poprosit, aby nás nechal jít nerušeně naší cestou, jako ani my mu nebudeme bránit, aby se stal svým způsobem šťastným. Nechtě se klidně odvrací ve své poustevně od světa a lidí.“ – MISES, Ludwig von, *Liberalismus*, Praha: Liberální institut, 1998, s. 16.

²² 1 Tim 6, 6-10.

²³ „Po přerušení diplomatických vztahů se Svatým stolcem v roce 1904 nechala vláda přijmout zákon z 9. prosince 1905, kterým byl ve Francii zaveden režim odluky církve od státu a který platí dodnes. Základní principy nově vymezeného postavení církví jsou vyjádřeny ve dvou článcích. Republika zaručuje svobodný výkon náboženství, ale ruší institut „uznaných církví“. Žádnému náboženství se nedostává právního potvrzení. Církve přestávají být veřejnými institucemi, a spadají napříště do oblasti soukromých záležitostí. Po určitém váhání odsoudil papež odluhu encyklikou *Vehementer nos* (11. února 1906) a vybědl episkopát, aby se postavil proti užívání odlukového zákona z roku 1905.“ – BASDEVANT-GAUDEMET, B. *Stát a církev ve Francii*, In ROBBERS, G. *Stát a církev v zemích EU*, Praha: Academia, 2001, s. 131-161, s. 134-135.

ji zpočátku ostře napadala,²⁴ zatímco v delším časovém odstupu vykázal takovýto model financování relativně donedávna svoji stabilitu²⁵ a je dokonce označován za „privilegium“ pro církev.²⁶ Je však čím dál více rozleptáván nekončící lavinou vystupování věřících z církve (*Kirchenaustritte*), a to právě kvůli neochotě stále většího počtu Němců platit nadále církevní daň.

V každém případě je zřejmé, že existují spodní i horní limity hmotného zabezpečení pro optimální možnosti působení církví v té které zemi. Nedostatečné finanční zajištění, jehož příkladem je stav církve ve Francii, může vážně narušovat její apoštolát,²⁷ zatímco přílišný blahobyt, typický například pro církve ve Švýcarsku, může církev snadno znevěrohodnit.²⁸

3 Otázka církevních restitucí v České republice

Požadavek vstřícnosti státu k církvím a zejména k řešení jejich majetkových otázek – především formou realizace církevních restitucí – bylo možno chápat jako projev vděčnosti za utrpená příkoří ze strany totalitního režimu.²⁹ Představa morálního nároku na hmotnou odměnu za pronásledování je hluboce zakořeněná v církevním sebepochopení během celých dějin, a to velmi markantně především v pojetí byzantského sepětí státu a církve (*synfonia*). Krátce po konstantinovském obratu (r. 313) vyjadřuje první významný církevní historik Eusebius z Cézareje neotřesitelnou jistotou, že finanční odměna za podstoupené utrpení je samozřejmým nárokem církve, jež právě nabyla svobodu: „Znovu byly chrámy stavěny od základů až do úžasné výšky a byly ještě krásnější než ty předtím zbořené. Ano,

²⁴ „Zavedení církevní daně narazilo nejprve na odpor především katolické církve. Kritizovala, že se stát chce církevní daní osvobodit od platebních závazků, pocházejících ze sekularizace církevních majetků, a chce přesunout povinnost nápravy na příslušníky církve.“ – WARNKE, J. *Financování církví v Spolkové republice Německo*, In MULÍK, P. (ed.). *Modely ekonomického zabezpečení církví a náboženských společností*, Bratislava : Ústav pro vztahy státu a církvi, 1997, s. 35-45, s. 38.

²⁵ „Názor katolické církve v SRN je takový, že teologická legitimita a zásadně správná povaha církevního zdaňování by měla být zachována. Tento systém reflektuje vyzkoušenou spolupráci mezi církvemi a státem v Německu, trvající již přes sto let.“ – LISTL, J. *Vztah mezi státem a církvemi v Německu*, In *Revue církevního práva* č. 3-1/96, s. 1-10, s. 9.

²⁶ „Stále znovu se diskutuje otázka, je-li církevní daň oprávněná daň, zda to není zastaralé privilegium, které je třeba odstranit, protože může zpochybnit rysoz církevního svědectví, a zda by se nemělo – za dnešních změněných životních podmínek – na ni rezignovat.“ – LOSKAND, W. *Církevní majetek ve Spolkové republice Německo*, In *Revue církevního práva* č. 2/95, s. 101-112, s. 104.

²⁷ „Na otázku, zda heroický život chudých kněží ve Francii vedl k oživení a k větší přitažlivosti církve, odpovídají znalci skepticky. Mladý klérus se snaží najít přiměřeně placenou práci ve druhém, světském povolání, čímž jedná na úkor primárně žádoucí kněžské služby.“ – MARRÉ, H. *Systémy financování církví v zemích Evropské unie a v USA*, In *Revue církevního práva*, č. 10-2/98, s. 65-79, s. 70.

²⁸ „V západních zemích se nerado vidí, když se církve zdánlivě více zabývají materiálními otázkami než plněním úkolu, ke kterému jsou povolány, totiž k hlásání evangelia v chudobě. Není tvůrčí síla svatosti účinnější než materiální prostředky? [...] Mohu však dosvědčit, že životnost víry nezávisí na finančním bohatství církvi.“ – MICHEL, N. *Církev a stát ve Švýcarsku*, In *Revue církevního práva* č. 4-2/06, s. 105-122, s. 119.

²⁹ „Vděk společnosti církvím za jejich nesporný přínos k destrukci totalitního režimu nabyt svého normativního vyjádření roku 1991 v Listině základních práv a svobod. [...] Tento vděk ovšem rychle vyprchal [...]. Přibližně od rozpadu československé federace, kdy už nebylo nutno brát ohledy na značně religióznější Slovensko, je patrný trend k postupnému ochlazení ve vztazích církev – stát. Ze strany ústředních orgánů státu vázla ochota ke komunikaci.“ – HRDINA, I. A. *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Praha : Eurolex Bohemia, 2004, s. 254.

i nejvyšší páni se sami snažili četnými ve prospěch křesťanů vydanými zákony zvýšit a rozmnožit velikou Bohem nám prokázanou milost. Biskupové dostávali od císaře osobní listy a s nimi hodnosti, dary a peníze.³⁰ Naproti tomu vděčnost za být okleštěnou svobodu, oprostěnou od majetkových nároků, se projevila například v postoji českých evangelíků vůči Tolerančnímu patentu.³¹ Utrpení, kterým mnozí členové církvi prošli během totalitního režimu, je však také příliš cennou hodnotou, než aby ji bylo možno redukovat na pouhou materiální kvantifikaci.

Bylo by jistě eticky maximalistické, „domáhat se“ korporativních práv církve aplikací Ježíšova požadavku naprosté nezištnosti, který Ježíš s velkou naléhavostí adresuje svým učedníkům: „Tomu, kdo tě udeří do tváře, nastav i druhou, a bude-li ti brát plášť, nech mu i košili. Každému, kdo tě prosí, dávej, a co ti někdo vezme, nepožaduj zpět.“³² Problémem však bezesporu může být neobratné prosazování jakýchkoli – byť sebeoprávněnějších – nároků způsobem, zatemňujícím primárně nadpřirozený smysl existence a působení církve. Zde je pak v sázce věrohodnost církve jako takové, jak to pregnantně a velkoryse vyjádřili otcové Druhého vatikánského koncilu v úvahách o postavení církve vůči politickým společenstvím: „[Církev] však neskládá naději ve výsady, které jí uděluje státní moc; dokonce se zřekne i výkonu některých právoplatně nabytých práv, ukáže-li se, že by jejich užívání mohlo vzbudit pochybnosti o upřímnosti jejího svědectví, nebo že si nové životní podmínky vyžadují jinou úpravu.“³³

Významným eticky relevantním cílem restitucí církevního majetku má být finanční osamostatnění církvi a z něho plynoucí nezatěžování *všech* daňových poplatníků hrazením výdajů, spjatých především s bohoslužebným provozem církvi a odměnami jejich duchovních. Tento legitimní cíl může však být „zakalen“ představou, že majetkové výnosy z restitucí zcela jistě přinesou církvim daleko více finančních prostředků, než mají k dispozici dosud. Neuvažuje se tolik o možnosti, že by takováto „čistá“ varianta byla v konečném důsledku pro církev finančně méně výhodná a méně „zajišťující“, než dosavadní způsob jejich přímého financování státem. Rozumný a stržlivý přístup nás zde může přivést k úvahám nad právním stavem v Československu před rokem 1948 a rovněž ke zvážení situace sousedního Slovenska, kde parlament velkoryse odsouhlasil plošné restituce již v prvním roce od rozdělení Československa.³⁴

Zkušenost z první Československé republiky prozrazuje, že církve a náboženské společnosti ani tehdy nehospořádaly samostatně a nezávisle na státu. Tzv. kongruový zákon z roku 1926³⁵

³⁰ EUSEBIUS PAMPHILI. *Církevní dějiny (Ecclesiastica historia)*, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1988, s. 176.

³¹ „Když to v roce 1981 bylo dvěstě let, co vyšel toleranční patent, byla to v naší církvi velká sláva. Přitom když ten dokument přečteme, zjistíme, že vůbec nestavěl evangelíky na roven ostatním. Naopak, bylo to zařazení evangelíků do kategorie poddaných druhého řádu. Nebyli zrovnoprávnění, nýbrž strpění. Žádné restituce a náprava krivd minulosti. [...] Svého pastora si museli platit, přičemž povinné dávky katolickému faráři platili dál. A prosím, my vydání tohoto dokumentu slavíme. Je to dobře. Vždyť nám umožnil zase dýchat!“ – REJ-CHRT, M. *Evangelický kořen*, Středokluky: Z. Susa, 1997, s. 14.

³² Lk 6, 29–30.

³³ *Gaudium et spes* 76,5. In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 251.

³⁴ Zákon č. 282/1993 Z. z., o zmiernení niektorých majetkových krivd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnosťami.

³⁵ Zákon č. 122/1926 Sb. z. a n., o úpravě platů duchovenstva církvi a náboženských společností státem uznaných, případně recipovaných.

rozlišoval církve kongruální a dotační, přičemž duchovním prvních stát dorovnával nedosta-
tečné příjmy z beneficií, druhé, jak název prozrazuje, dotoval stát přímo.³⁶

Slovensko devadesátých let 20. stol. se sice může pyšnit tím, že bylo prvním státem bývalé-
ho východního bloku, který majetkové restituce církví provedl,³⁷ avšak zároveň s tím se právě
na Slovensku očekával postupný nárůst příjmů církve z restituovaného nemovitého majetku.
Velmi brzy ovšem zde nastalo zklamání z hubených výsledků restitucí a Slovensko raději zvolilo
pokračování v dosavadním způsobu financování církví státem, tedy v realizaci systému, údajně
vyhovujícímu rovněž naturelu slovenských věřících, považujících veřejnou podporu církví za
samozřejmost.³⁸ Přes provedení plošných naturálních církevních restitucí se tak neuskutečnil
očekávaný postupný přechod od původního, na státu závislého způsobu církevního financo-
vání, k systému, jež by církvím zajišťoval autonomní finanční zdroje.

S určitým zpožděním došlo i na české straně k poznání, že samotné plošně provedené na-
turalní restituce nemají šanci stát se nástrojem budoucího komplexního financování církví:
„Všem je jasné, že úplná restituce církevního majetku je věc obtížná a pravděpodobně by dosta-
tečně ekonomicky církve nezajistila.“³⁹ Dlouho očekávaný český zákon o majetkovém vyrovná-
ní s církvemi („restituční“ zákon)⁴⁰ proto kombinuje naturalní restituci za podmínek, kdy je
proveditelná, s vyplácením finanční náhrady (označované též jako „renta“),⁴¹ a navíc přichází
církvím na pomoc k překlenutí období, nežli se ustálí nový, zákonem zamýšlený systém jejich
financování. Konkrétní finanční formou této pomoci v přechodném období je příspěvek na
podporu činnosti církví a náboženských společností,⁴² který se má vyplácet po dobu 17 let
ode dne nabytí účinnosti zákona⁴³ a od čtvrtého roku vyplácení se každoročně snižuje o 5 %
původně nastavené částky, odpovídající té, jež se církvím poskytla roku 2011 ještě na základě
předchozí právní úpravy.

³⁶ „Termín dotační církve vznikl v souvislosti s dotací, která byla ze státních prostředků poskytována těmto církvím, a které bylo především používáno na platy a penze duchovních. Na rozdíl od kongruového doplňku, který byl vyplácen přímo duchovním kongruálních církví, dostala tuto dotaci samotná církev, a ta poskytla plat duchovním, kteří nebyli dostatečně hmotně zabezpečeni.“ – BRADÁČ, P. *Financování církví v českých zemích ve 20. století*. In *Revue církevního práva* č. 37-2/07, s. 79-131, s. 119.

³⁷ „Slovenská republika jako první z postkomunistických států tímto zákonem důsledně řešila problematiku restituce majetku církví. Zákon se vztahoval na zmírnění následků některých majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společenstvem odnětím vlastnického práva k nemovitým i movitým věcem, a to na základě rozhodnutí státních orgánů, občanskoprávních i správních aktů vydaných v období od 8. května 1945 (židovským náboženským obcím od 2. listopadu 1938) do 1. ledna 1990.“ – ČEPLÍKOVÁ, M. *Postavenie cirkví a náboženských spoločností v právnom poriadku Slovenskej republiky*. In *Revue církevního práva* č. 19-2/01, s. 113-123, s. 116-117.

³⁸ „Vidíme tedy, že téměř 150 let stát nepřetržitě nějakou formou přispíval na činnost církví na našem úze-
mí. Tato skutečnost se nepochybně projevila i v chování věřících a občanů vůbec. Přesto, že se identifikovali s některou z církví, ztratili smysl pro pravidelnou přímou finanční podporu svých církví. To je velmi důležitý sociologický aspekt. Závazek státu přispívat na církve vnímají jako něco přirozeného a změna tohoto stavu by u mnohých vzbuzovala dojem, že stát přenesením této povinnosti na věřící občany zaujímá protináboženský, resp. proticírkevní postoj.“ – MULÍK, P. *Perspektívy a možné riešenia finančného zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*. In *Modely ekonomického zabezpečenia...*, s. 22-26, s. 23-24.

³⁹ TRETERA, J. R. *Stát a církve v České republice*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 133.

⁴⁰ Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně někte-
rých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi).

⁴¹ Zákon č. 428/2012 Sb., § 15.

⁴² Zákon č. 428/2012 Sb., § 17.

⁴³ 1. ledna 2013.

Na rozdíl od slovenské situace, postrádající „transformační polštáře“ v podobě renty a příspěvku, se v České republice reálně počítá s nezadržitelným přechodem církví k samofinancování. Vystává ovšem opět otázka, zda materiální základna, jíž chtějí jednotlivé církve dosáhnout, bude opravdu dostačující. Obecně lze říci, že katolická církev se může více spoléhat na výnosy především z nemovitého majetku a hospodaření na něm – přičemž však na Slovensku k uspokojivému výsledku v této oblasti nedošlo⁴⁴ –, jiné církve mohou spíše navázat na zažitý systém finanční pomoci ze strany věřících;⁴⁵ navíc nejsou vlastníky tak hodnotných a na údržbu náročných sakrálních památek, jaké užívá v České republice katolická církev.

4 Závěrem: Financování jako nástroj řešení vztahu mezi státem a církví

Mnohé méně početné církve, především ty, jejichž původ je zakořeněn v severoamerickém způsobu reflexe církevního společenství, by měly zásadně odmítat financování z veřejných rozpočtů, a to především v důsledku striktního pojmání odluky církve od státu a s tím spjatého spoléhání na vlastní síly a zdroje. Finanční nezávislost církví v USA plyne z ochoty členů církve masivně přispívat na jejich provoz, a to také formou „desátků“.⁴⁶ Některé z církví přímo vzešlých z amerických kořenů (Církve adventistů sedmého dne, Bratrská jednota baptistů a Církve bratrská) však v době platnosti předchozí české právní úpravy financování církví požádaly o příznání práva, jehož se roku 1993 vzdaly, totiž hrazení platů duchovních a provozních nákladů jejich ústředí ze státního rozpočtu.⁴⁷ Bratrská jednota baptistů se však v souvislosti s vyplácením finanční náhrady podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi – na rozdíl od dalších dvou uvedených církví – vrátila ke svým původním postojům v otázce vztahu ke státu⁴⁸ a nepodepsala nabízenou smlouvu o vypořádání, podle níž jí mělo náležet více než 227 milionů Kč.⁴⁹

⁴⁴ „Analýza současného stavu dokazuje, že restituovaný majetek nebude ani v budoucnu schopný být ve slovenských podmínkách výlučným zdrojem finančního zabezpečení činnosti církví. Proto nelze schopně očekávat, že by se bez adekvátního finančního zabezpečení uskutečňovaly aktivity církví v tom rozsahu, ve kterém by je chtěly církve realizovat a ve kterém to od nich společnost očekává.“ – HOLEČKO, M. *Súčasná forma finančného zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike*. In *Modely ekonomického zabezpečenia...*, s. 17-21, s. 20.

⁴⁵ „V Českobratrské církvi evangelické jde 1) o pravidelnou listinnou sbírku v postním období na Jeronýmovu jednotu (českou obdobu Gustav-Adolfského díla), tj. na fond, který se každoročně rozděluje mezi farní sbory, které mají výdaje na stavbu či opravu kostela nebo farního domu, až do výše poloviny nákladů [...]. 2) Dále se čas od času posiluje v podzimním období Jubilejní toleranční dar, tj. trvalý „oběžný“ fond, z něhož se farním sborům poskytují bezúročné půjčky na stavební náklady nebo na stavbu či opravu varhan.“ – TRETERA, J. R. *Stát a církev...*, s. 128.

⁴⁶ „Účast na bohoslužbách je ve Spojených státech velmi vysoká. Odhaduje se, že nedělní bohoslužby navštěvuje 50–60 % členů církví, takže výnos sbírek je pro podporu činnosti církví dostatečný. Finanční situace církví ve Spojených státech je však na nedělní návštěvě kostelů přímo závislá. Návštěvnost kostelů je finanční silou církve.“ – VERYSER, H. *Financování činnosti církví ve Spojených státech amerických*. In *Revue církevního práva* č. 5-3/96, s. 169-177, s. 174.

⁴⁷ Na základě novely zákona č. 218/1949 Sb., publikované pod č. 522/1993 Sb. ministerstvo kultury vzalo v souladu s § 1 zákona č. 218/1949 Sb. na vědomí, že od 1. 1. 2005 budou osobní požitky duchovních Církve adventistů sedmého dne hrazeny státem, obdobně pak od 1. 1. 2008 požitky duchovních Církve bratrské a Bratrské jednoty baptistů.

⁴⁸ „Podobně jako kongregacionalisté požadovali a uplatnili i baptisté zásadu důsledné odluky církve a státu. Politická moc nesmí zasahovat do věcí víry, náboženství církve, svědomí a přesvědčení občanů.“ – FILIPI, P. *Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví*, Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 142.

⁴⁹ Zákon č. 428/2012 Sb., § 15 odst. 2 b).

Katolická církev vyjádřila na Druhém vatikánském koncilu ideál vyváženého vzájemného vztahu se státní mocí: „Stát a církev, každý ve své oblasti, jsou jeden na druhém nezávislí a autonomní. Obě společenství však slouží, i když z různého titulu, osobnímu i společenskému povolání člověka. Tuto službu pro dobro všech mohou vykonávat tím účinněji, čím lépe pěstují mezi sebou zralou spolupráci, ovšem s přihlédnutím k místním a dobovým okolnostem.“⁵⁰ Praktické způsoby uskutečňování kooperace s katolickou církví jsou v jednotlivých státech rozdílné, pokud ovšem o ni dotyčné státy skutečně stojí anebo pokud církev v uskutečňování jejího poslání dokonce aktivně nebrání. Model finančního osamostatnění, k němuž hodlá Česká republika prováděním zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi směřovat, se na teoretické rovině jeví jako vhodný nástroj pro dosažení autonomie, o níž koncil hovoří. Oproti tomu je pozoruhodné, že například nadprůměrně movitá katolická církev ve Švýcarsku nespĺňuje podmínky vnitrocírkevní demokracie, kterou jí švýcarské kantony vnucují jako nezbytný předpoklad financování. Musí proto dočkat k „nápravným“ krokům, zasahujícím do sféry vnitřní autonomie katolické církve.⁵¹

Po sedmnácti letech od nabytí účinnosti zákona, kdy se ukončí hrazení příspěvku na podporu činnosti církvi, a definitivně pak po třiceti letech, kdy stát přestane církvim vyplácet finanční náhradu, bude zřejmé, do jaké míry prokáže církvim nový, autonomní model financování skutečný prospěch. V každém případě je třeba vzít na vědomí, že žádný zákon „neplodí“ peníze.

LITERATURA:

1. ALBERTI, P. *Světce Don Bosko*, Řím : Křesťanská akademie, 1977.
2. BASDEVANT-GAUDEMET, B. *Stát a církev ve Francii*. In ROBBERS, G. *Stát a církev v zemích EU*, Praha : Academia, 2001.
3. *Bible. Český ekumenický překlad. Bible kralická [Česká synoptická Bible v rozsahu celého vydání Bible kralické z roku 1613]*, Praha: Česká biblická společnost, 2008.
4. BRADÁČ, P. *Financování církvi v českých zemích ve 20. století*. In *Revue církevního práva* č. 37-2/07, s. 79-131.
5. ČEPLÍKOVÁ, M. *Postavenie církvi a náboženských spoločností v právnom poriadku Slovenskej republiky*. In *Revue církevního práva* č. 19-2/01, s. 113-123.
6. *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002.
7. EUSEBIUS PAMPHILL, *Církevní dějiny (Ecclesiastica historia)*, Praha : Ústřední církevní nakladatelství, 1988.
8. FILIPI, P. *Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských církvi*, Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012.
9. HEIMERL, H. – PREE, H. – PRIMETSCHOFER, B. *Handbuch des Vermögensrechts der katholischen Kirche*, Regensburg : Verlag Friedrich Pustet, 1993.

⁵⁰ *Gaudium et spes* 76,3 – in: *Dokumenty II. Vatikánského koncilu...*, s. 251.

⁵¹ „S výjimkou koncordátů neuznávají kantony nedemokraticky organizované náboženské společnosti bez dalších podmínek. Kantony proto vytvářejí další demokraticky uspořádané korporace, které mají být k dispozici římskokatolické církvi.“ – LORETAN, A. *Církev a stát ve Švýcarsku* In *Revue církevního práva* 41-3/08, s. 200-213, s. 205.

10. HOLEČKO, M. *Súčasná forma finančného zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike*. In MULÍK, P. (ed.), *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*, Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997, s. 17-21.
11. HRDINA, I. A. *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Praha : Eurolex Bohemia, 2004.
12. *Kodex kanonického práva. Úřední znění textu a překlad do češtiny. Latinsko-české vydání s věcným rejstříkem*, Praha : Zvon – České katolické nakladatelství, 1994.
13. KOP, F. a kol. *Překlad Kodexu kanonického práva*, Olomouc, 1969.
14. LENOIR, F. *Setkávání buddhismu se Západem*, Praha : Volvox globator, 2002.
15. LISTL, J. *Vztah mezi státem a církvemi v Německu*. In *Revue církevního práva* č. 3-1/96, s. 1-10.
16. LORETAN, A. *Církev a stát ve Švýcarsku*. In *Revue církevního práva* 41-3/08, s. 200-213.
17. LOSKAND, W. *Církevní majetek ve Spolkové republice Německo*. In *Revue církevního práva* č. 2/95, s. 101-12.
18. MALÝ, K. – SIVÁK, F. *Dějiny státu a práva v Československu do r. 1918*, Praha : Panorama, 1988.
19. MARRÉ, H. *Systémy financování cirkví v zemích Evropské unie a v USA*. In *Revue církevního práva* č. 10-2/98, s. 65-79.
20. MICHEL, N. *Církev a stát ve Švýcarsku*. In *Revue církevního práva* č. 4-2/06, s. 105-122.
21. MISES, L. von. *Liberalismus*, Praha : Liberální institut, 1998.
22. MULÍK, P. *Perspektívy a možné riešenia finančného zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*. In MULÍK, P. (ed.). *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*, Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997, s. 22-26.
23. PAZOUREK, M. *Manuál pro Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, Praha : Karolinum, 1998.
24. PESCH, R. *Die Apostelgeschichte*, Neukirchen-Vluyn : Patmos Verlag, 2012.
25. *Regula Benedicti XLVIII, 7-8*. In *Řehole Benediktova*, Praha : Benediktinské arciepatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, Praha 1998.
26. REJCHRT, M. *Evangelický kořen*, Středokluky : Z. Susa, 1997.
27. TRETERA, J. R. *Stát a církev v České republice*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002.
28. WARNKE, J. *Financovanie cirkví v Spolkovej republike Nemecko*. In MULÍK, P. (ed.). *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*, Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997, s. 35-45.

PASTORAČNÍ SLUŽBA VE VEŘEJNÝCH INSTITUCÍCH V SLOVENSKÉ A ČESKÉ REPUBLICĚ¹

PASTORAL CARE IN PUBLIC INSTITUTIONS IN THE CZECH REPUBLIC AND IN SLOVAKIA

doc. ThLic. Mgr. Damián Němec, dr

Právnická fakulta Trnavskej university v Trnave

Abstrakt: Článek podává cestou přehledové komparativní studie vhled do specifické služby církvi a náboženských společností v oblasti veřejných institucí ve Slovenské republice a České republice. Po seznámení s legislativním základem pro působení církvi a náboženských společností ve veřejných institucích v obou státech popisuje a porovnává postupně působení v oblasti ozbrojených sil a sborů, ve školství a ve zdravotnictví. V závěru ukazuje výrazné rozdíly jak v právním zakotvení, tak v podobě realizace těchto služeb s akcentem na jejich financování.

Klíčové slová: náboženská svoboda, církve a náboženské společnosti, duchovní péče, mezinárodní smlouvy, konkordáty, vnitrostátní smlouvy, vojsko, policie, vězeňství, záchranné sbory, školství, výuka náboženství, církevní školy, teologické fakulty, zdravotnictví, financování

Abstract: The article provides a comparative survey of insights into a specific service of churches and religious societies in the field of public institutions in the Slovak Republic and in the Czech Republic. After acquainting with the legislative basis for the operation of churches and religious societies in public institutions in both states, it describes and compares in successive steps in the field of armed forces and corps, education and health services. In conclusion, it shows significant differences both in the legal anchoring and in the form of realization of these services with an emphasis on their financing.

Key words: Religious freedom, Churches and religious societies, pastoral care, international treaties, concordats, intrastate treaties, army, police, prison, rescue corps, education, religious education, church schools, theological faculties, healthcare, financing

Úvod

Tento příspěvek si klade za cíl nabídnout cestou přehledové komparativní studie vhled do specifické služby církvi a náboženských společností (dále jen „CNS“) v oblasti veřejných institucí ve Slovenské republice a České republice.

První kapitola stručně představí legislativní základ poskytování těchto služeb v obou státech.

¹ Vedecký príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0254/16 Financovanie cirkvi a náboženských spoločností.

Další tři kapitoly již budou věnovány konkrétním tématům: druhá kapitole se bude zabývat duchovní službou v armádě, policii a vězeňství, třetí kapitola bude zaměřena na oblast školství a poslední čtvrtá kapitola na duchovní službu ve zdravotnictví.

Závěr podá shrnutí dosažených poznatků.

1 Legislativní základ pastorační služby ve veřejných institucích

Pro právní systém obou států je zásadní návaznost na mezinárodní lidskoprávní úmluvy, jejichž ustanovení jsou převzata především do ústavněprávního systému obou zemí.

Pro účely naší stručné přehledové a srovnávací studie se záměrně omezíme na popis specifické konfesněprávní úpravy, a to na zákony o církvích a náboženských společnostech a na právní základ vytvořený smluvními vztahy mezi oběma státy a CNS. Pojďme přitom jak o Slovenské republice, tak o České republice, a to po jednotlivých oblastech.

1.1 Zákony o církvích a náboženských společnostech

Od konce r. 1949 neexistoval v československém právním řádu žádný zákonný předpis speciálně upravující postavení CNS a jejich uznání státem, neboť dřívější velmi obsáhlé rakouské a uherské zákonodárství bylo zrušeno stručnou generální derogací klauzulí, obsaženou v § 14 zák. č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, a nově ještě nebylo do konce r. 1990 vytvořeno.²

Roku 1991 byl vydán pro celé Československo speciální zákon upravující postavení a svobodu církví a náboženských společností: zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, ze dne 4. 7. 1991, který upravoval především postavení celých církví a náboženských společností. Pro jejich registraci byl stanoven početní census osob hlásících se k církví a náboženské společnosti, v České republice zákonem České národní rady č. 161/1992 Sb. na 10 000 osob, zatímco ve Slovenské republice zákonem Slovenské národní rady č. 192/1992 Sb. na 20 000 osob.

Ve Slovenské republice nadále platí zákon č. 308/1991 Zb., a to s nemnohými novelizacemi. Velký význam má novela zákonem č. 394/2000 Z. z., která nově zavedla do zákona č. 308/1992 Zb., konkrétně do § 4 odst. 5, možnost uzavírat smlouvy o vzájemné spolupráci mezi státem a registrovanými CNS, tedy vnitrostátní smlouvy, které se právně podstatně liší od mezinárodních smluv. Novelou č. 201/2007 Z. z. byl census 20 000 osob převeden přímo do zákona č. 308/1991 Zb. s tím, že požadovaný počet se musí týkat členů (nikoli jakýchsi „příznivců“) příslušné CNS. Mírná změna byla dána zákonem č. 91/2016 Z. z., o trestní odpovědnosti právníckých osob a změně dalších zákonů, jímž byla do procedury registrace CNS zavedena též evidence trestů pro jednotlivé CNS. Nejvýraznější změna byla zavedena novelou č. 39/2017 Z. z., kterou byl početní census radikálně zvýšen na 50 000 osob (!).

² Srov. např. PŘIBYL, Stanislav. Uznávání církví a náboženských společností státem – porovnání právního stavu v České a Slovenské republice. *Právnick* 150 (3/2011), s. 259–262.

Oproti tomu byl v České republice tento federální zákon nahrazen po delším a vzrušeném jednání i bouřlivým legislativním procesem zákonem č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech). Tento zákon byl nejprve změněn nálezem ústavního soudu publikovaným ve sbírce zákonů pod č. 4/2003 Sb., jímž byla některá jeho původní ustanovení zrušena jako protiústavní, a dále vícekrát novelizován, nejrozsáhleji zákonem č. 495/2005 Sb. V oblasti registrace a postavení CNS došlo ke dvěma zásadním úpravám: jednak snížení početního cenzu pro registraci CNS na pouhých 300 osob, jednak zavedení institutu příznání zvláštních práv, které teprve umožňuje přístup CNS do veřejné sféry (což je oblast, jíž se tu zabýváme). Příznání zvláštních práv je vázáno na splnění více podmínek, mezi nimi počet podpisů odpovídající nejméně jednomu promile obyvatel České republiky podle posledního sčítání lidu, což v praxi je několik set osob nad hranici 10 000. Ne nadarmo se mluví v odborné literatuře často o fakticky dvoustupňové registraci, někdy nazývané jako registrace a akreditace.

Rozdílný právní vývoj v obou nástupnických státech Československa vedl k tomu, že je tu právní situace radikálně rozdílná. V oblasti registrace CNS je zřejmý až do očí bijící rozdíl v početním cenzu pro registraci CNS: zatímco ve Slovenské republice je od r. 2017 vyžadován počet podpisů členů náboženského uskupení, která žádá o registraci jako CNS, ve výši 50 000 osob, v České republice je to pouhých 300 osob. Obdobně je zásadně odlišný přístup registrovaných CNS do veřejné sféry: ve Slovenské republice je to právem všech registrovaných CNS, v České republice přísluší tato oprávnění, a to ještě nestejnou měrou, pouze CNS, jimž je přiznán výkon zvláštních práv.

1.2 Smluvní vztahy mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi

Ve Slovenské republice bylo – kromě standardního uzavírání mezinárodní smlouvy konkordátního typu se Svatým stolcem – novelou č. 394/2000 Z. z., doplňující zákon o církvích č. 308/1991 Zb., explicitně umožněno uzavírání vnitrostátních smluv s CNS.

Ačkoli dle zákona počítá spíše s uzavíráním smluv s jednotlivými CNS, realita je jiná a dosti netypická: uzavření konkordátní smlouvy se Svatým stolcem a takřka shodné multilaterální vnitrostátní smlouvy s více než deseti CNS, takže se dá hovořit o „zrcadlových smlouvách“; uzavření bilaterálních vnitrostátních smluv tím sice není vyloučeno, ale dosud k němu nedošlo. Tato byly uzavřeny tři dvojice smluv: r. 2000 základní smlouva se Svatým stolcem³ a posléze r. 2002 (základní) smlouva s jedenácti registrovanými CNS;⁴ r. 2002 smlouva o duchovní službě v ozbrojených silách a sborech se Svatým stolcem⁵ a posléze r. 2005 dohoda o pastorační službě

³ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 326/2001 Z. z. – Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou.

⁴ Zmluva č. 250/2002 Z. z. medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami.

⁵ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 648/2002 Z. z. – Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o duchovnej službe katolíckym veriaciom v ozbrojených silách a ozbrojených zbroch Slovenskej republiky.

v ozbrojených silách a ozbrojených sborech s jedenácti registrovanými CNS,⁶ a dosud naposled r. 2004 smlouva o katolické výchově a vzdělávání se Svatým stolcem⁷ a dohoda o náboženské výchově a vzdělávání s jedenácti registrovanými CNS.⁸ Všechny multilaterální „církvní smlouvy“ jsou otevřeny na přistoupení další registrované CNS za předpokladu souhlasu všech dosavadních signatářů.

V České republice je standardně užíváno uzavírání bilaterálních smluv, mezi něž patří i smlouvy konkordátního typu uzavřené se Svatým stolcem jako specifickým subjektem mezinárodního práva veřejného. Návrh konkordátní smlouvy s názvem „Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů“ byla podepsána 25. července 2002, ale v květnu následujícího roku odmítla Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky dát souhlas k ratifikaci této smlouvy, takže se smlouva v tomto znění stala nerealizovatelnou. Na rozdíl od Slovenské republiky český právní řád neumožňuje uzavírání vnitrostátních smluv s jednotlivými CNS. Nicméně i tak se v České republice prosadil smluvní model, ale velmi originálního typu: trojstranné smlouvy, kde smluvní stranou ze strany státu je příslušný orgán státní správy a dvěma smluvními stranami z církevní strany je Česká biskupská konference, reprezentující církev římskokatolickou a církev řeckokatolickou, a Ekumenická rada církví v České republice, reprezentující převážně evangelické církve.

2 Duchovní služba v armádě, policii a vězeňství

Ačkoli se nabízí pojednat o duchovní službě v armádě, policii a vězeňství zvlášť v jednotlivých kapitolách, jeví se vhodnější, a to s ohledem na právní řešení ve Slovenské republice, pojednat o těchto oblastech společně v jediné kapitole, v níž však již budeme nejprve popožívat situaci ve Slovenské republice, poté v České republice.

2.1 Duchovní služba v armádě, policii a vězeňství ve Slovenské republice

2.1.1 Smluvní základ

Současné řešení duchovní služby vychází z dvou smluv: Smlouva o duchovní službě katolickým věřícím v ozbrojených silách a ozbrojených sborech se Slovenskem z r. 2002, mající povahu mezinárodní smlouvy, a velmi podobná, poněkud pozdější Dohoda mezi Slovenskou republikou a registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi o výkonu pastorační služby jejich věřícím v ozbrojených silách a ozbrojených sborech Slovenské republiky z r. 2005, mající povahu vnitrostátní smlouvy.

⁶ Dohoda č. 270/2005 Z. z. mezi Slovenskou republikou a registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi o výkonu pastorační služby jejich věřícím v ozbrojených silách a ozbrojených sborech Slovenské republiky.

⁷ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 394/2004 Z. z. – Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní.

⁸ Dohoda č. 394/2004 Z. z. mezi Slovenskou republikou a registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi o náboženské výchově a vzdělávání.

2.1.2 Struktury duchovní služby v katolíckej cirkvi na Slovensku

Na základě dvou výše zmíněných smluv byly transformovny dosavadní struktury duchovní služby tak, že nejprve vznikl k 1. 3. 2003 pro katolícké věřící Ordinariát ozbrojených sil a ozbrojených sborů Slovenské republiky,⁹ jehož činnost je řízena statutem, schváleným Apoštolským stolcem v souladu s apoštolskou konstitucí Jana Pavla II. *Spirituali militum curae*.¹⁰ Tento ordinariát má velmi širokou působnost, vyjádřenou rozdělením na tři vikariáty.

První z nich, *Vikariát Ozbrojených sil Slovenské republiky*, je určen pro útvary spadající do gesce Ministerstva obrany Slovenské republiky, tedy pro Armádu Slovenské republiky, a dělí se na Děkanát vzdušných sil s šesti vojenskými farnostmi a Děkanát pozemních sil s devíti vojenskými farnostmi a třemi vojenskými duchovními správami. Kromě těchto děkanátů spadá pod vikariát ještě vojenská farnost pro pluk speciálního určení Žilina, vojenská farnost pro Akademii ozbrojených sil generála M. R. Štefánika Liptovský Mikuláš a duchovní správy v zahraničních misích.¹¹

Druhým vikariátem je *Vikariát Ministerstva vnitra Slovenské republiky*, určený pro útvary spadající do gesce tohoto ministerstva: Policii Slovenské republiky, Hasičská a záchranný sbor, Finanční správu Slovenské republiky a Horskou záchrannou službu. Jsou v něm zřízeny tři teritoriální děkanáty: Děkanát Bratislava s třemi policejními farnostmi, jednou policejní duchovní správou a jednou duchovní správou v Bratislavě určenou pro Hasičský a záchranný sbor, Děkanát Banská Bystrica s jednou policejní farností, čtyřmi policejními duchovními správami a jednou duchovní správou v Žilině, určenou pro Hasičský a záchranný sbor, a Děkanát Košice s dvěma policejními farnostmi, jednou policejní duchovní správou a jednou duchovní správou v Prešově určenou pro Hasičský a záchranný sbor. Kromě těchto děkanátů jsou součástí vikariátu dvě duchovní správy určené pro Finanční správu Slovenské republiky (Finanční správa Východ a Západ), a nakonec Duchovní správa Horské záchranné služby v Horním Smokovci.¹²

Třetím je *Vikariát Sboru vězeňské a justiční stráže*, dělící se na pět děkanátů: Banskobystrický vězeňský děkanát s čtyřmi farnostmi, Bratislavský vězeňský děkanát s třemi farnostmi, Košický vězeňský děkanát s čtyřmi farnostmi, Nitranský vězeňský děkanát s třemi farnostmi a Žilinský vězeňský děkanát s čtyřmi farnostmi.¹³

Je tedy zřejmé, že katolícké struktury duchovní péče jsou vystavěny jako nástroje typicky náboženské služby, zcela v souladu s předpisy kanonického práva katolícké církve. To podtrhuje ustanovení čl. 27 odst. 1 Statutu Ordinariátu ozbrojených sil a ozbrojených sborů SR:

⁹ ORDINARIÁT OZBROJENÝCH SÍL A OZBROJENÝCH ZBOROV SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Proces vzniku*. Dostupné online na <https://www.ordinariat.sk/proces-vzniku/> [cit. 25. 11. 2017].

¹⁰ ORDINARIÁT OZBROJENÝCH SÍL A OZBROJENÝCH ZBOROV SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Štátut Ordinariátu ozbrojených sil a ozbrojených zborov SR*. Dostupné online na <https://www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/> [cit. 25. 11. 2017].

¹¹ ORDINARIÁT OZBROJENÝCH SÍL A OZBROJENÝCH ZBOROV SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Schématizmus – Vikariát Ozbrojených sil SR*. Dostupné online na <https://www.ordinariat.sk/vikariat-ozbrojenych-sil-sr/> [cit. 25. 11. 2017].

¹² ORDINARIÁT OZBROJENÝCH SÍL A OZBROJENÝCH ZBOROV SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Schématizmus – Vikariát Ordinariátu OS a OZ SR MV SR*. Dostupné online na <https://www.ordinariat.sk/vikariat-ordinariatu-os-a-oz-sr-mv-sr/> [cit. 25. 11. 2017].

¹³ ORDINARIÁT OZBROJENÝCH SÍL A OZBROJENÝCH ZBOROV SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Schématizmus – Vikariát Zboru väzenskej a justičnej stráže*. Dostupné online na <https://www.ordinariat.sk/vikariat-zboru-vazenskej-a-justicnej-straze/> [cit. 25. 11. 2017].

„Duchovní služba a vykonávanie náboženských obradov je hlavnou súčasťou služby klerikov ordinariátu“.

Kaplani majú dôstojnícké hodnosti v súlade s postavením duchovní péče v rámci ozbrojených sil a ozbrojených sborů a pobírají tomu odpovídající plat.

2.1.3 Struktury duchovní služby v dalších církvích na Slovensku

V návaznosti na vznik katolíckého Ordinariátu ozbrojených sil a ozbrojených sborů Slovenské republiky dne 1. 3. 2003 byl téhož dne zřízen Úřad ekumenické pastorační služby ozbrojených sil Slovenské republiky, který byl po zveřejnění Dohody mezi Slovenskou republikou a registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi o výkonu pastorační služby jejich věřícím v ozbrojených silách a ozbrojených sborech Slovenské republiky z r. 2005 následně v říjnu téhož roku vytvořen statut Ústředí ekumenické pastorační služby (dále jen „Ústředí“), který byl po schválení Ministerstvem kultury Slovenské republiky dne 30. 11. 2005 nakonec závazně vyhlášen Rozkazem Ministra obrany Slovenské republiky č. 2 o opatřeních souvisejících se zřícením a působením státní rozpočtové organizaci – Ústředí, jehož zřizovací listina byla ministrem obrany podepsána 31. 6. 2006.¹⁴

Protože Ústředí zastřešuje činnost více církví, bylo v jeho posledním statutu ze dne 17. 10. 2011 zakotveno plánované rozdělení pozic pro jednotlivé smluvní církve: 49 % Evangelická církev a. v. na Slovensku, 20 % Reformovaná křesťanská církev na Slovensku, 15 % Pravoslavná církev na Slovensku, 2 % Evangelická církev metodistická – Slovenská oblasť, 2 % Církev bratrská v Slovenské republice, 2 % Bratrská jednota baptistů v Slovenské republice, 2 % Starokatolícká církev na Slovensku, 2 % Církev československá husitská v Slovenské republice, 2 % Církev adventistů sedmého dne – Slovenské sdružení, 2 % Apoštolská církev na Slovensku, 2 % Ústřední svaz židovských náboženských obcí v Slovenské republice.¹⁵

Ústředí se dělí na tři úřady: Úřad ekumenické pastorační služby v Ozbrojených silách Slovenské republiky, zaměřený na službu v armádě, Úřad ekumenické pastorační služby Ministerstva vnitra Slovenské republiky a Úřad ekumenické pastorační služby Sboru vězeňské a justiční stráže. V prvním jmenovaném úřadě (armáda) působilo ke konci r. 2016 celkem sedm duchovních z osmi tabulkových, v druhém (policie) šest duchovních ze sedmi tabulkových a v třetím (vězeňství) čtyři duchovní z pěti tabulkových.¹⁶

Duchovní Ústředí jsou povinni vykonávat pastorační službu v duchu ekumenismu, bez ohledu na svou konfesionální příslušnost. Náboženské obrady vykonávají podle vnitřních předpisů svých církví, ale v případě potřeby jsou povinni zabezpečit vykonávání duchovního obřadu

¹⁴ ÚSTREDIE EKUMENICKEJ PASTORAČNEJ SLUŽBY V OZBROJENÝCH SILÁCH A OZBROJENÝCH ZBOROCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Ekumenická pastoračná služba - historický prierez jej kreovania*. Dostupné online na <http://www.ustreps.sk/ekumenicka-pastoracna-služba-historicky-prierez-jej-kreovania/> [cit. 25. 11. 2017].

¹⁵ ÚSTREDIE EKUMENICKEJ PASTORAČNEJ SLUŽBY V OZBROJENÝCH SILÁCH A OZBROJENÝCH ZBOROCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Štatút Ústredia ekumenickej pastoračnej služby v *Ozbrojených silách Slovenskej republiky a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky*. Dostupné online na <http://www.ustreps.sk/statut-ustredia-eps-v-os-sr-a-oz-sr/> [cit. 25. 11. 2017].

¹⁶ ÚSTREDIE EKUMENICKEJ PASTORAČNEJ SLUŽBY V OZBROJENÝCH SILÁCH A OZBROJENÝCH ZBOROCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Výročná správa za rok 2016*. Dostupné online na <http://www.ustreps.sk/vyrocnne-spravy/> [cit. 25. 11. 2017].

duchovním příslušné církve, spolupracovat ve výchovně-vzdělávacím procesu. Pomáhají velitelům při upevňování služební disciplíny, morálního a morálního stavu v extrémních podmínkách a při odstraňování přírodních katastrof. Zabezpečují svobodný náboženský projev, plnění náboženských povinností a rozvoj duchovního života pro profesionální vojáky a zaměstnance ozbrojených sil Slovenské republiky a jejich rodinné příslušníky, kteří podle vědecké praxe patří do některého z církví sdružených v Ekumenické radě církví Slovenské republiky. Vykonávají bohoslužby a náboženské obřady, náboženskou nauku a vysluhují svátosti. Podílí se na etiko-mravní výchově, sociální a charitativní činnosti a humanitární pomoci.¹⁷ Je tedy zřetelné, že ekumenické struktury duchovní péče jsou vystavěny jako nástroje typicky náboženské služby.

2.1.4 Postavení a financování vojenských, policejních a vězeňských kaplanů

Kaplaní mají důstojnické hodnosti v souladu s postavením duchovní péče v rámci ozbrojených sil a ozbrojených sborů a pobírají tomu odpovídající plat.

2.2 Duchovní služba v armádě, policii a vězeňství v České republice

Na rozdíl od Slovenské republiky není v České republice pro duchovní službu v armádě, policii a vězeňství vytvořena společná struktura, proto je nutné o nich pojednat o každé zvlášť.

Na druhé straně mají tyto tři oblasti duchovní služby společně to, že jejich výkon patří mezi zvláštní práva CNS dle § 7 zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.

2.2.1 Duchovní služba v Armádě České republiky

Právní základ duchovní služby v armádě

Právním základem pro duchovní službu v Armádě České republiky je *Dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí: Duchovní služba v resortu Ministerstva obrany* ze dne 3. 6. 1998, kterou uvedly do praxe *Smlouva o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v resortu ministerstva obrany mezi Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí* též ze dne 3. 6. 1998 a *Rozkaz ministra obrany České republiky Zřízení duchovní služby v resortu Ministerstva obrany* s účinností od 22. 6. 1998. Tyto právní dokumenty byly následně mírně modifikovány *Dodatkem k dohodě o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí* ze dne 26. 1. 2012.¹⁸

Povaha duchovní služby v armádě

Duchovní služba v armádě je v České republice konstituována unikátním ekumenickým modelem, vymykajícím se nejen ustanovením katolického kanonického práva, ale i způsobům této péče zajišťované dalšími církvemi v ostatních zemích, a to především svým neevangelizačním

¹⁷ ÚSTREDIE EKUMENICKEJ PASTORAČNEJ SLUŽBY V OZBROJENÝCH SILÁCH A OZBROJENÝCH ZBOROCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Ekumenická pastoračná služba - historický prierez jej kreovania*. Dostupné online na <http://www.ustreps.sk/ekumenicka-pastoracna-sluzba-historicky-prierez-jej-kreovania/> [cit. 25. 11. 2017].

¹⁸ Všechny zde uvedené dokumenty jsou dostupné online na webu SPOLEČNOST PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO. II. *Dokumenty z oblasti armády a vězeňství*, <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/dokumen2.htm#army> [cit. 27. 11. 2017].

zaměřením.¹⁹ Její povahu nejpřesněji vystihuje část B. *Pojetí a úkol duchovní služby* ve výše zmíněné smlouvě mezi Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí ze dne 3. 6. 1998:

Duchovní služba je budována na ekumenickém základě:

- nabídka pomoci je určena všem
- každý jako jednotlivec má právo pomoc duchovního pro sebe vyžádat, přijmout nebo odmítnout
- chápání služby vojenského duchovního /dále VD/, který působí v DS, není primárně evangelizační, služba VD není motivována snahou o získání nových členů pro svou víru či církev.

Úkolem DS je zejména:

- podporovat velitele všech stupňů v jejich odpovědnosti za naplňování a ochranu lidského rozměru života každého vojáka v činné službě a občanského zaměstnance (dále jen pracovníků rezortu MO)
- nabízet pomoc při řešení osobních krizí i těžkostí, které vznikají v pracovním, osobním a rodinném životě pracovníků rezortu MO
- přispívat k rozvíjení a prohlubování demokratických tradic evropské kultury v rezortu MO
- vytvářet podmínky pro naplňování ústavně zaručených lidských práv, která souvisejí se svobodou vyznání pro pracovníky rezortu MO ve všech situacích spojených s plněním jejich služebních a pracovních povinností.

Podstatnou a nedílnou součástí života VD je modlitba ve skrytosti za všechny, ke kterým je poslán.

DS není chápána jako náhrada práce psychologa.

Postavení a financování vojenských kaplanů

Součástí tohoto unikátního modelu je skutečnost, že vojenský kaplan je společným zástupcem obou církevních stran jako jejich společný vyslanec, což neruší jeho povinnosti vůči vlastní církvi. Předpokladem pro společné vyslání je – kromě požadavků vyplývajících z trojstranné dohody z 3. 6. 1998 – také naplnění podmínek a procedury stanovených ve výše zmíněné „mezicírkevní“ smlouvě z 3. 6. 1998:

11. Vhodnost duchovního jako společného kandidáta ERC a ČBK posoudí ekumenická komise k tomu určená, ve složení:

- hlavní vojenský kaplan
- psycholog
- zástupce ERC
- zástupce ČBK.

12. Kladné rozhodnutí této komise musí být jednomyslné.

13. Kandidáta musí následně potvrdit nadpoloviční většinou hlasů řídicí výbor nebo prezidium ERC a stálá rada ČBK nebo zasedání ČBK.

14. Kandidát podepíše prohlášení tohoto znění:

Já XY, duchovní církve Z prohlašuji, že jsem seznámen s podmínkami stanovenými smlouvou mezi ERC a ČBK a dohodou mezi ERC a ČBK a rezortem MO o Duchovní službě v rezortu

¹⁹ Podrobně popisuje charakter duchovní služby v Armádě České republiky MENKE, M. *Obnova a rozvoj duchovní služby v armádě ČR*, s. 121-123.

MO, za jakých budu jako společný zástupce všech církví účastných na této smlouvě působit v duchovní službě.

Přijímám toto poslání jako skutečnou službu, chci veškerou svoji vnější činnost podporovat osobní modlitbou. Spoléhám se na Boží pomoc a také na modlitby všech církví, které mne do této služby vysílají.

Jsem si vědom, že mohu působit v této službě jen tehdy, jestliže bude trvat platnost mého pověření od mé vlastní církve, od ERC a ČBK.

Chci přispívat k vytváření bratrského společenství mezi vojenskými duchovními.

Kéž mi Bůh k tomu pomáhá. Amen.

Vojeňští kaplani jsou vojáci z povolání v důstojnické hodnosti, jsou proto – jako celá duchovní služba – placeni ze státního rozpočtu.

Dodatek k dohodě o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí ze dne 26. 1. 2012 také stanovil, že z maximálního počtu 40 kaplanů je plánováno toto rozdělení:

- Církve římskokatolická, včetně Církve řeckokatolické 20,
- Církve československá husitská 7,
- Českobratrská církev evangelická 5,
- Církve bratrská 2,
- Církve adventistů sedmého dne 1,
- Pravoslavná církev v českých zemích 1,
- Slezská církev evangelická augsburského vyznání 1,
- Jednota bratrská 1,
- Starokatolická církev 1,
- Evangelická církev augsburského vyznání 1.

Organizační zajištění duchovní služby v armádě

Pro organizační zajištění duchovní péče v Armádě České republiky je vytvořeno několik struktur.

Tři z nich jsou v gesci ministerstva obrany. První z nich je *Duchovní služba Armády České republiky* jako součást struktury ministerstva obrany, která je organizační složkou zaštiťující službu vojenských kaplanů a jejich pomocníků.²⁰ Druhou je účelové zařízení *Pastorační centrum Duchovní služby Armády České republiky Luleč u Vyskova*, které logisticky zajišťuje přípravu a další vzdělávání vojenských kaplanů i vedení etických seminářů zaměřených na etickou průpravu profesionálních vojáků Armády České republiky.²¹ Třetí strukturou je *Rada pro duchovní službu* ustavená jako partner ministra obrany ČR pro koncepční otázky a zásadní jednání týkající se problematiky spojené s duchovní službou v rezortu Ministerstva obrany. Tato rada má složení: hlavní kaplan Armády České republiky, jeden duchovní z církví, které se účastní této dohody, který působí jako poradce ministra obrany pro duchovní službu a kterého

²⁰ MINISTERSTVO OBRANY. *Informační servis. Duchovní služba v AČR*. Dostupné online na <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/duchovni-sluzba-v-acr-64633/> [cit. 27. 11. 2017] a *DUCHOVNÍ SLUŽBA ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY. Informace pro Vás*. Dostupné online na <http://www.kaplani.army.cz/informace-pro-vas> [cit. 27. 11. 2017]

²¹ MINISTERSTVO OBRANY. *Pastorační centrum DS AČR Luleč u Vyskova*. Dostupné online na <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5455> [cit. 27. 11. 2017] a *VELITELSTVÍ VÝCVIKU – VOJENSKÁ AKADEMIE. Deset let slouží vojákům pastorační centrum v Lulči*. Dostupné online na <https://www.vavyskov.cz/content/deset-let-slouzi-vojakum-pastoracni-centrum-v-lulci> [cit. 27. 11. 2017].

jmenuje ministr obrany ČR na základě doporučení těchto církví, zástupce Ekumenické rady církví, zástupce České biskupské konference, zástupce Armády České republiky, kterého určí náčelník Generálního štábu Armády České republiky, a zástupce Civilní ochrany, kterého určí velitel Civilní ochrany České republiky – ředitel Hlavního úřadu Civilní ochrany.

Čtvrtá struktura je mezicírkevní, navazující na již zmíněnou smlouvu mezi Ekumenickou radou církví v České republice a Českou biskupskou konferencí: svaz církví a náboženských společností pod názvem *Vojenská duchovní služba*, ustanovená podle § 8 zákona č. 3/2002, o církvích a náboženských společnostech. Jejimi zřizovateli jsou Církev římskokatolická, Církev československá husitská, Církev bratrská a Církev adventistů sedmého dne; jeho sídlo má stejnou adresu jako pastorační centrum v Lulči u Vyškova. Tento svaz církví a náboženských společností koordinuje výběr vojenských kaplanů a součinnost jak jednotlivých církví, z nichž kaplaní pocházejí, tak obou církevních smluvních stran Dohody o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí, zřizující Duchovní službu v resortu Ministerstva obrany, ze dne 3. 6. 1998.²²

2.2.2 Duchovní služba v Policii České republiky

Na rozdíl od Slovenské republiky není v Policii České republiky zřízena žádná stálá duchovní služba.

Předmětem dohod v oblasti působnosti Policie České republiky je bezplatná (dobrovolnická) účast na řešení výjimečných událostí – poskytování posttraumatické péče. První trojstranná dohoda mezi Ministerstvem vnitra České republiky, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví byla uzavřena 17. 10. 2002 s názvem *Dohoda o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče*,²³ podle níž mohli být proškolení duchovní, vyslaní svou církví, začleněni bezplatně jako dobrovolníci do intervenčních týmů. Tyto týmy mají poskytovat posttraumatickou péči primárně příslušníkům Policie České republiky a Hasičského záchranného sboru České republiky, sekundárně zaměstnancům Policie České republiky a Ministerstva vnitra, jejich rodinným příslušníkům a osobám blízkým, terciárně pak osobám z řad veřejnosti, tj. obětem mimořádných událostí nebo trestných činů.

Tato dohoda byla uzavřena na období tří let s tím, že může být dodatkem prodloužena, což se stalo 10. 10. 2005²⁴ a 24. 9. 2008,²⁵ vždy na další 3 roky. Roku 2011 byla nahrazena další ob-

²² Evidenční údaje i statut svazu církví a náboženských společností *Duchovní služba v armádě* jsou dostupné online na webu http://www3.mkcr.cz/cns_internet/ [cit. 27. 11. 2017], který obsahuje rejstřík registrovaných církví a náboženských společností, rejstřík svazů církví a náboženských společností a rejstřík evidovaných právnických osob. Tento web však navzdory zobrazení konkrétních právnických osob nezobrazuje konkrétnější webovou adresu než jedinou zde uvedenou.

²³ *Dohoda o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče* mezi Ministerstvem vnitra České republiky, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice ze dne 17. 10. 2002. In *Věstník Ministerstva vnitra*, roč. 2002, částka 96, část II., z 26. 11. 2002, s. 1-3.

²⁴ *Dodatek č. 1 k Dohodě o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče* mezi Ministerstvem vnitra České republiky, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice ze dne 10. 10. 2005. In *Věstník Ministerstva vnitra*, roč. 2002, částka 96, část II., z 26. 11. 2002, s. 1-2.

²⁵ *Dodatek č. 2 k Dohodě o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče* mezi Ministerstvem vnitra České republiky, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice ze dne 24. 9. 2008. In *Věstník Ministerstva vnitra*, roč. 2008, částka 88, část II., z 26. 11. 2002, s. 1.

dobnou dohodou ze dne 6. 10. 2011, opět na tři roky.²⁶ Tato dohoda však již nebyla prodloužena ani místo ní nebyla uzavřena jiná věcně podobná dohoda s nějakým církevním subjektem.²⁷ To však nebrání tomu, aby v souladu se směrnicemi vydávanými zpravidla na úrovni krajů byli náležitě připravení duchovní přizváni k poskytování této péče.²⁸

2.2.3 Duchovní péče v České republice v oblasti vězeňství

Právní základ duchovní služby ve vězeňství

Právním základem pro duchovní službu ve vězeňství je *Dohoda o duchovní službě mezi Vězeňskou službou České republiky, Ekumenickou radou církví České republiky a Českou biskupskou konferencí* prováděná nařízením generálního ředitele Vězeňské služby. První dohoda byla uzavřena 7. 1. 1994, druhá 3. 6. 1998,²⁹ třetí 18. 8. 2008, čtvrtá a dosud poslední 21. 11. 2013, provedená nařízením generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 28/2015, o organizaci duchovní služby ve Vězeňské službě České republiky, ze dne 14. 5. 2015.³⁰

Každá další dohoda a ni navazující rozkaz generálního ředitele Vězeňské služby České republiky ruší a nově upřesňovaly předchozí právní úpravu.

Povaha duchovní služby ve vězeňství

Duchovní služba v oblasti vězeňství je v České republice konstituována obvyklým způsobem: vězeňští kaplani jsou vysíláni svou církví v součinnosti Ekumenické rady církví a České biskupské konference. Poslání vězeňských kaplanů podrobně vypisuje čl. 6 odst. 2 poslední trojstranné dohody z r. 2013:

(2) Pověřené osoby jsou oprávněny zejména:

- a) vstupovat do věznice nebo ústavu, v nichž konají duchovní a pastorační činnost a pohybovat se v ní v rozsahu stanoveném vnitřními předpisy,
- b) podílet se vhodnými formami na duchovně výchovné činnosti,
- c) upozorňovat příslušné služební funkcionáře na zjištěné nedostatky, které brání řádnému výkonu duchovní a pastorační činnosti,
- d) požadovat informace o stavu a chování obviněných, odsouzených a chovanců, jimž poskytují duchovní a pastorační činnost,

²⁶ *Dohoda o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče mezi Ministerstvem vnitra České republiky, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice ze dne 17. 10. 2002.* In *Věstník Ministerstva vnitra*, roč. 2011, částka 106, část II., z 1. 11. 2011, s. 1-4

²⁷ MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Dotaz dle zák. č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů na „smluvní vztah s Ekumenickou radou církví v ČR a s Českou biskupskou konferencí“ – sdělení Č. j. MV-141397-2/SP-2017 ze dne 12. 12. 2017.*

²⁸ Ohledně Jihomoravského kraje viz např. POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY – KŘP JIHMORAVSKÉHO KRAJE. *Posttraumatická intervenční péče má patnáctileté výročí od svého vzniku.* Dostupné online na <http://www.policie.cz/clanek/posttraumaticka-intervencni-peco-ma-patnactilete-vyroci-od-sveho-vzniku.aspx> [cit. 12. 12. 2017].

²⁹ Tato dohoda byla tedy uzavřena téhož dne jako dohoda s Armádou České republiky.

³⁰ Všechny zde uvedené dokumenty jsou dostupné online na webu SPOLEČNOST PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO. II. *Dokumenty z oblasti armády a vězeňství*, <http://sppc.prf.cuni.cz/dokument/dokumen2.htm#army> [cit. 27. 11. 2017].

- e) nahlížet do osobních spisů odsouzených, obviněných a chovanců, jimž poskytují duchovní a pastorační činnost, pokud s tím tyto osoby souhlasí,
- f) přinášet do věznice nebo ústavu, v nichž konají duchovní a pastorační činnost, náležitosti nezbytné pro provádění náboženských úkonů, a to v rozsahu a množství schváleném ředitelem příslušné věznice nebo ústavu. Víno pro potřeby eucharistie propustí orgány kontroly v množství maximálně do 2 dcl.

Tato služba je konána ve věznicích, ve vazebních věznicích a v ústavech pro výkon zabezpečovací detence.

Postavení a financování pracovníků duchovní služby ve vězeňství, zvl. vězeňských kaplanů

Vězeňský kaplan je vůči Vězeňské službě oficiálně vyslán svou církví, byť jej pro jmenování prezentuje hlavní kaplan zaručující součinnost Ekumenické rady církví v České republice a České biskupské konference.

Duchovní služba může být konána v pracovním poměru vůči Vězeňské službě České republiky v postavení státem placeného zaměstnance (fakticky jako civilní zaměstnanec), který je pak dále nazýván vězeňský kaplan, anebo v rámci dobrovolné služby.

Kvalifikační podmínky pro vězeňského kaplana stanoví čl. 4 odst. 5 poslední třístranné dohody z r. 2013:

„(5) Funkci kaplana vykonává ve věznici a ústavu pověřená osoba, podle zákona způsobilá k výkonu duchovní činnosti:

- a) *návrh na zařazení kandidáta do funkce kaplana podává hlavní kaplan na základě souhlasu členů Rady, zastupujících Ekumenickou radu církví a Českou biskupskou konferenci,*
- b) *do pracovního poměru kaplana lze přijmout duchovního z církví a náboženských společností účastných na této dohodě, kterému jeho církev či náboženská společnost vydala pověření, jež je kvalifikačním předpokladem pro službu kaplana,*
- c) *předpokladem pro přijetí do pracovního poměru je předchozí působení na pozici dobrovolného duchovního,*
- d) *ke kandidátovi na pozici kaplan se před jeho přijetím do pracovního poměru vyjadřuje ředitel příslušné věznice nebo ústavu,*
- e) *odebrání pověření registrované církve nebo náboženské společnosti je vnímáno jako ztráta kvalifikačního předpokladu pro výkon duchovní služby a má za následek ukončení pracovního vztahu ze strany Vězeňské služby,*
- f) *ve věcech pracovního poměru kaplana rozhoduje ředitel věznice nebo ústavu po metodické konzultaci s hlavním kaplanem.“*

Organizační zajištění duchovní služby ve vězeňství

Pro organizační zajištění duchovní péče ve vězeňství České republiky je vytvořeno několik struktur.

Dvě z nich jsou v gesci Vězeňské správy. První z nich je *Vězeňská duchovní služba*, tvořená všemi vězeňskými kaplany, a druhou je *Rada pro duchovní službu ve věznicích a ústavech*, jejímiž členy jsou dva zástupci České biskupské konference, dva zástupci Ekumenické rady církví, dva zástupci Vězeňské služby, zástupce Vězeňské duchovenské péče a s poradním hlasem hlavní

kaplan, pokiaľ nie je nominovaný Vězeňskou duchovní službou jako jeden z jejích zástupců. Tato rada navrhuje generálnímu řediteli Vězeňské služby osoby pro jmenování hlavním kaplanem a zástupcem hlavního kaplana.

Třetí struktura je mezicírkevní a ekumenická se jménem *Vězeňská duchovenská péče*, mající formu zapsaného spolku. Její poslání je popsáno v čl. 5 trojstranné dohody z r. 2013:

„(1) *Vězeňská duchovenská péče je nadkonfesijním sdružením osob pověřených církvemi k duchovní službě ve věznicích a ústavech.*

(2) *Vězeňská duchovenská péče:*

- a) *působí na základě spolupráce a vzájemné tolerance jednotlivých církví,*
- b) *doporučuje řediteli věznice nebo ústavu ve spolupráci s hlavním kaplanem vyslovení souhlasu s působením pověřených osob, podílejících se v rámci Vězeňské duchovenské péče na duchovní a pastorační péči,*
- c) *koordinuje prostřednictvím výkonného výboru Vězeňské duchovenské péče výkon služby dobrovolných duchovních – členů Vězeňské duchovenské péče,*
- d) *spolupracuje s vězeňským personálem na všech úrovních řízení, zejména s kaplany, za účelem vytváření vhodných podmínek pro duchovní a pastorační činnost,*
- e) *informuje smluvní strany prostřednictvím svého předsedy v součinnosti s hlavním kaplanem o aktuální problematice služby dobrovolných duchovních – členů Vězeňské duchovenské péče ve věznicích a ústavech i o celkové problematice duchovní péče.*

(3) *Vězeňskou duchovenskou péči ve styku s Vězeňskou službou zastupuje její předseda nebo místopředseda ve spolupráci s hlavním kaplanem.“*

Lze tedy říci, že se Vězeňská duchovní péče – na rozdíl od Vězeňské duchovní služby, tvořené vězeňskými kaplany – orientuje především na práci dobrovolníků v duchovní službě ve vězeňství, kde ovšem samotné členství v tomto zapsaném spolku nezakládá automaticky oprávnění ke vstupu do věznic a vazebních věznic Vězeňské služby ČR.³¹

3 Výuka náboženství ve veřejných školách

3.1 Výuka náboženství ve veřejných školách ve Slovenské republice

3.1.1 Právní základ

Po stránce smluvní jsou základem dvě smlouvy: Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svätým stolcem o katolíckej výchove a vzdelávaní a Dohoda mezi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní, obě z r. 2004.³²

Ze státních zákonů jsou zásadní především zákon č. 245/2008 Z. z., školský zákon, zákon č. 317/2009 Z. z., o pedagogických zaměstnancích a odborných zaměstnancích, a vyhláška

³¹ VĚZEŇSKÁ DUCHOVENSKÁ PĚČE, Z.S. *Stanovy*. Dostupné online na <http://www.vdpcr.eu/stanovy.html> [cit. 27. 11. 2017].

³² Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 394/2004 Z. z. – Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní a Dohoda č. 395/2004 Z. z. medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní.

ministerstva školství č. 437/2009 Z. z., kterou se stanoví kvalifikační předpoklady a zvláštní kvalifikační předpoklady pro jednotlivé kategorie pedagogických zaměstnanců a odborných zaměstnanců.

3.1.2 Povaha výuky náboženství

Dle ujednání čl. II smlouvy se Svatým stolcem a čl. 2 dohody s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi je předmět „náboženská výchova“ vyučován principiálně konfesním způsobem jako povinně výběrový předmět, a to na základních a středních školách. Ve shodě s vůlí rodičů bude tato výuka umožněna i v předškolních zařízeních.

Tato ujednání jsou zakotvena do § 15 odst. 1 až 4 zákona č. 245/2008 Z. z., školský zákon, který upřesňuje, že alternativním předmětem je etická výchova:

„§ 15 *Vyučovanie náboženskej výchovy a náboženstva*

(1) *V školách podľa tohto zákona okrem základných umeleckých škôl a jazykových škôl sa vyučuje náboženská výchova alebo náboženstvo; v materských školách sa umožňuje vyučovanie náboženskej výchovy alebo náboženstva.*

(2) *Vyučovanie náboženskej výchovy alebo náboženstva zabezpečujú registrované cirkvi a náboženské spoločnosti.*

(3) *Náboženská výchova sa vyučuje ako jeden z povinne voliteľných predmetov v alternácii s etickou výchovou v základných školách a v stredných školách; v týchto školách je súčasťou štátneho vzdelávacieho programu.*

(4) *Predmet náboženská výchova vyučovaný na iných ako cirkevných školách zodpovedá predmetu náboženstvo na cirkevných školách.“*

3.1.3 Učitelé náboženství, učební plány a učebnice, financování výuky

Dle ujednání čl. III smlouvy se Svatým stolcem a čl. 3 dohody s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi vyučují předmět náboženská výchova příslušně pedagogicky vzdělané osoby, které obdržely církevní pověření; tyto osoby mají stejné právní postavení jako jiní učitelé, tedy i z hlediska financování. Toto ujednání je zakotveno do § 15 odst. 5 zákona č. 245/2008 Z. z., školský zákon (a v případě církevního pověření zopakováno v § 6 odst. 1 písm. e) zákona č. 317/2009 Z. z., o pedagogických zaměstnancích a odborných zaměstnancích):

„§ 15 *Vyučovanie náboženskej výchovy a náboženstva*

(5) *Vyučovanie náboženskej výchovy a náboženstva vykonáva pedagogický zamestnanec s odbornou a pedagogickou spôsobilosťou, ktorý má aj cirkevné poverenie podľa vnútorných predpisov cirkvi alebo náboženskej spoločnosti.“*

Dle ujednání čl. II smlouvy se Svatým stolcem a čl. 2 dohody s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi je náboženská výchova vyučována dle učebních plánů schválených CNS. Pro tvorbu, distribuci a financování učebních pomůcek platí stejná pravidla jako pro ostatní všeobecně vzdělávací předměty, což je zakotveno v § 13 odst. 1 školského zákona č. 245/2008 Z. z.:

„§ 13 *Učebnice, učebné texty a pracovné zošity*

(1) *Na vzdelávanie v školách podľa tohto zákona sa používajú učebnice schválené ministerstvom školstva; používajú sa aj iné učebné texty a pracovné zošity, ktoré sú v súlade s cieľmi a princípmi*

tohto zákona. Na vyučovanie predmetu náboženstvo alebo náboženská výchova podľa tohto zákona možno používať učebnice, učebné texty a pracovné zošity schválené štátom uznanou cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou.“

3.2 Výuka náboženství ve veřejných školách v České republice

3.2.1 Právní základ

Výuka náboženství ve veřejných školách nemá v České republice smluvní základ, protože nebyl ratifikován návrh konkordátní smlouvy se Svatým stolcem podepsaný r. 2002. Tento návrh smlouvy však pouze konfirmoval existující ústavněprávní základ výuky náboženství daný v čl. 16 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (nově vyhlášena jako zákon č. 2/1993 Sb.): „Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.“ Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, toto vyučování stanovil v § 7 jako jedno ze zvláštních práv CNS, které nepřísluší všem registrovaným CNS.³³

Ze státních zákonů jsou zásadní především zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, a zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících.

3.2.2 Povaha výuky náboženství, učební plány a učebnice

Dle ustanovení § 15 odst. 1 a 2 zákona č. 561/2004 Sb., školského zákona, je výuka náboženství fakultativním předmětem:

„Vyučování náboženství

§ 15

(1) Ve školách lze v souladu se zásadami a cíli vzdělávání podle § 2 vyučovat náboženství. Náboženství mohou vyučovat registrované církve nebo náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno zvláštní právo vyučovat náboženství ve státních školách, a to i společně na základě jejich písemné dohody.

(2) V základních a středních školách zřizovaných státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí se vyučuje náboženství jako nepovinný předmět, pokud se k předmětu náboženství uskutečňovanému danou církví nebo náboženskou společností přihlásí ve školním roce alespoň 7 žáků školy. K vyučování náboženství lze spojovat žáky z několika ročníků jedné školy nebo více škol, nejvýše však do počtu 30 žáků ve třídě. Spojovat žáky z více škol k vyučování náboženství lze na základě smlouvy mezi příslušnými školami, která upraví rovněž úhradu nákladů spojených s tímto vyučováním.“

Učební plány a učebnice si zajišťuje příslušná CNS, což zohledňuje § 27 školského zákona, zvl. jeho odst. 2, který je nezahrnuje mezi učebnice schvalované ministerstvem:

„§ 27 Učebnice, učební texty, školní potřeby

(2) Školy mohou při výuce kromě učebnic a učebních textů uvedených v seznamu podle odstavce 1 používat i další učebnice a učební texty, pokud nejsou v rozporu s cíli vzdělávání stanovenými tímto zákonem, rámcovými vzdělávacími programy nebo právními předpisy a pokud svou strukturou

³³ Srov. výše podkapitolu 1.1 *Zákony o církvích a náboženských společnostech.*

a obsahem vyhovují pedagogickým a didaktickým zásadám vzdělávání. O použití učebnic a učebních textů podle věty první rozhoduje ředitel školy, který zodpovídá za splnění uvedených podmínek.“

Protože ministerstvo nestanoví celostátně obsah výuky náboženství v rámcových vzdělávacích programech, je možné, a stává se tak, že se výuka náboženství z volitelného předmětu přesouvá do mimoškolní výchovy, tedy jako zájmový kroužek, a to na základě vytvoření školního vzdělávacího programu v souladu s § 5 odst. 2 školského zákona:

„§ 5 Školní vzdělávací programy

(2) Školní vzdělávací program pro vzdělávání, pro nějž není vydán rámcový vzdělávací program, stanoví zejména konkrétní cíle vzdělávání, délku, formy, obsah a časový plán vzdělávání, podmínky přijímání uchazečů, průběhu a ukončování vzdělávání, včetně podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, označení dokladu o ukončeném vzdělání, pokud bude tento doklad vydáván. Dále stanoví popis materiálních, personálních a ekonomických podmínek a podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví, za nichž se vzdělávání v konkrétní škole nebo školském zařízení uskutečňuje.“

3.2.3 Učitelé náboženství, financování výuky

V ustanovení § 15 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb., školského zákona, jsou zakotveny základní požadavky na učitele náboženství:

„§ 15 Vyučování náboženství

(3) Vyučovat náboženství může v pracovněprávním vztahu k právnické osobě, která vykonává činnost dané školy, pověřený zástupce církve nebo náboženské společnosti, který splňuje předpoklady pro výkon činnosti pedagogického pracovníka podle zvláštního právního předpisu. Pověření vydává statutární orgán církve nebo náboženské společnosti, v případě římskokatolické církve statutární orgán příslušného biskupství.“

Detailní podmínky pro učitele náboženství stanoví § 14 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících:

„§ 14 Učitel náboženství

1. Učitel náboženství získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu

a) v oblasti teologických věd,

b) v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů náboženství, nebo

c) v oblasti pedagogických nebo společenských věd a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na přípravu učitelů náboženství, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů náboženství.“

Učitel volitelného předmětu „náboženství“ je zaměstnancem školy, na níž vyučuje. Protože však na středních veřejných školách volitelná výuka náboženství prakticky vymizela a na základních veřejných školách počet vyučovaných žáků stále klesá, Česká biskupská konference v rámci formulace strategie katechetické výchovy v České republice stanovila, že základním místem katecheze má být farnost ve spolupráci s rodinou; výuka náboženství ve škole má v ní hrát jen subsidiární roli.³⁴

³⁴ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice*. Praha: Česká biskupská konference, 2015, 40 s.

4 Církevní školství

4.1 Církevní školství ve Slovenské republice

4.1.1 Právní základ

Po stránce smluvní jsou základem dvě smlouvy: Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o katolické výchově a vzdělávání a Dohoda mezi Slovenskou republikou a registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi o náboženské výchově a vzdělávání, obě z r. 2004.³⁵

Ze státních zákonů jsou zásadní především zákon č. 245/2008 Z. z., školský zákon, a zákon č. 597/2003 Z. z., o financování základních škol, středních škol a školských zařízení.

4.1.2 Postavení a financování církevních škol

Ujednání čl. I smlouvy se Svatým stolcem a čl. 1 dohody s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi stanoví postavení církevních škol. CNS mohou zřizovat školy všech typů a stupňů, tedy i školy vysoké. Tyto školy musí naplňovat obecné požadavky na školy. Uvedená ustanovení uznávají specifika církevních škol především ohledně přijímání žáků, schvalování vnitřního řádu školy a vyvázání z obecné povinnosti realizovat takové výchovné a vzdělávací programy, které nejsou v souladu s církevním učením. Taktéž je tu zakotveno, že církevní školy jsou financovány stejně jako všechny ostatní školy.

Ujednání ohledně církevních škol jsou stručně zakotvena v § 160 odst. 1 zákona č. 245/2008 Z. z., školský zákon:

„§ 160 *Rozsah pôsobnosti*

(1) *Na cirkevné školy a cirkevné školské zariadenia sa vzťahujú ustanovenia tohto zákona okrem ustanovení § 29 ods. 8, § 53 ods. 9; ustanovenia § 130 až § 137 sa vzťahujú primerane.*

Financování církevních škol je zakotveno v § 1 odst. 3 a 6 zákona č. 597/2003 Z. z., o financování základních škol, středních škol a školských zařízení:

3. Zo štátneho rozpočtu sa zabezpečuje financovanie škôl zriadených štátom uznanými cirkvami alebo náboženskými spoločnosťami (ďalej len „cirkevná škola“) a financovanie škôl zriadených inými právnickými osobami alebo fyzickými osobami (ďalej len „súkromná škola“) rovnako ako pri verejných školách (§ 4 až § 4e), ak tento zákon neustanovuje inak.

6. V cirkevných školách a súkromných školách sa vzdelávanie a ďalšie služby môžu poskytovať za úhradu.“

Financování církevních škol je pak shrnuto v § 6 tohoto zákona.

4.1.3 Teologické fakulty a církevní vysoké školy, jejich financování

Ujednání čl. IV a V smlouvy se Svatým stolcem a čl. 4 a 5 dohody s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi regulují postavení teologických fakult, jejichž provoz je hrazen

³⁵ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 394/2004 Z. z. – Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní a Dohoda č. 395/2004 Z. z. medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní.

státem, a vysokoškolských pastoračních center, které mohou působit na vysokých školách pod vedením CNS které hradí jejich provoz.

Speciálním ujednáním je čl. IV odst. 1 až 3 smlouvy se Svatým stolcem, pojednávající o Katolické univerzitě v Ružomberku jako veřejné vysoké škole financované státem stejně jako jiné veřejné vysoké školy.

Právním základem ve slovenském právu je zejména zákon č. 131/2002 Z. z., o vysokých školách, který na mnoha místech zohledňuje specifika teologických fakult a kněžských seminářů i teologického vzdělání, např. též požadavkem na předchozí souhlas církevní autority pro akreditaci studijního programu v oblasti teologie (§ 83 odst. 13).

4.2 Církevní školství v České republice

4.2.1 Právní základ

Při absenci smluvních ujednání jsou právním základem státní zákony, především zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, a zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách.

4.2.2 Postavení a financování církevních škol

Právo zřizovat církevní školy nemají všechny registrované CNS, neboť patří mezi tzv. zvláštní práva CNS uvedená v § 7 zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech; fakticky je přiznáno jen jedenácti z nich.³⁶ Podle ustanovení § 8 odst. 6 zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon, mohou být církevní školy zakládány jako školské právnické osoby podle školského zákona, nebo jako účelové zařízení CNS podle ustanovení § 15a zákona o CNS. Všechny školy, tedy i církevní, jsou dle ustanovení § 141 školského zákona vedeny ve školském rejstříku a dle ustanovení § 4 téhož zákona musí naplňovat podmínky rámcových vzdělávacích programů vydávaných ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Církevní školy mají specifické postavení v oblasti financování: dle ustanovení § 123 odst. 1 školského zákona sice mohou vybírat školené (což většinou nedělají), ale zároveň mají dle ustanovení § 160 odst. 1 písm. b) téhož zákona právo přijímat ze státního rozpočtu platby na provozní prostředky.

4.2.3 Teologické fakulty a církevní vysoké školy, jejich financování

Teologické fakulty byly speciálním zákonem č. 163/1990 Sb., o bohosloveckých fakultách, navráceny do svazků univerzit po čtyřicetiletém období vyloučení zavedeného § 33 zákona č. 58/1950 Sb., o vysokých školách. Všech pět teologických fakult v České republice je součástí veřejné vysoké školy: Katolická teologická fakulta, Evangelická teologická fakulta a Husitská

³⁶ MINISTERSTVO KULTURY. *Zvláštní práva*, dostupné online na <https://www.mkcr.cz/zvlastni-prava-33.html> [cit. 1. 12. 2017]. V publikaci TRETERA, J. R. – HORÁK, Z. *Konfesní právo* se sice na s. 184 uvádí, že toto právo má deset registrovaných CNS, ale od vydání knihy v roce 2015 tento počet stoupl na jedenáct.

teologická fakulta na Karlově univerzitě v Praze, Teologická fakulta na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích a Cyrilometodějská teologická fakulta na Univerzitě Palackého v Olomouci. Tyto fakulty jsou tedy – jako celé veřejné vysoké školy – financovány také ze státního rozpočtu.

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, nezná církevní školy jako speciální typ, ale řadí je mezi soukromé vysoké školy, které dle díkce § 39 téhož zákona může zřídit každá fyzická i právnická osoba, tedy i taková CNS, která nemá oprávnění k výkonu zvláštních práv. Soukromé vysoké školy nemají dle ustanovení § 40 zákona o vysokých školách zaručeno právo na financování ze státního rozpočtu; takové financování je možné na základě smlouvy s ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. V České republice není jediná soukromá vysoká škola, jejímž zřizovatelem by byla CNS.

5 Duchovní služba ve zdravotnictví

5.1 Duchovní služba ve zdravotnictví ve Slovenské republice

5.1.1 Právní základ

Poskytování duchovní služby ve zdravotnictví není ve Slovenské republice ve speciální legislativě týkající se oblasti zdravotnictví regulováno ani zakotveno (ani v stěžejním zákoně č. 576/2004 Z. z., o zdravotní péči), vyplývá z realizace ústavního práva na náboženskou svobodu zakotveného v čl. 24 zákona č. 460/1992 Zb., ústavy Slovenské republiky. Explicitně je zmíněno v § 6 odst. 1 písm. k zákona č. 308/10991 Zb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností:

„(1) Cirkvi a náboženské spoločnosti môžu na plnenie svojho poslania najmä:

k) zriaďovať a prevádzkovať vlastné zdravotnícke zariadenia a zariadenia sociálnych služieb a zúčastňovať sa na poskytovaní týchto služieb aj v štátnych zariadeniach v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi;“

V oblasti smluvního práva se Slovenská republika zavázala garantovat výkon pastorační a duchovní služby mj. ve zdravotnictví v čl. 16 základní smlouvy se Svatým stolicem i obdobné smlouvy s církvemi a náboženskými společnostmi.³⁷

5.1.2 Podoba poskytování duchovní služby ve zdravotnictví a její financování

Duchovní služba ve zdravotnictví je ve Slovenské republice chápána nejčastěji jako součást běžné pastorační služby, ale stále častěji již jako trvalá specializovaná služba. Tomu odpovídá skutečnost, že od počátečního stavu, kdy tuto službu vykonávali místní duchovní správci, se stále častěji přechází ke jmenování nemocničních kaplanů, a to především v katolické církvi (v církvi římskokatolické i řeckokatolické). Nemocničními kaplany jsou v katolické církvi kněží, v evangelických církvích osoby se srovnatelným postavením;³⁸ jejich

³⁷ Ohledně těchto smluv viz výše poznámky č. 2 a 3.

³⁸ Viz např. TRNAVSKÁ ARCIDIIECÉZA. *Schematizmus Trnavskej arcidiecézy podľa názvu farností*. Dostupné online na <http://www.abu.sk/schematizmy/schematizmus-farnosti/> [cit. 29. 11. 2017].

pomocníky jsou laičtí dobrovolníci. Je proto pochopitelné, že se na webu Katolické zdravotnické unie praví:³⁹

Duchovnou službu v nemocnici, ktorej hlavným poslaním je sprostredkovanie spásy veriacim kresťanom katolíkom zabezpečuje miestny biskup pomocou kňazov, ktorí sú: dekrétom pre danú nemocnicu menovaní alebo pomocou farských kňazov, ktorí do zdravotníckeho zariadenia prichádzajú v stanovenom čase.

Na Slovensku sa duchovnej službe v nemocniciach venuje pozornosť podľa potrieb zdravotníckeho zariadenia a je snaha, aby sa duchovná služba stala súčasťou celostnej starostlivosti nielen o pacienta, ale i o jeho rodinu a personál nemocnice. To sa dá iste očakávať len u koncových, klinických, lôžkových zariadeniach, kde je pre túto službu zo strany cirkvi i nemocnice vytvorená dobrá atmosféra.

Poslaním cirkvi je vytváranie a napomáhanie i ďalším, mimo sviatostným formám pomoci zdravotníctvu. To sa uskutočňuje najmä rozvojom dobrovoľníctva a kontaktmi na služby sociálne, charitatívne, spoluprácu s psychológmi, pedagógmi a inými odborníkmi na službu zdravotne postihnutým a ich rodinám.

Nenahradiť mimozároveň duchovnou službou pastoračie sa stáva schopnosť duchovného sprevádzania, vnútorného uzdravovania pomocou modlitby, dialogickej komunikácie i kristológie ako liečebnej metódy pre kresťanov. To si vyžaduje vzdelaných i zbožných, duchovných i laikov a ich komplexnú formáciu.

Počas hospitalizácie môžete seba alebo svojho príbuzného nahlásiť v príslušnej nemocnici kňazovi, ktorý tam vykonáva pastoračnú službu (*pozri kontakty*). Je dobre, keď vysvetlite okrem údajov i svoju alebo príbuzného situáciu, naliehavosť, vyjadrovanie duchovného života pacienta doteraz a všetky informácie, ktoré môžu byť v duchovnej službe užitočné.

Tato služba, chápaná predovšetkým ako pastoračná služba, je placená vysílající CNS.

5.2 Duchovní služba ve zdravotnictví v České republice

5.2.1 Právní základ

Poskytování duchovní služby ve zdravotnictví je poměrně nedávno zakotveno v § 28 odst. 3 písm. j zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, pojednávajícím o právech pacientů:

„j) přijímat ve zdravotnickém zařízení lůžkové nebo jednodenní péče duchovní péči a duchovní podporu od duchovních církví a náboženských společností registrovaných v České republice nebo od osob pověřených výkonem duchovenské činnosti (dále jen „duchovní“) v souladu s vnitřním řádem a způsobem, který neporušuje práva ostatních pacientů, a s ohledem na svůj zdravotní stav, nestanoví-li jiný právní předpis jinak; návštěvu duchovního nelze pacientovi odepřít v případech ohrožení jeho života nebo vážného poškození zdraví, nestanoví-li jiný právní předpis jinak.“

Na rozdíl od původního zákona č. 308/1991 Sb. se v zákonu č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, o působení CNS ve zdravotnictví výslovně nehovoří, což paradoxně

³⁹ KATOLÍCKA ZDRAVOTNÍCKA ÚNIA. *Duchovná služba v nemocniciach*. Dostupné online na <http://new.kzu.sk/index.php/duchovna-služba-v-nemocniciach> [cit. 29. 11. 2017].

znamená větší liberalizaci, neboť působení ve zdravotnictví tak není zahrnuto mezi zvláštní práva CNS specifikovaná v § 7 posledně uvedeného zákona.

Na rozdíl od armády a vězeňství není pro realizaci duchovní služby CNS ve zdravotnictví uzavřena trojstranná dohoda – zde by státní smluvní stranou bylo Ministerstvo zdravotnictví České republiky.⁴⁰ Je proto pochopitelné, že se iniciativy musely chopit samotné CNS. Výchoziskem jim byly *Standards pro poskytování nemocniční kaplanské služby v Evropě* vypracované r. 2002 Evropskou sítí kaplanství ve zdravotnictví.⁴¹ Výsledkem jednání na ekumenické úrovni bylo uzavření *Dohody o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice* podepsané dne 20. listopadu 2006, která byla doplněna Dodatkem č. 1 k Dohodě o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice podepsaný r. 2011 s účinností od 1. 1. 2012.⁴²

První jednání o zakotvení duchovní péče do zdravotnické legislativy byla vedena v letech 2011–2013, kvůli politickým zvrátům však nebyla dokončena.⁴³ Další jednání probíhala v letech 2016 a 2017, jejichž výsledkem bylo vydání podzákonné doporučující normy: *Metodický pokyn o duchovní péči ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče poskytovatelů zdravotních služeb*, publikovaný ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví České republiky, roč. 2017, částka 4, datovaná 13. 4. 2017.⁴⁴

5.2.2 Podoba poskytování duchovní služby ve zdravotnictví a její financování

Metodický pokyn ministerstva zdravotnictví v návaznosti na smlouvu mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice jasně stanoví, že poskytovatelem duchovní služby je kaplan (v dikci smlouvy nemocniční kaplan), muž či žena (v praxi častěji žena), vyslán svou církví ve spolupráci biskupské konference a ekumenické rady církví, přičemž církve chápou nemocničního kaplana jako specializovaného duchovního. Kaplan musí absolvovat speciální kurz zaměřený na tuto službu, který nabízejí teologické fakulty v Praze, Olomouci a Českých Budějovicích. Další rozvíjení této služby má koordinovat *Rada pro duchovní péči ve zdravotnictví* při ministerstvu zdravotnictví, zřízená metodickým pokynem.⁴⁵

⁴⁰ Čím dál více se ukazuje potřebnost uzavření takové dohody, což je však spíše úkol pro budoucnost, jehož realizace velmi závisí na politické situaci.

⁴¹ Originální anglický text těchto standardů i jejich překlady jsou dostupné na EUROPEAN NETWORK OF HEALTH CARE CHAPLAINCY. *European Network of Health Care Chaplaincy 7th Consultation*, Turku, Finland 12-16 June 2002 : *Standards for Health Care Chaplaincy in Europe*. Dostupné online na http://www.enhcc.eu/turku_standards.htm [cit. 29. 11. 2017].

⁴² *Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice* ze dne 20. 1. 2006, *Dodatek č. 1 k Dohodě o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice* ze dne 12. 12. 2011. Obojí dostupné online: KATOLICKÁ ASOCIACE NEMOCNIČNÍCH KAPLANŮ. *Dokumenty ČBK – ERC o poskytování pastorační péče ve zdravotnictví v ČR* na <http://kaplan-nemocnice.cz/souvisejici-dokumenty-a-odkazy/> [cit. 29. 11. 2017].

⁴³ NĚMEC, D. *Právní zakotvení pastorační péče ve necírkevních zdravotnických zařízeních v České republice*. *Revue církevního práva*, Praha : Společnost pro církevní právo, ročník XXI., jaro 2015, č. 60-1/15, s. 68-75.

⁴⁴ *Metodický pokyn Ministerstva zdravotnictví České republiky o duchovní péči ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče poskytovatelů zdravotních služeb* č. MZDR 8352/2017/ONP, publikovaný ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví České republiky, roč. 2017, částka 4, datovaná 13. 4. 2017.

⁴⁵ NĚMEC, D. K metodickému pokynu Ministerstva zdravotnictví o duchovní péči. *Revue církevního práva*, Praha : Společnost pro církevní právo, ročník XXIII., podzim 2017, č. 68-3/17, s. 18. 20-23. Autor tohoto příspěvku je členem této rady.

Důležité je také řešení organizace této služby na úrovni jednotlivých zařízení poskytovatelů zdravotní péče. Podle dohody mezi biskupskou konferencí a ekumenickou radou církví je potřebné, aby zařízení uzavřelo s jednotlivou vysílající církví smlouvu o spolupráci, což však není uvedeno v metodickém pokynu. Na druhé straně metodický pokyn vyžaduje, aby zařízení upravilo vnitřní předpisy pro začlenění nemocničních kaplanů do zdravotnického týmu, což se ukazuje jako nezbytné také z toho důvodu, že v témže zařízení může působit více kaplanů z různých církví. Podle metodického pokynu by zařízení mělo pro službu kaplanů poskytnout vhodnou kancelář a nemocniční kapli – ne vždy to však prostorové možnosti aktuálně umožňují.

Službu nemocničních kaplanů dosud zpravidla hradí vysílající církev, i když v některých případech existuje spolufinancování nebo dokonce plné financování ze strany zařízení zdravotní péče, aniž by to bylo dosud zahrnuto v každoročně vydávané úhradové vyhlášce ministerstva zdravotnictví.⁴⁶

Zásadní zkušeností je, že podoba duchovní péče ve zdravotnictví v České republice se v mnohém blíží jejím charakteristikám v armádě a ve vězeňství, neboť práce nemocničních kaplanů v drtivé většině spočívá v lidském empatickém doprovázení pacientů, jejich blízkých a postupně také víc a více personálu. Ryze náboženská služba (především modlitební a svátostná) zahrnují asi 15 % času jejich služby, přičemž kaplani jsou povinni na požádání pacienta nebo jeho blízkých zavolat k pacientovi duchovního z kterékoli registrované CNS.

Závěr

V obou státech, Slovenské republice i České republice, se silně rozvinula duchovní péče církví a náboženských společností ve veřejných institucích. Přitom tu však vystupují značné rozdíly.

První nápadná odlišnost je v dosti odlišném právním zakotvení realizace této služby. Zatímco v ústavním právu je pro oba státy východiskem Listina základních práv a svobod (na Slovensku doplněná příslušnými ustanoveními ústavy Slovenské republiky), velmi rozdílná je jak regulace registrace církví a náboženských společností, kde ve Slovenské republice došlo k citelnému zpřísnění, zatímco v České republice ke značnému uvolnění požadavků, tak také oblast smluvních vztahů: zatímco ve Slovenské republice existuje faktický dualismus velmi podobných mezinárodních konkordátních smluv se Svatým stolcem a vnitrostátních smluv se skupinou registrovaných církví a náboženských společností, v České republice se ustálil model třístranných smluv mezi orgánem státu, Českou biskupskou konferencí Ekumenickou radou církví v České republice.

Výsledkem rozdílného právního zakotvení je i velká odlišnost praktické podoby organizace duchovní služby. Zatímco ve Slovenské republice došlo k dualismu spočívajícím ve vytvoření paralelních struktur jednak pro katolickou církev, jednak pro další církve a náboženské společnosti, v České republice je preferován model ekumenické spolupráce, nejsilnější je vojsku. Duchovní služba v ozbrojených silách a sborech je ve Slovenské republice spojena do společné struktury, v České republice jsou oblasti duchovní služby v armádě, policii a vězeňství řešeny odděleně.

⁴⁶ Doposud poslední úhradovou vyhláškou je vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 348/2016 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2017.

Oblasť duchovnej péče ve školství je ve Slovenské republice řešena především smluvně – dílčí konkordátní smlouvou se Svatým stolicem a dílčí vnitrostátní dohodou s dalšími církvemi a náboženskými společnostmi; v České republice je tato oblast regulována pouze státní legislativou. V konkrétnostech jsou velké rozdíly ve výuce náboženství na veřejných školách – ve Slovenské republice povinně volitelný předmět, v České republice volitelný předmět či jen zájmový kroužek – i v péči o vysokoškoláky, pro niž jsou na Slovensku zřizována centra univerzitní pastorační přímo na vysokých školách, zatímco v České republice je tato služba zajišťována mimo školu v církevních institucích.

Oproti tomu na Slovensku chybí speciální právní úprava duchovní péče ve zdravotnictví, zatímco v České republice zde po uzavření mezicírkevní dohody mezi biskupskou konferencí a ekumenickou radou církví z r. 2006 došlo na jaře 2017 k alespoň prvotnímu vymezení této péče metodickým pokynem ministerstva zdravotnictví. Ve Slovenské republice tuto duchovní péči zajišťují především kněží, zatímco v České republice především nesvěcení duchovní, převážně ženy.

BIBLIOGRAFIE:

Právní normy

1. Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem [na Slovensku uváděn jako Zákon č. 218/1949 Zb., o hospodárskom zabezpečení církví a náboženských spoločností štátom], ve znění pozdějších předpisů.
2. Zákon č. 58/1950 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů.
3. Zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností [na Slovensku uváděn jako Zákon č. 308/1991 Zb., o slobode náboženskej viery a postavení církví a náboženských spoločností], ve znění pozdějších předpisů.
4. Zákon České národní rady č. 161/1992 Sb., o registraci církví a náboženských společností
5. Zákon Slovenskej národnej rady č. 192/1992 Zb., o registrácii církví a náboženských spoločností.
6. Zákon Slovenskej národnej rady č. 460/1992 Zb., ústava Slovenskej republiky, v znení neskorších predpisov.
7. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
8. Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů.
9. Zákon č. 131/2002 Z. z., o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.
10. Zákon č. 597/2003 Z. z., o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení, v znení neskorších predpisov.
11. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

12. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnicích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
13. Zákon č. 576/2004 Z. z., o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.
14. Zákon č. 245/2008 Z. z., o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.
15. Zákon č. 317/2009 Z. z., o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov.
16. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 437/2009 Z. z., ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov, v znení neskorších predpisov.
17. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.
18. Vyhláška Ministerstva zdravotníctví č. 348/2016 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2017.

Smlouvy a dohody

Slovenská republika

1. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 326/2001 Z. z. – Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou.
2. Zmluva č. 250/2002 Z. z. medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami.
3. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 648/2002 Z. z. – Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o duchovnej službe katolíckym veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky.
4. Dohoda č. 270/2005 Z. z. medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o výkone pastoračnej služby ich veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky.
5. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 394/2004 Z. z. – Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní.
6. Dohoda č. 395/2004 Z. z. medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní.

Česká republika

1. Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, podepsáno 25. 7. 2002, *Revue církevního práva* č. 22 – 2/02, s. 163–175 (návrh – neratifikováno).
2. *Dohoda o spolupráci mezi Ministerstvem obrany ČR, Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí: Duchovní služba v resortu Ministerstva obrany* ze dne 3. 6. 1998 a *Smlouva o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v resortu ministerstva obrany mezi Ekumenickou radou církví v ČR a Českou biskupskou konferencí* ze dne 3. 6. 1998, vše dostupné online na SPOLEČNOST PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO. II. Dokumenty z oblastí armády a vězeňství, <http://spcc.prf.cuni.cz/dokument/dokumen2.htm#army> [cit. 27. 11. 2017].

3. *Dohoda o duchovní službě mezi Vězeňskou službou České republiky, Ekumenickou radou církví České republiky a Českou biskupskou konferencí ze dne 7. 1. 1994, Dohoda o duchovní službě mezi Vězeňskou službou České republiky, Ekumenickou radou církví České republiky a Českou biskupskou konferencí ze dne 3. 6. 1998, Dohoda o duchovní službě mezi Vězeňskou službou České republiky, Ekumenickou radou církví České republiky a Českou biskupskou konferencí ze dne 18. 8. 2008 a Dohoda o duchovní službě mezi Vězeňskou službou České republiky, Ekumenickou radou církví České republiky a Českou biskupskou konferencí ze dne 21. 11. 2013, vše dostupné online na SPOLEČNOST PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO. II. Dokumenty z oblasti armády a vězeňství, <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/dokumen2.htm#army> [cit. 27. 11. 2017]*
4. *Dohoda o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče mezi Ministerstvem vnitra České republiky, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice ze dne 17. 10. 2002. In Věstník Ministerstva vnitra, roč. 2002, částka 96, část II., z 26. 11. 2002, s. 1-3.*
5. *Dodatek č. 1 k Dohodě o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče mezi Ministerstvem vnitra České republiky, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice ze dne 10. 10. 2005. In Věstník Ministerstva vnitra, roč. 2002, částka 96, část II., z 24. 11. 2005, s. 1-2.*
6. *Dodatek č. 2 k Dohodě o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče mezi Ministerstvem vnitra České republiky, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice ze dne 24. 9. 2008. In Věstník Ministerstva vnitra, roč. 2008, částka 88, část II., z 30. 10. 2008, s. 1.*
7. *Dohoda o účasti osob vykonávajících duchovenskou službu na systému poskytování posttraumatické intervenční péče mezi Ministerstvem vnitra České republiky, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice ze dne 17. 10. 2002. In Věstník Ministerstva vnitra, roč. 2011, částka 106, část II., z 1. 11. 2011, s. 1-4.*
8. *Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice ze dne 20. 1. 2006, Dodatek č. 1 k Dohodě o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice ze dne 12. 12. 2011. Obojí dostupné online na: KATOLICKÁ ASOCIACE NEMOCNICNÍCH KAPLANŮ. Dokumenty ČBK – ERC o poskytování pastorační péče ve zdravotnictví v ČR na <http://kaplan-nemocnice.cz/souvisejici-dokumenty-a-odkazy/> [cit. 29. 11. 2017]*

Dokumenty státních orgánů

1. *Rozkaz ministra obrany České republiky Zřízení duchovní služby v rezortu Ministerstva obrany s účinností od 22. 6. 1998, dostupné online na SPOLEČNOST PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO. II. Dokumenty z oblasti armády a vězeňství, <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/dokumen2.htm#army> [cit. 27. 11. 2017].*
2. *Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 28/2015, o organizaci duchovní služby ve Vězeňské službě České republiky, ze dne 14. 5. 2015, vše dostupné online na SPOLEČNOST PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO. II. Dokumenty z oblasti armády a vězeňství, <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/dokumen2.htm#army> [cit. 27. 11. 2017].*

3. *Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností, Rejstřík svazů církví a náboženských společností a Rejstřík evidovaných právnických osob*, vše dostupné online na webu http://www3.mkcrcz/cns_internet/ [cit. 27. 11. 2017].
4. MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Dotaz dle zák. č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů na „smluvní vztah s Ekumenickou radou církví v ČR a s Českou biskupskou konferencí“ – sdělení Č. j. MV-141397-2/SP-2017 ze dne 12. 12. 2017.*
5. POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY – KŘP JIHMORAVSKÉHO KRAJE. *Posttraumatická intervenční péče má patnáctileté výročí od svého vzniku*. Dostupné online na <http://www.policie.cz/clanek/posttraumaticka-intervencni-pece-ma-patnactilete-vyroci-od-sveho-vzniku.aspx> [cit. 12. 12. 2017].
6. *Metodický pokyn Ministerstva zdravotnictví České republiky o duchovní péči ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče poskytovatelů zdravotních služeb č. MZDR 8352/2017/ONP*, publikovaný ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví České republiky, roč. 2017, částka 4, datovaná 13. 4. 2017.

Dokumenty institucí zajišťujících duchovní péči

1. ORDINARIÁT OZBROJENÝCH SÍL A OZBROJENÝCH ZBOROV SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Proces vzniku*. Dostupné online na <https://www.ordinariat.sk/proces-vzniku/> [cit. 25. 11. 2017].
2. ORDINARIÁT OZBROJENÝCH SÍL A OZBROJENÝCH ZBOROV SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Štatút Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR*. Dostupné online na <https://www.ordinariat.sk/statut-ordinariatu-ozbrojenych-sil-a-ozbrojenych-zborov-sr/> [cit. 25. 11. 2017].
3. ORDINARIÁT OZBROJENÝCH SÍL A OZBROJENÝCH ZBOROV SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Schématizmus – Vikariát Ozbrojených síl SR*. Dostupné online na <https://www.ordinariat.sk/vikariat-ozbrojenych-sil-sr/> [cit. 25. 11. 2017].
4. ORDINARIÁT OZBROJENÝCH SÍL A OZBROJENÝCH ZBOROV SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Schématizmus – Vikariát Ordinariátu OS a OZ SR MV SR*. Dostupné online na <https://www.ordinariat.sk/vikariat-ordinariatu-os-a-oz-sr-mv-sr/> [cit. 25. 11. 2017].
5. ORDINARIÁT OZBROJENÝCH SÍL A OZBROJENÝCH ZBOROV SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Schématizmus – Vikariát Zboru väzenskej a justičnej stráže*. Dostupné online na <https://www.ordinariat.sk/vikariat-zboru-vazenskej-a-justicnej-straze/> [cit. 25. 11. 2017].
6. ÚSTREDIE EKUMENICKEJ PASTORAČNEJ SLUŽBY V OZBROJENÝCH SILÁCH A OZBROJENÝCH ZBOROCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Ekumenická pastoračná služba - historický prierez jej kreovania*. Dostupné online na <http://www.ustreps.sk/ekumenicka-pastoracna-sluzba-historicky-prierez-jej-kreovania/> [cit. 25. 11. 2017].
7. ÚSTREDIE EKUMENICKEJ PASTORAČNEJ SLUŽBY V OZBROJENÝCH SILÁCH A OZBROJENÝCH ZBOROCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Štatút Ústredia ekumenickej pastoračnej služby v Ozbrojených silách Slovenskej republiky a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky*. Dostupné online na <http://www.ustreps.sk/statut-ustredia-eps-v-os-sr-a-oz-sr/> [cit. 25. 11. 2017].

8. ÚSTREDIE EKUMENICKEJ PASTORAČNEJ SLUŽBY V OZBROJENÝCH SILÁCH A OZBROJENÝCH ZBOROCH SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Výročná správa za rok 2016. Dostupné online na <http://www.ustreps.sk/vyrocnne-spravy/> [cit. 25. 11. 2017].
9. VĚZEŇSKÁ DUCHOVENSKÁ PÉČE, Z.S. *Stanovy*. Dostupné online na <http://www.vdp-cr.eu/stanovy.html> [cit. 27. 11. 2017].
10. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Dokument o směřování katecheze a náboženského vzdělávání v České republice*. Praha: Česká biskupská konference, 2015. 40 s.
11. TRNAVSKÁ ARCIDIECÉZA. *Schematismus Trnavskej arcidiecézy podľa názvu farností*. Dostupné online na <http://www.abu.sk/schematizmy/schematismus-farnosti/> [cit. 29. 11. 2017].
12. EUROPEAN NETWORK OF HEALTH CARE CHAPLAINCY. *European Network of Health Care Chaplaincy 7th Consultation*, Turku, Finland 12-16 June 2002 : *Standards for Health Care Chaplaincy in Europe*. Dostupné online na http://www.enhcc.eu/turku_standards.htm [cit. 29. 11. 2017].

LITERATURA:

1. KATOLÍCKA ZDRAVOTNÍCKA ÚNIA. *Duchovná služba v nemocniciach*. Dostupné online na <http://new.kzu.sk/index.php/duchovna-sluzba-v-nemocniciach> [cit. 29. 11. 2017].
2. MENKE, M. *Obnova a rozvoj duchovní služby v armádě ČR*. In ŠMID, M. – MORAVČÍKOVÁ, M. *Konvergenie a divergenie v slovenských a českých štátno-cirkevných vzťahoch – dvadsať rokov od vzniku samostatnej Českej republiky a Slovenskej republiky*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2014. 154 s., s. 117-128. ISBN 978-80-8082-766-3.
3. NĚMEC, D. *Právní zakotvení pastorační péče v necírkevních zdravotnických zařízeních v České republice*. *Revue církevního práva*, Praha : Společnost pro církevní právo, ročník XXI., jaro 2015, č. 60-1/15, s. 53-78, ISSN 1211-1635.
4. NĚMEC, D. *K metodickému pokynu Ministerstva zdravotnictví o duchovní péči*. *Revue církevního práva*, Praha : Společnost pro církevní právo, ročník XXIII., podzim 2017, č. 68-3/17, s. 11-28, ISSN 1211-1635.
5. PŘIBYL, S. *Uznávání církví a náboženských společností státem – porovnání právního stavu v České a Slovenské republice*. *Právník* 150 (3/2011), s. 254-289, ISSN 0231-6625.
6. TRETERA, J. R. – HORÁK, Z. *Konfesní právo*. Praha : Leges, 2015. 46 s. ISBN 978-80-7502-118-2.

MODERNÉ SPÔSOBY PRIAMEJ PODPORY ŠTÁTU CIRKVÁM A NÁBOŽENSKÝM SPOLOČNOSTIAM VO SVETE¹

MODERN WAYS OF DIRECT SUPPORT TO THE STATE FOR CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES IN THE WORLD

ThDr. Martin Šabo, PhD.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Slovenská republika

Abstrakt: Vo svojom príspevku sa venujem moderným spôsobom priamej podpory štátu cirkvám a náboženským spoločnostiam vo vyspelých demokraciách. Snažím sa analyzovať príčiny vzniku takejto podpory, ako aj jej ciele. Právne ukotvenie takejto podpory vychádza často z historickej situácie daného štátu, jeho vzťahu k cirkvám a náboženským spoločnostiam. Je výsledkom pôsobenia cirkví a náboženských spoločností v štáte, ale tiež je výsledkom jeho filozofického a politického vývoja. Pozitívnym vplyvom takejto podpory je predovšetkým rozvíjanie a udržiavanie hmotného i duchovného kresťanského kultúrneho dedičstva.

Kľúčové slová: vzťah štátu a cirkví, majetkové vyrovnanie, priama podpora a príspevky štátu cirkvám, medzinárodné zmluvy

Abstract: In my contribution, I address the modern way of direct support to the state of churches and religious societies in advanced democracies. I try to analyze the causes of such support as well as its objectives. The legal anchoring of such support is often based on the historical situation of the state, its relation to churches and religious societies. It is the result of the activities of churches and religious societies in the state, but it is also the result of its philosophical and political development. The positive influence of such support is above all the development and maintenance of the material and spiritual Christian cultural heritage.

Key words: State and Church relationship, property settlement, direct support and State Church contributions, international treaties

Systém cirkevných daní a príspevkov

Systém cirkevných daní a príspevkov je právne ukotvený v Nemeckej spolkovej republike, škandinávskych krajinách, v Rakúsku a niektorých kantónoch Švajčiarska. Vznikol ako dôsledok historického vývoja, predovšetkým zásahov štátu do vlastníctva cirkví. V Nemecku cirkvi, ktorým

¹ Vedecký príspevok bol vypracovaný v rámci projektu Vega 1/0254/ 16 Financovanie cirkví a náboženských spoločností.

bol zákonom udelený status verejnoprávnej korporácie, majú právo vyberať dane. Väčšinou ho však prenechávajú štátu, ktorý si za túto službu účtuje určitý príspevok. V Rakúsku cirkevný príspevok zaviedol Adolf Hitler, ktorý si myslel, že veriaci tak začnú hromadne vystupovať z Cirkvi, čo sa však nestalo. Právny návrat k pôvodnému stavu vzťahu štátu a cirkvi však už po vojne nebol možný, preto bol ponechaný daný stav. Jeho hlavnou podstatou je, že cirkevné príspevky a dane platia jednotliví členovia cirkvi formou dane, ktorú odvádza zamestnávateľ ešte pred vyplatením mzdy. Občania, ktorí nie sú členmi žiadnej registrovanej cirkvi, nie sú povinní platiť takúto daň. Povinnosť platiť cirkevnú daň končí buď úmrtím člena cirkvi, alebo vystúpením z nej. To je hlavný problém systému, ktorý prakticky podporuje vystupovanie z cirkvi, keď sa občan dostane do finančných problémov alebo si chce iba znížiť dane. Určite to nie je na česť tým, ktorí z takýchto príčin vystupujú z cirkvi, ale samotný systém by nemal vytvárať motiváciu k takémuto kroku. Uvedomuje si to aj Cirkev v Rakúsku, ktorá by rada prešla na iný spôsob financovania formou „kultúrnej dane“ na spôsob Talianska, ale zatiaľ nenachádza odozvu u štátnych predstaviteľov.²

Dominantná priama finančná podpora zo strany štátu

Systém priamej finančnej podpory zo strany štátu sa vyvinul v štátoch, kde mala k sebe cirkev a štát tradične blízko, ako tomu bolo v Byzancii, alebo išlo o prevzatie záväzkov za cirkev na štát, potom ako štát zoštátnil výraznú časť cirkevného majetku, čo sa dialo hlavne po Francúzskej revolúcii. To je aj náš príklad, keď tak urobil Jozef II. s kláštorným majetkom, česko-slovenská vláda v r. 1919 pri prvej pozemkovej reforme, po vojne r. 1946 pri druhej pozemkovej reforme, a po r. 1948 komunistická vláda so zvyšným majetkom a prevzatím patronátnych práv. V moderných demokraciách sa tento systém uplatňuje v Grécku, Belgicku, Luxembursku v troch francúzskych *departmentoch* a v niektorých kantónoch Švajčiarska. Z postkomunistických krajín bol systém priamych dotácií zavedený v Chorvátsku.

Kooperačný model vzťahov štátu a cirkvi je citlivejší na pokusy o priame či nepriame ovplyvňovanie cirkvi a náboženských spoločností zo strany štátu. Existujúce zmluvné vzťahy medzi cirkvami a štátom môžu v duchu *clara pacta – boni amici* eliminovať mnohé pokusy o usmerňovanie náboženských aktivít a postojov cirkvi a náboženských spoločností. Náprava krívd spôsobených cirkvám v období neslobody, hoci len čiastočná, prostredníctvom priamych finančných dávok zo štátneho rozpočtu je nepochybne odôvodnená. Nevyhnutnou podmienkou je však jasné vymedzenie a zachovanie autonómie cirkvi.³

Ako modelový v tomto prípade môžeme použiť príklad Belgicka. Je garantovaný ústavou z r. 1831 v čl. 181, ktorý ustanovuje, že platy a penzie duchovných hradí štát, a to formou zahrnutia týchto prostriedkov do štátneho rozpočtu. Platba sa vyvinula ako kompenzácia za zhabaný majetok Katolíckej cirkvi počas francúzskeho režimu (1795 – 1814), ale tiež ako sociálna služba cirkvi a náboženských spoločností.⁴ Nárok na financovanie zo štátneho

² MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkvi a náboženských spoločností*, s. 37-38.

³ MORAVČÍKOVÁ, M. *Financovanie cirkvi a náboženských spoločností – teoretické východiská a prax*. In *Právne postavenie duchovných a financovanie cirkvi a náboženských spoločností*, s. 226.

⁴ TORFS, R. *Financovanie cirkvi a náboženských spoločností v Belgicku*. In *Modely ekonomického zabezpečenia cirkvi a náboženských spoločností*, s. 60-61.

rozpočtu majú uznané náboženstvá. Ich právne uznanie je výsledkom administratívneho procesu podľa piatich kritérií: 1) náboženská skupina musí mať dostatočný počet členov (v desiatkach tisícov), 2) musí mať určitú štruktúru, 3) musí mať dlhoročnú minulosť v krajine (aspoň niekoľko desaťročí), 4) musí predstavovať spoločenský záujem, 5) nemala by vykonávať činnosti ohrozujúce spoločenský poriadok.⁵ V Belgicku riešili otázku: „Prečo majú do systému prispievať aj neveriaci?“ Táto otázka bola vyriešená revíziou Belgickej ústavy v r. 1993, keď sa k čl. 181 pridala druhá klauzula: „Platy a penzie zástupcov organizácií uznaných zákonom, ktoré vykonávajú morálne služby na základe nekonfesijnej filozofie života, bude hradíť štát, prostriedky potrebné pre tento účel sa budú ročne čerpať z národného rozpočtu.“ Štátny rozpočet tak poskytuje ročnú sumu vo forme dotácie v prospech organizácií, ktoré oficiálne zastupujú nekonfesijné združenia a vykonávajú verejnoprospešnú činnosť.⁶ Zmena mala tiež za následok, že pripustila platenie aj laických spolupracovníkov cirkví, čím dochádza k ďalšiemu navýšeniu dotácií. V Belgicku sú však so systémom spokojné tak cirkvi, ako aj obyvateľstvo a predstavitelia štátu.⁷

Zaujímavou je situácia v Chorvátsku. Finančné zabezpečenie cirkví je riešené Majetkovou zmluvou so Svätou Stolicou z r. 1998. Aj v Chorvátsku komunistický režim znárodnil cirkevný majetok. Zmluva vychádza z princípu čiastočnej fyzickej reštitúcie a čiastočnej kompenzácie za majetok, ktorý nebol reštituovaný.⁸ Majetková zmluva zmenila aj spôsob financovania Katolíckej cirkvi, ktorý riešila samostatne od reštitúcie. Pre zaistenie verejnoprospešnej služby cirkvi je odo dňa platnosti zmluvy vyplácaná mesačná dotácia vo výške dvoch priemerných plátov na každú farnosť, pričom počet farností je vždy k 1. 12. aktualizovaný. Do zoznamu nie sú zahrnuté mestské farnosti, ktoré majú menej ako 3000 veriacich, a farnosti na vidieku s menej ako 1000 veriacimi.⁹ Tento systém však rieši situáciu prakticky iba diecézných duchovných, lebo fixovanie príspevku na počet farností je diskriminačné voči rehoľným duchovným, ktorí vykonávajú špecifickú pastoračnú činnosť podľa cieľa svojho inštitútu.

Rakúska republika

V súčasnosti sú cirkvi v Rakúsku financované prevažne formou cirkevného príspevku, ktorý bol zavedený v čase Hitlerovho nacistického režimu a jeho zámerom bolo radikálne znížiť spoločenské postavenie cirkví. Režim kalkuloval s mentalitou Rakúšanov a predpokladal, že finančné nároky cirkví vyvolajú masové vystupovanie z nich. Zákon o cirkevnom príspevku

⁵ DE CORDES, H. *Belgický štát versus sektárske deviácie desaťročný záväzok ochrany ľudských práv*. In *Vzťahy štátu a cirkvi v Európe: Súčasné otázky a trendy na začiatku 21. storočia*, s. 273.

⁶ MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*, s. 27-28.

⁷ TORFS, R. *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v Belgicku*. In *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*, s. 67.

⁸ Majetková smlouva s Chorvátskem čl. 2 ods. 1. In Němec, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s post-komunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 254.

⁹ Majetková smlouva s Chorvátskem čl. 2 ods. 1. In Němec, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s post-komunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 183.

bol recipovaný v r. 1945 do obnovenej Rakúskej republiky, čím vošiel natrvalo do Rakúskeho konfesného práva.¹⁰

Pred rokom 1938 boli cirkvi v Rakúsku financované takým istým spôsobom, ako to bolo v Československu, na základe spoločnej tradície v jednej monarchii. Systém sa vyvinul ako následok Jozefinských reforiem z konca 18. storočia, keď rakúsky cisár Jozef II. skonfiškoval značnú časť majetku cirkvi, predovšetkým cirkevných mužských a ženských rádov, patentom z 29. 12. 1781. Majetok však úplne nepoštátnil, ale vytvoril z neho zvláštne náboženské fondy tzv. Matice, ktoré spravoval štát a slúžili pre zabezpečenie potrieb Katolíckej cirkvi a neskôr aj iných cirkví.¹¹

Z dlhodobého hľadiska sa ukázalo, že výnosy fondov nepostačujú na krytie výdavkov, potrebných na duchovnú správu. Preto bol najskôr prijatý zák. č. 51/1874 r. z. o príspevkoch do náboženského fondu, ktorý riešil problém finančného zabezpečenia kňazov. Krajské náboženské fondy začali byť dotované štátnymi prostriedkami, do fondov však mala povinnosť prispievať aj cirkev. Definitívne príspevky štátu na platy duchovných upravil *kongruový* zákon č. 47/1885 r. z. a jeho úprava č. 176/1898 r. z.,¹² ktorý platil až do 1. mája 1939, keď nadobudol platnosť zákon o cirkevnom príspevku zavedenom nacistickým režimom. Jeho zavedením boli cirkvi donútené vybudovať vlastnú správu cirkevných príspevkov, ktorá aj pri najúspornejšom postupe prináša vyššie náklady ako štátna správa. Náklady sa s námahou podarilo znížiť na 10 % z vybraných prostriedkov. Cirkevné príspevky sa stanovujú cirkvami, ale vyžadujú schválenie štátnym dozorom, ktorý spadá pod ministerstvo školstva. Povinnosť prispievať majú všetci plnoletí členovia. Základom príspevku je hrubý príjem.¹³

Podľa čl. 26 Viedenskej zmluvy z r. 1955 sa Rakúška republika zaviazala nahradiť finančné škody, ktoré vznikli cirkvám počas nacistickej okupácie. V rámci plnenia týchto záväzkov boli s Katolíckou cirkvou podpísané medzinárodné zmluvy a prišlo aj k právnemu vyrovnaniu s Evanjelickou a Starokatolíckou cirkvou, ako aj so Židovskou náboženskou obcou.¹⁴

Štátne odškodnenie bolo hradené, pri zachovaní cirkevného príspevku, nad jeho rámec. Konkordátom z r. 1960, ktorý vychádzal z Viedenskej zmluvy, bolo riešené odškodnenie Katolíckej cirkvi. Na základe dohody väčšina majetku náboženského fondu, z ktorého sa podľa starého systému vyplácala *kongrua*, prešla na štát a ako protihodnota bolo Cirkvi poskytnuté jednorázové odškodnenie a ďalšie trvalé príspevky z rozpočtu. Na začiatku bola ročná hodnota príspevku stanovená na 50 miliónov šilingov plus hodnota plátov 1250 štátnych úradníkov. Neskôr sa tento príspevok valorizoval na 150 miliónov šilingov. Podobné opatrenia sa týkajú Evanjelickej a Starokatolíckej cirkvi a Židovskej náboženskej obce. Štát okrem toho znáša 100 % nákladov výučby náboženstva na školách. Plne sú hradené platy učiteľov cirkevných škôl, ktoré majú verejnoprávny charakter, a tiež štátne teologické fakulty. Štát znáša aj náklady na financovanie plátov duchovných v armáde a väzenskej službe.¹⁵

¹⁰ MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*, s. 35.

¹¹ ŠABO, M. *Štát a cirkvi na Slovensku – vývoj financovania cirkví*, s. 26.

¹² ŠABO, M. *Štát a cirkvi na Slovensku – vývoj financovania cirkví*, s. 38.

¹³ MORAVČÍKOVÁ, M. – Cipár, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*, s. 36.

¹⁴ POTZ, R. *Štát a cirkve v Rakousku*. In Robbers, G. (ed.). *Štát a cirkve v zemích Eu*, s. 276.

¹⁵ MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*, s. 37.

Právnické osoby, ktoré slúžia na podporu všeobecne prospešných, dobročinných a cirkevných cieľov, sú podľa štátneho zákonodarstva oslobodené od dane z príjmu a dane z obchodnej činnosti. Náboženskými cieľmi sa podľa zákona rozumie konanie, ktorého cieľom je podpora zákonom uznaných cirkví. Pokiaľ tieto právnické osoby sú založené výhradne k tomuto účelu, sú oslobodené aj do dane z majetku. Duchovná činnosť je pre oblasť daňového práva chápaná ako aktivita štátu, preto príslušné cirkevné zariadenie nie je povinné platiť daň z obchodnej činnosti ani daň z pridanej hodnoty. Na cirkevný majetok, ktorý slúži na duchovné, náboženské, sociálne, pedagogické a výchovné účely, platí oslobodenie od dane z nehnuteľností. Od dedičnej a darovacej dane sú oslobodené dary, ktoré slúžia na zachovanie pamiatky alebo duchovného odkazu darcu alebo jeho rodiny, rovnako sú od dane oslobodené dary žijúcich osôb právnickým osobám, ktoré sa zaoberajú všeobecne prospešnou, dobročinnou alebo cirkevnou činnosťou, alebo sú priamo určené niektorej štátom uznanej cirkvi.¹⁶

V posledných desaťročiach bola zo strany cirkví v Rakúsku vyvíjaná snaha o zásadnú revíziu systému cirkevných príspevkov, najmä smerom k systému cirkevnej dane v Nemecku, alebo novou „kultúrnou daňou“ vyberanou štátom v Taliansku. Je to z dôvodu vysokých nákladov pri vyberaní cirkevného príspevku, pričom keby sa vyberala spolu so štátnymi daňami, náklady by značne klesli. Taktiež je problémom dostupnosť databáz o náboženskej príslušnosti členov, od čoho sa odvíja daň, čo by sa opäť vyriešilo pri štátnom výbere. Snahy o zmenu boli zatiaľ bezvýsledné, aj keď sa urobili opatrenia na úrovni databáz členov.¹⁷

Maďarská republika

S Maďarskou republikou nás spája spoločná minulosť v Uhorskom kráľovstve a Rakúsko-Uhorskej monarchii, ale aj štyridsaťročná komunistická diktatúra. Pred Druhou svetovou vojnou bola maďarská legislatíva týkajúca sa cirkví veľmi zložitým systémom zákonov, vyplývajúcim z historických pomerov. Keďže v období Druhej svetovej vojny bol zostavený súbor právnych predpisov v správe cirkví, vydavateľ musel podotknúť, že môžu existovať zákony z obdobia pred r. 1514, ktoré nezahrnul do súboru, a sú stále v platnosti. Maďarsko totiž pred Druhou svetovou vojnou nemalo písanú ústavu, neexistoval konkordát, ani občiansky zákonník. Maďarský právnik pracoval s *Corpus Iuris Hungarici*, zbierkou štátnych zákonov, vytváranou v značnej miere súdnou praxou počas storočí. Sloboda vierovyznania bola zaručená zák. XLIII/1895, no napriek tomu zostalo právne postavenie tzv. historických cirkví, a to Katolíckej, Pravoslávnej, Reformovanej kalvínskej, Evanjelickej, *Unitárnych* cirkví a Židovskej obce, odlišné. Ich postavenie bolo vymedzené historickým vývojom. Keď sa k moci dostali komunisti, bola v r. 1949 prijatá písaná ústava, ktorá ustanovila oddelenie cirkví od štátu a neskôr vedúcu úlohu marxisticko-leninskej strany, čím sa veriaci stali občanmi druhej kategórie.¹⁸

¹⁶ POTZ, R. *Štát a cirkev v Rakousku*. In ROBBERS, G. (ed.). *Štát a cirkev v zemích EU*, s. 277-278.

¹⁷ MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*, s. 37-38.

¹⁸ SCHANDA, B. *Cirkev a štát v Maďarsku*. In *Štát a cirkev v postsocialistickej Európe*, s. 35.

Po oslabení a následnom páde komunistického režimu už v roku 1989 schválil maďarský parlament zákon o postavení cirkví a vzal do úvahy relevantnú prax v zahraničí. V r. 1989 sa v tomto zmysle zmenila aj Ústava Maďarskej republiky.¹⁹

Údaje o náboženskom presvedčení sa prvýkrát po 50 rokoch objavili pri sčítaní ľudu r. 2001, považujú sa však za citlivé, preto sa dotazníky vyplňali anonymne. Maďarská republika má viac ako 65 % väčšinu katolíckeho obyvateľstva, ku Katolíckej cirkvi sa však v dotazníku prihlásilo 55 % obyvateľov, k reformovaným (kalvínom) to bolo 15,9 %, k evanjelikom 3 %, k ostatným cirkvám to bolo menej ako 1 % veriacich. Bez náboženskej príslušnosti sa deklarovalo 14,3 % a bez odpovede zostalo 10,1 % dotazníkov. Spôsobilá to aj kampaň niektorých organizácií, ktoré vyzývali ľudí, aby dotazníky ignorovali.²⁰

Na začiatku 90. rokov prijatý zák. IV/1990 o slobode svedomia, vierovyznania a cirkví, sa venuje aj otázke financovania cirkví. Stanovuje, že „štát poskytne mieru dotácií z rozpočtu, ktorá bude zodpovedať tým, ktoré dostávajú podobné štátne inštitúcie definované normatívnym spôsobom, na prevádzkovanie vzdelávania, vyučovania, sociálnej a zdravotnej starostlivosti, športu, inštitúcií chrániacich deti a mladých, legálnych cirkví a dotácie sa budú udeľovať z fondov vyčlenených na tieto účely“.²¹

Už v máji 1990 vláda prijala koncepciu dohody so Svätou stolicou, ako aj niektoré návrhy nových zákonov. V júni toho istého roku bola vypracovaná a podpísaná dohoda medzi Maďarskou republikou a Svätou stolicou a postúpená do parlamentu na ratifikáciu. V tomto období sa riešila hlavne záťaž z minulosti, najmä krivdy z vyvlastnenia majetku, formou odškodnenia za vlastníctvo, čo predstavovalo dôležitý prvok pre obnovu činnosti cirkví. Zákon XXXII/1991 o usporiadaní vlastníctva bývalých nehnuteľností cirkví ustanovil, že proces odškodnenia sa má dokončiť v r. 2001. Na základe Majetkovej zmluvy medzi Maďarskou republikou a Svätou stolicou z r. 1997, sa tento proces presunul až do r. 2011.²²

Majetková zmluva z r. 1997, ratifikovaná parlamentom r. 1998, vychádza z toho, že časť majetku Katolíckej cirkvi bola už reštituovaná na základe zák. XXXII/1991. Reštituované však mohli byť iba budovy a pozemky vo vlastníctve štátu a obcí a len vtedy, ak boli určené na cirkevné neziskové účely. Z dôvodu, že ústavné právo ustanovovalo povinnosť náhrady za vrátený majetok vo vlastníctve iného subjektu než štátu samého, prišlo k značne veľkým prevodom finančných čiastok na obce, pre ktoré sa stalo výhodným vrátiť väčšinou značne zdevastovanú starú budovu cirkvi a za náhradu si postaviť budovu novú. Navrátenie cirkevných budov sa tak stalo vysoko diskrétnou formou podpory samospráv.²³ Zákon XXXII/1991 obmedzoval účel, na ktorý mali slúžiť navrátené nehnuteľnosti, aby slúžili na život z viery – výkon náboženského kultu, konferencie, služobné byty, výchova kňazského dorastu, reholné domy a tiež na vzdelávanie a výchovu, zdravotnícku a sociálnu starostlivosť, starostlivosť o mládež a kultúru. Rozsah reštitúcií bol však ponechaný na dobrú vôľu štátu a obcí.²⁴

¹⁹ MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*, s. 52.

²⁰ SCHANDA, B. *Cirkev a štát v Maďarsku*. In *Štát a cirkev v postsocialistickej Európe*, s. 36-37.

²¹ PLATTHY, I. *Finančná podpora cirkví v Maďarsku*. In *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*, s. 74.

²² MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*, s. 53.

²³ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 173.

²⁴ MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*, s. 54.

Na základe princípov uvedeného zákona bol vypracovaný zoznam ďalších nehnuteľností, ktorý podľa hlavy II čl. 1. Majetkovej dohody tvorí prílohu č. 2 zmluvy²⁵ a ktorý bol v r. 1998 – 2011 v rovnomerných častiach vrátený v ročných intervaloch.²⁶

Reštitúcia samozrejme zahŕňa všetky cirkvi, registrované v Maďarsku. Každoročne mal byť cirkvám vrátených 5 % nehnuteľností. Vláda v rozpočte zaistila potrebné finančné prostriedky na ubytovanie alebo odškodnenie vlastníka. Obce sa na základe zákona stali vlastníkmi už skôr zoštatnených majetkov a zároveň viac ako $\frac{3}{4}$ reštitučných platieb nesmerovalo cirkvám, ale samosprávam za navrátenie väčšinou zdevastovaných budov cirkvám. Oprávnené cirkvi si nárokovali 7000 nehnuteľností. Približne v tisíc prípadoch boli vlastnícke vzťahy vyjasnené dohodou priamo medzi súčasným užívateľom a cirkvou. Približne 1500 nárokov sa ukázalo ako neopodstatnených. Celkovo mal proces navrátenia nehnuteľností štát maďarský štát 143 miliárd forintov.²⁷

Ostatný majetok, ktorý nebol fyzicky reštituovaný, bol ocenený na 42 miliardy forintov a prevedený do virtuálneho fondu, ktorý má povahu dlhodobého vkladu a bude valorizovaný podľa inflácie forintu.²⁸ Cirkvi bude na časovo neobmedzenú dobu vyplácaný výnos z tohto majetku, a to v r. 1998 – 2000 vo výške 4 % a od r. 2001 vo výške 5 %.²⁹ Podľa hlavy II. ods. 4 Majetkovej zmluvy zasa Katolícka cirkev považuje svoj reštitučný nárok podľa zákona XXXII/1991 za uspokojený.³⁰

Majetková zmluva so Svätou stolicou tiež upresňuje formu nepriamej podpory Katolíckej cirkvi, ktorá sa v zákonodarstve rovnoprávne prejaví aj pre ostatné cirkvi. Stanovuje sa v nej, že dosiaľ platné daňové úľavy, ako pre fyzické, tak pre právnické osoby, ktoré sa dotýkajú Katolíckej cirkvi, nebudú menené bez jej súhlasu.³¹ Štát sa tiež zaviazal spolupracovať s cirkvou pri údržbe, zhodnocovaní a obnove kultúrnych pamiatok hnutelných i nehnuteľných. Na tieto účely bude štát prispievať rovnakou mierou ako na pamiatky vo vlastníctve štátu, rovnako bude štát prispievať na chod archívov a knižníc vo vlastníctve cirkevných subjektov. Na tieto účely má byť vyjednaná zvláštna dohoda s Maďarskou biskupskou konferenciou, ktorá už nie je súčasťou Majetkovej zmluvy.³² Cirkvi sú vyňaté z povinnosti odvádzať rôzne dane a poplatky. Napríklad cirkevné právnické osoby nemusia platiť miestne dane a poplatky, keď kupujú alebo dedia nehnuteľný majetok alebo sú stranami v občianskych či správnych procesoch.

²⁵ Podľa hlavy IV. Majetkovej zmluvy tvoria: Prílohy č. 1 a 2 uvedené v hlave I a čl. 3 ods. 4 a v hlave II. čl. 1, ako i Dodatokový protokol uvedený v hlave II čl. 4 ods. 2 a v hlave III vytvárajú doplnkovú časť Zmluvy a sú jej nedeliteľnou súčasťou.

²⁶ Finanční smlouva mezi Svätým stolcem a Maďarskou republikou hlava II. čl. 1. In: HRDINA, I. A.: *Texty ke studiu konfesního práva I. Evropa a USA*, s. 271.

²⁷ MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkvi a náboženských spoločností*, s. 54-55.

²⁸ Finanční smlouva mezi Svätým stolcem a Maďarskou republikou hlava II. čl. 2 ods. 1-2. In: HRDINA, I. A. *Texty ke studiu konfesního práva I. Evropa a USA*, s. 271.

²⁹ Finanční smlouva mezi Svätým stolcem a Maďarskou republikou hlava II. čl. 2 ods. 3. In: HRDINA, I. A. *Texty ke studiu konfesního práva I. Evropa a USA*, s. 271.

³⁰ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 173.

³¹ Finanční smlouva mezi Svätým stolcem a Maďarskou republikou hlava II. čl. 4 ods. 4. In: HRDINA, I. A. *Texty ke studiu konfesního práva I. Evropa a USA*, s. 272.

³² Finanční smlouva mezi Svätým stolcem a Maďarskou republikou hlava I. čl. 4 ods. 1-3. In: HRDINA, I. A. *Texty ke studiu konfesního práva I. Evropa a USA*, s. 272.

Príjmy poskytnuté súkromnými osobami v prospech cirkevných osôb za cirkevné služby sú oslobodené od dane. V Majetkovej zmluve so Svätou stolicou o finančných otázkach sa strany dohodli, že „rozsah výhod a výnimiek (...) nesmie byť obmedzený maďarským štátom bez súhlasu cirkvi“.³³

Majetková zmluva ďalej dôsledne rozlišuje medzi verejne prospešnými aktivitami katolíckej cirkvi a tzv. aktivitami života viery, pričom v oboch prípadoch určuje rozsah podpory. Pri podpore verejne prospešných aktivít zmluva veľmi podrobne určuje spôsob a mieru podpory cirkevného školstva, pričom rozlišuje verejne uznané školy nižšie, kde je podpora rovnaká ako u štátnych a obecných škôl³⁴, vysoké školy poskytujúce neteologické vzdelanie, ktoré rozdeľuje na príspevky na študenta, ktoré sú rovné normatívu na štátnych vysokých školách, a na príspevok na udržiavanie školy, ktorý zodpovedá 50 % normatívu. Na akreditovaných vysokých školách teologického charakteru, ktoré sú taxatívne vymenované v prílohe Majetkovej zmluvy, pre univerzitné školy platí normatív filozofických fakúlt a pre ostatné normatív platný pre pedagogické školy, pričom pre teologické školy zároveň platí *numerus clausus* podporovaných študentov, stanovený na 2500 študentov. Financovanie prípadných nových vysokých škôl bude zabezpečené novým rokováním medzi príslušnými štátnymi orgánmi a Maďarskou biskupskou konferenciou.³⁵ Okrem majetkovej zmluvy je finančná podpora verejne prospešných aktivít regulovaná aj v Zmluve o duchovnej službe v ozbrojených silách a pohraničnej stráž z r. 1994. Podľa hlavy VIII sa ministri obrany a vnútra majú postarať podľa možností štátneho rozpočtu o materiálne náklady, a to tak na personálne výdavky, ako aj na činnosť vojenského ordinariátu.³⁶

Pre podporu aktivít života viery, kde môžeme zaradiť predovšetkým financovanie platov duchovných, je určená kompenzácia nereštituovaného majetku vyplácaná ako fixne určený výnos virtuálneho fondu, do ktorého bol majetok po jeho ohodnotení prevedený.³⁷

V Maďarskej republike sa presadila aj forma daňovej asignácie. Podľa Majetkovej zmluvy³⁸ je stanovená možnosť asignovať 1 % dane z príjmu fyzických osôb, a to od 1. 1. 1998 s tým, že štát garantuje do r. 2001 čiastku zodpovedajúcu 0,5 % tejto dane.³⁹ Až do r. 1998 boli cirkvi financované štátom a *asignačná* daň mala cirkvi osamostatniť. Systém je špecifický tým, že platca dane rozhoduje o percente vlastnej dane z príjmu, a nie o percente celkového štátneho výnosu z dane z príjmu, ako je to v Taliansku. Komplikovanosť systému, keď kvôli ochrane osobných údajov bolo cirkvám pridelené tzv. technické číslo, ktoré treba vpísať do špeciálneho tlačiva a priložiť k daňovému priznaniu v uzavretej obálke, alebo odovzdať zamestnávateľovi, spôsobila, že prvý rok vyplnilo vyhlásenie len 10,25 % platcov dane. Preto sa v Majetkovej zmluve so Svätou stolicou rozhodlo o modifikácii tohto systému v r. 2001.⁴⁰

³³ SCHANDA, B. *Financovanie cirkvi a náboženských spoločností v Maďarsku*. In MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. *Financovanie cirkvi a náboženských spoločností v 21. storočí*, s. 88.

³⁴ Finanční smlouva mezi Svätým stolcem a Maďarskou republikou hlava I. čl. 2. In HRDINA, I. A. *Texty ke studiu konfesního práva I. Evropa a USA*, s. 269.

³⁵ Finanční smlouva mezi Svätým stolcem a Maďarskou republikou hlava I. čl. 3 ods. 1 - 4. In HRDINA, I. A. *Texty ke studiu konfesního práva I. Evropa a USA*, s. 269-270.

³⁶ Porov. NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 186.

³⁷ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 186.

³⁸ Finanční smlouva mezi Svätým stolcem a Maďarskou republikou hlava II. čl. 4 ods. 1-2. In HRDINA, I. A. *Texty ke studiu konfesního práva I. Evropa a USA*, s. 272.

³⁹ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 175.

⁴⁰ SCHANDA, B. *Cirkev a štát v Maďarsku*. In *Štát a cirkev v postsocialistickej Európe*, s. 44. 47-48.

Vo finančnom roku 2002 teda došlo k prehodnoteniu zákona CXXIX/1996 a garantovaná čiastka sa zvýšila na 0,8 % pre r. 2002 a až na 0,9 % pre r. 2003, a to hlavne kvôli komplikovanosti systému, uplatneniu zákonnej ochrany osobných údajov a skutočnosti, že daň z príjmu neplatia poberatelia dôchodkov a osoby z nízkymi príjmami, čím sa počet asigovaných osôb značne znižuje. Skúsenosti z daňou ukázali, že asi 65 % daňových asigácií bolo určených pre katolícku cirkev. Prijemcami asigácií bolo asi 100 náboženských komunít, po Katolíckej cirkvi najviac asi 20 % získala Reformovaná evanjelická cirkev, asi 5,7 % Luteránska evanjelická cirkev.⁴¹ Samotná asigácia je však len doplnkovým, nie nosným spôsobom financovania.

Nové Nemecké spolkové štáty

Ide o štáty Sasko, Durýnsko, Meklenbursko-Predné Pomoransko, Sasko-Anhaltsko, Brandenbursko, ktoré sa hneď po páde komunistického režimu v bývalej NDR zjednotili v r. 1990 so Spolkovou republikou Nemecko. Napriek tomu, že v týchto štátoch bola ateizácia veľmi silná a aj účinná, k niektorým z cirkví sa hlási do 30 % obyvateľstva, prišlo veľmi skoro k dôslednej náprave vzťahov s cirkvami, pričom vzťahy s katolíckou cirkvou sú riešené medzinárodnými zmluvami so Svätou stolicou.

Otázky nápravy majetkových krívd spáchaných na katolíckej cirkvi sú riešené v zmluve s Durýnskom z r. 1997 v dodatkovom protokole k čl. 19 ods. 2, v zmluve s Meklenburskom-Predným Pomoransom z r. 1997 v čl. 16 ods. 3 a v zmluve s Brandenburskom v čl. 12 ods. 3, ktoré stanovujú, že je potrebné konať podľa aktuálneho platného právneho poriadku spolkovej krajiny. Je potrebné poznamenať, že zmluvou o zjednotení Nemecka z r. 1990 prevzali tieto spolkové štátne právny poriadok Spolkovej republiky Nemecko, ktorý zaisťuje spravodlivé riešenie skorších nelegitímnych vyvlastnení.⁴²

Keďže otázka vyvlastnenia sa vo vzťahoch so štátom ukázala ako zvlášť citlivá, o eventuálnom budúcom vyvlastnení je výslovná zmienka v majetkových zmluvách so Svätou stolicou so všetkými novými nemeckými spolkovými štátmi. Vo všetkých týchto zmluvách je stanovené, že v prípade vyvlastnenia je nutné brať ohľad na záujmy cirkvi. Vyvlastnenie musí byť spojené s nájdením náhradného pozemku alebo odškodnením, pričom sú kompetentné orgány povinnej cirkvi napomáhať pri získaní náhradného pozemku podobnej hodnoty.⁴³

Vo všetkých nových spolkových štátoch, v Zmluve so Saskom z r. 1996 v čl. 21; Zmluve s Durýnskom z r. 1991 v čl. 25 a 26; Zmluve s Meklenburskom-Predným Pomoransom z r. 1997 v čl. 16; Zmluve so Saskom-Anhaltskom z r. 1998 v čl. 19 a 20; Zmluve s Brandenburskom z r. 2003 v čl. 17 a 18, bola zavedená cirkevná daň, ktorá platí v starých štátoch. Táto je jednoznačne definovaná ako prirážka k dani z príjmu a majetku fyzických osôb. Jej výška sa pohybuje spravidla v rozmedzí 8-9 % týchto daní. O jej výške rozhodujú jednotliví biskupi, praxou je však dohoda s miestnym ministerstvom financií na jednotnej sadzbe dane, čo je zakotvené i v konkordátnych zmluvách. Daň je vyberaná štátnymi úradmi za paušálnu náhradu 3-4 % z vybranej dane. Nutnou podmienkou tohto postupu je štátna evidencia náboženskej

⁴¹ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 175-176.

⁴² NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 172-173.

⁴³ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 165.

príslušnosti, čo je samo o sebe citlivým osobným údajom. Keďže s údajmi prichádzajú do styku aj diecézy, sú povinné zabezpečiť ich diskretnosť. Jediný spôsob, ako sa vyviazať z platenia cirkevnej dane, je vystúpenie z cirkvi, náležite oznámené kompetentnému štátnemu orgánu, ktorý o tom informuje príslušnú farnosť.⁴⁴

Pri nepriamej štátnej pomoci ide o umožnenie konania zbierok vo všetkých štátoch aj mimo bohoslužobných miestností, ktoré sú oslobodené od platenia dane. Cirkevné právnické osoby sú zároveň postavené na roveň verejnoprávnym organizáciám v právach aj povinnostiach, majú rovnaké daňové úľavy.⁴⁵

V starostlivosti o kultúrne pamiatky uznávajú obe strany vo všetkých nových spolkových štátoch zodpovednosť za ochranu a zachovanie kultúrneho dedičstva, pričom sa katolícka cirkev zaväzuje v rámci svojich možností pamiatky sprístupňovať a štát jej garantuje nárok na primeranú finančnú podporu podľa miestneho práva a tiež sa zaväzuje k získaniu finančnej podpory cirkvi v tejto oblasti od národných a medzinárodných organizácií pôsobiacich v oblasti ochrany kultúry a pamiatok. Špecifické ustanovenie sa nachádza v Zmluve s Brandenburskom čl. 14, kde sa okrem iného stanovuje, že v prípade nálezu pamiatkových predmetov bohoslužobného alebo iného kultúrneho významu na cirkevnom pozemku, u ktorých nie je možné určiť majiteľa a prejdú tak automaticky do vlastníctva štátu, cirkvi budú tieto bezplatne dlhodobo zapožičané, o čom bude uzatvorená zmluva.⁴⁶

Pri financovaní čisto náboženskej služby cirkvi dohody dospeli k zaujímavým riešeniam. Zmluva so Saskom v čl. 20 ustanovuje, že štát sa zaväzuje ako odškodnenie cirkvi z dôvodu štátnych zásahov, napr. z dôvodu narušenia patronátneho práva, platiť ročne čiastku 1 000 000 DM s tým, že táto čiastka sa od 31. 12. 1993 valorizuje podľa zmien platov štátnych zamestnancov. Čiastka sa vypláca diecézám v mesačných splátkach a nepodlieha štátnemu dozoru. V Zmluve s Durýnskom v čl. 22 a 23 sa štát na jednej strane explicitne vyvážuje zo záväzkov patronátu a obdobných práv, ako dovŕšenie odľuky, na druhej strane sa však zaväzuje vyplácať ročnú dotáciu v mesačných splátkach jednotlivým diecézám v pomere, aké si ony samé medzi sebou dohodnú. Dotácia sa delí na dve časti: prvou je dotácia na cirkevné budovy (v r. 1997 čiastka 998 000 DM, v r. 1998-2001 225 000 DM) a druhou časťou je dotácia zo všetkých ďalších právnych titulov vo výške 5 056 000 DM, bez časového obmedzenia, ktorá bude každoročne valorizovaná podľa zmien platov štátnych zamestnancov. Dotácia zároveň nepodlieha verejnému zúčtovaniu. Zmluva s Meklenburskom-Predným Pomoranskom v čl. 20 ustanovuje, že štát bude namiesto všetkých doterajších dotácií hradiť cirkevnú administratívu, platy a odvody farárov, a to dotáciou 750 000 DM ročne počnúc r. 1996, v mesačných splátkach obdobne valorizovaných, ktorá bude poukázaná arcibiskupstvám, ktoré budú vyplácať príslušné mzdy. Zmluva so Saskom-Anhaltskom v čl. 18 stanovuje, že štát bude namiesto všetkých dovtedajších dotácií vyplácať celkovú dotáciu za r. 1991 4 200 000 DM a od r. 1992 v ročnej výške 5 300 000 DM, vyplácaných a valorizovaných obdobne ako pri ostatných zmluvách. Zmluva s Brandenburskom v čl. 15 ustanovuje, že štát bude namiesto všetkých dovtedajších dotácií vyplácať cirkevnú administratívu, platy a odvody farárov od r. 2004 v celkovej výške 1 050 000 €, vyplácaných a valorizovaných obdobne ako pri ostatných zmluvách, a tiež dotáciu na údržbu cirkevných

⁴⁴ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 174-175.

⁴⁵ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 177-178.

⁴⁶ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 180-181.

budov vo výške 100 000 €. Výška dotácií bude po piatich rokoch prehodnotená. V čl. 16 sa štát zaväzuje k ročnej dotácii 50 000 € farnosti Neuzelle, kde garantuje svoju povinnosť starať sa o údržbu budovy kláštorného kostola. Dôvody tohto spolufinancovania čisto duchovnej služby sú v zásade dva. Prvý je rozsiahle vyvlastnenie cirkevného majetku v minulosti, a druhý je snaha štátu vyviazať sa z iných dotačných titulov, predovšetkým patronátov. Tieto dôvody sa môžu tiež kombinovať.⁴⁷

Kurióznym špecifikom zmlúv so Saskom, Durýnským a Saskom-Anhaltskom je záruka užívať verejný majetok pre cirkevné účely. Je to kvôli tomu, že katolíci v týchto krajinách žijú v takej menšine, že je pre nich fakticky nemožné získať alebo vybudovať kostol, takže v rámci zaručenej náboženskej slobody na konanie bohoslužieb a charitatívnej činnosti používajú budovy vo vlastníctve štátu alebo obcí. Užívanie je pritom bezplatné, na dôvažok sa štát zaväzuje udržiavať tieto stavby. Podľa čl. 17 ods. 2 Zmluvy so Saskom sa vlastník (štát alebo obec) dohodou s príslušnou diecézou môže vyviazať z povinnosti údržby a starostlivosti o stavbu tak, že prevedie pozemok určený na cirkevné alebo charitatívne účely do vlastníctva Cirkvi buď bezplatne, alebo za určitú náhradu, čím sa vyviaže z bremena starostlivosti o budovu.⁴⁸

Chorvátska republika

Chorvátska republika je štátom, kde sa 76,6 % obyvateľstva hlási ku katolíckej cirkvi. Republika vznikla po rozpade bývalej Juhoslávie a je nám blízka nielen svojou komunistickou minulosťou, ale bola aj súčasťou mnohonárodnej Rakúskej monarchie v jej uhorskej časti. V roku 1998 Chorvátska republika úspešne ukončila rokovania so Svätou stolicou a v tom istom roku aj ratifikovala pre nás zaujímavú Majetkovú zmluvu so Svätou stolicou. V krátkosti však najskôr opíšem právny stav pred ratifikáciou zmluvy. Ústava Chorvátskej republiky zaručuje ochranu a pomoc štátu cirkvám pri ich činnosti vo sfére kultúry, vzdelávania a sociálnych služieb. Pred Majetkovou zmluvou Chorvátska republika ratifikovala so Svätou stolicou tri zmluvy, a to Zmluva o právnych otázkach, Zmluva o spolupráci vo vzdelávaní a kultúre a Zmluva o vojenskej službe. Riešenia definované v týchto zmluvách sa rovnako uplatňujú aj pre ostatné cirkvi. Niektoré z nich vyjadrili želanie uzavrieť podobné zmluvy so štátom. V súlade so zmluvami dáva štát finančnú podporu cirkevným spoločenstvám, ktoré slúžia spoločným záujmom spoločnosti. Chorvátska republika financuje vydávanie školských učebníc pre vyučovanie náboženstva na štátnych školách. V školách, ktoré riadia cirkvi s verejnou právomocou, majú vyučujúci a obslužný personál ako aj žiaci rovnaké práva a povinnosti ako tí, ktorí sú na štátnych školách. V súlade so zákonmi Chorvátska dostávajú aj refundáciu nákladov. Vysoké školy a fakulty riadené cirkvami, ktoré predstavujú súčasť Zagrebskej univerzity alebo iných univerzít, dostávajú rovnakú finančnú pomoc ako ostatné štátne fakulty, vrátane plátov profesorov, vychovávateľov a iných zamestnancov. Štát prispieva aj na zachovanie a ochranu kultúrneho a umeleckého dedičstva historickej hodnoty, ktoré je vo vlastníctve cirkvi.⁴⁹

⁴⁷ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 183-184.

⁴⁸ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 170-171.

⁴⁹ DUBROVIČ, F. *Spôsoby financovania cirkví a náboženských spoločností*. In *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*, s. 68-69.

Spôsob spolupráce v oblasti pamiatkovej starostlivosti podrobne upravuje Zmluva o spolupráci vo výchove a kultúre s Chorvátskom uzatvorená r. 1996. V čl. 13 sa ustanovuje, že bude vytvorená zmiešaná komisia na celoštátnej úrovni pre otázky ochrany, rozvoja a sprístupnenia kultúrneho dedičstva vo vlastníctve cirkvi vrátane jeho katalogizácie. Štát sa zaväzuje na tieto účely systematicky finančne prispievať a tiež sa zaväzuje k reštitúcii matrik, kroník a ďalších kníh nelegitímne vyvlastnených a nachádzajúcich sa vo vlastníctve štátu.⁵⁰

Aj Chorvátska republika sa teda musela vysporiadať s dedičstvom komunizmu, ktoré sa v majetkovej oblasti vzťahov štátu a cirkvi, prejavilo hlavne znárodnením majetku cirkvi. Majetková zmluva z r. 1998 v snahe zmierniť krivdy minulosti vychádza z princípu čiastočnej fyzickej reštitúcie a čiastočnej kompenzácie za majetok, ktorý nebude reštituovaný.⁵¹ Pre tento účel má byť zmiešanou komisiou, zloženou paritne zo zástupcov vlády a biskupskej konferencie, do šiestich mesiacov od podpisu zmluvy vypracovaný zoznam majetku, ktorý možno reštituovať podľa platných zákonov a tiež určený termín reštitúcie.⁵² Ďalej má byť v lehote jedného roka od účinnosti zmluvy zmiešanou komisiou dohodnutá lehota kompenzácie majetku, ktorý nebude fyzicky reštituovaný. Chorvátska vláda potom uskutoční vhodným spôsobom v súlade s chorvátskymi zákonmi túto kompenzáciu.⁵³ Výšku kompenzácie určí zmiešaná expertná komisia na základe ocenenia fyzicky nereštituovaného majetku, a to do jedného roka od účinnosti zmluvy. Táto kompenzácia bude vyplácaná štvrťročne na konto ústredného fondu Chorvátskej biskupskej konferencie. Tento fond prerozdelený medzi (arci)diecézy, inštitúty zasväteného života a spoločnosti apoštolského života podľa hodnoty majetku, ktorý im bol odňatý.⁵⁴

Majetkovou zmluvou so Svätou stolicou Chorvátska republika zmenila aj spôsob financovania katolíckej cirkvi. Podľa Majetkovej zmluvy⁵⁵ pre zaistenie verejnoprospešnej služby cirkvi je odo dňa platnosti zmluvy vyplácaná mesačná dotácia vo výške dvoch priemerných plátov na každú farnosť, pričom počet farností bude vždy k 1. 12. aktualizovaný a do zoznamu nebudú zahrnuté mestské farnosti, ktoré budú mať menej ako 3000 veriacich a farnosti na vidieku s menej ako 1000 veriacimi. Explicitne sa pritom stanovuje, že v tejto dotácii sú zahrnuté dotácie na živobytie kleru a ostatné cirkevné služby, ako je stavba a údržba kostolov a pastoračných centier nezahrnutých do zoznamu kultúrnych pamiatok a tiež charitatívna činnosť.⁵⁶

Okrem toho však Majetková zmluva umožňuje uchádzať sa aj o štátne granty,⁵⁷ pričom štátne orgány majú každoročne skúmať, schvaľovať a finančne podporovať jednotlivé programy

⁵⁰ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 183.

⁵¹ Majetková smlouva s Chorvátskem čl. 2 ods. 1. In NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 254.

⁵² Majetková smlouva s Chorvátskem čl. 3 ods. 1-2. In NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 254.

⁵³ Majetková smlouva s Chorvátskem čl. 4. In NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 254.

⁵⁴ Majetková smlouva s Chorvátskem čl. 5 ods. 1-3. In NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 254.

⁵⁵ Majetková smlouva s Chorvátskem čl. 6 ods. 1-6. In NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 254.

⁵⁶ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 183.

⁵⁷ Majetková smlouva s Chorvátskem čl. 11. In NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 255.

a projekty cirkevných právnických osôb, ktoré sú odporúčané diecéznym biskupom a užitočné pre verejné dobro.⁵⁸

Chorvátska republika poskytuje cirkvám aj nepriamu podporu. Majetková zmluva ustanovuje všeobecnú zásadu,⁵⁹ že cirkevné právnické osoby sú pre daňové účely chápané pred štátom ako neziskové organizácie. Zároveň je však stanovená výnimka, že sa tento predpoklad neuplatňuje pre ziskové aktivity týchto právnických osôb.⁶⁰

Záver

Vo svojom príspevku som sa snažil popísať právnu situáciu vzťahu štátu a cirkví v nám kultúrne blízkom prostredí z pohľadu priamej podpory štátu cirkvám. Táto situácia vznikla predovšetkým vďaka vplyvu skoršieho zhabania majetku cirkví štátom a jeho následného vysporiadania sa formou vyrovnania. Keďže v Slovenskej republike je stále živá otázka nastolenia nového spôsobu vzťahov, medzi štátom a cirkvami, môžu byť štáty, ktoré ju už prekonali pre nás inšpiráciou, ako ju čo najlepšie vyriešiť, bez ďalšieho negatívneho vplyvu na naše duchovné a kultúrne kresťanské dedičstvo, ktoré je zdrojom obohatenia pre našu súčasnosť, ako aj záväzkom odovzdania týchto hodnôt ďalším generáciám.

LITERATÚRA:

1. DE CORDES, H. *Belgický štát verzus sektárske deviácie desaťročný záväzok ochrany ľudských práv*. In GREŠKOVÁ, L. (ed.). *Vzťahy štátu a cirkví v Európe: Súčasné otázky a trendy na začiatku 21. storočia*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2008, 273-276 s., ISBN 978-80-89096-32-9.
2. DUBROVIČ, F. *Spôsoby financovania cirkví a náboženských spoločností*. In MULÍK, P. (ed.). *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997, 68-69 s.
3. HRDINA, I. A. *Texty ke studiu konfesného práva I*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2006, 322 s., ISBN 80-246-1095-7.
4. MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2001, 280 s., ISBN 80-968559-0-5.
5. MORAVČÍKOVÁ, M. *Financovanie cirkví a náboženských spoločností – teoretické východiská a prax*. In MORAVČÍKOVÁ, M. (ed.). *Právne postavenie duchovných a financovanie cirkví a náboženských spoločností*. Praha : Leges, 2017, 216-228 s., ISBN 978-80-7502-265-3.
6. NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Svätého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010, 542 s., ISBN 978-80-89096-45-9.

⁵⁸ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 176.

⁵⁹ Majetková smlouva s Chorvátskym čl. 10 ods. 1-2. In NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 255.

⁶⁰ NĚMEC, D. *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2007)*, s. 177.

7. PLATTHY, I. *Finančná podpora cirkví v Maďarsku*. In MULÍK, P. (ed.). *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997, 74-75 s.
8. POTZ, R. *Štát a cirkve v Rakousku*. In ROBBERS, G. (ed.). *Štát a cirkve v zemích EU*. Praha : Academia, 2002, 253-284 s., ISBN 80-200-0967-1.
9. SCHANDA, B. *Cirkve a štát v Maďarsku*. In JOZEFČIAKOVÁ, S. (ed.). *Štát a cirkve v postsocialistickej Európe*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2003, 35 – 55 s., ISBN 80-89096-11-5.
10. SCHANDA, B. *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v Maďarsku*. In MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. (ed.). *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*, Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010, 81-91 s., ISBN 978-80-89096-46-6.
11. ŠABO, M. *Štát a cirkvi na Slovensku – vývoj financovania cirkví*. Bratislava : Redemptoristi – Slovo medzi nami, 2006, 136 s., ISBN 80-969600-2-4.
12. TORFS, R. *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v Belgicku*. In MULÍK, P. (ed.). *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997, 60-67 s.

MOŽNÉ MODIFIKÁCIE SÚČASNÉHO MODELU FINANCOVANIA CIRKVI A NÁBOŽENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE¹

POSSIBLE MODIFICATIONS OF THE CURRENT MODEL OF FINANCING OF CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES IN THE SLOVAK REPUBLIC

ThDr. Martin Šabo, PhD.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstrakt: Príspevok je zameraný na stručnú analýzu súčasného vzťahu štátu a cirkví v Slovenskej republike vo finančnej oblasti a hľadani možných ciest jeho modifikácie. Táto modifikácia by mala posilniť náboženskú slobodu a nezávislosť cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike. Príspevok popisuje možné modely zmeny ako aj jej dôsledky na právny poriadok v Slovenskej republike.

Kľúčové slová: vzťah štátu a cirkví, model dominantného financovania cirkví zo štátneho rozpočtu, asignačný model, registrácia cirkví a náboženských spoločností, daň

Abstract: The paper is focused on a brief analysis of the current relationship between the state and churches in the Slovak Republic in the financial area and the search for possible ways of its modification. This modification should strengthen the religious freedom and independence of churches and religious societies in the Slovak Republic. The paper describes possible models of change as well as its consequences on the legal order in the Slovak Republic.

Key words: Relationship between state and churches, model of dominant financing of churches from state budget, assignment model, registration of churches and religious societies, tax

1 Historicko-právne východiská vzťahu štátu a cirkví v Slovenskej republike

História vzťahov štátu a cirkví na našom území bola za posledných 200 rokov poznačená značným naviazaním financovania cirkví na štát, a to z popudu jeho predstaviteľov. Vývoj po roku 1989 môžeme hodnotiť pozitívne, v mnohých projektoch si už cirkvi dokážu zabezpečiť financovanie samy. Napriek tomu je závislosť od štátnej dotácie stále značná. Za posledné tri desaťročia sa vzťah štátu a cirkví uberať cestou kooperačného, partnerského modelu, čo

¹ Vedecký príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0254/16 Financovanie cirkví a náboženských spoločností.

sa prejavilo hlavne prijatím medzinárodnej Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou v roku 2000, ako aj dohodami s jednotlivými cirkvami a náboženskými spoločnosťami registrovanými v Slovenskej republike, ktoré o to prejavili záujem o rok neskôr. Zo štyroch čiastkových zmlúv sa doteraz podarilo uzatvoriť dve a to Zmluvu medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o duchovnej službe katolíckym veriacim v Ozbrojených silách a ozbrojených zboroch v Slovenskej republike a Zmluvu medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní, ako aj paralelné dohody s registrovanými cirkvami, a to Dohodu medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní a Dohodu medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o výkone pastoračnej služby ich veriacim v Ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky. Cirkvi a náboženské spoločnosti očakávajú, že vzájomný rešpekt bude pokračovať aj pri rokovaní o ďalších zmluvách a dohodách, ktoré sa Slovenská republika zaviazala prijať. Ide o Zmluvu medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o uplatňovaní výhrad vo svedomí a Zmluvu medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o finančnom zabezpečení Katolíckej cirkvi v Slovenskej republike, ako aj o paralelné dohody s registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami v daných oblastiach. Hlavne pri hľadaní nového modelu financovania je potrebné zohľadniť aj spoločné body, kde sa stretáva poslanie štátu a cirkvi, ktorými sú predovšetkým sociálne otázky, kde cirkvi osobitne prispievajú charitatívnou prácou, ale tiež formovaním morálneho vedomia veriacich. Dôležitým je aj postoj občanov k otázke budúceho vzťahu štátu a cirkvi a náboženských spoločností, keďže oni sú tí, ktorým cirkvi slúžia a ktorí ich za ich službu aj financujú.

Slovenská republika garantuje náboženskú slobodu ústavným zákonom č. 460/1992 Zb., ústavným zákonom č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd, zákonom č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkvi a náboženských spoločností. Tento zákon zároveň rieši aj niektoré podmienky registrácie cirkvi. Ústava SR v článku 1 ods. 1 implicitne vyjadruje princíp pluralizmu v duchovnej oblasti, keď ustanovuje: „Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.“ Uvedený princíp je právnym východiskom nepriviligovanosti či zákazu zvýhodňovania niektorej z existujúcich cirkvi a náboženských spoločností.²

Vo vzťahu k štátu majú teda cirkvi a náboženské spoločnosti nezávislé postavenie, sú právnickými osobami s vlastnou štruktúrou, orgánmi, vnútornými predpismi a obradmi, môžu sa vzájomne združovať, vytvárať komunity, rehole, spoločnosti, svoje záležitosti spravujú nezávisle od štátnych orgánov, do ich výlučnej právomoci patrí predovšetkým ustanovovanie svojich orgánov, ustanovovanie duchovných a učiteľov náboženstva, ako aj vydávanie vnútorných predpisov, zakladanie vlastných škôl, vydavateľstiev, nakladateľstiev, tlačiarň, účelových zariadení, zariadení zdravotníckych a sociálnych služieb. Bez obmedzenia nadväzujú a udržiavajú kontakty s cirkvami, organizáciami a komunitami v zahraničí.³

Slovenská republika po rozdelení federácie ako prvá z postkomunistických štátov systémovo riešila problematiku usporiadania cirkevného majetku prijatím reštitučného zákona č. 282/1993 Z. z. o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám

² ČEPLÍKOVÁ, M. Štát, cirkvi a právo na Slovensku, s. 108-109.

³ JURAN, J. *Súčasný vzťah štátu a cirkvi v Slovenskej republike*. In *Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkvi 1998*, s. 117.

a náboženským spoločnostiam. Podľa tohto zákona bol cirkvám a náboženským spoločnostiam vydaný hnutelný a nehnuteľný majetok, ktorý im zabral štát prostredníctvom svojich orgánov v období od 8. 5. 1945 do 1. 1. 1990 (Židovským náboženským obciam od 2. 11. 1938) v rozpore so zásadami demokratickej spoločnosti, t. j. neboli splnené základné podmienky núteného vyvlastnenia, čiže verejný záujem a primeraná náhrada.⁴ Dôležité je tiež pripomenúť úvodnú vetu z § 1 zákona č. 282/1993 Z. z.: „Zákon sa vzťahuje na zmiernenie následkov niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam odňatím vlastníckych práv k nehnuteľným veciam a hnutelným veciam na základe rozhodnutí štátnych orgánov, občianskoprávných a správnych aktov[...]“⁵ Nešlo teda o komplexné reštitúcie, ale o tzv. zmiernenie následkov niektorých majetkových krívd. Cirkvi a náboženské spoločnosti nezískali všetok majetok, ktorý im bol štátom protiprávne odobratý, ale len menšiu časť.

Novelizáciou tohto zákona č. 97/2002 Z. z. sa riešilo vrátenie majetku Nemeckej evanjelickej a. v. cirkvi v Slovenskej republike a jej cirkevných organizačných jednotkách, ktorého oprávnenou osobou na vydanie sa uznala Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku a jej cirkevné organizačné jednotky. Zároveň sa predmetom vrátenia stali aj pozemky lesného fondu, ktoré sú súčasťou národných parkov a budovy k nim prináležiace.⁶

Poslednou normou týkajúcou sa vrátenia majetku je zákon č. 161/2005 Z. z., ktorý bol prijatý hlavne z dôvodu právnych komplikácií pri predchádzajúcej reštitúcii, čím sa nestihli zákonné lehoty na podanie žiadostí o vrátenie majetku a tak niektorý cirkevný majetok hlavne Evanjelickej cirkvi a. v., Reformovanej kresťanskej cirkvi a Rímskokatolíckej cirkvi zostal vo vlastníctve štátu. Touto úpravou sa umožnilo všetkým cirkvám a náboženským spoločnostiam poslednýkrát do 30. 4. 2006 požiadať o navrátenie zhabaného majetku. Týmto môžeme hovoriť o uzatvorení reštitúcií na Slovensku vo vzťahu k náboženským spoločnostiam.⁷

Prostredníctvom reštitučných zákonov aj po prijatí poslednej právnej normy dochádza iba k čiastočnej náprave majetkových krívd. Reflexia tejto skutočnosti, ako aj miera nápravy krívd, ktoré boli cirkvám a náboženským spoločnostiam spôsobené, ovplyvnila a ovplyvňuje východiská pri tvorbe nových modelov ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností.⁸

Čo sa týka hospodárskeho zabezpečenia cirkví zo štátneho rozpočtu bolo podľa novelizovaného zákona č. 218/1949 Sb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom zaisťované do konca r. 1990. K 1. 1. 1991 prišlo k zmene v zmysle, že dotácie na platy duchovných a čiastočne i na ďalšie náklady sú poskytované štátom priamo ústrediam jednotlivých cirkví. Stalo sa tak už spomínaným zákonom č. 16/1990 Zb., ku ktorému bolo prijaté ako vykonávací predpis vládneho nariadenia č. 578/1990 Zb. Týmto vládnym nariadením sa zároveň rušia predpisy dovtedajších vládnych nariadení s ním v rozpore. Nakoniec bolo zrušené celé vládne nariadenie č. 218/1949 Sb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom, a to zákonom č. 522/1992 Zb. Štátne dotácie na platy duchovných sú svojím spôsobom

⁴ NEMEC, M. *Právne postavenie a činnosť cirkví v Slovenskej republike*. In *Revue cirkevného práva*, 1996, č. 3, s. 154.

⁵ ČEPLÍKOVÁ, M. *Štát, cirkvi a právo na Slovensku*, s. 112.

⁶ ŠABO, M. *Reštitúcie cirkevného majetku v stredoeurópskom kontexte*. In MORAVČÍKOVÁ, M. *Reštitúcie cirkevného majetku*, s. 83.

⁷ ŠABO, M. *Štát a cirkvi na Slovensku – vývoj financovania cirkví*, s. 98–99.

⁸ MORAVČÍKOVÁ, M. *Financovanie cirkví a náboženských spoločností – teoretické východiská a prax*. In MORAVČÍKOVÁ, M. (ed.). *Právne postavenie duchovných a financovanie cirkví a náboženských spoločností*, s. 219.

pokračovaním kongruy zastavenej v roku 1949. V roku 2005 došlo k prijatiu významného zák. č. 467/2005 Z. z., ktorý rieši vážny problém úpravy plátov duchovných o úroveň inflácie a spravodlivé zvýšenie platu z dôvodu rastu životných nákladov, čo dovtedy nebolo riešené a plat bol určovaný, podľa ľubovôle vlády jej nariadením, čím postupne zvyšujúcou sa infláciou strácal na hodnote. Je dôležité si uvedomiť, že sa to netýka len duchovných Rímskokatolíckej cirkvi, ktorí žijú v celibáte, ale aj duchovných ostatných cirkví a náboženských spoločností, ktorí žijú v rodinách. V § 3 ods. 2 zák. č. 467/2005 Z. z. je ustanovené: „Základný plat sa v príslušnom roku zvýši o rovnaké percento a v rovnakom termíne, ako sa zvýši základná stupnica platových taríf zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme podľa osobitného predpisu.“ Napriek tejto zmene však sú platy duchovných doteraz výrazne pod priemernou mzdou v hospodárstve, aktuálne vo viacerých prípadoch nedosahujú ani minimálnu mzdu, keďže úprava plátov duchovných bola vyňatá spod opatrenia zmeny platových tried tak, aby neboli nižšie ako minimálna mzda zákonom č. 318/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony s účinnosťou od 1. januára 2019. Aj keď podľa zákona č. 218/1949 Sb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom je štát zodpovedný za uhrádzanie plného platu duchovným, reálne možno hovoriť iba o štátnom príspevku na náklady duchovných, ktoré sú dopĺňané z ďalších zdrojov, ako sú štipendiá a dary za cirkevné úkony a farské zbierky slúžiace na výdavky spojené s chodom farností. Cirkvi dostávajú dotácie na platy duchovných nie podľa počtu svojich členov (ako počas medzivojnovnej republiky), ale podľa počtu duchovných v aktívnej službe, z čoho majú výhodu niektoré málo početné cirkvi a náboženské spoločnosti. Zákomom č. 586/1992 Sb. daních z príjmu boli od zdanenia oslobodené výnosy z kostolných zbierok, príjmy za cirkevné úkony a príspevky členov registrovaných cirkví a náboženských spoločností.⁹

1.1 Odmietané modely vzťahu štátu a cirkvi

Dva modely vzťahu štátu a cirkvi vo svete, čiže systém darov a zbierok a cirkevná daň, cirkvi a náboženské spoločnosti na Slovensku odmietajú z dôvodu, že nerešpektujú historický vývoj vzťahu štátu a cirkví na našom území, konkrétne postavenie cirkví a náboženských spoločností na Slovensku, vrátane spoločných bodov pri práci pre veriacich a občanov štátu, a taktiež rozdeľuje spoločnosť. Model nulového finančného prispievania štátu na chod cirkví nerešpektuje už prijaté záväzky Slovenskej republiky vo vzťahu k cirkvám a náboženským spoločnostiam, ako aj medzinárodné dohody medzi štátom a Cirkvou a vzájomné dohody medzi štátom a jednotlivými cirkvami a náboženskými spoločnosťami. Ide predovšetkým o záväzky v oblasti školstva, vyučovanie náboženstva, ale aj záväzok prijatia osobitnej medzinárodnej zmluvy o finančnom zabezpečení Katolíckej cirkvi podľa článku 20 ods. 1 Základnej zmluvy medzi SR a Svätou stolicou.¹⁰ Podľa článku 20 Zmluvy medzi Slovenskou republikou a cirkvami a náboženskými spoločnosťami registrovanými podľa zákona č. 308/1991 Zb. v znení zákona

⁹ TRETERA, J. R. *Štát a cirkve v Českej republike*, s. 53-54.

¹⁰ Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou. In ŠMID, M. *Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou s komentárom*, s. 16.

č. 394/2000 Z. z. sa Slovenská republika zaviazala uzavrieť s registrovanými cirkvami osobitnú dohodu o finančnom zabezpečení registrovaných cirkví a náboženských spoločností. Keďže tieto zmluvy majú vzniknúť ako dohoda medzi štátom a cirkvami je potrebné, aby obidve strany rešpektovali partnera pri rokovaniach, preto majú cirkvi právo niektoré modely preferovať a iné odmietnuť.

Systém darov a zbierok sa uplatňuje v štátoch nábožensky indiferentných, v ktorých platí striktné oddelenie štátu a cirkví. Tieto sú buď k cirkvám pozitívne naklonené napríklad USA a Brazília, alebo je tento systém historicky negatívne poznačený, ako vo Francúzsku. Ďalej sem patria mnohé krajiny tzv. tretieho sveta, kde prevažná väčšina finančných prostriedkov cirkví pochádza z darov a podpory cirkví a veriach z Európy a Severnej Ameriky.¹¹

Štát sa so žiadosťou z cirkví neidentifikuje, je konfesne neutrálny. Postavenie cirkví v štáte spravídla nie je právne regulované odvetviami verejného práva. Cirkvi strácajú štatút verejnoprávných korporácií. Cirkvi sú v otázkach vnútornej správy i zákonodarstva slobodné a nezávislé. Sloboda vyznania a svedomia je plne rešpektovaná. Systém však nevyučuje vzájomnú potrebnú spoluprácu so štátom.¹²

Systém cirkevných daní, je zavedený v Spolkovej republike Nemecko, a taktiež v škandinávskych krajinách, kde prevažne platí iba pre preferovanú štátnu cirkev a ostatné sú financované z vlastných zdrojov. Cirkevná daň je v pravom slova zmysle daň, ktorú pre cirkvi vo vedomí ich celospoločenskej užitočnosti vyberá od ich členov štát. Ponecháva si ako náhradu len malý podiel zodpovedajúci vynaloženým nákladom na správu dane. Býva charakterizovaná ako prirážka k všeobecnej dani. Cirkevnú daň je povinný platiť každý, kto je členom niektorej z registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. Občania, ktorí nie sú členmi žiadnej registrovanej cirkvi nie sú povinní platiť túto daň. Môžeme preto hovoriť o osobitnom zdanení členov cirkví a náboženských spoločností.¹³

Osobitný štatút má cirkevný príspevok našej susednej krajiny so spoločnými dejinami, Rakúska. Jeho výšku si určujú cirkvi samy a zároveň aj vykonávajú jeho správu. Cirkvi vedú evidenciu svojich členov, ktorí sú povinní prispievať na jej náklady. Plnenie tejto povinnosti však nezabezpečuje štát, ale cirkvi si môžu nárokovať jej plnenie formou žaloby v občianskom súdnom konaní a následne ich vymáhať formou súdnej exekúcie.¹⁴

1.2 Model dominantnej štátnej podpory

Zostávajúce dva prevažujúce modely vzťahu štátu a cirkví vo svete, čiže asignačný a financovanie zo štátneho rozpočtu, rešpektujú kritériá, ktoré je potrebné zohľadniť pri rozhodovaní

¹¹ MORAVČÍKOVÁ, M., CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*, s. 18.

¹² ČEPLÍKOVÁ, M. *Konfesné právo v Slovenskej republike*, s. 33-34.

¹³ GYURI, R., – VERNARSKÝ, M. *Daňovoprávny režim registrovaných cirkví a náboženských spoločností na Slovensku*. In MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*, s. 56-57.

¹⁴ GYURI, R. – VERNARSKÝ, M. *Daňovoprávny režim registrovaných cirkví a náboženských spoločností na Slovensku*. In MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*, s. 57.

o budúcom modeli vzťahov štátu a cirkví na Slovensku. Sú to predovšetkým tieto kritériá: na prvom mieste rešpektovať už prijaté záväzky Slovenskej republiky, medzinárodné a vnútroštátne dohody medzi štátom a cirkvami, vlastné dejiny, konkrétne postavenie cirkví a náboženských spoločností na Slovensku, vrátane spoločných bodov pri práci pre veriacich a občanov štátu, ako aj názor veriacich a neveriacich na túto otázku. Je na zástupcoch štátu a cirkví, na akom modeli sa spoločne dohodnú. Oba modely sa môžu upraviť tak, aby rešpektovali názor tých, ktorí nechcú prispievať žiadnej cirkvi. V prípade modifikovania dominantného financovania zo štátneho rozpočtu ide o podporu kultúrnych aktivít vo verejnoprospešnom záujme, ktoré nemajú religiózny charakter a rovnako ako pri duchovných aktivitách sú otvorené pre všetkých občanov Slovenskej republiky.

Súčasný model dominantného financovania zo štátneho rozpočtu vznikol ako záväzok štátu z minulosti kompenzovať cirkvám majetok, ktorý im odňal, k čomu došlo ešte pred rokom 1945, ktorého sa dotýka čiastočná reštitúcia cirkevného majetku. Tento model financovania mal dodnes najbližšie k reálnej modifikácii. V roku 2001 sa Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky pokúsilo o úpravu súčasného systému, keď do Národnej rady Slovenskej republiky predložilo návrh zákona o finančnom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností¹⁵, ktorý rešpektoval dovtedajší právny stav a historický vývoj vzťahov štátu a cirkví v Slovenskej republike. Pracovníci ministerstva ešte predtým rokovali s predstaviteľmi cirkví, ktorým 23. januára 2001 predložili tri modely financovania. Prvé dva predpokladali novelizáciu súčasnej legislatívy a na financovaní by sa naďalej väčšinou podieľal štát. Podľa prvej možnosti by sa určil štátny príspevok na jedného veriaceho, jeho výška by závisela od počtu veriacich cirkví. Druhá možnosť znamenala určenie počtu duchovných pre každú cirkev, ktorým by štát vyplácal plat. Najvýraznejšou zmenou by bolo prijatie tretieho modelu – daňovej asignácie. Každý daňový poplatník by sa rozhodol, komu poukáže stanovenú časť zo svojej dane – jednej z registrovaných cirkví a náboženských spoločností, alebo na obnovu kultúrnych pamiatok.¹⁶ Pre predstaviteľov cirkví bol v tom čase najpriateľnejší dovtedajší model formy platenia kňazov z verejných prostriedkov, pričom by bol modifikovaný v zmysle zavedenia pomeru počtu duchovných k počtu veriacich, pri rešpektovaní špecifik jednotlivých cirkví.

V tomto zmysle došlo k dohode o financovaní cirkví 16. februára 2001 medzi Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky, Ministerstvom financií Slovenskej republiky a predstaviteľmi 15 registrovaných cirkví a náboženských spoločností. Zhodli na stanovení počtu duchovných pre každú cirkev, ktorým bude štát aj naďalej poskytovať finančné prostriedky na platy.¹⁷ Tieto počty sa mali vyrátať z najnovšieho sčítania ľudu, pri rešpektovaní vzájomnej dohody, že „cirkve s viac ako 2,5 milióna členov by mala mať jedného štátom plateného duchovného na 1450 veriacich, s počtom 1-2,5 milióna členov jedného duchovného na 1250 veriacich, s počtom členov 0,5-1 milión jedného duchovného na 1050 veriacich, pri 300 – 500 tisíc členoch jedného duchovného na 850 veriacich, so 100- 300 tisíc členmi jedného duchovného na 550 veriacich, s počtom 50- 100 tisíc členov jedného duchovného na 400 veriacich a cirkve s menej ako 50 tisíc členmi by mala mať jedného duchovného na 250 veriacich. Výška

¹⁵ Návrh zákona o finančnom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností. In *Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky*, http://www.culture.gov.sk/pk/sl/mksr/dok01/cirk_prip7.html

¹⁶ Ministerstvo kultúry chce verejnú diskusiu o financovaní cirkví. In *Sme*, 24. 1. 2001, s. 2.

¹⁷ Dohoda o modeli financovania cirkví. In *Život Cirkvi*, 2001, č. 8, s. 3.

príspevku na jedného duchovného by tvorila 80 % priemernej mzdy pracovníka v národnom hospodárstve.¹⁸

Legislatívna rada vlády Slovenskej republiky návrh zákona prerokovala a s pripomienkami schválila na svojom zasadnutí 18. septembra 2001. Následne však Konferencia biskupov Slovenska spoločne s Ekumenickou radou cirkví v Slovenskej republike predložila pripomienky k návrhu, aby sa v schvalovacom procese pokračovalo až po oficiálnom oznámení výsledkov sčítania obyvateľov z mája 2001. Po oficiálnom zverejnení výsledkov zo sčítania obyvateľov sa na Ministerstvo kultúry obrátila so žiadosťou o úpravu veľkostných kategórií uvedených v návrhu aj Pravoslávna cirkev na Slovensku a Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku. Na základe uvedeného vláda prerokovala 17. apríla 2002 návrh zákona o finančnom zabezpečení cirkví, pričom schválila text návrhu s časťou navrhnutých pripomienok. Poslanci však v máji 2002 rozhodli, že sa návrhom zákona nebudú zaoberať.¹⁹

Modifikovanie súčasného modelu naďalej preferujú predstavitelia registrovaných cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike, pričom netrvajú na vrátení sa k návrhu z roku 2001. Modifikácia systému by mohla smerovať k definovaniu štátnej podpory ako príspevku štátu na činnosť cirkví a náboženských spoločností. To by zabezpečilo väčšiu nezávislosť cirkví, zvýšenia autonómie pri jeho rozdeľovaní, rozšírením jeho účelu, ktorý by sa nevzťahoval iba na platy duchovných a financovanie cirkevných ústredí. Dôležité by bolo zahrnutie oblasti zachovania kultúrneho a duchovného dedičstva na území štátu. Ak by sa model modifikoval týmto spôsobom, svojich duchovných a ústredia by si už cirkví financovali samy. Rozhodujúcou pre reálnosť takéhoto modelu by bola dohoda o výške príspevku štátu, ktorá by vznikla z rokovaní medzi predstaviteľmi cirkví a štátu.

1.3 Model asignačnej dane

Systém daňovej asignácie usporiadania vzťahov medzi štátom a cirkvami sa presadil v štátoch, kde sa ku Katolíckej cirkvi hlási dominantná časť obyvateľstva a zároveň v nich došlo k prechodu od úzkeho spojenia štátu a Katolíckej cirkvi predovšetkým na základe filozofie „slobodná cirkev v slobodnom štáte“. Systém daňovej asignácie v týchto štátoch zohľadnil historický vývoj vo vzájomných vzťahoch štátu a cirkví a zároveň úlohu Katolíckej cirkvi v náboženskom, kultúrnom i spoločenskom rozmere krajiny. Systém tiež rešpektuje právne zakotvenie náboženskej neutrality štátu a rovnocenné postavenie ostatných registrovaných cirkví. V praxi ide o systém, kde sa jednotlivец slobodne rozhodne podporiť, resp. nepodporiť niektorú z registrovaných cirkví, pri pridelení určitého percenta z daní väčšinou fyzických osôb, ktorého sa štát zrieka v prospech niektorej registrovanej cirkvi. Objem prostriedkov, ktoré občania nepoukážu v prospech niektorej registrovanej cirkvi, je použitý na kultúrne účely, predovšetkým na ochranu a údržbu kultúrnych pamiatok, a to bez rozdielu na to, či sú vo vlastníctve cirkví alebo iných subjektov. Preto sa pre daňovú asignáciu zvykne používať označenie „kultúrna daň“. Tento systém funguje v Taliansku a Španielsku.²⁰

¹⁸ K návrhu zákona o financovaní cirkví. In *Hospodárske noviny*, 28. 6. 2001, s. 4.

¹⁹ Návrh zákona o finančnom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností – Predkladacia správa. In *Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky*, http://www.culture.gov.sk/pk/sl/mksr/dok01/cirk_prip7.html

²⁰ MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*, s. 41-42.

Dôležitým znakom tohto systému je, že nepredstavuje pre daňovníka a zároveň člena cirkvi osobitné daňové zaťaženie. Nevýhodou pre cirkev je horšia predvídateľnosť príjmov.²¹

Možno práve z tohto dôvodu predovšetkým Katolícka cirkev na Slovensku tento model nepreferuje. V súčasnosti s jeho zavedením nepočíta ani štát, keďže by si vyžiadal zmenu daňových zákonov, ktoré upravujú zdaňovanie príjmov fyzických osôb. Tieto príjmy sú určené pre samosprávy, ktoré by o žiadnu časť príjmov z daní nechceli prísť. Samotný model je však stále reálnou alternatívou k súčasnému modelu vzťahov štátu a cirkvi. K dohode na jeho zavedení by mohlo dôjsť v prípade, že by neohrozil službu, ktorú cirkev a náboženské spoločnosti vykonávajú pre veriacich a zároveň občanov Slovenskej republiky a zároveň by nepoškodil samosprávu v Slovenskej republike.

1.4 Registrácia cirkvi a náboženských spoločností v Slovenskej republike

Dôležitým z pohľadu financovania cirkvi a náboženských spoločností je aj zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkvi a náboženských spoločností, ktorý upravuje aj systém registrácie, alebo štátneho uznania cirkvi. Tento systém je v súčasnosti veľmi striktné nastavený aj z dôvodu, že po získaní registrácie cirkev získavajú aj právo na štátne financovanie. Potom, ako boli podľa platnej úpravy § 10 ods. 2, § 11, § 12 a § 13 zák. č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkvi a náboženských spoločností v znení zák. č. 394/2000 Z. z. v Slovenskej republike registrované Cirkev Ježiša Krista Svätých neskorších dní v Slovenskej republike a Bahájske spoločenstvo v Slovenskej republike, na základe vyzbierania viac ako 20-tisíc podpisov plnoletých občanov Slovenskej republiky, ktorí súhlasili s registráciou týchto náboženských spoločností,²² čím bolo využité nejednoznačné definovanie v zákone, ktorý nehovoril o členoch, ale o občanoch hlásiacich sa k cirkvám a náboženským spoločnostiam. Nedalo sa tak jednoznačne overiť, či na hárkoch ide o sympatizantov alebo členov týchto náboženských spoločností.

Na základe toho sa medzery v zákone č. 308/1991 Zb. rozhodla využiť určitá skupina ľudí, negatívne naklonená voči Katolíckej cirkvi, pod exotickým názvom Ateistická cirkev neveriacich, ktorá taktiež predložila hácky s podpismi, žiadajúc registráciu od ministerstva kultúry. Táto jej však bola zamietnutá, keďže nespĺňala základnú podmienku stanovenú § 4 ods. 1, kde sa jasne hovorí, že cirkvou sa rozumie združenie osôb rovnakej viery, čiže veriacich, keďže tu išlo o cirkev neveriacich, ministerstvo ju na základe zákona odmietlo zaregistrovať.²³ Táto žiadosť však ukázala ďalšie medzery v platnej legislatíve, čoho dôsledkom bola snaha zákonodarcu o spresnenie zákona. Novelizovaný bol § 11 zák. č. 308/1991 Zb., a to zákonom č. 201/2007 Z. z. so spresnením, že cirkev a náboženská spoločnosť môže podať návrh na registráciu v prípade,

²¹ GYURI, R. – VERNARSKÝ, M. *Daňovoprávny režim registrovaných cirkvi a náboženských spoločností na Slovensku*. In MORAVČÍKOVÁ, M., VALOVÁ, E. *Financovanie cirkvi a náboženských spoločností v 21. storočí*, s. 57.

²² MORAVČÍKOVÁ, M. – VELIČOVÁ, S. *Cirkev Ježiša Krista svätých neskorších dní – sedemnásť zaregistrovaná cirkvi v Slovenskej republike*. In *Ročenka Ústavu pre vzťah štátu a cirkvi*, 2006, s. 125.

²³ Rozhodnutie o odmietnutí registrácie. In <http://www.humanisti.sk/storage/rozhodnutie.rtf>

keď sa k nej hlási najmenej 20-tisíc plnoletých členov, majúcich trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a sú občanmi Slovenskej republiky. Zákon tiež mení § 12 písm. d) zákona č. 308/1991 Zb., a to, že občania Slovenskej republiky, ktorí sa prihlásia za členov cirkvi a náboženskej spoločnosti žiadajúcej o registráciu, poznajú základné články viery a jej učenia a sú si vedomí práv a povinností, ktoré im vyplývajú z členstva v cirkvi a náboženskej spoločnosti. Na hárkus musia byť uvedené mená, priezviská a trvalý pobyt a rodné čísla členov. K ďalšiemu sprísneniu registrácie došlo prijatím zákona č. 39/2017 Z. z., ktorým sa navýšil počet hlásiacich sa členov, potrebných na registráciu cirkvi a náboženskej spoločnosti na 50-tisíc plnoletých členov, ktorí majú trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a sú občanmi Slovenskej republiky. Aj keď zákon priznáva registrovanej cirkvi a náboženskej spoločnosti širšiu skupinu práv, ako je iba financovanie zo štátneho rozpočtu, a istá prísnosť pri registrácii je v súčasnosti odôvodnená, je možné predpokladať, že po zastabilizovaní vzťahu štátu a cirkvi v finančnej oblasti sa v Slovenskej republike otvorí možnosť aj pre širšie uplatnenie náboženskej slobody, ako to umožňuje súčasný zákon.

Záver

Problematika vzťahu štátu a cirkvi v Slovenskej republike vo finančnej oblasti je citlivou záležitosťou z dôvodu historických determinantov. Na ich prekonanie je potrebný čas, čo môže byť jedným z dôvodov prečo sa dodnes nepodarilo modifikovať súčasný systém vzťahov. Na reálnu zmenu je preto dôležité budovanie vzájomnej dôvery a dialógu medzi predstaviteľmi štátu a cirkvi. Pri akomkoľvek budúcom modeli usporiadania vzťahov štátu a cirkvi bude preto tiež potrebné uvažovať o jeho ústavnoprávnom ukotvení a následnej vzájomnej dohode medzi každou jednotlivou cirkvou a štátom. V prípade Katolíckej cirkvi ide o dohodu so Svätou stolicou, čo je aj medzinárodný záväzok Slovenskej republiky, ktorý prijala v Základnej zmluve.²⁴ Zabezpečí sa tak stabilita systému, ktorý nebude podliehať náhlym zmenám bez diskusie s druhou stranou, ako aj posilnenie atmosféry nekonfrontácie a konštruktívnej spolupráce pre dobro všetkých občanov.

LITERATÚRA:

1. ČEPLÍKOVÁ, M. *Konfesné právo v Slovenskej republike*. Bratislava : Ústav pre vzťah štátu a cirkvi, 2011, 280 s. ISBN 978-80-89096-54-1.
2. ČEPLÍKOVÁ, M. *Štát, cirkvi a právo na Slovensku*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005. 192 s. ISBN 80-7097-586-5.
3. GYURI, R. – VERNARSKÝ, M. *Daňovoprávny režim registrovaných cirkvi a náboženských spoločností na Slovensku*. In MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. *Financovanie cirkvi a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : Ústav pre vzťah štátu a cirkvi, 2010, 55-64 s., ISBN 978-80-89096-46-6.

²⁴ Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou. čl. 20 ods. 1. In: Šmid, M.: Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou s komentárom, s. 16.

4. JURAN, J. *Súčasný vzťah štátu a cirkví v Slovenskej republike*. In *Ročenka Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví*, 1998, Zostavili. MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. – RADOVANOVIČ, B. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1999, 115-118 s., ISBN 80-968175-6-6.
5. MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi – Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : Ústav pre vzťah štátu a cirkví, 2001, 280 s. ISBN 80-968559-0-5.
6. MORAVČÍKOVÁ, M. – VELIČOVÁ, S. *Cirkev Ježiša Krista svätých neskorších dní – sedemnásta zaregistrovaná cirkev v Slovenskej republike*. In *Ročenka Ústavu pre vzťah štátu a cirkví*, 2006, Zostavili. MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2007. 125-139 s., ISBN 978-80-89096-30-5.
7. MORAVČÍKOVÁ, M. *Financovanie cirkví a náboženských spoločností – teoretické východiská a prax*. In MORAVČÍKOVÁ, M. (ed.). *Právne postavenie duchovných a financovanie cirkví a náboženských spoločností*. Praha : Leges, 2017, 216-228 s., ISBN 978-80-7502-265-3.
8. NEMEC, M. *Právne postavenie a činnosť cirkví v Slovenskej republike*. In *Revue cirkevního práva*, 1996, č. 3, s. 151-168.
9. ŠABO, M. *Reštitúcie cirkevného majetku v stredoeurópskom kontexte*. In MORAVČÍKOVÁ, M. (ed.). *Reštitúcie cirkevného majetku*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010. 71-86 s. ISBN 978-80-89096-48-0.
10. ŠABO, M. *Štát a cirkev na Slovensku – vývoj financovania cirkví*. Bratislava : Redemptoristi – Slovo medzi nami v spolupráci s Ústavom pre vzťahy štátu a cirkví, 2006, 136 s. ISBN 80-969600-2-4.
11. ŠMID, M. *Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou s komentárom*. Bratislava : Lúč, 2001, 135 s. ISBN 80-7114-351-0.
12. TRETERA, J. R. *Štát a cirkev v Českej republike*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002, 156 s. ISBN 80-7192-455-5.

Články z novin a časopisov:

1. Dohoda o modeli financovania cirkví. In *Život Cirkví*, 2001, č. 8, s. 3.
2. K návrhu zákona o financovaní cirkví. In *Hospodárske noviny*, 28. 6. 2001, s. 4.
3. Ministerstvo kultúry chce verejnú diskusiu o financovaní cirkví. In *Sme*, 24. 1. 2001, s. 2.

Internetové stránky:

1. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky: <http://www.culture.gov.sk/>
2. Spoločnosť Prometheus: <http://www.prometheus.sk>

PROBLÉMY SPJATÉ S UTVÁŘENÍM NOVÉHO MODELU FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ V ČESKÉ REPUBLICĚ¹

PROBLEMS CONCERNING THE CREATION OF A NEW CHURCH FINANCING MODEL IN THE CZECH REPUBLIC

doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D.

Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

Abstrakt: Příspěvek nejprve popisuje právní stav před přijetím klíčového zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi v České republice. Financování etablovaných církví podle zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností z komunistické éry bylo vtaženo do systému tzv. zvláštních práv církví a náboženských společností. Vstupem rozhodujícího zákona o majetkovém vyrovnání v účinnost z tohoto systému práv financování vypadlo, a cílem nové právní úpravy se stalo jak zmírnění některých majetkových křivd způsobených církvím, tak nastavení nového systému jejich financování, který by měl být nezávislý na státu. Aplikace zákona však přináší s sebou některé potíže. Zatímco zákon počítá s určovacími žalobami na církevní majetek, který byl protiprávně převeden na jiné subjekty až po roce 1989, praxe církevních právnických osob, využívajících práva podávat tyto žaloby, se setkává s odporem. Pokus o novelizaci zákona, jež by dodatečně zdanila roční renty, vyplácené na smluvním základě jednotlivým církvím, byl zvrácen nálezem Ústavního soudu. Jindy je ovšem sám Ústavní soud ve své judikatuře vůči žádajícím církevním subjektům nevstřícný. Přechod na samofinancování církví je proces s nejistým výsledkem.

Klíčová slova: církev, financování, zvláštní právo, majetkové vyrovnání, restituce, legitimní očekávání, Ústavní soud, nemovitě věci, oprávněná osoba, finanční náhrada, příspěvek

Abstract: The text first describes the legal status before passing a bolt bill on property establishment between the State and Churches in the Czech Republic. The financing of established Churches according to the bill on economical providing of the Churches and Religious Societies from the communist era was settled in the shape of the so-called special rights of the Churches and Religious Societies. After entering in force of the crucial bill on property establishment, the Church financing felt out from this system of rights and the goal of the new regulation became not only the tempering of some property injuries evoked to the Churches but also creating of a new system of their financing that should become independent on the State. However, the application of the new law brings some difficulties. Whereas the bill takes in account the actions concerning the determination of the proprietor of the Church goods, illegally assigned on other subjects not before 1989, the practice of the Church subjects which

¹ Vedecký příspěvek vznikl v rámci řešení projektu VEGA 1/0254/16 Financovanie cirkví a náboženských spoločností.

take advantage of this right to lodge a complaint meets antagonisms. An attempt to amend the law by subsequent taxation of yearly rent, paid to the single Churches on contract basis, was disabled by the sentence of Constitutional Court. Anyway, the Constitutional Court is in other cases in its judgements not favorable to the Church subjects. The passage to self-financing of Churches is a process with unsure result.

Key Words: Church, financing, special right, property establishment, restitution, legitimate expectance, Constitutional Court, real property, authorized person, financial compensation, contribution

1 Financování jako zvláštní právo podle zákona č. 3/2002 Sb.

Financování církví a náboženských společností bylo v České republice zahrnuto do systému tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností, zavedeného v § 7 církevního zákona č. 3/2002 Sb.² Jedním z těchto práv bylo také právo církve nebo náboženské společnosti „být financována podle zvláštního právního předpisu o finančním zabezpečení církví a náboženských společností“,³ jímž byl tehdy v České republice ještě zákon č. 218/1949 Sb. z komunistické éry, avšak zbavený po roce 1989 diskriminačních ustanovení, jejichž cílem bylo podrobení církví a jejich představitelů státní moci.⁴ Přechodná ustanovení církevního zákona z roku 2002 stanovila, že ty církve a náboženské společnosti, které nabyly své právní subjektivity podle předchozích právních předpisů nebo na základě dřívějších administrativních aktů „[...] se považují za registrované podle tohoto zákona. Jejich seznam je uveden v příloze k tomuto zákonu. Rozsah oprávnění k výkonu zvláštních práv podle § 7 odst. 1, které mají tyto církve a náboženské společnosti ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona, zůstává zachován.“⁵ Nevyužívaly-li tedy tyto subjekty práva na financování podle zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, nezískaly jej automaticky vstupem zákona č. 3/2002 Sb. v účinnost.⁶

Zcela samozřejmě pak nezískávaly právo na takovéto financování ty z církví a náboženských společností, které jsou nově uznány v rámci „dvoustupňového systému“ registrace, tedy pokud zatím nedosáhly přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv (akreditaci). To by musely buď projít minimálně desetiroční standardní osvědčující procedurou, již zákon

² Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech) ve znění nálezu Ústavního soudu ČR vyhlášeného pod č. 4/2003 Sb., zákona č. 562/2004 Sb., zákona č. 495/2005 Sb., zákona č. 296/2007 Sb., zákona č. 129/2008 Sb., zákona č. 41/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 420/2011 Sb., zákona č. 375/2011 Sb., 428/2012 Sb. a zákona č. 303/2013 Sb.

³ § 7 (1), písm. c) původního znění zákona.

⁴ Novela publikovaná pod č. 16/1990 Sb. zrušila § 7 o státním souhlasu s výkonem duchovenské funkce, novela publikovaná pod č. 165/1992 Sb. zrušila § 10 o státním dohledu nad správou církevního majetku.

⁵ Zákon č. 3/2002, § 28 (1).

⁶ Zákon č. 3/2002 Sb. vstoupil v účinnost 7. ledna 2002.

předvídá,⁷ nebo mohly dosáhnout udělení výjimky podle § 27 odst. 8: „Ministerstvo se souhlasem vlády může učinit výjimku a přiznat oprávnění ke zvláštním právům podle § 7 odst. 1 církvím a náboženským společnostem, které reprezentují významné světové náboženství s dlouhou historickou tradicí, působí na území České republiky a jsou registrovány podle tohoto zákona [...] Výjimku podle tohoto odstavce lze udělit pouze do 5 let od nabytí účinnosti tohoto zákona.“ Tato výjimka byla oprávněně kritizována⁸ a navíc nebyla prakticky žádnou církví či náboženskou společností úspěšně využita, přestože na jejím základě požádalo o přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv v letech 2005 a 2006 celkem šest církví a náboženských společností, včetně Ústředí muslimských obcí: „Ostatní církve a náboženské společnosti podaly žádost až krátce před koncem pětileté lhůty, v říjnu a listopadu 2006 (Náboženská společnost českých unitářů, Starokatolická církev, Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna a Obec křesťanů) a z časových důvodů se materiál nepodařilo předložit vládě k jednání tak, aby mohl být včas schválen. [...] Časově omezená výjimka tak podle tehdejší interpretace zastávané Ministerstvem kultury marně uplynula.“⁹

Dvojí standard se týkal (a také dodnes týká) financování církevních škol: „Ke změně právní situace v oblasti zřizování církevních škol došlo přijetím nového zákona č. 3/2002 Sb. o církvích a náboženských společnostech, podle nějž mohou *akreditované* (ne tedy pouze registrované) církve a náboženské společnosti zřizovat církevní školy podle zvláštního právního předpisu; zřizovat církevní školy tedy nadále patří mezi nadstandardní tzv. zvláštní práva. Neznamená to sice, že by ostatní (pouze registrované) církve a náboženské společnosti žádné školy zakládat nesměly; mohou je však fundovat jen jako školy *soukromé*, které (oproti školám ostatních zřizovatelů, tedy i církevním) nejsou co do neinvestičních nákladů financovány státem.“¹⁰

Český zákon o církvích a náboženských společnostech navíc tím, že umožňuje také menším církvím a náboženským společnostem registraci již při cenzu pouhých 300 osob, nastolil ještě další téma, související s financováním církve. Upoutal totiž pozornost na malé církve,

⁷ „První stupeň registrace, který znamená pro církev získání právní subjektivity a určité daňové zvýhodnění, je podmíněný skutečností, že církev prokáže, že se k ní hlásí alespoň 300 plnoletých občanů ČR. Předcházející úprava vyžadovala až 10 000 podpisů občanů. Přístup k financování ze strany státu nebo k vyučování náboženství na státních školách, duchovenské službě v ozbrojených silách a sborech, zřizování církevních škol a uzavírání církevních sňatků (druhý stupeň registrace – zvláštní práva) může tato církev získat až po splnění dodatečných podmínek, včetně působení alespoň v průběhu desetiletého období. Na získání těchto zvláštních práv musí církev zároveň během deseti let zveřejňovat každoročně výroční zprávu o své činnosti a v žádosti též prokázat podpisy tolika občanů, kolik představuje 1 promile obyvatelstva ČR. Jde v podstatě o 10 000 občanů, což lze vysvětlit i jako umožnění toho, aby církev během deseti let svoji legální činnosti zvýšila počet věřících, případně sympatizantů ze 300 na 10 000.“ – ČIKEŠ, R. *Registrácia cirkví a náboženských spoločností verzus náboženská sloboda*. In: MORAVČÍKOVÁ, M. – LOJDA, M. *Náboženská sloboda a jej aspekty. Islam v Európe*, Bratislava, 2005, s. 14-18, s. 17.

⁸ „Zákonodárce neuvádí, kdo splnění tohoto kritéria bude posuzovat (snad nějaký úředník na ministerstvu kultury?) a podle jakých parametrů. Zdá se, že zákon zde svěřil orgánům exekutivy nepřiměřeně široký prostor pro administrativní uvážení.“ – HRDINA, A. I. *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Praha : Eurolex Bohemia, 2004, s. 166, pozn. 92.

⁹ CHOCHOLÁČ, A. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*, Praha : Wolters Kluwer, 2016, s. 253.

¹⁰ HRDINA, A. I. *Náboženská svoboda...*, s. 221.

pro něž získávání finančních prostředků, ať ze státního rozpočtu nebo z příjmů z hospodaření s vlastním majetkem zatím není rozhodující, zatímco skutečnost, že je jim umožněno fungovat i bez nároku na finanční zajištění, je pro ně zásadní.¹¹ U vědomí, že právě takovéto menší a neobvyklejší subjekty však mohou pod pláštíkem náboženských aktivit nekontrolovaně rozvíjet lukrativní činnost v komerční sféře, stanovil zákon alespoň demonstrativní výčet příjmů, typických pro církve nebo náboženskou společnost: „a) příspěvky fyzických a právnických osob, b) příjmy z prodeje a z pronájmu movitého a nehmotného majetku církví a náboženských společností, c) úroky z vkladů, d) dary a dědictví, e) sbírky a příspěvky z části výtěžků podle zvláštního zákona, f) půjčky a úvěry, g) příjmy z podnikání nebo z jiné výdělečné činnosti, h) dotace.“¹²

Kamenem úrazu však bylo následující ustanovení zákona: „Podnikání a jiná výdělečná činnost církve a náboženské společnosti mohou být pouze její doplňkovou výdělečnou činností a dosažený zisk smí být použit jen k naplnění cílů činnosti církve a náboženské společnosti.“¹³ Vzhledem ke zúženému vymezení cílů činnosti církví a náboženských společností v samotné jejich zákonné definici¹⁴ vyhověl Ústavní soud České republiky návrhu skupiny senátorů a zrušil svým nálezem mezi jinými právě toto ustanovení zákona, a to s následujícím odůvodněním: „Toto omezení však podle názoru Ústavního soudu zjevně nekoresponduje se smyslem a posláním církví a náboženských společností. Jak je již uvedeno na jiném místě tohoto nálezu, úkol těchto subjektů v žádném případě nelze redukovat na pouhé vyznávání určité náboženské víry – jak fakticky stanoví napadené ustanovení –, nýbrž jejich činnost ve společnosti je podstatně širší a spočívá též ve vyzarování náboženských hodnot navenek, a to prostřednictvím nejen religiózní činnosti, ale také např. činností charitativní, humanitární a obecně vzdělávací. Omezení církví a náboženských společností svobodně disponovat svými legálně nabytými příjmy toliko na oblast vyznávání náboženské víry proto představuje svévolný zásah ze strany státu do soukromoprávní podstaty těchto subjektů, přičemž tento zásah zjevně není legitimován žádným relevantním veřejným zájmem [...]“¹⁵ Zajímavé však je, že důvodová zpráva zákona přesto počítala s tím, že církve a náboženské společnosti budou moci nakládat se svými příjmy také ve sféře nikoli čistě náboženské: „Uvedený způsob omezení využití příjmů církví jen na naplnění cílů činnosti církví a náboženských společností přitom nikterak neomezuje využití těchto příjmů při působení ve školství, při provádění sociální, charitativní a obdobné péče.“¹⁶

¹¹ „Jako představitel Křesťanských společenství – dosud největší ‚církve necírkve‘ – nový zákon vítám, protože nám umožňuje, abychom se konečně jako církve registrovali. Uvědomuji si celou řadu jeho nedostatků, nicméně z hlediska těch, kdo se dosud nemohli registrovat, je krokem kupředu.“ – DRÁPAL, D. *Jak hodnotíte nový zákon o církvích?* In *Anno Domini* č. 3/2002, s. 23.

¹² Zákon č. 3/2002 Sb., § 27 odst. 4.

¹³ Zákon č. 3/2002 v původním znění, § 27 odst. 5.

¹⁴ „Pro účely tohoto zákona se rozumí [...] církví a náboženskou společností dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby.“ – Zákon č. 3/2002 Sb., § 3, písm. a).

¹⁵ Nález Ústavního soudu ČR publikovaný pod č. 4/2003 Sb. (sp. zn. Pl. ÚS 6/02) ze dne 27. listopadu 2002 ve věci návrhu na zrušení zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností (zákon o církvích a náboženských společnostech), nebo na zrušení některých ustanovení tohoto zákona.

¹⁶ Důvodová zpráva. Zvláštní část. K § 27.

2 Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi

Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi¹⁷ ruší zvláštní právo církví na financování z veřejných rozpočtů, které se opíralo o zákon č. 218/1949 Sb. z komunistické éry¹⁸. Bylo zřejmé, že nová právní úprava, týkající se církevního majetku a financování nebude pouze nástrojem zmírnění některých majetkových křivd, nýbrž umožní také přechod k samostatnému a soběstačnému samofinancování církví. Se změnou financování v případě katolické církve počítal již neratifikovaný vládní návrh smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů z roku 2002: „Česká republika bude usilovat způsobem co možná nejrychlejším a pro obě strany přijatelným o dořešení otázek týkajících se majetku katolické církve. V České republice je ekonomické zabezpečení katolické církve zaručeno právním řádem České republiky. V případě vypracování nového modelu financování bude zajištěno, aby proces jeho zavádění nebyl v přechodném období příčinou ekonomických problémů v katolické církvi. Nový model by nahradil model stávající.“¹⁹

Kromě široce diskutované potřeby změnit systém financování církví se navíc stále více prosazovala tendence Ústavního soudu ČR judikovat ve prospěch restitucí církevního majetku ve snaze přimět českého zákonodárce soustavným tlakem, aby konečně vydal stále očekávanou právní úpravu. Zejména v období let 2005–2012 lze hovořit o „kvazirestituční“ judikatuře. Argumentaci Ústavního soudu v klíčovém nálezu z roku 2009,²⁰ užívajícím soudem zavedený termín „legitimní očekávání“ církví a náboženských společností,²¹ lze takto shrnout: „Nepřijetí zvláštního zákona předvídaného § 29 zák. o půdě, k čemuž se zákonodárce explicitně zavázal, po době (v té době) devatenáct let, je projevem nepřipustné legislativní libovůle a porušuje čl. 1 odst. 1 Ústavy. Ústavní soud dále uvedl, že kromě explicitního podkladu v § 29 zák. o půdě má legitimní očekávání církví a náboženských společností, tedy majetkový nárok, základ i v celkové koncepci restitučního procesu po roce 1989, který ani v jednotlivých restitučních ustanoveních, ani jako celek nemůže být vykládán v neprospěch celých skupin subjektů. To, co Ústavní soud ve své judikatuře označuje jako legitimní očekávání, je nepochybně trvajícím a konkrétním majetkovým zájmem spadajícím pod čl. 11 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Nemožnost realizovat tento majetkový zájem (resp. dosáhnout kompenzace) po dobu devatenácti let (ke dni rozhodování soudu)

¹⁷ Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění nálezu Ústavního soudu ČR č. 177/2013 Sb.

¹⁸ Zákon č. 428/2013 Sb., § 23: „V § 7 odst. 1 se písmeno c) včetně poznámky pod čarou č. 6 zrušuje. Dosavadní písmena d) až f) se označují jako písmena c) až e).“

¹⁹ *Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů*, In *Revue církevního práva* č. 22-2/2002, s. 163–175.

²⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 9/07.

²¹ „Pojem ‚legitimní očekávání‘ ve vztahu k historickému majetku církví a náb. spol. použil Ústavní soud poprvé ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 528/02. V něm dovodil, že stát ‚musí svůj závazek vydat restituční zákon, vyplývající z citovaného ustanovení zákona o půdě, ohledně církevního majetku splnit, neboť musí splnit legitimní očekávání na straně církevních právnických osob, které se opírá o zákonné ustanovení.‘“ – KRÍŽ, J. – VALEŠ, V. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář*, Praha: C. H. Beck, 2013, s. 57.

tak splnilo hledisko protiústavnosti, spočívající v opomenutí legislativně vyřešit systémový a komplexní problém, na nějž byl zákonodárce Ústavním soudem opakovaně upozorňován.²²

Vláda České republiky vzniklá po volbách v roce 2010 na judikaturu Ústavního soudu zodpovědně reagovala a ve svém Programovém prohlášení mj. uvedla: „Cílem vlády je co nejdříve uzavřít otázku vyrovnání mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi tak, aby mohly být napraveny některé křivdy, a církve a náboženské společnosti mohly tak plnit své funkce nezávisle na státu.“²³ Také zde se spojuje dvojitý účel připravované právní úpravy, totiž náhrada majetkových křivd a vytvoření nového modelu financování. To se pak odzrcadluje ve znění slavnostní preambule zákona, která uvádí, že Parlament České republiky je „veden snahou zmírnit následky některých majetkových a jiných křivd, které byly spáchány komunistickým režimem v období let 1948 až 1989, vypořádat majetkové vztahy mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi a umožnit tak obnovením majetkové základny církví a náboženských společností svobodné a nezávislé postavení církví a náboženských společností, jejichž existenci a působení pokládá za nezbytný prvek demokratické společnosti.“²⁴

Zákonodárci bylo zřejmé, že veškerý majetek, náležející dříve církevním subjektům, nelze již naturálně restituovat, v některých případech snad i nenávratně.²⁵ V této souvislosti zákonodárce také podává osmičlenný výčet nerestituovatelných věcí: zastavěný pozemek, nemovitost, která je součástí území vojenského újezdu, církevní matriky vedené do roku 1950, nemovitost užívaná k plnění úkolů bezpečnostního sboru, sportovní hřiště, části nemovitostí potřebné pro budování infrastruktury nebo veřejně prospěšné stavby, nemovitosti na území národního parku nebo přírodní rezervace, a konečně konfiskáty na základě Benešových dekretů.²⁶ Částečná naturální restituce navratitelných majetkových položek se týká věcí odňatých v rozhodném období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990.²⁷ Povinnými osobami pro vydávání věcí jsou Pozemkový fond České republiky, Lesy České republiky, stát zastoupený příslušnou organizační složkou, státní příspěvková organizace, státní fond, státní podnik nebo jiná státní organizace.²⁸

²² JÄGER, P. – CHOCHOLÁČ, A. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář*, Praha : Wolters Kluwer, 2015, s. XXIX.

²³ „Souvislost uvedených účelů je jednak politická, představující samostatnou politickou materii, k níž politické síly zaujímají stanoviska, jednak v okruhu adresátů, kterými jsou v obou případech církve, především však funkční. Funkční souvislost obou účelů považujeme za primární; je založena úzkým vztahem mezi tzv. hospodářským zabezpečením církví podle zákona o hospodářském zabezpečení a odejmutím hospodářského majetku církvím po roce 1948 postupem zakládajícím majetkovou křivdu, především však (cíleně) nastolujícím ekonomickou závislost církví a náboženských společností na státu.“ – JÄGER, P. – CHOCHOLÁČ, A. *Zákon o majetkovém vyrovnání...*, s. 7.

²⁴ Zákon č. 428/2012 Sb., Preambule (Motivy a hodnotová východiska zákonodárce).

²⁵ „Zákonem č. 172/1991 Sb. ze dne 24. 4. 1991, o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí převedl stát na obce i ty nemovitosti, jež byly v kritickém období církvi odňaty, a církve tak byla touto problematickou právní úpravou zřejmě definitivně připravena o nejhodnotnější pozemky v intravilánech.“ – HRDINA, I. A. *Náboženská svoboda...*, s. 205-206.

²⁶ Zákon č. 428/2012 Sb., § 8 odst. 1, písm. a)-h).

²⁷ Srov. zákon č. 428/2012 Sb., § 1.

²⁸ Srov. zákon č. 428/2012 Sb., § 4.

3 Obtíže aplikace zákona

Ukázalo se, že povinné osoby si zpočátku počínaly někdy liknavě a nebyly příliš ochotné k součinnosti, kterou jim zákon ukládá.²⁹ Přitom zákonodárce razantně vyjadřuje princip *in favorem restitutionis*: „Při aplikaci tohoto zákona musí být šetřen jeho účel, kterým je zmírnění majetkových křivd způsobených registrovaným církvím a náboženským společenstvem v rozhodném období. Orgány veřejné moci poskytnou oprávněným osobám součinnost zejména tím, že jim bez zbytečného odkladu bezplatně poskytnou výpisy a opisy z evidence a jiné podklady, které mohou přispět k objasnění jejich nároků.“³⁰ S problematičnými výsledky se setkávají církevní právnícké osoby v případech soudního vyřizování určovacích žalob, k nimž je zákon přímo legitimuje: „Oprávněná osoba může podat soudu žalobu o určení vlastnického práva státu z důvodu, že věc z původního majetku registrovaných církví a náboženských společností byla přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona převedena nebo přešla z majetku státu do vlastnictví jiných osob v rozporu s ustanovením § 3 zákona č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, nebo v rozporu s ustanovením § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku [...].“³¹ Z toho plyne, že „zákonodárce předpokládal naturální restituci neplatně převedeného majetku a tím pádem jej nepovažoval za majetek kompenzovaný finanční náhradou.“³² K tomu je třeba ještě dodat, že určovací žaloby se opírají o výslovné zmocnění zákona, nejde proto o určovací žaloby, které by sledovaly režim § 80 občanského soudního řádu, a není proto třeba, aby oprávněné osoby prokazovaly existenci naléhavého právního zájmu. Navrhovatelé novely zavádějící zdanění finančních náhrad církvím tvrdili, že jde z jejich strany též o odvetu za podávání určovacích žalob: „Tento návrh je také reakcí na chování církví po přijetí tohoto zákona, které pobírají finanční náhradu za nevydáváný majetek, tedy majetek, který byl v době přijetí zákona v držení obcí, krajů či jiných fyzických a právnických osob, ale zároveň podávají žaloby na určení vlastníka tohoto majetku a v případě, že by přišel zpět na stát, žádají o jeho fyzické vrácení, takže ve výsledku by měli jak fyzický majetek, tak za něj obdrželi finanční náhradu.“³³ Novelu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi se podařilo na půdě Parlamentu České republiky prosadit,³⁴ avšak Ústavní soud ji rozporoval a rozhodl svým náleznem³⁵ o zrušení slov „s výjimkou finanční náhrady“ v ustanovení § 18a odst. 1 písm. f) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb. a zákona č. 125/2019 Sb.

²⁹ „Pokud jde o *částecnost naturální restituci*, mají být některé zemědělské a lesní nemovitosti a některé věci, které byly náboženským společenstvím odňaty v době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990, do vlastnictví náboženských společností vydány, pokud svůj nárok na ně náboženská společenství uplatnila u dnešních správců státního majetku, kteří jimi hospodaří, do 2. ledna 2014, a tento nárok doložila důkazem o svém původním vlastnictví. K podání žádostí náboženskými společnostmi již došlo. Jen malá část nároků již byla vyřízena.“ – TRETERA, J. R. – HORÁK, Z. *Konfesní právo*, Praha : Leges, 2015, s. 254.

³⁰ Zákon č. 428/2012 Sb., § 18 odst. 4.

³¹ Zákon č. 428/2012 Sb., § 18 odst. 1.

³² NOVÁK, M. *Žaloby na určení vlastnického práva státu podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi*. In *Revue církevního práva* č. 75-2/2019, s. 63-80, s. 68.

³³ 7. schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, bod č. 12, stenozáznam projednávání sněmovního tisku č. 38, 28. 2. 2018.

³⁴ Zákon č. 125/2019 Sb.

³⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 5/19.

Neústavnost novely zákona dovozovala skupina 44 senátorů především ze skutečnosti, že ani jeho předkladatelé, ani vláda netvrdí, že by šlo o zákon v ústavněprávním smyslu daňový; naopak nezasílali, že jediným cílem je faktické snížení restituční finanční náhrady, jejíž výše má být podle aktuálních vládních a některých nevládních stran údajně nepřiměřeně vysoká. Změna provedená zákonem č. 125/2019 Sb. navíc nese znaky nepřipustné retroaktivity a navíc se porušuje princip *pacta sunt servanda*, neboť uzavřením smluv s církvemi bylo založeno jejich legitimní očekávání.

Ústavní soud ve svém nálezu vytkl novele nepřipustnou nepravou retroaktivitu,³⁶ zákonodárce navíc nerozhodl o zdanění, nýbrž o faktickém snížení finanční náhrady, na jejíž celou výši vznikl církvím a náboženským společenstvem právní nárok a legitimní očekávání okamžikem uzavření smluv o vypořádání. Dodatečné snížení finanční náhrady za krivdy způsobené komunistickým režimem míří proti základním principům demokratického právního státu. Zákonodárce tím porušil principy právní jistoty, důvěry v právo a jeho předvídatelnost a ochrany nabytých práv, jakožto stěžejní principy demokratické společnosti (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky), a právo dotčených subjektů vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě ve smyslu ochrany legitimního očekávání jeho zmnožení.

Je třeba upozornit, že úloha Ústavního soudu není tak jednoznačně pozitivní, jak by se mohlo na první pohled zdát. Sami předkladatelé novely zákona mohli počítat s tím, že zdanění náhrady na nevydaný církevní majetek je tak zjevně nespravedlivé, že Ústavnímu soudu nezbyde než ji zrušit. Je jistě pravda, že samotný zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi byl záhy po svém vstupu v účinnost napaden u Ústavního soudu, přičemž soud návrhu nevyhověl,³⁷ avšak z doby nedávné lze upozornit již na zárodky judikatury téhož soudu, nevstřícné vůči církevním restituentům.³⁸ Ta může mít kvaziprecedenční vliv na další budoucí rozhodování Ústavního soudu v obdobných případech.³⁹

4 Závěrem

Jestliže je cílem zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi přechod církví v České republice k finanční nezávislosti na státu, pak je jistě namístě vzít v úvahu sousední slovenskou zkušenost. Na Slovensku již byl takový pokus po vstupu obecného

³⁶ Ta nemusí být vždy nespravedlivá: „Nepravá retroaktivita představuje takovou právní situaci, kdy otázky vzniku právního vztahu jsou posuzovány podle staré právní úpravy, jejich obsah se pak od okamžiku nabytí účinnosti právní normy nově mění a řídí se podle výslovných změněných, resp. nových pravidel chování. Jde tedy vlastně o změnu pravidla od účinnosti novely do budoucnosti, což je generálně přípustná, možná nebo žádoucí situace. Proto se tento typ vlastně za zpětné působení normy nepovažuje a obecně se v právní teorii a rovněž právní praxi připouští.“ – HAVRÁNEK, J. a kolektiv, *Teorie práva*, Plzeň: ALEŠ, Č. 2008, s. 215-216.

³⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 10/13, publikace pod č. 177/2013 Sb.

³⁸ Nálezy sp. zn. I. ÚS 2166/10; sp. zn. II. ÚS 2640/17.

³⁹ „Aniž bychom se pouštěli do spekulací ohledně motivace, můžeme si dovolit konstatovat, že tento náález Ústavního soudu při svém pohrání literou i smyslem některých zákonů a předchozí judikatury nejenom, že způsobil veliké překvapení, ale bezesporu snížil autoritu Ústavního soudu jako instituce bdící nad právním státem v naší zemi. To, že kvaziprecedenčně zasáhl do mnoha dalších restitučních sporů, není zapotřebí zdůrazňovat. Jistot (malou) útěchou nám budiž fakt, že ne všichni soudcové nekriticky převzali argumentaci tohoto senátu Ústavního soudu a my tak tu a tam můžeme být svědky diametrálně odlišného posouzení podobných kauz, ať už u soudů obecných, nebo u soudu ústavního.“ – ČAČÍK, M. B. *In favorem restitutionis – teorie a praxe In Revue církevního práva* č. 76-3/2019, s. 81-96, s. 93.

církevního restitučního zákona v účinnost⁴⁰ učiněn, a to bezúspěšně: „Na období let 1994–1998 se navrhlo zavést tzv. přechodné období, ve kterém se stát ještě bude podílet na financování zvláště určených potřeb církví a náboženských společností. Potom by se zavedlo financování církví takovou formou, která bude odpovídat moderním zásadám vztahu státu a církví tak, aby se mohly postupně ekonomicky maximálně osamostatnit.“⁴¹ Rozdíl mezi současnou českou právní úpravou a slovenským církevním restitučním zákonodárstvím spočívá v tom, že na Slovensku absentoval transformační prvek v podobě příspěvku na podporu činnosti církví, který by se postupně snižoval a došlo tak snadněji k přechodu na nový model financování.⁴² „Po dobu 17 let ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona stát vyplácí dotčeným církvím a náboženským společenstvem příspěvek na podporu jejich činnosti. V prvních třech letech přechodného období se výše příspěvku rovná částce poskytnuté dotčené církví a náboženské společnosti na základě zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění pozdějších předpisů, v roce 2011. Výše příspěvku se od čtvrtého roku přechodného období každoročně snižuje o částku odpovídající 5 % částky vyplacené v prvním roce přechodného období.“⁴³ Zatímco Slovensko raději zvolilo pokračování v dosavadním způsobu financování církví státem v podobě systému, údajně vyhovujícím slovenskému naturelu, očekávajícímu státní podporu církví jako samozřejmost,⁴⁴ teprve budoucí vývoj ukáže, zdali církve budou v českých poměrech opravdu schopny vytvořit dostatečnou finanční a majetkovou základnu pro samofinancování. Zkušenost z první Československé republiky prozrazuje, že církve a náboženské společnosti ani tehdy nebyly samostatně a nezávisle na státu. Tzv. kongruový zákon z roku 1926⁴⁵ rozlišoval církve kongruální a dotační, přičemž duchovním prvních stát dorovnával nedostatečné příjmy z beneficí, druhé, jak název prozrazuje, dotoval stát přímo.⁴⁶

⁴⁰ Zákon č. 282/1993 Sb., o zmírnění některých majetkových krivd způsobených církvím a náboženským společenstvem.

⁴¹ HOLEČKO, M. *Súčasná forma finančného zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike*. In MULÍK, P. *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*, Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, s. 17–21, s. 20.

⁴² „Zatímco v případě vydávání věci převažuje restituční charakter, v případě příspěvku na přechodném období naopak převažuje jeho povaha coby opatření směřující k vypořádání majetkových vztahů mezi státem a církvemi a náb. spol. [...] Protože okamžité ukončení vyplácení příspěvků na činnost církví a náb. spol. by ohrozilo dosažení jednoho z cílů zákona (obnovení majetkové základny církví a náb. spol.), bylo rozhodnuto, že dojde k jeho postupnému utlumení.“ – KRÍŽ, J. – VALEŠ, V., *Zákon o majetkovém vyrovnání...*, s. 287–288.

⁴³ Zákon č. 428/2012 Sb., § 17 odst. 1–3.

⁴⁴ „Vidíme tedy, že téměř 150 let stát nepřetržitě nějakou formou přispíval na činnost církví na našem území. Tato skutečnost se nepochybně projevila i v chování věřících a občanů vůbec. Přesto, že se identifikovali s některou z církví, ztratili smysl pro pravidelnou přímou finanční podporu svých církví. To je velmi důležitý sociologický aspekt. Závězek státu přispívat na církve vnímají jako něco přirozeného a změna tohoto stavu by u mnohých vzbuzovala dojem, že stát přenesením této povinnosti na věřící občany zaujímá protináboženský, resp. proticírkevní postoj.“ – MULÍK, P. *Perspektivy a možné riešenia finančného zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*. In MULÍK, P. *Modely ekonomického zabezpečenia...*, s. 22–26, s. 23–24.

⁴⁵ Zákon č. 122/1926 Sb. z. a n., o úpravě platů duchovenstva církví a náboženských společností státem uznávaných, případně recipovaných.

⁴⁶ „Termín dotační církve vznikl v souvislosti s dotací, která byla ze státních prostředků poskytována těmto církvím, a které bylo především používáno na platy a penze duchovních. Na rozdíl od kongruového doplňku, který byl vyplácen přímo duchovním kongruálních církví, dostala tuto dotaci samotná církve, a ta poskytl plat duchovním, kteří nebyli dostatečně hmotně zabezpečeni.“ – BRADÁČ, P. *Financování církví v českých zemích ve 20. století*. In *Revue církevního práva* č. 37–2/2007, s. 79–131, s. 119.

V budúcnu lze očakávať rozdielnou mieru úspešnosti u jednotlivých cirkví alebo v rámci katolíckej cirkve u jednotlivých diecéz alebo reholných spoločností. Taková miera mezicirkevnej solidarity, ktorá umožnila vyčísliť v zákone restitučnú náhradu niektorým menším nekatolíckym cirkviam na nereálne vysoké častky, sa již jistě nebude moci opakovať. Jedna z nich, Bratrská jednota baptistů, dokonca odmietla z ideových dôvodů podpísať smlouvu se štátem ohľadne finančnej náhrady, ktorá mala činiť v jejím prípade 227 862 069 Kč.⁴⁷ Uvnitř samotné katolíckej cirkve pak mohou zapůsobiť prerozdělovací procesy pro vyrovnání příjmových rozdílů v rámci diecéz. Na hodnotení úspešnosti celého projektu majetkového vyrovnání štátu s cirkvami je však jistě ještě příliš brzo.

LITERATURA:

- BRADÁČ, P. *Financování církví v českých zemích ve 20. století*. In *Revue církevního práva* č. 37-2/2007.
- ČAČÍK, M. B. *In favorem restitutionis – teorie a praxe*. In *Revue církevního práva* č. 76-3/2019, s. 81-96.
- ČIKEŠ, R. *Registrácia cirkví a náboženských spoločností verus náboženská sloboda*. In MORAČČÍKOVÁ, M. – LOJDA, M. *Náboženská sloboda a jej aspekty. Islam v Európe*, Bratislava 2005, s. 14-18.
- DRÁPAL, D. *Jak hodnotíte nový zákon o cirkvích?* In *Anno Domini* č. 3/2002, s. 23.
- FILIPI, P. *Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských cirkví*, Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012.
- HAVRÁNEK, J. a kolektiv, *Teorie práva*, Plzeň : Aleš Čeněk, 2008.
- HOLEČKO, M. *Súčasná forma finančného zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike*. In MULÍK, P. *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*, Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, s. 17-21.
- HRDINA, A. I. *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Praha : Eurolex Bohemia, 2004.
- JÄGER, P. – CHOCHOLÁČ, A. *Zákon o majetkovém vyrovnání s cirkvemi a náboženskými společnostmi. Komentář*, Praha : Wolters Kluwer, 2015.
- CHOCHOLÁČ, A. *Zákon o cirkvích a náboženských společnostech. Komentář*, Praha : Wolters Kluwer, 2016.
- KŘÍŽ, J. – VALEŠ, V. *Zákon o majetkovém vyrovnání s cirkvemi a náboženskými společnostmi. Komentář*, Praha : C. H. Beck, 2013.
- MULÍK, P. *Perspektivy a možné riešenia finančného zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*, In MULÍK, P. *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*, Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, s. 22-26.

⁴⁷ Ve svém vztahu ke světu se baptismus rozešel s ideálem „křesťanské společnosti“. Kristovi učedníci existují ve společnosti jako ostrůvky radikální poslušnosti a elementární vzájemnosti, odmítající jakékoli finanční nebo legislativní zvýhodňování ze strany veřejných (státních) institucí.“ – FILIPI, P. *Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských cirkví*, Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012, s. 142.

13. NOVÁK, M. *Žaloby na určení vlastnického práva státu podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi*. In *Revue církevního práva* č. 75-2/2019, s. 63-80.
14. *Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů*. In *Revue církevního práva* č. 22-2/2002, s. 163-175.
15. TRETERA, J. R. – HORÁK, Z. *Konfesní právo*, Praha : Leges, 2015.

POKUSY O ZMĚNU ZÁKONA O MAJETKOVÉM VYROVNÁNÍ S CÍRKVEMI A NÁBOŽENSKÝMI SPOLEČNOSTMI V ČESKÉ REPUBLICE A JEJICH REALIZACE V SOUČASNÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI¹

ATTEMPTS TO AMEND THE ACT ON PROPERTY SETTLEMENT WITH CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES IN THE CZECH REPUBLIC AND THEIR IMPLEMENTATION IN CONTEMPORARY CZECH SOCIETY

doc. Damián Němec, dr,

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Abstrakt: Příspěvek se věnuje zákonu o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, přijatém na konci r. 2012 v České republice, a speciálně pak snahám o právní změny či zrušení tohoto zákona. Významné místo v tomto ideovém a právním zápasu hrál Ústavní soud České republiky, který se opakovaně postavil za přijatý zákon, když r. 2013 odmítl ústavní stížnosti napadající legitimitu tohoto zákona a v r. 2019 novelu tohoto zákona a zákona o daních z příjmů, které by fakticky znamenaly výrazné umenšení finanční kompenzace poskytované církvím a náboženským společenstvem na základě uvedeného zákona.

Klíčová slova: církve a náboženské společnosti, ústavní principy, restituce, finanční náhrada, daně

Abstract: The paper deals with the Act on Property Settlement with Churches and Religious Societies, adopted at the end of 2012 in the Czech Republic, and specifically with efforts to legal changes or repeal of this Act. An important place in this ideological and legal struggle was played by the Constitutional Court of the Czech Republic, which repeatedly stood up for the passed law, rejecting in 2013 constitutional complaints challenging the legitimacy of this law and in 2019 an amendment to this law and income tax law. In fact, they would mean a significant reduction in the financial compensation granted to churches and religious societies under that law.

Key words: Churches and religious societies, constitutional principles, restitution, financial compensation, taxes

¹ Vedecký příspěvek vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0254/16 Financovanie cirkví a náboženských spoločností.

Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi z r. 2012 a peripetie jeho právního projednávání

Přijetí zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi

Zmírnění majetkových křivd způsobením komunistickým režimem v Československu² církvím a náboženským společnostem bylo v České republice zdlouhavé a bylo od počátku provázáno značnou politizací. Snaha o přijetí obecného zákona trvala již od počátku 90. let, ještě před rozpadem Československa k 1. 1. 1993, ale završena byla až ke konci r. 2012 přijetím zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi (dále jen „zákon“ bez dalšího určení).

K historii těchto snah již existuje poměrně bohatá odborná literatura, především v podobě dvou rozsáhlých komentářů k tomuto zákonu.³ Sám autor tohoto příspěvku popsal podrobně a rozsáhle celý proces přijetí tohoto zákona.⁴

Pro orientaci v tématu je třeba připomenout základní data o projednávání návrhu zákona: 1. čtení v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky (dále jen „PS“) proběhlo 3. a 7. února 2012, 2. čtení 6. června 2012, 3. čtení skončilo 14. července 2012, Senát Parlamentu České republiky zákon (dále jen „senát“) zamítl návrh zákona⁵ 15. srpna 2012, PS setrvala na svém návrhu 8. listopadu 2012, prezident republiky Václav Klaus zákon nepodepsal, ale ani nevetoval, takže zákon byl promulgován 5. prosince 2012.⁵

Pro naše téma je potřebné a přínosné zabývat se nejprve speciálně právním odporem proti přijetí tohoto zákona již v době jeho vzniku a krátce po jeho promulgaci.

Ústavní stížnost proti zákonu o majetkovém vyrovnání v době jeho vzniku

Již v září 2012, ještě před rozhodujícím hlasováním o vetu senátu v PS, podal jeden poslanec bývalé koaliční strany Věci veřejné (dále jen „VV“), která v dubnu 2012 přešla do opozice, ústavní stížnost, že byla jeho práva poškozena během třetího čtení v poslanecké sněmovně, protože mu předseda schůze po napomenutí odňal slovo kvůli předčítání církevních dějin České republiky od 9. století. Ústavní soud (dále jen „ÚS“) projednal tuto stížnost přednostně na plenárním zasedání dne 9. října 2012, přičemž ji zamítl z důvodu, že do legislativního procesu nemá právo zasahovat žádný jiný orgán veřejné moci, a proto soud nemá pravomoc zabývat se takovým podáním.⁶

² Komunistický režim byl po roce 1990 legálně označen jako protiprávní zákonem č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu.

³ KRÍŽ, J. – VÁCLAV V. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. Praha : C.H. Beck, 2013, xviii, 387 s. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-472-8; JÁGER, P. – CHOCHOLÁČ, A. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. Praha : Wolters Kluwer, 2015, xxxii, 284 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-871-0.

⁴ NĚMEC, D. *Das tschechische Gesetz über Eigentumsvergleich mit Kirchen und Religionsgemeinschaften aus dem*, Jahr 2012. *Archiv für katholisches Kirchenrecht. Mit besonderer Berücksichtigung der Länder deutscher Sprache*, Paderborn : Ferdinand Schöningh, 182. Band, Jahrgang 2013, s. 161-200, ISSN 0003-9160.

⁵ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sněmovní tisk 580. VI.n.z. o majetkovém vyrovnání s církvemi a nábožen. společ.* Dostupné online na www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=580 (cit. 28. 10. 2019).

⁶ ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. *Nález sp. zn. Pl. ÚS 31/12 z 15. 1. 2013*, dostupné online na nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-31-12_1 (cit. 28. 10. 2019).

Ústavní stížnosti proti zákonu o majetkovém vyrovnání krátce po jeho promulgaci

Po přijetí a promulgaci zákona podala první ústavní stížnost samotná VV dne 31. prosince 2012. Navrhovatelé byli: zaprvé strana jako celek; zadruhé, poslanecký klub této strany; zatřetí jedenáct poslanců (většinou členové této strany); začtvrté, senátor Parlamentu České republiky (i když neustraní, ale zvolený na kandidátní listině České strany sociálně demokratické; dále jen „ČSSD“). Navrhovatelé se domáhali zrušení rozhodnutí PS ze dne 8. listopadu 2012 o přijetí návrhu zákona, zákazu jeho realizace a zrušení celého zákona. ÚS zamítl stížnost dne 15. ledna 2013 z toho důvodu, že žalobci jednak nesplnili formální podmínky pro podání ústavní stížnosti, a jednak že podali stížnost proti rozhodnutí přijatému v rámci legislativního procesu a nikoli proti použití zákona, a proto ÚS není příslušný k řešení takového nároku.⁷

Další ústavní stížnosti pak následovaly dosti rychle. Nejprve podala VV v únoru 2013 druhou stížnost, kterou podepsalo 18 senátorů Parlamentu České republiky. Tato stížnost se příliš nelišila od předchozí stížnosti ve svém odůvodnění, ale naplňovala formální požadavky pro podání stížnosti. Další stížnost podala o několik dní později skupina 47 poslanců, většinou členů ČSSD; žádala v ní zrušení celého zákona. Třetí stížnost se stejným cílem jako druhou podala dne 21. února 2013 skupina 45 poslanců, většinou členů Komunistické strany Čech a Moravy. ÚS podle zákona o ústavním soudu zamítla oba posledně uvedené návrhy kvůli litispenci a jejich žalobce přibrala k řízení o první stížnosti jako vedlejší účastníky, přestože jejich odůvodnění bylo zcela odlišné od odůvodnění první přípustné stížnosti. Nález ÚS byl převážně negativní, pouze z ustanovení § 5 písm. i) se slovo „spravedlivé“ vypouští od vyhlášení nálezu ve sbírce zákonů a předpisů, neboť je právně obtížné a nejednoznačné stanovení toho, co v minulosti byla či nebyla spravedlivá náhrada.⁸ Dotčené ustanovení tedy zní nyní takto:

„§ 5

Skutečnosti vedoucí k majetkovým křivdám

Skutečnostmi, v jejichž důsledku došlo v rozhodném období k majetkovým křivdám, jsou

i) znárodnění anebo vyvlastnění vykonané v rozporu s tehdy platnými právními předpisy nebo bez vyplacení spravedlivé náhrady,

Tato úprava omezila možnost domáhat se restituce: nyní je vyloučena poskytnutím jakékoli náhrady, byť pouze symbolické. Tato modifikace vedla ke snížení fyzické restituce církevního majetku o asi 5-7 %.“

Vláda schválila znění smluv s církvemi a náboženskými společnostmi (dále jen „CNS“) dne 20. února 2013 a oznámila, že je hodlá podepsat dne 22. února 2013. Následující den, 21. února 2013, skupina poslanců ČSSD požádala ÚS o vydání předběžného opatření zakazujícího vládě podepsat ohlášené smlouvy. To nezabránilo vládě v podpisu smluv 22. února. ÚS projednal tuto žalobu primárně dne 5. března 2013, ale zamítl ji z důvodu nepřislušnosti, protože by byl oprávněn vydat předběžné opatření pouze tehdy, pokud by byla ústavní stížnost podána během projednávání.⁹

⁷ ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. Nález sp. zn. Pl. ÚS 31/12 z 15. 1. 2013, dostupné online na nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-31-12_1 (cit. 28. 10. 2019).

⁸ ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. Nález sp. zn. Pl. ÚS 10/13 z 29. 5. 2013, dostupné online na <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=79493&pos=14&cnt=41&typ=result> (cit. 28. 10. 2019), publikován ve sbírce zákonů pod č. 177/2013 Sb.

⁹ ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. Nález sp. zn. Pl. ÚS 10/13 z 5. 3. 2013, dostupné online na nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=78323&pos=5&cnt=55&typ=result (cit. 28. 10. 2019).

Novelizace zákonů v souvislosti s přijetím zákona o majetkovém vyrovnání

Jako kompromis vedoucí k úspěchu opětovného hlasování o návrhu zákona během jednání PS konaném začátkem listopadu 2012 bylo docela snadné přijmout menší změnu kvůli předchozímu politickému schválení. Spočívalo ve změně zákona o dani z příjmu (č. 586/1992 Sb.): první prodej restituovaného majetku (na straně církevních institucí) by již neměl být osvobozen od daně, ale měl by podléhat běžné dani z příjmu právnických osob. Návrh zákona byl předložen PS dne 6. prosince 2013 jako poslanecký návrh, a to spolu s návrhem na projednání zákona ve zkráceném řízení, tj. v pouhém jednom čtení. Poté, co byl návrh zákona schválen vládou 21. prosince, byl v PS schválen ve zkráceném řízení dne 12. února 2013. Senát parlamentu také velmi rychle schválil návrh zákona dne 13. března 2013. Prezident podepsal zákon dne 18. března 2013 a předseda vlády dne 28. března 2013. Novela byla promulgována 3. dubna 2013 pod č. 80/2013 Sb. a téhož dne nabyla účinnosti.

Jiné legislativní návrhy nebyly úspěšné:

1. Dne 21. března 2012 byl podán návrh ústavního zákona o referendu o zákonu ze strany poslanců komunistické strany; zamítnut byl 16. prosince 2012 v prvním čtení v PS.
2. Dne 4. prosince 2012, krátce před promulgací zákona, byl podán poslanecký návrh radikální změny finančních parametrů zákona novelou tohoto zákona. Návrh nebyl po prvním čtení vrácen do pléna a jeho projednávání bylo definitivně ukončeno na konci funkčního období PS (28. srpna 2013).
3. Dne 17. května 2013 byl předložen poslanecký návrh novely zákona, který chtěl zavést pro žadatele o fyzickou restituci povinnost zveřejňovat žádosti on-line a následně rozhodnutí ze strany povinné osoby ve lhůtě 15 dnů. Organizační výbor PS předal návrh ústavnímu výboru v červnu 2013, ten však o návrhu nehlasoval do konce funkčního období PS (28. srpna 2013), a tak bylo projednávání tohoto návrhu ukončeno.
4. Dne 3. června 2013 byl podán poslanecký návrh novely zákona o dani z příjmů (konkrétně v části týkající se právnických osob), který chtěl odstranit veškeré daňové výhody CNS v tomto zákoně. Návrh byl zaslán dne 17. července 2013 výboru pro rozpočet, který nedal žádnou odpověď od do konce funkčního období PS (28. srpna 2013), a tak bylo ukončeno jednání také o tomto návrhu.

Snahy o dojednání úprav majetkového vyrovnání od listopadu 2013 do března 2014

Politizace otázky srovnání vlastnictví vždy pokračovala, setkávala se s různými individuálními otázkami a skončila až dodnes (začátek července 2019). Proto je nutné zavést pouze několik událostí a aspektů, které jsou z právního hlediska velmi důležité.¹⁰

Pád vlády a předčasné volby v roce 2012

Mohlo by to vypadat, jako by se situace po rozhodnutí ÚS z května 2013 uklidnila. Docela nečekaně však došlo k velké aféře s prezidentem vlády Petrem Nečasem.¹¹

¹⁰ Proto jsou níže uvedeny pouze nejdůležitější poznámky.

¹¹ Údaje jsou čerpány z více webových stránek, především z webu www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Padvlady-ve-ctyrech-dnech-Co-se-povedlo-Jane-Nagyove-275886 a hledej.idnes.cz/clan-ky.aspx?q=P%E1d+Ne%E8asova+kabinetu (cit. 28. 10. 2019).

Dne 11. června 2013 došlo k neúmyslné předeře prohlášením Petra Nečase, že se po 27 letech manželství rozvádí. Tisk spekuloval o vztahu s vedoucí úřadu vlády Janou Nagyovou.¹² V následujících šesti dnech proběhlo také policejní vyšetřování na úřadu vlády, zatčení její vedoucí a tři bývalých poslanců Občanské demokratické strany (dále jen „ODS“), kteří rezignovali na poslanecký mandát na nátlak předsedy ODS a předsedy vlády Petra Nečase v listopadu 2013; ti všichni byli obviněni ze zneužití funkce nebo korupce¹³ a následně vzati do vazby. To vedlo nakonec k rezignaci předsedy vlády (a tím i celé vlády), který byl prezidentem Milošem Zemanem pověřen, aby vedl vládu až do jmenování nového premiéra.

Nová přechodná vláda byla jmenována (po složitých jednáních) 10. července jako úřednická vláda neboli vláda expertů, ale často se na ni nahlíželo jako na vládu prezidentových kamarádů. Tato vláda dne 7. srpna 2013 neobdržela důvěru PS, a proto 13. srpna rezignovala. Prezident je pověřil, aby vedli stát až do jmenování nové vlády (což trvalo do ledna 2014!).¹⁴

Za těchto okolností politická opozice naléhavě vyzývala k předčasným volbám, k čemuž se připojila také koaliční strana TOP 09. Rozhodnutím ze dne 20. srpna 2013 PS nabídla prezidentovi své vlastní rozpuštění. Prezident rozpustil PS dne 28. srpna 2013. Předčasné volby byly vyhlášeny na 25. a 26. října 2013.¹⁵

Problém financování církví byl velmi často na programu během takto krátké volební kampaně; téměř každá strana se k tomu vyjádřila. Komunisté znovu požadovali referendum. ČSSD slíbila, že zaměří majetkové vyrovnání buď samostatně, nebo na základě jednání s CNS. Revizi požadovaly také dvě nové agilní politické skupiny, konkrétně hnutí ANO podnikatele Andreje Babiše, obviněného ve Slovenské republice (odkud přišel) ze spolupráce s komunistickou tajnou policií, a hnutí Úsvit přímé demokracie česko-japonského politika a senátora Tokio Okamury.

Předčasné volby sice na jedné straně změnilly politickou mapu České republiky, ale nevyjasnily ji. V nové PS měla 50 poslanců ČSSD, 47 hnutí ANO, 33 komunisté, 26 strana TOP 09, pouze 16 ODS, 14 Úsvit přímé demokracie a 14 lidová strana.¹⁶

¹² Bývalý premiér Nečas tento vztah zpočátku popíral, přiznal jej teprve v červenci 2013. Rozveden byl 6. 8. 2013 a již 21. 9. 2013 se oženil s Janou Nagyovou (od té doby Nečasovou).

¹³ Bývalý premiér Nečas byl vyslýchán jako svědek. Nejvyšší soud uznal 16. 7. 2013 stížnost obviněných poslanců proti trestnímu stíhání s odůvodněním, že také při své rezignaci jednali jako poslanci, a proto se na ně vztahuje poslanecká imunita. Nakonec byl bývalý premiér Nečas obviněn 11. 2. 2014 z podplácení, ale on všechna obvinění odmítl s odůvodněním, že se jednalo o běžné politické praktiky; tato kauza není dosud (na konci r. 2019!) uzavřena. Viz zprávy www.irozhlas.cz/zpravy-domov/necase-stihat-lze-exposlance-kvuli-trafikam-ale-ne-rekl-nejvyssi-soud_201310311343_kwinklerova a www.irozhlas.cz/zpravy-domov/petr-necas-jana-necasova-kri-va-vypoved-obvini-ka-za-zpravodajcu_1908070600_ogo (cit. 28. 10. 2019).

Celá záležitost je spojena s více otázkami: Kde je hranice mezi obvyklou politickou praxí a korupcí? Má tuto hranici stanovit moc zákonodárná, nebo soudní? Jaký je aktuální rozsah poslanecké imunity a jaký by měl v budoucnosti být? Jedná se v případě ex-premiéra Nečase opravdu o organizovaný zločin, nebo spíše o zneužití policie ve službách politické objednávky, atd.?

¹⁴ Viz VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Vláda Jiřího Rusnoka (10.07.2013 - 29.01.2014)*. Dostupné online na www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2013-cr/jiri-rusnok/prehled-cle-nu-vlady-jiriho-rusnoka-13-07-2013---29-01-2014-115419/ (cit. 29. 10. 2019).

¹⁵ Viz POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Rozpuštění Poslanecké sněmovny*. Dostupné online na www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=5827 (cit. 28. 10. 2019).

¹⁶ Viz ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10.-26.10.2013*. Dostupné online na www.volby.cz/pls/ps2013/ps53?xjazyk=CZ&xxv=1 (cit. 28. 10. 2019).

V takové situaci bylo obtížné vytvořit většinovou vládu. Situaci dále destabilizoval také interní stranický puč proti vůdci ČSSD Bohuslavu Sobotkovi: Ukázalo se, že spiklenci jednali s prezidentem Zemanem večer 26. října, druhý den voleb. Poté, co přežil povstání, Bohuslav Sobotka dne 10. listopadu pokračoval v oficiálním vyjednávání o vytvoření vlády jménem ČSSD a 21. listopadu 2013 jej prezident nakonec oficiálně pověřil, aby vytvořil vládu. Koalice byla sjednána s hnutím ANO a lidovou stranou, přičemž nejobtížnějším bodem pro jednání s lidovou stranou bylo majetkové vyrovnání s CNS. Nakonec byla 6. ledna 2014 podepsána koaliční dohoda.¹⁷

Prezident nejprve mluvil osobně s každým ministrem, který byl navržen. Nejprve 17. ledna 2014 jmenoval Sobotku premiérem, nakonec 29. ledna 2014, t. j. 93 dnů po volbách (!), celou vládu, i když s výhradami.¹⁸ Dne 12. února 2014 nová vláda schválila své programové prohlášení – a o CNS tam není slovo.¹⁹

Snahy ČSSD a ANO o změnu parametrů majetkového vyrovnání v letech 2013/2014

Již v listopadu 2013, po překonání revolty v ČSSD, jednal její předseda Bohuslav Sobotka s pracovníky pražského arcibiskupského paláce i se zástupci České biskupské konference a Ekumenické rady církví v České republice. Veřejně deklarovaným cílem ČSSD bylo dosažení souhlasu CNS s redukcí a dalšími změnami v majetkovém vyrovnání. Diskuse měla jeden společný úspěch: dohodu o vytvoření komise odborníků pro vyjednávání návrhů ČSSD.²⁰

Komise se sešla pouze třikrát. 17. prosince 2013, 7. února 2014 a 25. března 2014. První schůzka byla navržena především za účelem vzájemného poznávání a vytvoření pracovní skupiny k objasnění několika jednotlivých otázek; druhé setkání s jednáním o úrovni finanční kompenzace, kde ČSSD a ANO navrhly jejich snížení o 13 miliard korun (asi 500 milionů EUR), ale CNS nesouhlasily, obě strany předložily své algoritmy pro výpočet náhrady a CNS souhlasily se zveřejněním roční účetní závěrky;²¹ třetí schůzka se věnovala otázce předkupního práva státu na prodej restituovaného majetku.

Na třetím zasedání CNS uvedly, že chtějí pokračovat v jednáních o modelu spolupráce nikoli v této komisi, ale na úrovni vlády, a proto ukončily svou účast v Komisi, aniž by se podařilo

¹⁷ Viz VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *I. vláda Andreje Babiše (13.12.2017-27.06.2018)*. Dostupné online na www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2017-cr/andrej-babis-i/prehled-clenu-vlady-andreje-babise-13-12-2017-27-06-2018-166989/ (cit. 29. 10. 2019).

¹⁸ Viz VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Vláda Bohuslava Sobotky (29.01.2014-13.12.2017)*. Dostupné online na www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2013-cr/bohuslav_sobotka/prehled-clenu-vlady-bohuslava-sobotky-29-01-2014---trva-124534/ (cit. 29. 10. 2019).

¹⁹ Viz VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Novým premiérem byl jmenován předseda ČSSD Bohuslav Sobotka*. Dostupné online na www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/novym-premierem-byl-dnes-jmenovan-predse-da-cssd-bohuslav-sobotka-115271/ (cit. 29. 10. 2019) a VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Vláda Bohuslava Sobotky (29.01.2014-13.12.2017). Programové prohlášení vlády ČR*. Dostupné online na www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/ (cit. 29. 10. 2019).

²⁰ Viz speciální stránku České biskupské konference „Služba veřejnosti“, konkrétně ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. Římskokatolická církev. Služba veřejnosti. Majetkové vyrovnání. *Expertní komise poprvé jednala o majetkovém vyrovnání*. Dostupné online na www.sluzbaveřejnosti.cz/news/expertni-komise-poprve-jednala-o-majetkovem-vyrovnani/ (cit. 28. 10. 2019).

²¹ Viz AKTUÁLNĚ.CZ. ČSSD a ANO se s církvemi o restitucích nedohodla. Dostupné online na aktualne.centrum.cz/domaci/politika/eurovolby/cesko/-clanek.phtml?id=801138 a ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. Římskokatolická církev. Služba veřejnosti. Majetkové vyrovnání. *Expertní komise dnes jednala v Liboci*. Dostupné online na www.sluzbaveřejnosti.cz/news/expertni-komise-dnes-jednala-v-liboci/ (cit. 28. 10. 2019).

v komisi dosáhnout společného schválení výsledků jednání o sporných otázkách.²² Toto vyústění schválili předsedové České biskupské konference, Ekumenické rady církví a Federace židovských náboženských obcí ve společném prohlášení dne 28. března 2014.²³ Materiály smíšené provize byly zveřejněny 25. března 2014.²⁴

Novelizace zákona o majetkovém vyrovnání v roce 2019

Volby do poslanecké sněmovny r. 2017, jmenování nové vlády

Politizace otázky zákona vzrostla v roce 2018. Po dalších (tentokrát řádných) volbách do PS v říjnu 2017 byl v prosinci 2017 jmenován předsedou vlády Andrej Babiš, vedoucí politického hnutí ANO. V lednu 2018 však jeho vláda hlasováním v PS neobdržela důvěru, takže rychle podala demisi. Prezident Zeman nechal dosavadní vládu dočasně vládnout až do června 2018 (!). Druhá Babišova vláda byla jmenována v červnu 2018, a to jako menšinová vláda hnutí ANO v koalici s ČSSD a s tolerancí Komunistické strany Čech a Moravy; vláda získala důvěru poslanecké sněmovny 12. července 2018. Tolerance byla spojena s podmínkami, podle nichž se vláda zavázala realizovat některé programové body komunistické strany – mezi nimi též zdanění finanční kompenzace realizované dle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.²⁵

Příprava a prosazení novely zákona o majetkovém vyrovnání v letech 2017-2019

Skupina 15 poslanců, a to všech poslanců Komunistické strany Čech a Moravy, připravila návrh novely zákona v prosinci 2017²⁶ a poslala jej 19. prosince 2017 do poslanecké sněmovny. Vláda návrh podpořila 10. ledna 2018. Poslanecká sněmovna zákon kladně projednala v 1. čtení 28. února 2018, v 2. čtení (po několika přerušeních) 12. prosince 2018 a ve 3. čtení 23. ledna 2019. Senát Parlamentu ČR 27. února 2019 zákon zamítl,²⁷ ba dokonce – nad rámec běžné praxe – přijal dost výjimečné usnesení, v němž upozorňuje na neústavnost předloženého zákona:²⁸

²² Viz ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Komuniké k ukončení činnosti církv. části expert. komise*. Dostupné online na www.cirkev.cz/archiv/140325-komunike-k-ukonceni-cinnosti-cirkv-casti-expert-komise (cit. 28. 10. 2019).

²³ Viz ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Prohlášení ČBK, ERC a FŽO k ukončení práce expert. skupiny*. Dostupné online na www.cirkev.cz/archiv/140328-prohlasi-cbk-erc-a-fzo-k-ukonceni-prace-expert-skupiny (cit. 28. 10. 2019).

²⁴ Viz ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Římskokatolická církev. Služba veřejnosti. Majetkové vyrovnání. Materiály expertní komise*. Dostupné online na www.cirkev.cz/archiv/140325-materialy-expertni-komise (cit. 28. 10. 2019).

²⁵ Viz VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *I. vláda Andreje Babiše (13.12.2017-27.06.2018)*. Dostupné online na www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2017-cr/andrej-babis-i/prehled-cle-nu-vlady-andreje-babise-13-12-2017-27-06-2018-166989/ (cit. 29. 10. 2019).

²⁶ Údaje jsou čerpány z oficiální internetové strany poslanecké sněmovny k této novele: POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sněmovní tisk 38. Novela z. o majetkovém vyrovnání s církvemi*. Dostupné online na www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=38 (cit. 29. 10. 2019).

²⁷ Viz SENÁT PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *12. funkční období. 111. usnesení senátu z 6. schůze, konané dne 27. února 2019*. Dostupné online na www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=90771 (cit. 29. 10. 2019).

²⁸ Viz SENÁT PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *12. funkční období. 112. usnesení senátu z 6. schůze, konané dne 27. února 2019*. Dostupné online na www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=90773 (cit. 29. 10. 2019).

Senát

I. konstatuje, že:

- Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky na návrh komunistických poslanců jednostranně změnila dohodnuté podmínky vypořádání mezi Českou republikou a církvemi a náboženskými společnostmi tím, že dodatečně schválila zdanění náhrad církvím a náboženským společnostem;
- schválení návrhu zákona, kterým se dodatečně mění zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, představuje porušení základních principů právního státu.

II. považuje schvalování takových návrhů zákona za neslučitelné s tvorbou demokratického právního řádu a s řádnou péčí o zachování právního státu.

III. pověřuje předsedu Senátu, aby toto usnesení zaslal předsedovi Poslanecké sněmovny.

PS přehlasovala veto senátu 23. dubna 2019, prezident republiky Miloš Zeman zákon podepsal 2. května 2019. Zákon byl vyhlášen pod č. 125/2019 Sb.

Novela zavádí dvě změny. V zákonu č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, vypouští ustanovení § 15 odst. 6, které zní:

Finanční náhrada není předmětem daně, poplatku ani jiného obdobného peněžitého plnění.

Dále v zákonu č. 586/1992 Sb., o dani z příjmu, se v § 18a odst. 1 písm. f), který dosud zněl:

(1) U veřejně prospěšného poplatníka nejsou předmětem daně

f) příjmy z bezúplatného nabytí věci podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

doplňuje text takto:

(1) U veřejně prospěšného poplatníka nejsou předmětem daně

f) příjmy z bezúplatného nabytí věci s výjimkou finanční náhrady podle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

Novela tak podřizuje finanční kompenzaci určenou církvím a náboženským společnostem dani z příjmu ve výši 19 % s účinností od 1. ledna 2020.

Právní odpor k novele, její úprava ústavním soudem v říjnu 2019

Odpor ze strany odborné veřejnosti a církví a náboženských společností

Novela způsobila protichůdné reakce, ostře kritické ze strany církví a náboženských společností a opozice (KDU-ČSL, ODS a TOP 09) i množství odborníků,²⁹ souhlasné od politických stran podporujících vládu (ANO, ČSSD, KSČM a SPD).

Celkem pochopitelně zveřejnila 24. dubna 2019 Česká biskupská konference společně s Ekumenickou radou církví v České republice a Federací židovských náboženských obcí

²⁹ Více odborníků se vyjádřilo cestou blogu nebo v tisku (zvl. na webu), jediný odborný článek, na nějž je uveden odkaz v právním systému ASPI, je KOUDELKA, Z. *Zdanění finanční náhrady v rámci církevních restitucí*, Právo a bezpečnost, číslo 1, ročník 2019, s. 8-19 (vydává 3x ročně Vysoká škola Karla Engliš, soukromá vysoká škola v Brně). Tento článek zdanění finančních kompenzací odmítá jako protiústavní.

v České republice společně prohlášení odmítající tento zákon jako nemravný a ve své podstatě neústavní s tím, že nejen způsobí církvím a náboženským společnostem finanční obtíže, ale pro některé z nich může být až likvidační.³⁰

Zásah ústavního soudu vůči novele zákona o majetkovém vyrovnání

K ÚS byly postupně předány 3 ústavní stížnosti: nejprve 24. května 2019 ze strany 42 senátorů (mezi nimi 3 senátoři z ČSSD!), druhý 6. června 2019 od 62 poslanců opozičních stran, třetí 12. června 2019 od dalších 19 senátorů. V souladu se zákonem o č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ÚS zamítl posledně uvedené dvě stížnosti kvůli litispendenci jako nepřípustné, ale přiřadil jejich stěžovatele k první stížnosti jako vedlejší účastníky.³¹

Protože by v případě delšího jednání ÚS účinnost sporné novely zákona nastoupila 1. ledna 2020, jednal ÚS o těchto stížnostech rychle, tedy fakticky přednostně. Rozhodnutí padlo na plénu ÚS již 1. 10. 2019, vyhlášeno bylo 15. 10. 2019³² a ve své výrokové části zní takto:

I. V ustanovení § 18a odst. 1 písm. f) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákonného opatření Senátu č. 344/2013 Sb. a zákona č. 125/2019 Sb., se slova „s výjimkou finanční náhrady“ zrušují dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů.

II. Návrh na zrušení zákona č. 125/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi) a zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, se odmítá.

Podrobný rozbor rozsáhlého nálezu ÚS by si vyžádal zpracování další studie a přesahuje tak možnosti tohoto příspěvku. Je však potřebné alespoň stručně představit, jaké zásadní otázky si soud kladl a jak na ně odpověděl.

Položené otázky se týkají těchto skutečností: ochrana nabytých práv, zákaz retroaktivity, legitimní očekávání, povaha restitučního zákonodárství, ústavněprávní přezkum daní a princip rovnosti, princip *pacta sunt servanda*. ÚS předně shledal, že se v napadené novele zákona nejedná o daň, ale fakticky o snížení finanční náhrady, dále jde o porušení práva na legitimní očekávání dotčených církví a náboženských společností, a to ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, porušení zásady *pacta sunt servanda*, CNS mají na základě zákona o majetkovém vyrovnání pohledávku vůči státu, nejde tedy o příjem ve smyslu daňového zákonodárství, a novela zavádí nepřípustnou nepravou retroaktivitu.

ÚS konstatoval, že zákonodárce napadenou novelou porušil principy právní jistoty, důvěry v právo a jeho předvídatelnost a ochrany nabytých práv, jakožto stěžejní principy demokratické společnosti (čl. 1 odst. 1 Ústavy), a právo dotčených subjektů vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě ve smyslu ochrany legitimního očekávání jeho zmnožení.

³⁰ Viz ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Společné prohlášení předsedů České biskupské konference, Ekumenické rady církví a Federace židovských obcí ke schválení zdanění tzv. církevních restitucí*. Dostupné online na www.cirkev.cz/cs/aktuality/190423zdaneni-penezitich-nahrad-cirkvim-schvalila-poslanecka-snemovna (cit. 28. 10. 2019).

³¹ Viz ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. *Projednávané věci*. Dostupné online na www.usoud.cz/projednavane-plenarni-veci/ (cit. 28. 10. 2019).

³² Zde i v následujícím textu budu vycházet z rozsáhlého nálezu ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. Nálež sp. zn. Pl ÚS 05/19 z 1. 10. 2019, dostupné online na nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=109087&pos=1&cnt=1&typ=result (cit. 29. 10. 2019).

K nálezu jsou připojena dvě disentní stanoviska ústavních soudců Josefa Fialy a Radovana Suchánka – oba se vyjadřují, že ÚS měl zrušení slov „s výjimkou finanční náhrady“ odmítnout.

CNS reagovaly na nález ÚS souhlasně,³³ politické subjekty rozdílně: nejkritičtěji se vyjádřila Komunistická strana Čech a Moravy, která prohlásila, že zvažuje ve věci nálezu ÚS podání k Evropskému soudu pro lidská práva, vycházející z jedné připomínky disentního stanoviska Radovana Suchánka, totiž že nálezem ÚS se do zákona o majetkovém vyrovnání nevrátilo ustanovení „Finanční náhrada není předmětem daně, poplatku ani jiného obdobného peněžitého plnění.“³⁴ Možná lze tedy očekávat pokračování právní bitvy ohledně tohoto nálezu v budoucnosti.“

BIBLIOGRAFIE:

1. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
2. Zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu
3. Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi
4. Zákon č. 80/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 125/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi) a zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
6. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. Římskokatolická církev. Služba veřejnosti. Majetkové vyrovnání. *Expertní komise poprvé jednala o majetkovém vyrovnání*. Dostupné online na www.sluzbaverejnosti.cz/news/expertni-komise-poprve-jednala-o-majetkovem-vyrovnan-i/ (cit. 28. 10. 2019)
7. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. Římskokatolická církev. Služba veřejnosti. Majetkové vyrovnání. *Expertní komise dnes jednala v Liboci*. Dostupné online na www.sluzbaverejnosti.cz/news/expertni-komise-dnes-jednala-v-liboci/ (cit. 28. 10. 2019)
8. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Komuniké k ukončení činnosti círk. části expert. komise*. Dostupné online na www.cirkev.cz/archiv/140325-komunike-k-ukonceni-cinnosti-cirk-casti-expert-komise (cit. 28. 10. 2019)
9. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Prohlášení ČBK, ERC a FŽO k ukončení práce expert. skupiny*. Dostupné online na www.cirkev.cz/archiv/140328-prohlaseni-cbk-erc-a-fzo-k-ukonceni-prace-expert-skupiny (cit. 28. 10. 2019)
10. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. Římskokatolická církev. Služba veřejnosti. Majetkové vyrovnání. *Materiály expertní komise*. Dostupné online na www.cirkev.cz/archiv/140325-materialy-expertni-komise (cit. 28. 10. 2019)

³³ ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Společné vyjádření ERC, ČBK a FŽO k rozhodnutí Ústavního soudu o církevních náhradách*. Dostupné online na www.cirkev.cz/cs/aktuality/191016spolecne-vyjadreni-erc-cbk-a-fzo-k-rozhodnuti-ustavniho-soudu-o-cirkevnych-nahradach (cit. 29. 10. 2019).

³⁴ SEZNAM ZPRÁVY. *Komunisté hledají cestu, jak vrátit do hry zdanění církevních restitucí. Zbyla jim jedna „zadní vrátka“*. Dostupné online na <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/komuniste-hledaji-cestu-jak-vratit-do-hry-zdaneni-cirkevnych-restituci-zbyla-jim-jedna-zadni-vratka-81386> (cit. 29. 10. 2019)

11. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Společné prohlášení předsedů České biskupské konference, Ekumenické rady církví a Federace židovských obcí ke schválení zdanění tzv. církevních restitucí*. Dostupné online na www.cirkev.cz/cs/aktuality/190423zdaneni-penezitych-nahrad-cirkvim-schvalila-poslanecka-snemovna (cit. 28. 10. 2019)
12. ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *Společné vyjádření ERC, ČBK a FŽO k rozhodnutí Ústavního soudu o církevních náhradách*. Dostupné online na www.cirkev.cz/cs/aktuality/191016spolecne-vyjadreni-erc-cbk-a-fzo-k-rozhodnuti-ustavniho-soudu-o-cirkevnych-nahradach (cit. 29. 10. 2019)
13. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013*. Dostupné online na www.volby.cz/pls/ps2013/ps53?xjazyk=CZ&xv=1 (cit. 28. 10. 2019)
14. JÁGER, P. – CHOCHOLÁČ, A. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. Praha : Wolters Kluwer, 2015, xxxii, 284 s. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-871-0
15. KOUDELKA, Z. *Zdanění finanční náhrady v rámci církevních restitucí*, Právo a bezpečnost, číslo 1, ročník 2019, s. 8-19
16. KŘÍŽ, J. – VALEŠ, V. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. Praha : C. H. Beck, 2013, xviii, 387 s. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-472-8
17. NĚMEC, D. *Das tschechische Gesetz über Eigentumsvergleich mit Kirchen und Religionsgemeinschaften aus dem Jahr 2012. Archiv für katholisches Kirchenrecht. Mit besonderer Berücksichtigung der Länder deutscher Sprache*, Paderborn : Ferdinand Schöningh, 182. Band, Jahrgang 2013, s. 161-200, ISSN 0003-9160
18. POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sněmovní tisk 580. Vl.n.z. o majetkovém vyrovnání s církvemi a nábožen. společ.* Dostupné online na www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=580 (cit. 28. 10. 2019)
19. POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Sněmovní tisk 38. Novela z. o majetkovém vyrovnání s církvemi*. Dostupné online na www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=38 (cit. 29. 10. 2019)
20. SENÁT PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *12. funkční období. 111. usnesení senátu z 6. schůze, konané dne 27. února 2019*. Dostupné online na www.senat.cz/xqw/xervlet/psenat/htmlhled?action=doc&value=90771 (cit. 29. 10. 2019)
21. SENÁT PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *12. funkční období. 112. usnesení senátu z 6. schůze, konané dne 27. února 2019*. Dostupné online na www.senat.cz/xqw/xervlet/psenat/htmlhled?action=doc&value=90773 (cit. 29. 10. 2019)
22. SEZNAM ZPRÁVY. *Komunisté hledají cestu, jak vrátit do hry zdanění církevních restitucí. Zbyla jim jedna „zadní vrátka“*. Dostupné online na <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/komuniste-hledaji-cestu-jak-vratit-do-hry-zdaneni-cirkevnych-restituci-zbyla-jim-jedna-zadni-vratka-81386> (cit. 29. 10. 2019)
23. ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. *Nález sp. zn. Pl. ÚS 31/12 z 15. 1. 2013*, dostupné online na nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-31-12_1 (cit. 28. 10. 2019)
24. ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. *Nález sp. zn. Pl. ÚS 10/13 z 5. 3. 2013*, dostupné online na nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=78323&pos=5&cnt=55&typ=result (cit. 28. 10. 2019)

25. ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. Nález sp. zn. Pl. ÚS 10/13 z 29. 5. 2013, dostupné online na <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=79493&pos=14&cnt=41&typ=result> (cit. 28. 10. 2019), publikován ve sbírce zákonů pod č. 177/2013 Sb.
26. ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. Nález sp. zn. Pl. ÚS 05/19 z 1. 10. 2019, dostupné online na nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=109087&pos=1&cnt=1&typ=result (cit. 29. 10. 2019)
27. ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY. *Projednávané věci*. Dostupné online na www.usoud.cz/projednavane-plenarni-veci/ (cit. 28. 10. 2019)
28. VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Novým premiérem byl jmenován předseda ČSSD Bohuslav Sobotka*. Dostupné online na www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/novym-premierem-byl-dnes-jmenovan-predseda-cssd-bohuslav-sobotka-115271/ (cit. 29. 10. 2019)
29. VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Vláda Jiřího Rusnoka (10. 7. 2013-29. 1. 2014)*. Dostupné online na www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2013-cr/jiri-rusnok/prehled-clenu-vlady-jiriho-rusnoka-13-07-2013---29-01-2014-115419/ (cit. 29. 10. 2019)
30. VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Vláda Bohuslava Sobotky (29. 1. 2014-13. 12. 2017)*. Dostupné online na www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2013-cr/bohuslav_sobotka/prehled-clenu-vlady-bohuslava-sobotky-29-01-2014--trva-124534/ (cit. 29. 10. 2019)
31. VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Vláda Bohuslava Sobotky (29. 1. 2014-13. 12. 2017). Programové prohlášení vlády ČR*. Dostupné online na www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/ (cit. 29. 10. 2019)
32. VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *I. vláda Andreje Babiše (13. 12. 2017-27. 6. 2018)*. Dostupné online na www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2017-cr/andrej-babis-i/prehled-clenu-vlady-andreje-babise-13-12-2017-27-06-2018-166989/ (cit. 29. 10. 2019)

CIRKEVNÁ DAŇ AKO PROSTRIEDOK FINANCOVANIA CIRKVI A NÁBOŽENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ (PRÁVNE ASPEKTY)¹

CHURCH TAX AS A MEANS OF FINANCING CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES (LEGAL ASPECTS)

JUDr. Róbert Gyuri, PhD.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Fakulta verejnej správy

Abstrakt: Príspevok analyzuje cirkevnú daň ako inštitút daňového práva v rámci možného nového finančného usporiadania vzťahov medzi štátom a náboženskými spoločnosťami. Zameriava svoju pozornosť na právne otázky – charakteristiku a pojmové vymedzenie cirkevnej dane vrátane vymedzenia daňových prvkov, vzťah cirkevnej dane a princípov daňového právneho štátu a v neposlednom rade poukazuje v komparatívnom rozmere na uplatňovanie uvedeného inštitútu v iných krajinách.

Kľúčové slová: cirkevná daň, cirkvi a náboženské spoločnosti, financovanie, daňový štát

Abstract: The paper analyzes ecclesiastical tax as an institute of tax law within a possible new financial arrangement of relations between the state and religious societies. It focuses on legal issues – the characteristics and conceptual definition of ecclesiastical tax, including the definition of tax elements, the relationship of ecclesiastical tax and the principles of the tax rule of law, and last but not least points out the application of the institute in other countries.

Key words: Church tax, churches and religious societies, financing, tax state

Úvod

Problematika cirkevných daní, ako forma finančného zabezpečenia cirkvi a náboženských spoločností, je už dlhodobo kontroverznou ale zároveň aj odbornou otázkou a je obvykle zahrnutá, resp. je spájaná – nie vždy vhodne a presne – do komplexnejšieho problému, ktorým je tzv. odluka cirkvi od štátu. Tá sa veľmi často ponúka ako nové možné usporiadanie vzťahov medzi štátom a cirkvami na Slovensku. Inštitút cirkevnej dane sa v tomto rozmere predkladá ako finančno-právny rozmer odlukového modelu usporiadania vzťahov a ako alternatíva k súčasnému modelu hospodárskeho zabezpečenia cirkvi a náboženských spoločností vo forme dominantného finančného zabezpečenia cirkvi štátom.

¹ Vedecký príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0254/16 Financovanie cirkvi a náboženských spoločností.

Otázka možnosti potenciálneho zavedenia cirkevnej dane na Slovensku má tri aspekty, resp. roviny. Prvým aspektom je spoločensko-politická rovina, ktorá spočíva v politickej vôli normotvorcu ju zakomponovať do daňového systému Slovenskej republiky. Tá musí byť ako na strane štátu, tak aj na strane cirkví a náboženských spoločností. Druhým aspektom je rovina ekonomická. Tá spočíva v otázke dosiahnutia požadovaného množstva finančných prostriedkov, ktoré by pokryli oprávnené finančné potreby cirkví a náboženských spoločností (t. j. „výnosnosť dane“). Zavedenie cirkevnej dane ako možná alternatíva vo financovaní cirkví má však okrem politického a prevládajúceho ekonomického rozmeru aj svoje nevyhnutné právne aspekty. Je úplne samozrejým faktom, že všetky dôležité spoločenské vzťahy sú vždy predmetom príslušnej právnej regulácie a právo im dáva normatívny rozmer či poriadok a zabezpečuje ich bezporuchový chod.

V predmetnom príspevku sa nebudeme zaoberať ekonomicko-finančným rozmerom možného zavedenia či uplatňovania inštitútu cirkevnej dane v slovenských podmienkach, či analýzou „politického vôle“ jej zavedenia, či už zo strany štátu alebo príslušných náboženských organizácií. Pokúsime sa aspoň v krátkosti poukázať na výlučne právny rozmer možného zavedenia cirkevnej dane, jej teoreticko-právne vymedzenie a najmä na právne požiadavky eventuálneho zakomponovania cirkevnej dane do právneho poriadku Slovenskej republiky, a to pod špecifickou osobitnou optikou teórie daňového práva a princípov daňovo-právneho štátu, ktorým Slovenská republika má tendenciu byť, a ktorého princípy sú a musia byť nevyhnutnou súčasťou právnej regulácie daňovo-právnych vzťahov (vrátane daňovej sústavy Slovenskej republiky) a na ktorých dodržiavaní je pri eventuálnom zavedení cirkevnej dane nevyhnutné trvať. Naopak otázku vôle jej zavedenia v slovenskom právnom prostredí ponechávame otvorenú a domnievame sa, že bude v okruhu slovenskej odbornej či laickej verejnosti ešte dlho pertrakovaná.

1 Cirkevná daň a jej charakteristika

Financovanie náboženských organizácií sa v rôznych krajinách odlišuje a jednotlivé spôsoby finančného zabezpečenia uvedených inštitúcií sú veľmi pestré. V praxi je takmer nemožné nájsť dva totožné modely. Rozdiely vo financovaní cirkví a náboženských spoločností sa prejavujú predovšetkým v rozdielnosti právnej úpravy finančno-právnych vzťahov, ktorých subjektmi a účastníkmi sú aj cirkvi a náboženské spoločnosti.²

² Na základe analýzy a komparácie finančno-právnych systémov jednotlivých krajín a s ich prepojením na cirkvi a náboženské spoločnosti môžeme hovoriť o nasledujúcich prevládajúcich finančno-právnych režimoch: 1/ systém darov a zbierok; 2/ systém cirkevných dávok, ktorý zahŕňa systém cirkevných daní, systém cirkevných príspevkov alebo systém daňovej asignácie a 3/ systém dominantného priameho financovania cirkví zo strany štátu (s nepriamou formou podpory v podobe daňových úľav vyskytujúcimi sa aj v prvých dvoch systémoch). Porov.: MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi. Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : ÚVŠC, 2001, s. 18 a nasl. V minulosti boli cirkvi a náboženské spoločnosti financované aj z iných zdrojov, medzi ktoré môžeme zaradiť najmä financovanie z výnosu vlastného majetku, z náhrady za sekularizovaný cirkevný majetok, z výnosov náboženských fondov (matíc), zo štátnych a obecných dotácií a subvencií a z príspevkov a darov členov a priaznivcov cirkví. Blížšie pozri: TRETERA, J. R. *Štát a cirkve v Českej republike*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2002, s. 120 a nasl.

Inštitút cirkevnej dane predstavuje jednu z možných variant finančného zabezpečenia náboženských komunit, keď sa ony financujú z výnosu osobitnej dane – tzv. cirkevnej dane. Tá je tak súčasťou daňovej sústavy toho ktorého štátu. Cirkevná daň má riadny charakter verejnej finančno-právnej povinnosti daňovo-povinných subjektov, t. j. daňovníkov. Tá v prípade jej neplnenia³ je vynucovaná štátom rovnako iná verejnoprávna povinnosť finančnej povahy (iná daň, poplatok, odvod a pod.) a ktorej nedodržanie je obvykle definované ako verejnoprávny delikt, za spáchanie ktorého sa páchatelovi ukladá verejnoprávna sankcia.

Uplatňovaním cirkevnej dane sa štát istým spôsobom zrieka finančného bremena financovania cirkví a náboženských spoločností a presúva ho zo seba na členskú základňu príslušných náboženských komunit a ukladá členom cirkví a náboženských spoločností v dôsledku ich členstva v niektorej z financovaných cirkví osobitnú verejnoprávnu povinnosť platenia osobitnej – cirkevnej dane. Takáto daň obvykle predstavuje pre členov cirkví osobitné daňové zaťaženie, popri ich iných daňových povinnostiach v podobe platenia priamych či nepriamych daní. Štát si v tomto prípade ponecháva len bremeno výkonu administratívnych aktivít v podobe realizácie tzv. správy daní (najmä uskutočňovanie daňového konania, daňového exekučného konania či daňovej kontroly). Najdôležitejšie finančné bremeno – poskytovať cirkvám a náboženským spoločnostiam finančné prostriedky zo svojho rozpočtu - už nenesie.

Cirkevná daň býva charakterizovaná ako prirážka k všeobecnej dani.⁴ Z pohľadu zdroja financovania ide o samofinancovanie cirkví alebo náboženských spoločností, nie štátnu podporu. Hlavnou podstatou tohto systému je to, že cirkevné dane a príspevky platia jednotliví členovia cirkví formou dane (daňovníci cirkevnej dane), ktorú pri príjmoch zo závislej činnosti zráža z vyplatených príjmov zamestnávateľ od zamestnanca ešte pred vyplatením mzdy, spravidla formou preddavkov a následne ich odvádza na účet príslušného správcu dane alebo pri príjmoch z podnikania a z inej samostatnej zárobkovej činnosti ich odvádza správcovi dane sám daňovník (spravidla vo forme daňového priznania). Keďže uvedená platba má povahu dane, nespĺnením tejto daňovej povinnosti vzniká daňový dlh, ktorý možno vymáhať ako štátu neodvedenú daň administratívno-právnu cestou v daňovom exekučnom konaní. Cirkevnú daň je povinný platiť každý, kto je členom niektorej z registrovaných cirkví alebo náboženských spoločností. Občania, ktorí nie sú členmi žiadnej registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, nie sú povinní platiť takúto daň. V tomto systéme môžeme hovoriť o osobitnom daňovom zaťažení členov cirkví a náboženských spoločností.⁵ Cirkevná daň je teda ustanovením priameho vzťahu medzi členstvom v cirkvi a podieľaním sa na jej činnosti prostredníctvom finančného príspevku nad rámec bežnej daňovej povinnosti.⁶ Daňová povinnosť zaniká buď smrťou člena cirkvi alebo

³ Neplnenie daňovej povinnosti môže byť kvalifikované až ako trestný čin. Podľa M. Kantorovej daňová trestná činnosť je zaraďovaná medzi najvyššie formy protiprávneho konania. Bližšie k trestnoprávnym aspektom neplnenia daňovej povinnosti a daňovej trestnej činnosti pozri: KANTOROVÁ, M. *Trestnoprávne aspekty neplnenia daňovej povinnosti*. In: *Viazanosť verejnej správy právom. Zborník vedeckých prác*. Košice : UPJŠ v Košiciach, 2013, s. 173.

⁴ Porov.: TRETERA, J. R. *Štát a cirkev v Českej republike*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2002, s. 130.

⁵ VERNARSKÝ, M. – GYURI, R. *Daňovo-právny režim registrovaných cirkví a náboženských spoločností na Slovensku*. In *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : ÚVŠC, 2010, s. 56-57.

⁶ Spoločenský a sociologický aspekt spoluzodpovednosti jednotlivca za pôsobenia cirkvi je tu najmarkantnejší. ČIKÉŠ, R. *Vzťahy štátu a cirkvi na Slovensku. Súčasné usporiadanie a trendy vo vývoji vzťahu štátu a cirkvi*. Bratislava : ÚVŠC, 2010, s. 98.

vystúpením z cirkvi. Tento systém sa uplatňuje s jednotlivými obmenami predovšetkým v Spolkovej republike Nemecko, v Škandinávskych krajinách a vo Švajčiarsku.

Na adresu inštitútu cirkevnej dane považujeme za potrebné uviesť, že podľa názoru samotnej Európskej komisie pre ľudské práva, cirkevná daň uvalená na jednotlivých členov, nezakladá porušenie náboženskej slobody za podmienky, že jednotlivec má možnosť vystúpiť z príslušnej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti a oslobodiť sa tým od platenia dane. V prípade, že zákon nestanovuje žiadne formálne procedúry je legitímne a primerané vyžadovanie ústnej deklarácie.⁷ Keďže podľa čl. 9 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd náboženská sloboda zahŕňa aj právo zmeniť svoje náboženské vyznanie alebo vieru, tento postup musí byť upravený aj konfesným zákonodarstvom príslušného štátu a nemôže sa ponechať len v rukách a normatívne samotných cirkví, pretože mnohé cirkvi a náboženské spoločnosti neupravujú a doktrínálne neakceptujú individuálne rozhodnutia svojich členov o opustení radov cirkví a náboženských spoločností, hoci právny poriadok štátu musí na základe hore uvedeného článku Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd takýto postup garantovať.

Od systému cirkevných daní je potrebné odlišiť systém cirkevných príspevkov, ktorých výšku určujú cirkvi samy a zároveň aj vykonávajú ich správu. V tomto systéme nevykonávajú správu daní a príspevkov orgány štátnej (daňovej) správy ako v prípade cirkevných daní. Cirkvi a náboženské spoločnosti vedú evidenciu svojich členov, ktorí sú povinní prispievať svojej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti cirkevný príspevok. Plnenie tejto povinnosti však nezabezpečuje štát v administratívnom konaní, ale príslušné cirkvi a náboženské spoločnosti si môžu nárokovať tieto finančné plnenia formou žaloby v občianskom súdnom konaní a následne ich vymáhať od svojich členov formou súdnej exekúcie. Tento systém sa uplatňuje predovšetkým v Rakúsku.⁸

2 Pojmové vymedzenie cirkevnej dane z pohľadu teórie daňového práva

Hneď v úvode je nevyhnutné si uvedomiť, že cirkevná daň, resp. aj daň vo všeobecnosti je v prvom rade inštitút, ktorého právna stránka sa prejavuje vo výraznom zásahu do individuálnej majetkovej (a nepriamo aj osobnej) sféry jednotlivca. Daň predstavuje mocenské odňatie určitej časti majetku osobe, ktorá naplní znaky skutkovej podstaty zdanenia. Vzhľadom na to, že subjekt vystupujúci v daňovo-právnom vzťahu ako oprávnený neposkytuje za zaplatenie dane (vrátane cirkevnej dane) žiadnu priamu a hmatateľnú protihodnotu, dostáva sa daň do pozície mocenského nástroja, ktorý bezprecedentným spôsobom ovplyvňuje základné práva jednotlivca. Charakter tohto zásahu je ešte podčiarknutý súčasným trendom absolutizácie významu základných práv v modernom právnom štáte, ale aj tým, že daň je príjem štátu alebo iného verejnoprávneho subjektu, ktorý zároveň disponuje vo vzťahu k daňovým subjektom

⁷ Porov.: WIESHAIDER, W. *Spôsoby financovania náboženských spoločností*. In *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : ÚVŠC, 2010, s. 73.

⁸ VERNARSKÝ, M. – GYURI, R. *Daňovoprávny režim registrovaných cirkví a náboženských spoločností na Slovensku*. In *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : ÚVŠC, 2010, s. 57.

vrchnostenským oprávnením. Štát a obce sú totiž oprávnené autoritatívne rozhodovať o právach, povinnostiach a právom chránených záujmoch fyzických osôb a právnických osôb, a to nielen v oblasti správy daní, no aj v iných sférach verejnej správy. Všetky uvedené charakteristiky kladú mimoriadne vysoké nároky na kvalitu právnej úpravy daní, a to nielen s cieľom dôsledne dodržiavať princíp právnej istoty občana v celom jeho obsahu, ale aj so zámerom v čo najväčšej miere motivovať daňové subjekty k dobrovoľnému plneniu daňovej povinnosti.⁹

Slovenský právny poriadok, vzhľadom na skutočnosť, že jeho súčasťou nie je právna úprava cirkevnej dane, v súčasnosti nepozná legálnu definíciu cirkevnej dane. Navyše však, náš právny poriadok nepozná vôbec ani legálnu definíciu dane ako takej, preto sa pri vymedzovaní pojmu cirkevnej dane treba opierať o právnu a daňovo-právnu teóriu, či komparatívne poznatky z právnej úpravy krajín, ktoré cirkevnú daň vo svojom obsahu zavedenú majú.

Zo súčasnej právnej úpravy cirkevných daní v krajinách, kde sa ona uplatňuje, vyplýva, že cirkevná daň má výlučne podobu peňažnej platby. Akceptovanie tohto charakteristického znaku dane, na ktorý poukazuje väčšina teoretikov¹⁰, je vecou pohľadu na daň z perspektívy súčasného právneho stavu. Pri pohľade do minulosti však možno povedať, že cirkevná daň mala často podobu aj naturálneho (vecného – nepeňažného) plnenia. Išlo hlavne o odovzdávanie časti úrody, hospodárskych zvierat či povinnosť práce na stavbách chrámov a pod.¹¹

Ďalším typickým znakom cirkevnej dane je jej ukladanie verejnoprávnym subjektom formou zákona alebo na jeho základe.¹² Daňová povinnosť ukladaná zákonom znamená, že daňová povinnosť vyplýva priamo zo zákona, kde ju zákon priamo špecifikuje a upravuje.¹³ Alternatívou k daňovej povinnosti ukladanej zákonom je daňová povinnosť ukladaná na základe zákona. V tomto prípade zákon obsahuje len splnomocnenie pre iný (najčastejšie verejnoprávny) subjekt, aby rozhodol o daňovej povinnosti v medziach zákona.¹⁴ Cirkevná daň spadá v rámci uvedenej kategorizácie do prvej skupiny, t. j. cirkevná daň sa ukladá výlučne zákonom. Je legitímne aj pochopiteľné, že štáty sa neradi vzdávajú ani časti svojej daňovej suverenity, čo by prípad cirkevnej dane ukladanej na základe zákona sčasti predstavoval.¹⁵ Predstava, že by samotné cirkvi či náboženské spoločnosti mali mať verejnoprávne postavenie správcu (cirkevnej) dane sa javí ako nereálna, a to ako z právneho, tak spoločensko-politického hľadiska.

Platenie cirkevnej dane je povinnosťou verejnoprávnej povahy, ktorej nesplnenie je vynútitelné verejnou mocou, rovnako ako neplnenie inej daňovej povinnosti. Ak povinný daňový subjekt neodvedie splatnú cirkevnú daň do príslušného rozpočtu, potom orgán spravujúci daň je oprávnený jej odvedenie vymáhať v daňovom exekučnom konaní.

⁹ VERNARSKÝ, M. – MOLITORIS, P. *Daňové právo*. Košice : UPJŠ v Košiciach, 2008, s. 7

¹⁰ Napr. GIRÁŠEK, J. *Daňovoprávne vzťahy v Československu*. Bratislava : Obzor, 1981, s. 13-14.

¹¹ Porov.: GRŮŇ, L. *História zdanenia a daní*. In *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae, Tomus XXI*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2002, s. 110

¹² Platenie daní nachádza svoje vyjadrenie v daňovej povinnosti, ktorá má napríklad v Slovenskej republike svoje ústavné zakotvenie. Ústava SR (na rozdiel od iných štátov) zakotvuje daňovú povinnosť výslovne. Podľa čl. 59 Ústavy SR sa dane ukladajú zákonom alebo na základe zákona.

¹³ V Slovenskej republike sú to napríklad všetky štátne dane.

¹⁴ Príkladom sú v slovenských podmienkach miestne dane, keď si obec ako správca dane vyberá, ktorú daň zaviedie, vždy však len z „katalógu“ zákona o miestnych daniach.

¹⁵ Štát v prípade dane ukladanej na základe zákona zákonom presúva postavenie daňovo oprávneného subjektu zo seba na iný subjekt, čo sa však v skutočnosti reálne uskutočňuje výlučne na iné verejnoprávne subjekty, najčastejšie jednotky územnej samosprávy v tzv. procese fiškálnej decentralizácie.

Daň vo všeobecnosti môže mať podobu tak pravidelne sa opakujúcej, ako aj jednorazovej, nepravidelnej platby. Pravidelnosť vzniku daňovej povinnosti závisí iba od podstaty skutkového stavu, na ktorý právny predpis povinnosť odviest' daň viaže. Tento znak tak podľa nášho názoru nedefinuje daň z hľadiska jej právnej povahy. Závisí totiž len od charakteru objektu zdanenia.¹⁶ Pri cirkevnej dani je objektom zdanenia členstvo v príslušnej cirkvi, ktoré pretrváva viac zdaňovacích období, potom aj cirkevná daň bude platbou pravidelne sa opakujúcou. Ak ale bude konkrétny daňovník cirkevnej dane členom cirkvi len v priebehu jedného zdaňovacieho obdobia, potom bude mať cirkevná daň jednorazovú povahu.

Cirkevná daň ako verejná dávka sa neodvádza ako protihodnota k priamemu poskytnutiu nejakého tovaru či služby. Preto nemožno hovoriť ani o ekvivalentnosti cirkevnej dane. V tejto súvislosti niektorí autori poukazujú na to, že všeobecne akákoľvek daň je vždy platbou finančne nenávratnou, avšak je návratná národohospodársky¹⁷. Súvisí to s úlohami štátu alebo iného daňovo oprávneného verejnoprávneho subjektu.¹⁸

Pre právnu povahu cirkevnej dane má veľký význam tá skutočnosť, že charakter a hlavne výška cirkevnej dane, ako aj jej splatnosť, musí byť určená vopred, to znamená tak, aby si povinný pred tým, než naplní znaky skutkovej podstaty zdanenia – t. j. prijme členstvo v príslušnej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (pozn. aut.), mohol presne určiť výšku daňovej povinnosti a deň jej splatnosti. Vopred určená výška a splatnosť cirkevnej dane teda poskytuje istý prvok právnej istoty subjektu povinnému i možnosť daňovo plánovať. Zabezpečuje však aj rovnomerné rozdelenie daňových príjmov verejných rozpočtov počas rozpočtového obdobia.¹⁹

Posledným typickým znakom cirkevnej dane je jej apriórne určenie na úhradu potrieb príslušných cirkví a náboženských spoločností. Cirkevné dane sú síce príjmom štátneho rozpočtu, pričom prostriedky týchto rozpočtov získané z výnosu daní sa musia použiť na financovanie cirkví a náboženských spoločností. Táto účelovosť použitia daní však musí byť chápaná tak, že cirkevné daňové príjmy smerujúce do verejných rozpočtov môžu byť poskytované iba subjektom, ktorými sú registrované alebo inak štátom uznané náboženské organizácie. Dotácie, návratné finančné výpomoci, prípadné iné formy poskytovania rozpočtových prostriedkov z výnosu z cirkevnej dane nemôžu byť realizované aj v prospech iných subjektov súkromného práva, normy rozpočtového práva a zásady ich aplikácie musia dbať o to, aby v akýchkoľvek prípadoch prostriedky vo verejnom rozpočte, ktoré boli získané z výnosu z cirkevnej dane, boli vždy alokované len príslušným cirkvám a náboženským spoločnostiam v plnom rozsahu a nemohli byť transferované ani na úhradu iných, hoci náboženských potrieb.

Určenie použitia daňových príjmov verejných rozpočtov však nepovažujeme za znak charakterizujúci akúkoľvek daň po právnej stránke, ale skôr po stránke ekonomickej. Použitie

¹⁶ Porov.: VERNARSKÝ, M. – MOLITORIS, P. *Daňové právo*. Košice : UPJŠ v Košiciach, 2008, s. 8

¹⁷ BABČÁK, V. *Daňové právo*. Košice : UPJŠ v Košiciach, 2005, s. 19

¹⁸ Uvedené úlohy sa realizujú v záujme celého spoločenstva spravovaného verejnou mocou, a tým čiastočne aj v záujme jednotlivcov tvoriacich toto spoločenstvo. Pritom sa nejedná o záujem rýdzo subjektívny, ale o záujem individua považovaný spoločenstvom za tak významný a dôležitý, že jeho naplnenie nemožno ponechať len na súkromný sektor, ktorý je typický dominantným postavením trhového prvku súťaživosti. Na realizáciu takýchto svojich úloh získava verejná moc potrebné materiálne zabezpečenie aj z výnosu daní, preto istý prvok návratnosti (národohospodárskej) tu možno badať. Bližšie pozri: VERNARSKÝ, M. – MOLITORIS, P. *Daňové právo*. Košice : UPJŠ v Košiciach, 2008, s. 8

¹⁹ Porov.: GIRÁŠEK, J. *Daňové právne vzťahy v Československu*. Bratislava : Obzor, 1981, s. 14

rozpočtových prostriedkov (a tým aj prostriedkov získaných za daňového výnosu) je totiž predmetom úpravy pododvetvia finančného práva regulujúceho tok rozpočtových výdavkov, teda rozpočtového práva.²⁰

3 Daňové prvky pri cirkevnej dani

Keďže zakotvenie daní v právnych normách musí rešpektovať pojmové znaky dane, možno v legislatívnom zakotvení cirkevnej dane rozlíšiť prvky právnej úpravy daní spoločné pre všetky dane, ktoré sú nazývané ako daňové prvky. Daňové prvky nezohrávajú úlohu len pri legislatívno-technickom vyjadrení daní, ale majú veľký význam aj pre plnenie funkcií daní.²¹ Medzi daňové prvky zaraďujeme subjekt dane, predmet (objekt) dane, základ dane a sadzbu dane.

Subjektom cirkevnej dane je daňovník, t. j. fyzická osoba, ktorú postihuje daňové bremeno cirkevnej dane. Je to ten subjekt, ktorého majetková podstata sa v dôsledku členstva v cirkvi alebo náboženskej spoločnosti a v dôsledku následného uplatnenia cirkevnej dane zmení. Z daňovo-právneho hľadiska ide najčastejšie o daňovníkov dane z príjmu, konkrétne príjmov zo závislej činnosti (zamestnancov) a príjmov z podnikania a inej samostatne zárobkovej činnosti (podnikateľov a iné SZČO). Jasné identifikovanie členov jednotlivých cirkví ako aj spôsobov nadobúdania a straty členstva v cirkvi je pre jasné určenie tohto daňového prvku absolútne nevyhnutné. Štátna evidencia príslušnosti členov k niektorej z registrovaných cirkví je preto legitímna a zároveň nevyhnutná a nemožno ju vykladať ako nezákonný zásah do autonómie jednotlivých náboženských organizácií či individuálnej náboženskej slobody. Túto skutočnosť potvrdila na mnohých miestach aj judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva.

Predmet (objekt) dane vo všeobecnosti je tá skutočnosť objektívnej reality, na ktorú právny predpis uvaluje zdanenie. V prípade cirkevnej dane je tou skutočnosťou členstvo v registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, za účelom financovania danej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. Formálnym predmetom cirkevnej dane však najčastejšie býva príjem daňovníkov, z ktorého sa prostredníctvom preddavkov na daň odvádza popri dani z príjmu aj cirkevná daň.

Základ dane je kvantifikácia formálneho predmetu dane na účely výpočtu výslednej výšky dane. Predmet dane je potrebné kvôli určeniu výšky dane presne vyčíslieť, či odmerať. Výsledkom toho je potom základ dane. Na základe uvedeného je možné odvodiť aj základ cirkevnej dane. Tu prichádza do úvahy viacero možných riešení. Ním môže byť počet členov, t. j. sám daňovník. To však len v prípade, že cirkevná daň bude mať podobu obdobnú majetkovým daniam. Takýto model sa však v aplikačnej praxi v zásade neuplatňuje. Skôr sa základ cirkevnej dane, a to v prípade, že má obdobný charakter ako daň z príjmov, vyjadruje v peňažných jednotkách, rovnako ako základ dane z príjmov.

Na základ dane bude nadväzovať sadzba dane. Sadzba dane je určené číselné meradlo, ktorým sa vypočíta zo základu dane výška dane, čím predstavuje funkcionálny vzťah medzi

²⁰ BALKO, L. – KRÁLIK, J. a kol. *Finančné právo, I. časť*. Bratislava : VO PraF UK, 2005, s. 36.

²¹ Podľa M. Vernarského ich vymedzenie odráža požiadavky daňovej spravodlivosti, v nich sa prejavuje snaha zákonodarcu zvýhodniť niektoré ekonomické subjekty a tak posilniť ich postavenie na trhu, viac cenovo sprístupniť niektoré druhy výrobkov alebo služieb, ale často aj zohľadniť sociálny status daňovníka. Porov.: VERNARSKÝ, M. – MOLITORIS, P. *Daňové právo*. Košice : UPJŠ v Košiciach, 2008, s. 10.

základom dane a výslednou sumou dane. Ak by bol základ cirkevnej dane určený v merných jednotkách (počet členov), je možné naň uplatniť len sadzbu dane v podobe pevnej sumy. Najčastejšie, ako sme už vyššie uviedli, je základ cirkevnej dane určený v peňažných jednotkách. Na ktorý je aplikovateľná pohyblivá daňová sadzba určená percentuálne.²² Základom cirkevnej dane je tak výška príjmu daňovníka. Jej výška by mala byť vždy determinovaná daňovými potrebami štátu a finančnými potrebami jednotlivých cirkví a náboženských spoločností.

4 Cirkevná daň a princípy daňovo-právneho štátu

Pri akomkoľvek eventuálnom zavedení inštitútu cirkevnej dane do právneho poriadku štátu však nestačí len jasné formálne zakotvenie jej jednotlivých daňových prvkov. Máme za to, že daňovo-právna úprava regulujúca a obsahujúca cirkevnú daň musí spĺňať určité princípy, rovnako ako tomu je pri zavedení iných daní alebo daňových inštitútov. Tieto princípy vychádzajú z ústavných princípov demokratického a právneho štátu a môžeme ich zjednodušene označiť pre potreby nášho príspevku ako princípy daňovo-právneho štátu. Medzi základné princípy právneho daňového štátu, ktoré nachádzajú svoje vyjadrenie a význam v daňovom práve a na ktoré sa aj pri uplatňovaní cirkevnej dane musí prihliadať môžeme zaradiť:

- princíp zákonnosti zdanenia,
- princíp určitosti textu daňových zákonov (jednoznačnosti),
- zákaz retroaktivity daňových zákonov,
- princíp viazanosti daňových orgánov (DO) vlastnou správnu praxou,
- zákaz nadmernosti (princíp proporcionality zdanenia).²³

²² Pri charakteristike a určení základu a sadzby cirkevnej dane je možné sa inšpirovať nemeckým modelom. Základom na výpočet cirkevnej dane v Nemecku je daň z príjmu, resp. daň zo mzdy a pozemková daň. Daňová sadzba pri cirkevnej dani predstavuje v Bavorsku a Bádensku-Württembersku 8 % a v ostatných spolkových krajinách 9 % vyrubenej dane z príjmu. Ak sa zdaniteľný príjem nachádza pod hranicou nezdaniteľného minima v Nemecku (na rok 2018 je to pre jednotlivca 9.000,00 eur), nie je potrebné platiť nielen preddavky na daň z príjmu, ale dokonca ani preddavky na cirkevnú daň. Paušálna sadzba je o niečo nižšia. Tá sa použije vtedy, keď aj daň z príjmu je vypočítaná paušálne. Zamestnancovi je popri príspevku do fondu solidarity vyrubená a stiahnutá aj cirkevná daň, z polovice katolícka a z polovice evanjelická, nezávisle od toho, či je, alebo nie je členom týchto cirkví. Odvolanie voči takémuto postupu je možné len vtedy, ak zamestnanec nie je členom cirkvi a zamestnávateľ to preukáže. Ako doklad môžu poslúžiť dáta v elektronických záznamoch daňovníka (elektronischen Lohnsteuerabzugsmerkmale ELStAM). Ak má daňovník deti, pozitívne sa to odrazí na znížení jeho daňovej povinnosti aj v prípade cirkevnej dane. Cirkevná daň je podľa § 10 odsek 1 číslo 4 zákona o dani z príjmu mimoriadnym výdavkom, o ktorý môže byť znížená celková suma príjmov. Z takto zníženého príjmu sa následne vypočíta nižšia daň z príjmu, nižší príspevok do fondu solidarity a koniec koncov aj nižšia cirkevná daň. Aj preddavky na cirkevnú daň, či doplatky dane môžu byť v nemeckom daňovom priznaní uplatnené ako daňový výdavok. Stiahnutú cirkevnú daň, ktorá je uvedená v nemeckom ročnom zúčtovaní, tzv. Ausdruck der elektronischen Lohnsteuerbescheinigung v riadku 6, prípadne 7, nie je potrebné v elektronickom daňovom priznaní špeciálne uplatňovať. Bližšie pozri: <https://www.tj-legal.com/blog/posts/cirkevna-dan-v-nemecku>.

²³ Všetky princípy právneho štátu, majúce význam pre zdanenie, nemusia mať výslovné ustanovenie v ústavnom texte, ale je potrebné a nevyhnutné odvodiť ich z jednotlivých ústavných noriem. Ústavy vo svete spravidla obsahujú viac či menej rozsiahli katalóg predpisov týkajúcich sa daní. Najďalej k tomu zašla brazílska ústava, ktorá výslovne zakotvuje zásadu zákonnosti a rovnosti zdanenia, rešpektovanie princípu výkonnosti, zákaz retroaktivity daňových zákonov, zákaz vyvlastnenia prostredníctvom daní, ale aj progresivitu v dane z príjmov a pod.

Na tomto mieste zameriame našu pozornosť na tie z uvedených princípov, ktorých pôsobenie na právnú úpravu cirkevnej dane považujeme za nevyhnutné v najväčšej miere.

Princíp zákonnosti zdanenia je v Slovenskej republike je obsiahnutý v čl. 59 ods. 2 Ústavy SR. Z obsahu uvedeného princípu vyplýva, že možnosť uloženia daňového bremena formou cirkevnej dane je vyhradená len v podobe zákona. Zdanenie je prípustné len natolko, resp. do tej miery, pokiaľ je nariadené zákonom (platí zásada výhrady zákona). Určenie cirkevnej dane predpokladá, že sa naplnia všetky znaky skutkovej podstaty, na ktorú je ako právny následok naviazaná daňová povinnosť (napr. dosiahnutie príjmu člena cirkvi alebo náboženskej spoločnosti), t. j. platí zásada naplnenia skutkového stavu zdanenia. Táto zásada znamená aj to, že prejavy vôle štátu nižšej právnej sily v podobe vykonávacích predpisov nesmú odporovať zákonu (zásada prednosti zákona).²⁴ Zákonnosť zdanenia cirkevnou daňou vo forme výhrady zákona znamená okrem iného aj to, že výkonná a súdna moc nesmú „vynájsť“ cirkevné dane. Rovnako to však znamená, že ani exekutíva ani justícia si nesmú privlastniť právo stanovovať cirkevnú daň. Skutkový stav, na ktorý sa viaže zdanenie, a aj samotné zdanenie, ako právny následok uskutočnenia skutkového stavu, musia byť stanovené výlučne v zákone. So zásadou naplnenia skutkovej podstaty zdanenia sa spája aj iný zmysel. Všetky základné daňové prvky cirkevnej dane musia byť ustanovené právnymi normami obsiahnutými v právnom predpise, ktorý má formu zákona. Zásada zákonnosti zdanenia sa teda viaže aj na oslobodenia od dane, daňové úľavy a iné daňové zvýhodnenia. Znamená to, že ani úrady ani súdy nesmú znížiť či odpustiť daňový dlh pri cirkevnej dani bez zákonného základu.

Princíp zákonnosti zdanenia sa dopĺňa aj o princíp určitosti daňových zákonov.²⁵ Čím neurčitejší je zákon, tým viac manévrovacieho priestoru sa ponecháva pre exekutívu a justíciu. Takýto jav je zjavne neželaným stavom. Princíp právneho štátu prikazuje, aby sa predpisy významné z hľadiska základných práv v ich predpokladoch i v ich obsahu formulovali tak jasne, že právna situácia dotknutého je mu jednoznačne určiteľná a vďaka tomu on môže svoje správanie riadiť podľa takéhoto predpisu. Stupeň vyžadovanej určitosti právnej úpravy závisí predovšetkým od druhu regulovaného skutkového stavu, ako aj od toho v akom rozsahu je prístupný presný pojmový opis skutkového stavu. Dôležitým kritériom pre posudzovanie potreby určitosti predpisov je aj intenzita účinkov úpravy na dotknutého. Čím závažnejšie sú tieto účinky, tým viac požiadaviek na určitosť predpisu vyvstáva. O vysokej miere intenzity účinkov zdaňovania vrátane uplatňovania cirkevnej dane niet pochyb, čo jasne zakladá požiadavku na určitosť textu daňového zákona ukladajúceho cirkevnú daň.

Z princípu právneho štátu možno vyvodiť aj zákaz nadmernosti zdanenia, inak nazývaný aj príkaz primeranosti zdanenia. Tento princíp vyjadruje požiadavku, aby zásahy do osobnej sféry daňovníka boli len do tej miery prípustné, nakoľko sú nevyhnutne potrebné pre dosiahnutie účelu. Pritom nevhodné prostriedky sú neprípustné a použité prostriedky na dosiahnutie účelu

²⁴ Základnou myšlienkou výhrady zákona je záver, že ľud reprezentovaný parlamentom si sám stanoví, ktorými daňami sa nechá zaťažiť. Tým sa má zabrániť, aby úradníci ľubovoľne stanovovali daňové bremeno pre jednotlivca. Demokratickým požiadavkám zodpovedá stav, keď o otázke „ktoré dane sa budú vyberať na zabezpečenie plnenia verejných úloh“ rozhoduje parlament, a to v medziach ústavy. Daňovníci potom musia rešpektovať to, čo ich volení zástupcovia prijali.

²⁵ Určitosť daňových zákonov vyžaduje aj princíp právneho štátu, osobitne princíp právnej istoty. Tento princíp sa týka aj delby moci.

musia byť primerané. Uvedený princíp sa teda viaže na pojmy ako „patričnosť“, „vhodnosť“ a „primeranosť“.²⁶ Tieto atribúty či požiadavky je nevyhnutné rešpektovať a pretaviť do právnej úpravy aj pri eventuálnom zavedení cirkevnej dane. Cirkevná daň by tak mala spĺňať požiadavku patričnosti (napr. cirkevná daň sa bude týkať len členov príslušných cirkví, ktorí by sa mali podieľať na finančnom zabezpečení komunity, ktorej sú sami členovia), vhodnosti (napr. ukladanie a vyberanie cirkevnej dane obdobným spôsobom ako daň z príjmu) i primeranosti (účelom bude skutočnosť, že na financovaní špecifických náboženských subjektov sa nebude podieľať celá spoločnosť, ale len osoby, ktorých sa činnosť priamo týka – t. j. členovia cirkví).

5 Medzinárodnoprávne záväzky Slovenskej republiky a cirkevná daň

Na tomto mieste sme však zamerali pozornosť na právne atribúty spojené s eventuálnym zavedením cirkevnej dane v slovenských podmienkach. Máme za to, že pri naplnení vyššie uvedených právnych požiadaviek je zavedenie inštitútu z hľadiska vnútroštátneho právneho poriadku technicky možné. Zvýrazňujeme, že uvedené právne požiadavky však vyplývajú len z požiadaviek vnútroštátnej právnej úpravy. Ak by aj došlo k splneniu všetkých požiadaviek vnútroštátneho právneho poriadku na možné zavedenie cirkevnej dane, stále otvorenou a nevyriešenou ostáva rovina medzinárodno-právnych záväzkov Slovenskej republiky. Slovenská republika sa prijatím medzinárodnej Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou v čl. 20 ods. 1 zaviazala prijať osobitnú čiastkovú zmluvu o finančnom zabezpečení Katolíckej cirkvi²⁷ (pre potreby ostatných cirkví a náboženských spoločností by sa následne prijala vnútroštátna normatívna zmluva s obdobným obsahom a rozsahom práv a povinností), ktorá však doposiaľ uzatvorená nebola. Nevyriešenou tak ostáva otázka potenciálnej súladnosti vnútroštátneho zákona, ktorým by sa zaviedla cirkevná daň a medzinárodného záväzku v podobe medzinárodnej zmluvy, podľa ktorej má byť prijatá nová medzinárodná zmluva, ktorá by financovanie cirkvi riešila. Sporným aspektom v tejto otázke zostáva výklad uvedeného čl. 20 ods. 1 Základnej zmluvy. Je nesporné, že samotné neprijatie čiastkovej zmluvy o financovaní cirkvi je politickým porušením záväzku zmluvne upraviť tieto otázky prijatím novej čiastkovej zmluvy. O medzinárodnoprávnej zodpovednosti však môžeme polemizovať, aj keď na základe doslovného výkladu predmetný čl. 20 ods. 1, kde je uvedené, že „*zmluvné strany uzavrú*

²⁶ Patričnosť znamená, že na dosiahnutie účelu sa má použiť taký prostriedok, ktorý vyvolá čo najnepatnejšie následky, a ktorý má čo najmenšiu intenzitu. Vhodnosť sa posudzuje s ohľadom na dosiahnutie účelu. Ak sú viaceré prostriedky vhodné, potom sa má použiť ten, ktorý priniesie dotknutému najmenšie nevýhody. Prostriedok musí byť nielen vhodný, ale i primeraný. Neprimeraný je taký prostriedok, ktorý možno je potrebný na dosiahnutie účelu, ale pre dotknutého alebo pre iné osoby prináša so sebou také nevýhody, ktoré nie sú primerané úspechu, ktorým je dosiahnutie stanoveného účelu. Na posúdenie primeranosti je potrebné navzájom porovnávať nevýhody, ktoré priniesie použitie konkrétneho prostriedku na jednej strane a hodnotu alebo nevyhnutnosť účelu, ktorý sa má dosiahnuť na strane druhej.

²⁷ Podľa čl. 20 ods. 1 Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou (publikovanou v Zbierke zákonov pod č. 326/2001 Z. z.) (ďalej len „Základná zmluva“) „*Zmluvné strany uzavrú osobitnú medzinárodnú zmluvu o finančnom zabezpečení Katolíckej cirkvi.*“

medzinárodnú zmluvu...“; je podľa nášho názoru potrebné vykladať ako povinnosť zmluvných strán a jej nedodržanie kvalifikovať ako porušenie právnej povinnosti.²⁸

S touto otázkou však súvisí ďalší problém. Ten spočíva v tom, či eventuálne nová vnútroštátna finančno-právna úprava (napríklad aj upravujúca a zavádzajúca inštitút cirkevnej dane v SR) nie je v rozpore čl. 20 ods. 1, ktorý je v tomto prípade možné vykladať aj ako záväzok každú úpravu financovania katolíckych cirkví riešiť prednostne so Svätou stolicou (zmluvným spôsobom) a nie jednostranne zo strany štátu jeho vnútroštátnou právnou úpravou. Potenciálny rozpor novej vnútroštátnej právnej úpravy o financovaní cirkví s neexistujúcou medzinárodnou čiastkovou zmluvou o financovaní konštatovať nie je možné.

Ako sme však vyššie uviedli, právny rozmer uvedenej tematiky je len „jednou stranou mince“. Naďalej ostáva nevyriešená otázka politickej a celospoločenskej vôle jej možného zavedenia.

Záver

Jedným z najvýznamnejších aspektov vzťahu medzi štátom na jednej strane a cirkvami a náboženskými spoločnosťami na strane druhej je popri právnej úprave a faktickej realizácii náboženskej slobody otázka finančného zabezpečenia príslušných cirkví a náboženských spoločností. Dôležitú úlohu vo finančno-právnych vzťahoch medzi štátom a cirkvami zohráva existencia inštitútu dane. Rozdiely vo financovaní cirkví a náboženských spoločností v jednotlivých krajinách sa prejavujú o. i. aj v rozdielnosti právnej úpravy daňovoprávnych vzťahov, ktorých subjektmi sú aj cirkvi a náboženské spoločnosti. Na základe analýzy a komparácie daňových systémov jednotlivých krajín a s ich prepojením na cirkvi a náboženské spoločnosti môžeme hovoriť o troch prevládajúcich daňovoprávnych režimoch: systéme cirkevných daní a príspevkov, systéme daňovej asignácie a systéme dominantného priameho financovania cirkví zo strany štátu. Z hľadiska štruktúry daňových režimov zaraďujeme súčasný slovenský model financovania cirkví a náboženských spoločností do tretej skupiny.

V súčasnosti sa najmä v slovenských podmienkach polemizuje, či už v rovine odbornej verejnosti, tak v rovine politických predstaviteľov, o eventuálnej ďalšej zmene financovania cirkví a náboženských spoločností aj prostredníctvom zavedenia inštitútu cirkevnej dane. Pertraktujú sa právne i faktické (politické, ekonomické) argumenty. Striedavo sa poukazuje na výhody a nevýhody zavedenia predmetného systému financovania. Systém cirkevnej dane má veľa predností. Tou hlavnou je, že cirkvi a náboženské spoločnosti získavajú relatívne väčšiu „politickú“ (nie právnu) slobodu a nezávislosť od štátu, a to tým, že nie sú finančne odkázané na pridelovanie finančných prostriedkov v rámci prerozdeľovania štátneho rozpočtu. Nevýhodou realizácie inštitútu cirkevnej dane je to, že jej zavedenie by mohlo spôsobiť hromadné vystupovanie veriacich z cirkví a náboženských spoločností, aby sa tak vyhli plateniu dane, ktorá by mala povahu osobitného daňového zaťaženia veriacich v pozícii daňovníkov. Za istú nepriechodnosť cirkevnej dane v slovenských podmienkach hovorí aj skutočnosť, že či už pri tendencii znižovania daňového zaťaženia alebo jeho zvyšovania, je ďalšia prirážková daň v podobe cirkevnej dane

²⁸ Prípomíname, že podľa čl. 23 Základnej zmluvy „*Sporné otázky týkajúce sa výkladu alebo vykonávania tejto zmluvy budú zmluvné strany riešiť diplomatickou cestou.*“ To v tomto prípade znamená, že výklad povahy ustanovenia čl. 20 ods. 1. nemožno riešiť len jednostranne zo strany štátu.

len ťažko spoločnosťou i politickou reprezentáciou akceptovateľná. Cirkevnú daň na Slovensku otvorene nepresadzuje žiadna relevantná politická reprezentácia, a ani žiadna náboženská organizácia sa za zavedenie uvedeného inštitútu v zásade nezasadzuje.

LITERATÚRA:

1. BABČÁK, V. *Daňové právo*. Košice : UPJŠ v Košiciach, 2005.
2. BALKO, L. – KRÁLIK, J. a kol. *Finančné právo, I. časť*. Bratislava : VO PraF UK, 2005;
3. GIRÁŠEK, J. *Daňovoprávne vzťahy v Československu*. Bratislava : Obzor, 1981;
4. GRŮŇ, L. *História zdanenia a daní*. In *Acta Facultatis Iuridicae Universitates Comenianaes, Tomus XXI*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2002;
5. KANTOROVÁ, M. *Trestnoprávne aspekty neplnenia daňovej povinnosti*. In *Viazanosť verejnej správy právom. Zborník vedeckých prác*. Košice : UPJŠ v Košiciach, 2013;
6. MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi. Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : ÚVŠC, 2001;
7. TRETERA, J. R. *Stát a cirkve v České republice*. Kostelní Vydří : Karmelitánske nakladateľstvá, 2002;
8. VERNARSKÝ, M. – GYURI, R. *Daňovoprávny režim registrovaných cirkví a náboženských spoločností na Slovensku*. In *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : ÚVŠC, 2010;
9. VERNARSKÝ, M. – MOLITORIS, P. *Daňové právo*. Košice : UPJŠ v Košiciach, 2008;
10. WIESHAIDER, W. *Spôsoby financovania náboženských spoločností*. In *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : ÚVŠC, 2010;
11. Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou (publikovaná v Zbierke zákonov pod č. 326/2001 Z. z.).

ZÁKON O FINANČNEJ PODPORE ČINNOSTI CIRKVI A NÁBOŽENSKÝCH SPOLOČNOSTÍ A DVA ZMLUVNÉ ZÁVÄZKY SLOVENSKEJ REPUBLIKY VOČI CIRKVÄM A NÁBOŽENSKÝM SPOLOČNOSTIAM¹

BILL ON FINANCIAL SUPPORT FOR CHURCHES AND RELIGIOUS AND TWO CONTRACTUAL OBLIGATIONS OF THE SLOVAK REPUBLIC TOWARDS CHURCHES AND RELIGIOUS SOCIETIES

*ThLic. Mgr. Michaela Moravčíková, Th. D.
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave*

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá genézou riešenia otázky financovania cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike. Pripomína najdôležitejšie medzníky od vzniku samostatnej Slovenskej republiky, a zvlášť obdobie po roku 1997. Všíma si vývoj názorov na nový model financovania cirkví a jeho prepojenosť so štátnym rozpočtom. Traktuje novoprijatý zákon o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností.

Kľúčové slová: financovanie cirkví a náboženských spoločností, autonómia cirkví, štátny rozpočet, sčítanie obyvateľstva, ekonomické ukazovatele, medzinárodné záväzky

Abstract: The paper deals with the genesis of solving the issue of financing churches and religious societies in the Slovak Republic. It recalls the most important milestones since the establishment of the independent Slovak Republic, and especially after 1997. It notes the development of opinions on the new model of church financing and its connection with the state budget. A new Act on financial support for the activities of churches and religious societies is being drafted.

Keywords: Financing of Churches and religious Societies, Authonomy of Churches, State Budget, Census, Economic Indicators, international obligations

Úvod

Miera možnosti uplatňovať náboženskú slobodu je jedným z najvýznamnejších ukazovateľov vyspelosti spoločností jednotlivých štátov. Rôzne spôsoby právnych úprav vzťahu medzi

¹ Vedecký príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0254/16 Financovanie cirkví a náboženských spoločností.

štátom a cirkvami respektíve náboženskými spoločnosťami nevyhnutne musia reflektovať historický vývoj, religiózno-demografickú situáciu a spoločensko-politickú situáciu. Náboženská sloboda vo svojom vnútornom fóre musí byť zabezpečená v maximálnej miere. Vonkajšie a najmä kolektívne prejavy náboženskej slobody musia byť regulované s úmyslom zabezpečiť ich v maximálnej možnej miere. Ich obmedzenia sú prípustné iba na základe zákona a iba z najzávažnejších dôvodov akými sú zachovanie mieru, ochrana ľudského života, zdravia, demokratického zriadenia a podobne. Ak skúmame vzťahy štátu a cirkví z pohľadu ich financovania, nevyhnutne musíme k faktorom ovplyvňujúcim ich podobu k historickému vývoju a religiózno-demografickej situácii pripočítať aj ekonomickú kondíciu štátu a tiež kúpyschopnosť obyvateľstva. Čoraz častejšie je výsledkom legislatívneho procesu, ktorého cieľom je tvorba zákonov v oblasti kultúrnych práv, pričom najcitlivejšie sú nepochybne vnímané práva národnostných menšín a zákony o cirkvách a náboženských spoločnostiach, a ich financovanie ešte akcelerovanejšie – interakcia odbornej diskusie a účasť (laickej) verejnosti na príprave právnych predpisov.

Odborná a laická diskusia sú často komplikované neexistenciou definícií a tým nejasnosťou často najzákladnejších pojmov, a neraz aj celkom inými motívami, pre ktoré sa aktéri diskusie zúčastňujú. Problematika právneho postavenia a financovania cirkví a náboženských spoločností je tiež často senzitívnym materiálom využívaným v predvolebnom politicko-straníckom zápase. Toto môže byť, okrem iných, jedným z dôvodov zložitého procesu hľadania konsenzu o podobe právnej úpravy financovania cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike tridsať rokov po Nežnej revolúcii a neuveriteľných sedemdesiat rokov po prijatí zákona č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom.

Základné garancie

Náboženskú slobodu garantuje Slovenská republika svojím najvyšším zákonom, Ústavou Slovenskej republiky, Ústavným zákonom č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných ľudských práv a slobôd, zákonom č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov. Tieto právne normy upravujú slobodu svedomia a náboženskej viery a poskytujú garancie pre dodržiavanie týchto základných ľudských práv a slobôd. Zároveň sú aj výrazom záväzného prijatia a rešpektovania medzinárodných záväzkov. V súlade s uvedenými princípmi upravujú zásadné podmienky vzťahu štátu a cirkví. Ústava Slovenskej republiky, ktorá rešpektuje Listinu základných práv a slobôd, deklaruje Slovenskú republiku ako štát laický, ideologicky a nábožensky neutrálny, ktorý sa neviaže na nijakú ideológiu ani náboženstvo. Zásadné otázky vzťahu štátu a cirkví upravuje už spomínaný zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností. Okrem poskytovania záruk pre dodržiavanie slobody svedomia a náboženskej viery a definovania postavenia cirkví upravuje tiež niektoré podmienky registrácie cirkví. Otázka právneho postavenia, a teda aj registrácie cirkví sa javí byť kľúčovou v procese tvorby a aj aplikácie práva upravujúceho štátno-cirkevné vzťahy, nakoľko iba cirkvi, ktoré sú registrované a to buď recipovane, - teda mali povolenia na činnosť ešte z obdobia pred novembrom

1989, alebo im registrácia bola udelená štátom prostredníctvom Ministerstva kultúry Slovenskej republiky po absolvovaní registračného procesu. Iba tie cirkvi, ktoré sú registrované majú postavenie podľa verejného práva, vystupujú ako právnické osoby, ktoré národná legislatíva definuje ako cirkvi alebo náboženské spoločnosti. Akákoľvek diskusia o financovaní cirkví sa teda týka iba osemnástich subjektov, ktoré sú v Slovenskej republike ako cirkvi alebo náboženské spoločnosti zaregistrované podľa zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností. Štát poskytuje registrovaným cirkvám a náboženským spoločnostiam významnú podporu pri výkone ich náboženskej a verejnoprospešnej činnosti, garantuje ich právne postavenie a možnosti ich pôsobenia vo verejnom živote. Pôda verejných škôl, nemocníc, sociálnych zariadení, ústavov na výkon väzby a iných verejných inštitúcií je teda, za určitých podmienok, „inštitucionálne“ otvorená iba duchovným registrovaných cirkví a náboženských spoločností. Otázky finančných vzťahov štátu a cirkví sú nateraz, ešte na chvíľu do nadobudnutia platnosti novoprijatého zákona o podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností, upravené predovšetkým zákonom č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom v znení zákona č. 16/1990 Zb., ktorým bol zrušený dozor štátu nad cirkvami, v znení zákona č. 522/1992 Zb. a zákona č. 467/2005 Z. z. Štát priamymi dotáciami prostredníctvom rozpočtovej kapitoly Ministerstva kultúry SR financuje platy a odvody duchovným cirkví a poskytuje príspevok na prevádzkové náklady cirkevných ústredí.²

Nový model financovania cirkví a náboženských spoločností

Korene úsilia hľadať nový model financovania cirkví a náboženských spoločností zodpovedajúci novej situácii, teda pôsobeniu cirkví a náboženských spoločností v demokratickom štáte, môžeme nepochybne nájsť už na námestiach českých a slovenských miest počas novembra 1989, keď sa v rámci demonštrácií proti komunistickému režimu ozývali aj požiadavky odluky cirkvi od štátu. I keď by otázka definovania odluky cirkvi od štátu mohla byť témou pre osobitnú vedeckú rozpravu, môžeme konštatovať, že táto požiadavka nepochybne obsahovala udelenie tej autonómie cirkvám a náboženským spoločnostiam, ktorá im prináleží. Ide predovšetkým o samostatné rozhodovanie o vlastných veciach, teda zamedzenie respektíve ukončenie ingerencií štátu do vlastných, resp. vnútorných záležitostí cirkví.³ Máme na mysli predovšetkým slobodné obsadzovanie biskupských stolcov a iných miest hierarchov a duchovných výlučne podľa cirkevného práva a bez zasahovania štátu, slobodný výkon náboženstva, výkon kultu, náboženské vyučovanie, celý diapazón pastoračných aktivít, a v neposlednom rade aj spravovanie si vlastných majetkových a finančných záležitostí. I keď Slovenská republika často

² Právne postavenie a ekonomické zabezpečenie registrovaných cirkví a náboženských spoločností. On-line: /<http://www.culture.gov.sk/vdoc/250/pravne-postavenie-a-ekonomicke-zabezpecenie-registrovanых-cirkvi-a-nabozen-skych-spolocnosti-2f.html/>.

³ MORAVČÍKOVÁ, M. – ŠMID, M. *Ekonomičeskaja podderžka cerkvej i ich avtonomija*. In *Senyushkina, Tatyana (ed.) Političeskoje prostranstvo i socialnoje vremja: sinergija smyslov i cennostej*. Simferopol: IT Arial, 2018, s. 117-128.

referuje, že bola prvou z postkomunistických krajín, ktorá dôsledne riešila otázku reštitúcií cirkevného majetku, presnejšie, zmiernenia majetkových krívd, ktoré boli páchané na cirkvách a náboženských spoločnostiach v období neslobody, teda medzi rokmi 1936 (1948) – 1989, preda, proces emancipácie cirkví a náboženských spoločností v ekonomickej oblasti sa napokon ukázal byť zložitým a dlhotrvajúcim.⁴

Prvé vedecké podujatie zamerané na praktické riešenie problematiky financovania cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike v období po roku 1989 usporiadal Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, príspevková organizácia v pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, pod názvom *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností* v roku 1997 v Senci.⁵ V roku 2001 vydali pracovníci toho istého ústavu M. Moravčíková a M. Cipár monografiu pod názvom *Cisárovo cisárovi. Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*, ktorá predovšetkým členom expertnej komisie⁷, ale aj širšej odbornej verejnosti predstavila rôzne spôsoby financovania cirkví v komparatívnej perspektíve a ponúkla prehľad právnych noriem dotýkajúcich sa problematiky financovania cirkví, jej historický vývoj ako aj náčrt nového modelu financovania cirkví v podobe návrhu Zákona o finančnom zabezpečení činnosti cirkví a náboženských spoločností z roku 2001. Návrh tohto zákona prešiel legislatívnym procesom, prerokovali ho aj jednotlivé Výbory Národnej rady Slovenskej republiky, ale napokon bol na žiadosť poslancov stiahnutý z rokovania pléna Národnej rady Slovenskej republiky. Dôvodom, podľa niektorých poslancov, bola nedostatočná celospoločenská diskusia o problematike. Predkladaný zákon nemal väčšiu ambíciu než byť prechodným právnym rámcom pre financovanie cirkví a náboženských spoločností v Slovenskej republike, kým nevznikne dokonalejší. Navrhovateľ predpokladal jeho účinnosť od roku 2002. Navrhovaný zákon predpokladal zachovanie doteraz uplatňovaného modelu hospodárskeho zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností, avšak s tým rozdielom, že poskytovanie príspevkov limitoval so zretelom na počty členov jednotlivých cirkví a náboženských spoločností. Zohľadňoval pritom špecifické podmienky ich pôsobenia kategorizáciou podľa veľkosti. S navrhovaným princípom veľkostnej kategorizácie cirkví a náboženských spoločností vyjadrila svoj súhlas Konferencia biskupov Slovenska, ako aj Ekumenická rada cirkví v Slovenskej republike. Predkladaný zákon tiež predpokladal príspevok štátu na platy istého počtu prevádzkových zamestnancov riadiacich orgánov cirkví a náboženských spoločností, ako aj na ich prevádzku. Na rozdiel od zákona č. 218/1949 Zb. nepočítal napríklad s náhradou cestovných, sťahovacích a iných výdavkov ani s náhradou riadnych vecných nákladov spojených s výkonom bohoslužieb a iných náboženských úkonov.⁸ S odstupom času možno konštatovať, že subjekt zákona dal prednosť pokračujúcemu zomknutiu so štátom formou priamej podpory zo štátneho rozpočtu, ktorej výška je kreovaná na základe rozhodnutia ústredného

⁴ MORAVČÍKOVÁ, M. (ed.) *Reštitúcie cirkevného majetku*. Bratislava : Ústav pre právne otázky náboženskej slobody, 2010, 242 s.

⁵ Výsledkom podujatia je zborník vedeckých príspevkov MULÍK, P. (zost.) *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997, 234 s.

⁶ MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi. Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2001, 280 s.

⁷ Pracovná skupina pre prípravu nového modelu financovania cirkví a náboženských spoločností.

⁸ MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi. Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2001, s. 258-259.

orgánu štátnej správy v konotáciách vyjednávani jednotlivých rezortov pri tvorbe štátneho rozpočtu na každý rok a schvalovania zákona o štátnom rozpočte Národnou radou Slovenskej republiky. Návrh konkrétneho rozpočtu v rámci rezortu pre oblasť cirkví a náboženských spoločností v ostatnom čase však viac-menej bol nasledovaním rozpočtu z predchádzajúceho roka s určitým navýšením reflektujúcim infláciu avšak bez konkrétneho indexu navýšenia odvođeného od určitého ukazovateľa.

Istou zmenou bolo až neskoršie zakotvenie valorizácie plátov duchovných. Zákon č. 467 z roku 2005, ktorým sa mení a doplňa zákon č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom v paragrafe 3 hovorí, že: *Základný plat sa v príslušnom roku zvýši o rovnaké percento a v rovnakom termíne, ako sa zvýši základná stupnica platových taríf zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme podľa osobitného predpisu.*⁹ Tento zákon odstránil dovtedajšiu prax určovať platové tarify duchovných cirkví a náboženských spoločností podľa úvahy vlády vládnym nariadením.

Akademická práca v hľadaní nového spravodlivejšieho modelu financovania cirkví a náboženských spoločností na našom území pokračovala v prvej dekáde aj prácou redeptoristu dr. Martina Šaba a jeho spoluprácou s rezortným vedeckým pracoviskom Ústavom pre vzťahy štátu a cirkví, ktorá vyústila v roku 2006 vydaním jeho monografie *Štát a cirkvi na Slovensku – vývoj financovania cirkví*¹⁰ a v roku 2008 vydaním jeho knihy *Model financovania katolíckej cirkvi v SR v kontexte vývoja, princípov a perspektív vzťahov štátu a cirkvi vo svete*¹¹. V roku 2009, už uprostred ďalšej fázy odbornej diskusie o novom modeli financovania cirkví a náboženských spoločností usporiadal Ústav pre vzťahy štátu a cirkví medzinárodnú vedeckú konferenciu pod názvom *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*, ktorá sa konala v Bratislave a v Nitre, pričom jej prvá, bratislavská, časť komparovala jednotlivé systémy financovania cirkví vo vybraných krajinách Európy, Ameriky a Ázie, a druhá „nitrianska“ analyzovala problematiku reštitúcií cirkevných majetkov. Výsledkom oboch dní intenzívnej vedeckej práce sú, okrem iného, dve vedecké publikácie *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí* a *Reštitúcie cirkevného majetku*. Obe vyšli aj v slovenskej aj v anglickej jazykovej mutácii.¹² Sumarizovali skúsenosti vybraných štátov troch kontinentov s problematikou ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností jednotlivými modelmi, či už šlo o priamu podporu zo štátneho rozpočtu, systém darov a zbierok, daňovú asignáciu, cirkevnú daň alebo ich rôzne kombinácie, ako aj zmluvné vzťahy medzi štátmi a cirkvami v oblasti ich

⁹ Paragraf 3 Zákona č. 467/2005 Z. Z. z., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností

¹⁰ ŠABO, M. *Štát a cirkvi na Slovensku – vývoj financovania cirkví*. Bratislava : Redemptoristi – Slovo medzi nami v spolupráci s Ústavom pre vzťahy štátu a cirkví, 2006, 136 s.

¹¹ ŠABO, M. *Model financovania katolíckej cirkvi v SR v kontexte vývoja, princípov a perspektív vzťahov štátu a cirkvi vo svete*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2008, 238 s.

¹² MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. (zost.) *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010, 310 s.

MORAVČÍKOVÁ, M., – VALOVÁ, E. (eds.) *Financing of Churches and Religious Societies in the 21st Century*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010, 308 s.

MORAVČÍKOVÁ, M. (zost.) *Reštitúcie Cirkevného majetku*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010, 242 s.

MORAVČÍKOVÁ, M. (eds.) *Restitutions of Church Property*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010,

240 s.

ekonomického zabezpečenia, keď je potrebné pracovať aj v rámci interakcií národnej legislatívy, medzinárodného práva, aj cirkevného práva.

Dva zmluvné záväzky Slovenskej republiky v oblasti ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností

Na tomto mieste nemožno opomenúť stále trvajúci medzinárodnoprávny záväzok Slovenskej republiky, prijať osobitnú zmluvu o finančnom zabezpečení katolíckej cirkvi¹³. Ani záväzok voči registrovaným cirkvám a náboženským spoločnostiam, ktorý Slovenskej republike vyplýva zo Zmluvy medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami – ide o záväzok uzavrieť obdobnú zmluvu ako so Svätou stolicou¹⁴, ale na vnútroštátnej úrovni, keďže registrované nekatolícke cirkvi a náboženské spoločnosti nie sú subjektom medzinárodného práva. Nová dimenzia štátno-cirkevných vzťahov vyjadrená ich zmluvným ukotvením na medzinárodnoprávnej úrovni, so Svätou stolicou, zahŕňajúca rímskokatolícku cirkev a gréckokatolícku cirkev, a na vnútroštátnej úrovni zahŕňajúca jedenásť nekatolíckych registrovaných cirkví a náboženských spoločností posunula právny rámec štátno-cirkevných vzťahov v Slovenskej republike na kvalitatívne inú úroveň. Rozvinula dialogický charakter tohto vzťahu a umožnila individuálny prístup k rôznym náboženským subjektom s odlišnou históriou a odlišnými potrebami. Zároveň vytvorila väčší priestor pre vzájomnú komunikáciu zmluvných strán. Táto nová, zmluvná dimenzia umožňuje diverzifikovaný, a pritom rovnaký prístup k registrovaným cirkvám a náboženským spoločnostiam zohľadňujúci ich špecifické potreby (napríklad potrebu záchranu kultúrnych pamiatok, ktorých je daná cirkev vlastníkom).

Nateraz sa však nepodarilo tieto záväzky naplniť. Odborná diskusia je stále determinovaná štátnou správou deklarovanou potrebou prijatia „všeobecného“ zákona o financovaní cirkví a náboženských spoločností pred prijímaním takzvaných čiastkových zmlúv o financovaní, čo zrejme podporuje aj časť menších registrovaných cirkví a náboženských spoločností. Na druhej strane je však možné pracovať aj s úvahou, že uzavretie jednotlivých osobitných zmlúv o finančnej podpore registrovaných cirkví a náboženských spoločností či už vnútroštátnej, respektíve vnútroštátnych alebo medzinárodnej, by problematiku mohlo vyriešiť takým spôsobom, ktorý by eliminoval potrebu „všeobecnej normy“. Zmluvné ukotvenie problematiky by tiež bolo adresnejšie a špecifickejšie, mohlo by zodpovedať vyššie spomenutým špecifikám jednotlivých subjektov a aj potrebám štátu voči konkrétnym náboženským subjektom a dávalo by jednotlivým cirkvám a náboženským spoločnostiam väčšiu právnu istotu oproti zákonu, ktorý je možné zmeniť alebo zrušiť jednoduchou väčšinou poslancov národnej rady. Štát by tak lepšie mohol uplatniť odstupňovanú paritu, uplatňujúc princíp spravodlivosti.

¹³ Článok 20 Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou č. 326/2001 Z. z.:

„(1) Zmluvné strany uzavzrú osobitnú medzinárodnú zmluvu o finančnom zabezpečení Katolíckej cirkvi.“

¹⁴ Článok 20 Zmluvy medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami: „Slovenská republika a registrované cirkvi a náboženské spoločnosti uzavzrú osobitnú dohodu o finančnom zabezpečení registrovaných cirkví a náboženských spoločností.“

Nový zákon o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností

Práca na novom modeli financovania cirkví a náboženských spoločností vstúpila do novej etapy v roku 2010, odkedy prebiehajú ďalšie diskusie, vznikli nové pracovné skupiny a do práce sa intenzívnejšie zapojili registrované cirkvi a náboženské spoločnosti. Vlastnú expertnú skupinu kreovala aj Konferencia biskupov Slovenska, ako aj iné menšie cirkvi. Do istej miery aj dialóg o problematike financovania cirkví a náboženských spoločností akceleroval vzájomný dialóg cirkví vo všeobecnosti a snaď aj ich ďalšiu budúcu spoluprácu. Verejnosť bola o príprave návrhu zákona o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností informovaná prostredníctvom Predbežnej informácie podľa paragrafu 9 zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Táto predbežná informácia č. PI/2019/162 bola zverejnená v informačnom systéme verejnej správy Slov-Lex. Pripomienkové konanie trvalo od 6. 6. do 19. 6. 2019. K predbežnej informácii neboli zo strany verejnosti vznesené pripomienky.¹⁵ V rámci tejto prípravnej fázy predkladateľ, Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky zhodnotilo súčasný stav, keď konštatovalo, že Financovanie cirkví doteraz upravuje zákon č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom v znení neskorších predpisov, ktorý vznikol v diametrálne odlišnej politickej a spoločenskej situácii. Aj v súčasnom už novelizovanom znení obsahuje tento zákon záväzky štátu, ktoré sa neuplatňujú. Ich realizácia, ako napríklad úhrada bohoslužobných nákladov, cirkevnej administratívy a mimoriadnych vecných nákladov by podstatne zvýšila nároky na štátny rozpočet. V súčasnosti štát poskytuje cirkvám a náboženským spoločnostiam prostriedky len na platy duchovných, príslušné odvody a príspevok na prevádzku ústredí cirkví a náboženských spoločností. Cirkvi sú zamestnávateľmi svojich duchovných, no podľa súčasnej legislatívy je štát povinný zabezpečovať prostriedky na ich platy. Výška súčasnej dotácie je fakticky stanovená podľa počtu duchovných, ktorých počet si cirkvi určujú nezávisle od štátu podľa vlastného uváženia. Tabuľku platov duchovných určuje v súčasnosti štát nariadením vlády, pričom nástupné platy duchovných sú hlboko pod úrovňou súčasnej minimálnej mzdy. Pozitívnou zmenou je už vyššie spomenutá valorizácia na základe zákona č. 467/2005 Z. z. Expertná komisia na riešenie problematiky financovania cirkví a náboženských spoločností zložená zo zástupcov štátu a cirkví dospela k záveru, že optimálnym riešením je ponechanie štátno-dotačného systému financovania cirkví, avšak v aktualizovanej podobe.¹⁶

Ministerka zároveň predstavila základné ciele právnej úpravy, keď konštatovala, že cieľom predloženého návrhu zákona je upraviť podporu činnosti registrovaných cirkví a náboženských spoločností zo strany štátu. Nahrádza sa ním doterajší právny režim vychádzajúci zo zákona č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom v znení

¹⁵ PI/2019/162 Zákon o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností. On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/PI/2019/162/>.

¹⁶ Predbežná informácia (podľa paragrafu 9 zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov) ministerky kultúry Lubice Laššákovéj zo dňa 20. 6. 2019. On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/PI/2019/162/>.

neskorších predpisov modelom, ktorý je modifikáciou systému priamych dotácií zo štátneho rozpočtu založenom na zásadách spravodlivosti, transparentnosti, solidarity, nezávislosti cirkví a rešpektovania ekonomických možností štátu. Navrhované riešenie počíta so zachovaním súčasnej kontinuity tak, že výška príspevku pri jednotlivých cirkvách zostane minimálne na úrovni roka 2019, čo výrazne pomáha menším cirkvám. Návrh predpokladá výpočet celkovej sumy príspevku štátu, ktorý je výsledkom sčítania súčasnej úrovne dotácie pre cirkvi a každoročného nárastu dotácie (indexácia) zohľadňujúceho rast inflácie a valorizáciu plátov vo verejnej službe. Rozdelenie indexovanej sumy vychádza z jediného faktoru – počtu veriacich. Cirkvi môžu použiť príspevok štátu napríklad na financovanie výdavkov súvisiacich s bohoslužobnou, výchovnou a kultúrnou činnosťou cirkvi, vrátane mzdových a režijných nákladov. Navrhované rozšírenie možnosti použitia finančného príspevku cirkvami je súčasťou zámeru podpory spoločensky prospešnej činnosti cirkví a posilňuje ich autonómne postavenie. Prijatie návrhu zákona zabezpečí kontinuitu úrovne vzťahov štátu s cirkvami a jasné a transparentné pravidlá podpory ich činnosti so zachovaním vzájomnej solidarity s menšími cirkvami.¹⁷

Dňa 4. júla 2019 bol do medzirezortného pripomienkového konania predložený návrh zákona o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností.¹⁸ Pripomienkové konanie trvalo do 25. 7. 2019. Pripomienky od účastníkov medzirezortného pripomienkového konania boli vecného aj legislatívno-technického charakteru.

Predkladacia správa k návrhu zákona začína pripomienkou, že Vláda Slovenskej republiky deklarovala vo svojom programovom vyhlásení zámer vypracovať novú legislatívnu úpravu financovania cirkví a náboženských spoločností. Pripomína tiež, že financovanie cirkví a náboženských spoločností stále upravuje zákon č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom v znení neskorších predpisov, ktorý vznikol v diametrálne odlišnej politickej a spoločenskej situácii. Aj v súčasnom už novelizovanom znení obsahuje tento zákon záväzky štátu, ktoré si cirkvi neuplatňujú. Zákon a jeho koncepcia sú zastarané a nedostatočne reflektujú súčasné spoločenské pomery. V tejto súvislosti ministerstvo zriadilo Expertnú komisiu na riešenie problematiky financovania cirkví a náboženských spoločností zloženú zo zástupcov štátu a cirkví. Expertná komisia dospela k záveru, že optimálnym riešením je ponechanie štátno-dotačného systému financovania cirkví, avšak v aktualizovanej podobe. Navrhovaný model je modifikáciou systému priamych dotácií zo štátneho rozpočtu založeného na zásadách spravodlivosti, transparentnosti, solidarity, nezávislosti cirkví a rešpektovania ekonomických možností štátu. Odôvodňuje zachovanie dotačného systému, keď konštatuje, že princíp priamych dotácií zo štátneho rozpočtu možno zdôvodniť jeho historickou tradíciou siahajúcou do 19. storočia, mierou religiozity, aktivitami cirkví v oblasti výchovy, vzdelávania, sociálnej práce, kultúry a starostlivosti o národné kultúrne pamiatky, ako aj historickým podielom cirkví na udržiavaní a rozvíjaní národnej identity a sociálneho zmiernia.¹⁹ Pripomína tiež, že predkladaný návrh

¹⁷ Predbežná informácia (podľa paragrafu 9 zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov) ministerky kultúry Ľubice Laššákovej zo dňa 20. 6. 2019. On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/PI/2019/162/>.

¹⁸ LP/2019/67 Zákon o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/67/>.

¹⁹ Predkladacia správa. LP/2019/67 Zákon o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/67/>.

zákona o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností je výsledkom dvojročnej spolupráce medzi ministerstvom a poverenými zástupcami cirkví. Navrhované riešenie počíta so zachovaním súčasnej kontinuity tak, že výška príspevku pri jednotlivých cirkvách zostane minimálne na úrovni roka 2019, čo výrazne pomáha menším cirkvám. Taktiež návrh predpokladá indexáciu, teda výpočet celkovej sumy príspevku štátu, ktorý je výsledkom sčítania súčasnej úrovne dotácie pre cirkvi a každoročného nárastu dotácie (indexácia) zohľadňujúceho rast inflácie a mieru valorizácie plátov zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme. Rozdelenie indexovanej sumy vychádza z jediného faktora – počtu veriach. Zákon tiež predpokladá širšie použitie príspevku zo štátneho rozpočtu, keď ho cirkvi môžu použiť napríklad na financovanie výdavkov súvisiacich s bohoslužobnou, výchovnou, sociálnou a kultúrnou činnosťou cirkvi vrátane mzdových a režijných nákladov. Napokon konštatuje, že prijatie návrhu zákona zabezpečí kontinuitu úrovne vzťahov štátu s cirkvami a jasné a transparentné pravidlá podpory ich činnosti so zachovaním vzájomnej solidarity s menšími cirkvami.²⁰ Po skončení medzirezortného pripomienkového konania a vysporiadania sa s jednotlivými pripomienkami bol vládny návrh zákona doručený do Národnej rady SR 22. augusta 2019²¹, prerokovaný vo výboroch a prešiel čítaniami v parlamente. V treťom čítaní bol napokon schválený v pléne národnej rady 16. októbra 2019. Zákon získal podporu 115 poslancov, 25 poslancov sa zdržalo, proti bola iba jedna poslankyňa, Zuzana Zimenová z opozičnej strany Sloboda a solidarita. Ostatní poslanci tejto strany, včítane nedávno stranu opustivších, sa zdržali hlasovania. Zákon nadobudne účinnosť 1. januára 2020.

Zásadným prvkom je, že východiskom pre financovanie registrovaných cirkví a náboženských spoločností je finančný status quo roku 2019, ďalej, že sa uplatní autonómia cirkvi a náboženských spoločností aj v tejto oblasti a cirkvi si budú tvoriť svoje rozpočty samostatne, a napokon, nový zákon počíta s tým, že ak počet veriach v porovnaní s posledným zisťovaním klesne alebo narastie o viac ako desať percent, príspevok štátu ministerstvo kultúry jednorazovo zníži alebo zvýši, najviac však o 1/3 percentuálneho poklesu alebo nárastu počtu veriach. V nasledujúcich rokoch sa bude príspevok cirkvám zo štátneho rozpočtu valorizovať v závislosti od inflácie a valorizácie plátov zamestnancov vo verejnej sfére ako doteraz. Do výpočtu príspevku pre budúcnosť teda vstúpil parameter inflácie.

K paragrafovému zneniu zákona

V § 1 sa ustanovuje, že tento zákon upravuje finančnú podporu, ktorú poskytuje štát na podporu činnosti registrovaných cirkví a náboženských spoločností (ďalej len cirkvi).²² Podľa § 4 ods. 4 zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov štát na účely zákona uznáva len tie cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré sú registrované. Podpora podľa tohto zákona sa teda vzťahuje

²⁰ Predkladacia správa. LP/2019/67 Zákon o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/67/>.

²¹ Parlamentná tlač 1597 Vládny návrh zákona o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností. On-line <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=7&ID=1597/>.

²² § 4 ods. 4 zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení zákona č. 394/2000 Z. z.

iba na tie cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré sú registrované a ktorých je v súčasnosti v Slovenskej republike osemnásť. Zároveň sa pre ne ustanovuje legislatívna skratka „cirkvi“.

V § 2 nájdeme vysvetlenie pojmov, ktoré sú pre predkladaný materiál kľúčové. Príspevok štátu je definovaný ako suma finančných prostriedkov, ktoré sú každoročne poskytované cirkvám z rozpočtovej kapitoly Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. Príspevok štátu je tak súhrnné zákonné označenie pre finančné prostriedky poskytované zo štátneho rozpočtu všetkým cirkvám, ktoré sú následne podľa zákonnej úpravy rozdelené medzi jednotlivé cirkvi. Počet veriacich na účely tohto zákona vychádza z údajov o náboženskom vyznaní získaných z oficiálneho sčítania obyvateľov, domov a bytov uskutočňované spravidla raz za desať rokov. Zároveň sa ustanovujú legislatívne skratky „ministerstvo“ pre Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a „sčítanie obyvateľov“ pre sčítanie obyvateľov, domov a bytov.²³

V § 3 zákon ustanovuje (ods. 1) demonštratívny výpočet zdrojov finančného zabezpečenia cirkvi zo strany štátu, medzi ktoré patria príspevky podľa tohto zákona a účelové dotácie podľa osobitných predpisov.²⁴ Neupravuje vlastné alebo iné zdroje financovania cirkvi, ako sú napríklad príspevky členov cirkvi, dary od domácich a zahraničných fyzických osôb a právnických osôb, výnosy z vlastného majetku cirkvi, výnosy z vlastnej činnosti cirkvi, výnosy z verejných zbierok podľa osobitného predpisu. Odsek 2 ustanovuje, že štát podporuje cirkvi aj poskytovaním oslobodení a úľav na daniach, poplatkoch a iných úľav podľa osobitných predpisov.²⁵

Ťažiskovým je § 4, ktorý v odseku 1 ustanovuje výšku príspevku štátu tak, že v predpokladanom roku nadobudnutia účinnosti tohto zákona, t. j. 2020, sa cirkvám poskytnú príspevok vo výške príspevku štátu na rok 2019 navýšený o ustanovený index navýšenia. Index navýšenia predstavuje mieru, ktorá zohľadní jednu pätinou mieru medziročného rastu inflácie vykázananej Štatistickým úradom Slovenskej republiky a štyrmi pätinami mieru zvýšenia základnej stupnice platových taríf zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme podľa osobitného predpisu. Zvolený pomer zohľadňuje použitie doteraz poskytovanej dotácie na prevádzkové výdavky (cca 20 %) a mzdové výdavky (cca 80 %).

Rok	2014	2015	2016	2017	2018
Spolu €	38 492 510	38 949 895	40 054 154	41 180 390	44 594 684
z toho na platy a odvody	78,0 %	78,7 %	79,8 %	80,2 %	78,4 %
z toho na prevádzku ústredí	22,0 %	21,3 %	20,2 %	19,8 %	21,6 % ²⁶

²³ Dôvodová správa – osobitná časť. LP/2019/67 Zákon o finančnej podpore činnosti cirkvi a náboženských spoločností. On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/67/>.

²⁴ Napríklad zákon č. 434/2010 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, zákon č. 524/2010 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Úradu vlády Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

²⁵ Napríklad § 13 ods. 2 písm. a) zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov, § 17 ods. 1 písm. c) zákona č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov, § 8 ods. 1 zákona č. 161/2005 Z. z. o navrátení vlastníctva k nehnuteľným veciam cirkvám a náboženským spoločnostiam a prechode vlastníctva k niektorým nehnuteľnostiam.

²⁶ Analýza vplyvov na rozpočet verejnej správy, na zamestnanosť vo verejnej správe a financovanie návrhu. Zákon o finančnej podpore činnosti cirkvi a náboženských spoločností. On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/67/>.

Vzorec na výpočet sumy príspevku štátu na rok 2020

$$P_{2020} = P_{2019} \cdot 0,2 \cdot (1 + CPI_{2018}) + P_{2019} \cdot 0,8 \cdot (1 + V_{2020})$$

P_{2020} je príspevok štátu na rozpočtový kalendárny rok 2020, na ktorý sa príspevok štátu určuje,

P_{2019} je príspevok štátu poskytnutý cirkvám na kalendárny rok 2019,

CPI_{2018} je priemerná miera medziročného rastu inflácie v hospodárstve Slovenskej republiky vykázaná Štatistickým úradom Slovenskej republiky vyjadrená indexom CPI za kalendárny rok 2018 vyjadrená v percentách, pričom do vzorca sa vkladá percento v tvare desatinného čísla zaokrúhľeného na tri desatinné miesta (napr. 1 % = 0,010),

V_{2020} je miera zvýšenia základnej stupnice platových taríf zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme schválenej na kalendárny rok 2020 vyjadrená v percentách, pričom do vzorca sa vkladá percento v tvare desatinného čísla zaokrúhľeného na tri desatinné miesta (napr. 1 % = 0,010).

Podľa paragrafu 4 odsek 2 sa príspevok štátu na každý ďalší kalendárny rok poskytne vo výške príspevku na predchádzajúci kalendárny rok navýšeného mierou, ktorá zohľadní jednu pätinu mieru medziročného rastu inflácie v hospodárstve Slovenskej republiky vykázanú Štatistickým úradom Slovenskej republiky za kalendárny rok, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku pre ktorý sa príspevok štátu stanovuje, a štyrmi pätinami mieru zvýšenia základnej stupnice platových taríf zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme podľa osobitného predpisu.²⁷

Vzorec na výpočet sumy príspevku štátu

$$P_t = P_{t-1} \cdot 0,2 \cdot (1 + CPI_{t-2}) + P_{t-1} \cdot 0,8 \cdot (1 + V_t)$$

$$CPI_{t-2} \geq 0$$

Ak vykázaná hodnota $CPI_{t-2} < 0$, dosadí sa do vzorca hodnota $CPI_{t-2} = 0$, kde

P_t je príspevok štátu na príslušný rozpočtový kalendárny rok (t), na ktorý sa príspevok štátu určuje,

P_{t-1} je príspevok štátu na kalendárny rok predchádzajúci príslušnému rozpočtovému kalendárnemu roku,

CPI_{t-2} je priemerná miera medziročného rastu inflácie v hospodárstve Slovenskej republiky vykázaná Štatistickým úradom Slovenskej republiky vyjadrená indexom CPI za kalendárny rok, ktorý dva roky predchádza príslušnému rozpočtovému kalendárnemu roku, na ktorý sa príspevok štátu určuje, vyjadrená v percentách, pričom do vzorca sa vkladá percento v tvare desatinného čísla zaokrúhľeného na tri desatinné miesta (napr. 1 % = 0,010),

V_t je miera zvýšenia základnej stupnice platových taríf zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme schválenej na kalendárny rok, na ktorý sa príspevok štátu určuje, vyjadrená v percentách, pričom do vzorca sa vkladá percento v tvare desatinného čísla zaokrúhľeného na tri desatinné miesta (napr. 1 % = 0,010).

²⁷ Zákon č. 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

V § 4 ods. 2 zákon ustanovuje, že ak počet veriaciach cirkví, ktorým sa poskytuje príspevok štátu klesne alebo vzrastie o viac ako 10 % v porovnaní s posledným zisťovaním, príspevok štátu na nasledujúci rok podľa podmienok uvedených v odseku 1 ministerstvo kultúry zníži alebo zvýši o jednu tretinu percentuálneho poklesu počtu veriaciach alebo nárastu počtu veriaciach. Zmena počtu veriaciach vychádza z porovnania priemeru dvoch po sebe nasledujúcich sčítaní obyvateľov uskutočnených po nadobudnutí účinnosti tohto zákona s priemerom dvoch sčítaní bezprostredne predchádzajúcich poslednému sčítaniu. Týmto ustanovením sa zabezpečuje možnosť zachovania rovnováhy medzi výškou príspevku a zmenou počtu veriaciach cirkví v ich percentuálnom vyjadrení podľa sčítaní obyvateľov.²⁸

Ustanovenia § 5 upravujú spôsob rozdelenia a poskytnutia príspevku štátu cirkvám. Odsok 1 ustanovuje, že cirkev musí o príspevok štátu požiadať ministerstvo vopred. Príspevok štátu sa poskytuje cirkvi na základe žiadosti predloženej ministerstvu najneskôr šesť mesiacov pred začiatkom kalendárneho roka, na ktorý má byť príspevok štátu poskytnutý. Tie cirkvi, ktorým už bol poskytovaný príspevok v roku 2019, sú od tejto povinnosti oslobodené, ak príspevok štátu už dostávali podľa doterajšej právnej úpravy. Cirkvám, ktoré o príspevok štátu nepožiadali alebo cirkvám, ktoré budú registrované po účinnosti navrhovaného zákona, táto povinnosť zostáva. Cirkvám, ktorým nebol poskytnutý príspevok na rok 2019, sa na základe žiadosti poskytnú príspevok v sume príspevku podľa paragrafu 5 ods. 2 písm. b), teda podľa počtu ich veriaciach.

Podľa odseku 2 písmeno a) sa suma príspevku štátu vo výške príspevku na rok 2019 rozdelí medzi jednotlivé cirkvi, ktorým bol poskytnutý príspevok na rok 2019, na základe pomeru rozdelenia príspevku na rok 2019. Zvyšná časť príspevku, podľa odseku 2 písmeno b), sa rozdelí medzi všetky cirkvi, ktoré požiadali o príspevok štátu pomerne podľa počtu ich veriaciach, teda prípadne i medzi tie, ktoré príspevok doteraz nepoberali.

V odseku 3 sa určuje povinnosť ministerstva zverejniť a oznámiť výšku príspevku konkrétnej cirkvi najneskôr do 31. decembra predchádzajúceho roka a tiež zverejnenie tohto údaju na webovom sídle ministerstva. Do roku 2019 bol príspevok štátu poskytnutý ústrediam a právnym subjektom jednotlivých cirkví (spolu 33 subjektov). Od roku 2020 táto právna úprava počíta s poskytnutím príspevku štátu cirkvi ako celku (spolu 12 subjektov). Ustanovenie v odseku 4 potvrdzuje, že príspevok štátu cirkvám nie je predmetom dane, poplatku ani iného obdobného peňažného plnenia.

V § 6 sa ustanovuje, že príspevok štátu je určený na financovanie výdavkov súvisiacich s činnosťou cirkví a subjektov, ktoré od nich odvodzujú svoju právnu subjektivitu,²⁹ najmä na bohoslužobné, výchovné, kultúrne a sociálne aktivity cirkví, mzdy zamestnancov cirkví, odvody za zamestnancov cirkví na zdravotné poistenie a sociálne poistenie, iné zákonné sociálne náklady a na režijné náklady cirkví.

Ak doteraz ministerstvo kultúry rozpisovalo rozpočet cirkví na úroveň ich ústredí, v dôvodovej správe predloženého návrhu čítame:

„Podľa čl. 24 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky i podľa § 5 ods. 2 zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov si

²⁸ Dôvodová správa – osobitná časť. LP/2019/67 Zákon o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností. On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/67/>.

²⁹ § 19 ods. 1 zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení zákona č. 91/2016 Z. z.

cirkvi spravujú svoje záležitosti nezávisle od štátnych orgánov. Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti, najmä ustanovujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných a zriaďujú reholné a iné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov. K nezávislému postaveniu cirkvi patrí aj ich právo hospodáriť samostatne podľa vlastných rozpočtov, ktoré si samostatne schvaľujú spravidla na obdobie kalendárneho roka. Cirkvi sa skladajú z organizačných zložiek, ako sú napr. diecézy, eparchie, dištrikty, farnosti, cirkevné zbory, náboženské obce, a iné subjekty odvodzujúce svoju právnu subjektivitu od príslušnej cirkvi. Príspevok štátu je preto určený v konečnom dôsledku na podporu činnosti všetkých týchto zložiek cirkvi.³⁰

Po troch desaťročiach pôsobenia cirkví a náboženských spoločností v demokratických podmienkach sa tak črtá možnosť naplnenia ich práva na autonómiu a spravovanie si vlastných vecí včítane tvorby rozpočtu.

V § 6 ods. 2 sa vymenúva, na aké účely sa nemôže použiť finančný príspevok štátu:

- poskytnutie pôžičiek a úverov fyzickým osobám alebo právnickým osobám,
- vklad na základe zmluvy o tichom spoločenstve,
- podnikanie obchodnej spoločnosti, ktorú cirkev alebo jej organizačná zložka založila alebo sa stala jej spoločníkom,
- založenie inej právnickej osoby,
- podporu činnosti politických strán,
- ručenie za záväzky fyzických osôb alebo právnických osôb,
- darovanie fyzickým osobám alebo právnickým osobám
- úhradu pokút a iných peňažných sankcií.

V § 7 ods. 1 je ustanovená povinnosť cirkví predkladať ministerstvu správy o hospodárení s príspevkom štátu za predchádzajúci rok každoročne najneskôr do 30. apríla príslušného roka v listinnej a v elektronickej podobe. Správy sú verejné. Ministerstvo ich zverejňuje na svojom webovom sídle. Predkladateľ deklaruje snahu o zabezpečenie transparentnosti použitia verejných prostriedkov.

V záujme zabezpečenia správneho používania príspevku štátu cirkvami môže štát, ako ustanovuje § 7 ods. 2 vykonávať kontrolu hospodárenia s príspevkom podľa osobitných predpisov, akým je napríklad zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 39/1993 Z. z. o Najvyššom kontrolnom úrade Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, zákon č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov alebo zákon č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

V § 8 sú taxatívne vymenované všeobecne záväzné právne predpisy, ktoré sa týmto zákonom zrušujú. Posledný § 9 navrhuje účinnosť zákona od 1. januára 2020.

³⁰ Dôvodová správa – osobitná časť. LP/2019/67 Zákon o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností. On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/67/>.

Vplyv aplikácie predloženého návrhu na verejné financie

Zhrnutie vplyvov na rozpočet verejnej správy v návrhu³¹

Vplyvy na rozpočet verejnej správy	Vplyv na rozpočet verejnej správy (v eurách)			
	2020	2021	2022	2023
Príjmy verejnej správy celkom	0	0	0	0
v tom: za každý subjekt verejnej správy zvlášť	0	0	0	0
z toho:				
- vplyv na ŠR	0	0	0	0
<i>Rozpočtové prostriedky</i>	0	0	0	0
<i>EÚ zdroje</i>	0	0	0	0
- vplyv na obce	0	0	0	0
- vplyv na vyššie územné celky	0	0	0	0
- vplyv na ostatné subjekty verejnej správy	0	0	0	0
Výdavky verejnej správy celkom	51 697 671	51 956 159	52 215 940	52 466 577
v tom: za každý subjekt verejnej správy / program zvlášť	0	0	0	0
z toho:				
- vplyv na ŠR	51 697 671	51 956 159	52 215 940	52 466 577
<i>Rozpočtové prostriedky kapitoly MK SR</i>	51 697 671	51 956 159	52 215 940	52 466 577
<i>EÚ zdroje</i>	0	0	0	0
<i>Spolufinancovanie</i>	0	0	0	0
- vplyv na obce	0	0	0	0
- vplyv na vyššie územné celky	0	0	0	0
- vplyv na ostatné subjekty verejnej správy	0	0	0	0
Vplyv na počet zamestnancov	0	0	0	0
- vplyv na ŠR	0	0	0	0
- vplyv na obce	0	0	0	0
- vplyv na vyššie územné celky	0	0	0	0
- vplyv na ostatné subjekty verejnej správy	0	0	0	0

³¹ Analýza vplyvov na rozpočet verejnej správy, na zamestnanosť vo verejnej správe a financovanie návrhu. Zákon o finančnej podpore činnosti cirkvi a náboženských spoločností. On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/67/>.

Vplyv na mzdové výdavky	0	0	0	0
- vplyv na ŠR	0	0	0	0
- vplyv na obce	0	0	0	0
- vplyv na vyššie územné celky	0	0	0	0
- vplyv na ostatné subjekty verejnej správy	0	0	0	0
Financovanie zabezpečené v rozpočte	49 536 036	49 536 036	49 536 036	49 536 036
v tom: za každý subjekt verejnej správy / program zvlášť	0	0	0	0
Iné ako rozpočtové zdroje	0	0	0	0
Rozpočtovo nekrytý vplyv / úspora	2 161 635	2 420 123	2 679 904	2 930 541

Navrhovateľ predpokladá zvýšenie výdavkov podľa paragrafu 33 odsek 1 zákona č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy z kapitoly MK SR podľa očakávaného rozpočtu na rok 2020. Suma rozpočtovo krytých prostriedkov bola v súlade s pripravovaným Návrhom rozpočtu verejnej správy na roky 2020 až 2022 stanovená na 49 536 036 eur. Táto suma bola ponechaná ako odhad aj na rok 2023.³²

Záver

Predkladateľ nového zákona v dôvodovej správe uvádza, že prijatie tohto zákona je aj predpokladom pre splnenie záväzkov vyplývajúcich z čl. 20 ods. 1 Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou a čl. 20 ods. 1 Zmluvy medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami. Azda by bolo možné uvažovať aj o opačnom poradí, ktorý by snáď mohol lepšie zohľadniť špecifiká takzvaných historických cirkví a nových náboženských spoločností. Nový model v práve schválenom zákon je vlastne pokračovaním starého modelu z roku 1949 s istými modifikáciami. Je to funkčný prístup, ak si to takto želajú cirkvi aj štát a dosiahli zhodu. Tiež treba vyzdvihnúť uplatnenie autonómie cirkví vo finančnej oblasti, keď po dlhšej dobe budú mať cirkvi možnosť vytvárať si vlastné rozpočty. Tento proces bude pre ne nový a náročný. Postupne sa však vybudujú mechanizmy pre rokovania a konsenzus o podobe nadchádzajúcich rozpočtov vnútri jednotlivých cirkví a náboženských spoločností. Prepojenie výpočtu príspevku štátu na činnosť cirkví a náboženských spoločností s výsledkami zo sčítania obyvateľstva bol vždy vysoko diskutovanou témou na odbornej i celospoločenskej úrovni. Nemožno nespomenúť isté ťažkosti, ktoré takýto proces a samotné zisťovanie môžu sprevádzať. Ide najmä o rôzne kampane a výroky elít pred samotným sčítaním alebo počas neho, samotný aktuálny zákon o sčítaní obyvateľov, domov a bytov ako aj metodika sčítania a vyhodnotenia. Napriek tomu však takýto prvok predstavuje dynamiku

³² Analýza vplyvov na rozpočet verejnej správy, na zamestnanosť vo verejnej správe a financovanie návrhu. Zákon o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností. On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/67/>.

vo vzťahu k faktu meniacich sa religiózne-demografických máp, migráciám a zmenám spoločnosti v čase.

Ak sme spomenuli, že hľadanie nového spravodlivého usporiadania vzťahov štátu a cirkví vlastne začalo už na námestiach v novembri 1989, tak dnes môžeme konštatovať, že asi nikdy neskončí. Vždy ide o súťaž politických prístupov a ideí o tejto otázke, ktoré sa v jednotlivých politických programoch uplatnia. Ide jednak o otázku prítomnosti cirkví a náboženských spoločností vo verejnom priestore moderného demokratického štátu 21. storočia, a prítomnosť a reflexiu samotného náboženstva v tomto „public space“. Pre najlepšie politiky a právne rámce usporiadania vzájomného vzťahu náboženských subjektov a štátu je nepochybne dôležité poznať aspekty prítomnosti toho ktorého náboženstva a náboženskej organizácie v spoločnosti pri striktnom rešpektovaní slobody myslenia, svedomia a náboženského vyznania. Ide o senzitivné otázky otvorenia brán škôl a iných edukačných ako aj sociálnych a zdravotníckych zariadení, zariadení na výkon väzby, mediálneho priestoru a verejného priestoru v najširšom zmysle. Ide tiež o otázku elementárnej spravodlivosti v perspektíve dejín, ktoré nám zanechali dedičstvo nespravodlivosti a krívd aj v podobe zoštátnenia cirkevného majetku a čiastočného zmiernenia majetkových krívd v období neslobody. Ide tiež o otázku samotnej podoby vzťahov medzi štátom a cirkvami na širokej škále možností definovania moderného nábožensky neutrálneho štátu, ktorý nie je ani viazaný na nijaké náboženstvo a zároveň sa nestotožňuje so štátnym ateizmom. Napokon ide o konkrétne vyjadrenie komunikácie štátu s cirkvami a náboženskými spoločnosťami vyjadrené ich registráciou a jej podmienkami a vyjadrenie aj materiálneho zainteresovania všetkých zainteresovaných vo veci spoločného dobra. Ohľadom hľadania odpovede na otázku o novom modeli financovania cirkví a náboženských spoločností v modernom demokratickom štáte neexistuje len jedna jediná správna odpoveď. Existujú rôzne možnosti, z ktorých má štát v danom období vybrať tú najadekvátnejšiu, aby konal v mene spravodlivosti a najlepšieho zabezpečenia ľudských práv v úsilí o dobro jednotlivca a spoločné dobro. Ide teda o neustály proces, ktorého výsledok musí reagovať na spoločenské zmeny pri zachovaní princípov právneho štátu.

LITERATÚRA:

1. MORAVČÍKOVÁ, M. – CIPÁR, M. *Cisárovo cisárovi. Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2001, 280 s.
2. MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. (zost.) *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010, 310 s.
3. MORAVČÍKOVÁ, M. – VALOVÁ, E. (eds.) *Financing of Churches and Religious Societies in the 21st Century*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010, 308 s.
4. MORAVČÍKOVÁ, M. (zost.) *Reštitúcie Cirkevného majetku*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010, 242 s.
5. MORAVČÍKOVÁ, M. (eds.) *Restitutions of Church Property*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2010, 240 s.
6. MORAVČÍKOVÁ, M. – ŠMID, M. *Ekonomičeskaja podderžka cerkvej i ich avtonomija*. In *Senyushkina, Tatyana* (ed.) *Političeskoje prostranstvo i socialnoje vremja: sinergija smyslov i cennostej*. Simferopol' : IT Arial, 2018, s. 117-128.

7. MULÍK, P. (zost.) *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 1997, 234 s.
8. ŠABO, M. Štát a cirkvi na Slovensku – vývoj financovania cirkví. Bratislava : Redemptoristi – Slovo medzi nami v spolupráci s Ústavom pre vzťahy štátu a cirkví, 2006, 136 s.
9. ŠABO, M. *Model financovania katolíckej cirkvi v SR v kontexte vývoja, princípov a perspektív vzťahov štátu a cirkví vo svete*. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2008, 238 s.

Internetové zdroje:

1. Analýza vplyvov na rozpočet verejnej správy, na zamestnanosť vo verejnej správe a financovanie návrhu. Zákon o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností. On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/67/>.
2. Dôvodová správa – osobitná časť. LP/2019/67 Zákon o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností .On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/67/>.
3. Parlamentná tlač 1597 Vládny návrh zákona o finančnej podpore činností cirkví a náboženských spoločností. On-line <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=7&ID=1597/>.
4. PI/2019/162 Zákon o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností.
5. On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/PI/2019/162/>.
6. Právne postavenie a ekonomické zabezpečenie registrovaných cirkví a náboženských spoločností. On-line: <http://www.culture.gov.sk/vdoc/250/pravne-postavenie-a-ekonomicke-zabezpecenie-registrovanych-cirkvi-a-nabozenskych-spolocnosti-2f.html/>.
7. Predbežná informácia (podľa paragrafu 9 zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov) ministerky kultúry Ľubice Laššákovej zo dňa 20. 6. 2019. On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/PI/2019/162/>.
8. Predkladacia správa. LP/2019/67 Zákon o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností On-line: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/67/>.

Financovanie cirkví a náboženských spoločností v modernom demokratickom štáte

Editor: ThLic. Mgr. Michaela Moravčíková, Th. D.
Zodpovedná redaktorka: Martina Uhrinová
Sadzba: Zuzana Heringešová

Prvé vydanie

Vydalo vydavateľstvo Wolters Kluwer SR s. r. o.
Mlynské nivy 48, 821 09 Bratislava
e-mail: office@wolterskluwer.sk
internet: www.wolterskluwer.sk
v roku 2019.

ISBN 978-80-571-0161-1 (pdf)